

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN BİLİM DALI

ULUSLARARASI DENETİM STANDARTLARI'NA GÖRE TÜRKİYE'DE
KOBİ DENETİMİ ve KARŞILAŞILABİLECEK ZORLUKLAR ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA

Doktora Tezi

ALİ ALTUĞ BİÇER

İstanbul, 2012

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE FİNANSMAN BİLİM DALI

ULUSLARARASI DENETİM STANDARTLARI'NA GÖRE TÜRKİYE'DE
KOBİ DENETİMİ ve KARŞILAŞILABİLECEK ZORLUKLAR ÜZERİNE
BİR ARAŞTIRMA

Doktora Tezi

ALİ ALTUĞ BİÇER

DANIŞMAN: PROF. DR. CEMAL İBİŞ

İstanbul, 2012

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

İŞLETME Anabilim Dalı MUHASEBE FINANSMAN Bilim Dalı Doktora öğrencisi ALİ ALTUĞ BIÇER'İN ULUSLARARASI DENETİM STANDARTLARI'NA GÖRE TÜRKİYE'DE KOBİ DENETİMİ VE KARŞILAŞILABİLECEK ZORLUKLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 30.05.2012 tarih ve 2012-15/12 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 09.07.2012

1) Tez Danışmanı : PROF. DR. CEMAL İBİŞ
2) Jüri Üyesi : PROF. DR. DOĞAN ARGUN
3) Jüri Üyesi : YRD. DOÇ. DR. MASUM TÜRKER
4) Jüri Üyesi : PROF. DR. NEJAT BOZKURT
5) Jüri Üyesi : PROF. DR. LERZAN KAVUT

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	: Ali Altuğ BİÇER
Anabilim Dalı	: İşletme
Programı	: Muhasebe Finansman
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Cemal İBİŞ
Tez Türü ve Tarihi	: Doktora – Temmuz 2012
Anahtar Kelimeler	: KOBİ Denetimi, UDS

ÖZET

ULUSLARARASI DENETİM STANDARTLARI'NA GÖRE TÜRKİYE'DE KOBİ DENETİMİ ve KARŞILAŞILABİLECEK ZORLUKLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Bu çalışmada; Türkiye'de Uluslararası Denetim Standartları'na göre yürütülecek küçük ve orta büyüklükteki işletme denetimlerinde karşılaşılması muhtemel zorluklar araştırılmıştır. Bu bağlamda ulusal ve uluslararası düzenlemeler ele alınarak konunun iş dünyasındaki önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. Konusunda uzman akademisyen ve bağımsız denetçilerle görüşmeler yapılmış ve elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda yeni yasal düzenlemeler ışığında Uluslararası Denetim Standartları'na uygun olarak yürütülecek KOBİ denetimlerinde özellik arz eden hususlara ilişkin tespitler yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Ali Altuğ BİÇER
Field : Business Administration
Programme : Accounting and Finance
Supervisor : Professor Cemal İBİŞ
Degree Awarded and Date : Doctorate – July 2012
Key Words : SME Audit, ISA

ABSTRACT

AUDITING SME's in ACCORDANCE with ISA's and a RESEARCH on POTENTIAL CHALLENGES in TURKEY CASE

In this study, the potential challenges of small and medium sized entity audits in Turkey has been researched in accordance with International Auditing Standards. In this context, the importance of the subject in the business world has tried to be highlighted by explicating national and international legislations. Expert academics and independent auditors were interviewed and findings were evaluated. As a result of the study, small and medium sized entity audits carried out in accordance with International Auditing Standards, within the new legislations, were investigated and recommendations are made about concerning matters that are substantial.

ÖNSÖZ

2000'li yılların başında gerçekleşen muhasebe skandalları ardından yaşanan ekonomik gelişmeler; işletmelere, muhasebecilere ve denetçilere olan güvenin önemli ölçüde zedelenmesine ve gerek literatürde gerekse kamuoyunda global muhasebe uygulamalarında tektipleştirme eğilimine gidilmesine sebep olmuştur. Böylesi bir ortamda yaşanan gelişmeler diğer tüm ülkeler gibi ülkemizde de önemli sonuçlar doğurmuştur. Bu çalışmada 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile artık tüm sermaye şirketleri için yasal bir zorunluluk olan bağımsız denetimin, ülkemizde Küçük ve Orta Büyüklükte'ki İşletmelerde, Uluslararası Denetim Standartları'na uygun olarak, yürütülmesi sürecinde yaşanması muhtemel olan zorluklar ve çözüm önerileri anlatılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın tamamlanmasında bana sunmuş oldukları yapıcı eleştirilerinden dolayı, değerli hocam ve aynı zamanda tez danışmanım Prof. Dr. Cemal İBİŞ başta olmak üzere, Prof. Dr. Nejat Bozkurt'a, Prof. Dr. Doğan ARGUN'a, Prof. Dr. Lerzan KAVUT'a ve Yrd. Doç. Dr. Masum TÜRKER'e sabır, emek ve özverileri için teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışma kapsamında yürütülen araştırmanın gerek şekillendirilmesinde gerekse sonuçlandırılmasında görüşleri ile katkıda bulunan ve desteklerini esirgemeyen; Prof. Dr. Mustafa AYSAN'a, Prof. Dr. Ömer LALİK'e, Prof. Dr. Ahmet Hayri DURMUŞ'a, Prof. Dr. Ersin GÜREDİN'e, Prof. Dr. Ercan BEYAZITLI'ya ve Doç. Dr. Orhan Çelik'e çok teşekkür ederim.

Aynı şekilde göstermiş oldukları ilgi ve samimiyet ile oldukça yoğun oldukları bir dönemde bana zaman ayıran ve uygulama alanındaki değerli görüşlerini paylaştıkları için TÜRMOB Genel Başkanı Nail SANLI'ya, Selin ARI ÖZ Hanım ve Ertan İskender AYHAN Bey'e, Leon Aslan COŞKUN Bey'e, Mehmet TÜRKER Bey'e, Hasan KILIÇ ve Saim ÜSTÜNDAĞ Bey'ler ile Dr. Tuba ŞAVLI hocama tek tek teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmanın okuyuculara faydalı olabilmesi umuduyla.

İstanbul, 2012

Ali Altuğ BİÇER

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

KISALTMALAR	V
GİRİŞ	1
1. KOBİ'LER VE KOBİ'LERİN EKONOMİDEKİ YERİ	3
1.1 GENEL AÇIKLAMALAR	3
1.2 KÜRESELLEŞMENİN KOBİ'LERE ETKİLERİ.....	6
1.3 KOBİ'LERİN EKONOMİDEKİ YERİ VE ÖNEMİ	10
1.3.1 KOBİ'lerin Dünya Ekonomisindeki Yeri ve Önemi	10
1.3.2 KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi.....	13
1.4 KOBİ TANIMI VE KOBİ'LERİN ÖZELLİKLERİ	15
1.4.1 6102 sayılı TTK Kapsamında KOBİ Tanımı.....	19
1.4.2 Türk KOBİ'lerinin Başlıca Özellikleri.....	22
2. KOBİ'LERDE MUHASEBE VE FİNANSAL RAPORLAMA	27
2.1 KOBİ'LERDE GELENEKSEL RAPORLAMA ANLAYIŞI VE BUNU ETKİLEYEN BAŞLICA FAKTÖRLER	28
2.1.1 KOBİ'lerde Kurumsallaşma ve Şeffaflık Anlayışı	31
2.1.2 KOBİ'lerde Muhasebe Bilgi Sistemi.....	34
2.1.3 KOBİ'lerde Kayıt Dışı Çalışmaya Yönelim	37
2.2 KOBİ'LERİN FİNANSAL RAPORLAMAYA İLİŞKİN SORUNLARI.....	40
2.2.1 Finansal Raporlamada Standartlaşma Süreci ve Beraberinde Getirdiği Zorluklar.....	45
2.2.2 KOBİ'ler için Basitleştirilmiş Muhasebe Standartları Geliştirme İhtiyacı	48
2.2.2.1 KOBİ Finansal Raporlama Standartlarının Genel Özellikleri.....	53
2.2.2.2 Türkiye'de KOBİ UFRS'nin Uygulanması ve Karşılaşılabilecek Zorluklar.....	55
2.3 6102 SAYILI TÜRK TİCARET KANUNU KAPSAMINDA FİNANSAL RAPORLAMA	61
3. KOBİ'LERDE DENETİM	64
3.1 GENEL AÇIKLAMALAR	64
3.2 ULUSLARARASI DENETİM STANDARTLARI.....	67
3.2.1 Türkiye'de Denetim Standartları ve KGK	73
3.3 BAĞIMSIZ DENETİM VE RİSK ODAKLI DENETİM YAKLAŞIMI	76
3.4 KOBİ'LERİN DENETİMİ VE TÜRK İŞLETMELERİNDE YAŞANAN SORUNLAR	81
3.4.1 KOBİ'lerin Gelenekselleşmiş İş Yapma Alışkanlıklarından Kaynaklanabilecek Sorunlar.....	83
3.4.2 KOBİ'lerin Geleneksel Raporlama Anlayışından Kaynaklanabilecek Sorunlar	86

3.4.3 KOBİ'lerde İç Kontrollerin Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar	87
3.4.4 KOBİ'lerde Yönetim ve Çalışan Hilelerinden Kaynaklanabilecek Sorunlar.....	92
3.5 6102 SAYILI TÜRK TİCARET KANUNU KAPSAMINDA BAĞIMSIZ DENETİM	95
3.6 KOBİ'LERİN DENETİMİNDE ULUSLARARASI DENETİM STANDARTLARININ UYGULANMASI	102
3.6.1 200-299 Genel İlkeler ve Sorumluluklar	106
3.6.2 300-499 Risk Değerleme ve Belirlenen Riskler Karşısında Denetçilere Uygulanacak Prosedür ve Teknikler	119
3.6.3 600-699 Başkalarının Çalışmalarından Faydalanma	155
3.6.4 700-799 Denetim Sonuçları ve Raporlama	158
3.6.5 800-899 Uzmanlık Gerektiren Alanlar	160

4. ULUSLARARASI DENETİM STANDARTLARI'NA GÖRE TÜRKİYE'DE KOBİ DENETİMİ VE KARŞILAŞILABİLECEK ZORLUKLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA.... 163

4.1 ARAŞTIRMANIN AMACI.....	163
4.2 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	164
4.3 ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	164
4.3.1 Araştırmanın Katılımcıları	165
4.3.2 Araştırma Verilerinin Toplanması.....	167
4.3.3 Araştırmanın Kısıtları	167
4.3.4 Araştırma Verilerinin Yorumlanması	168
4.3.5 Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi.....	169

5. SONUÇ VE ÖNERİLER..... 202

EKLER 220

KAYNAKÇA..... 225

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ACCA	Uzman Muhasebeciler Birliği (The Association of Chartered Certified Accountants)
ACFE	Sertifikalı Yolsuzluk İnceleme Uzmanları Birliği (Association of Certified Fraud Examiners)
AICPA	Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü (American Institute of Certified Public Accountants)
BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
Bkz.	Bakınız
COSO	Sponsor Organizasyonlar Komitesi (Committee of Sponsoring Organizations)
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
EPDK	Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
ERP	Kurumsal Kaynak Planlama
FASB	Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (Financial Accounting Standards Board)
FEE	Avrupa Muhasebe Uzmanları Federasyonu (The Federation of European Accountants)
IAASB	Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (International Auditing and Assurance Standards Board)
IFAC	Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants)
IMF	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
IOSCO	Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (International Organization of Securities Commissions)
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KGK	Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletme

KOSGEB	Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
md.	Madde
MSUGT	Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği
No.	Numara
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-Operation and Development)
s.	Sayfa
SMMM	Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
SMP	Küçük ve Orta Ölçekli Muhasebe Büroları (Small and Medium Practices)
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDHP	Tekdüzen Hesap Planı
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TKYD	Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği
TMSK	Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TMUD	Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TTK	Türk Ticaret Kanunu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜDESK	Türkiye Denetim Standartları Kurulu
TÜRMOB	Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği
UDS	Uluslararası Denetim Standardı (International Standard on Auditing)
UFRS/IFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (International Financial Reporting Standards)
UKKS/ISQC	Uluslararası Kalite Kontrol Standardı (International Standard on Quality Control)
UMSK/IASB	Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Board)

UNCTAD	Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development)
vb.	Ve başkası, ve başkaları, ve benzeri, ve benzerleri, ve bunun gibi
VUK	Vergi Usul Kanunu

GİRİŞ

Dünyada yaşanan global şirket iflasları ile gerek işletmelerin gerekse muhasebe meslek mensuplarının kamuoyu vicdanı karşısında yitirilen güvenilirlikleri hala sağlanabilmiş değildir. Yaşanan bu gelişmeler karşısında gerek global gerekse ulusal düzeyde kurumsal yönetim anlayışına dayanan hukuki düzenlemelerin yapılandırılmasına devam edilmektedir. Gelişen ve büyüyen pazar hacmi ile artan rekabet koşulları, standartlaşmış muhasebe uygulamalarını ve bunların denetimini her işletme ilgisi için daha önemli hale getirmiştir.

Küreselleşme, pazar koşulları, rekabet gibi ticari yaşamı zorlaştıran etkenlerden sıyrılabilmek ancak etkin bir yönetim anlayışı ve bunun kontrolü ile sağlanabilir. Aksi takdirde işletmeler tüm bu zorlukların yanı sıra ortaya çıkması olası suistimaller neticesinde işgücü, zaman ve sermaye kaybına uğrayacaktır. İşletme varlıklarının ve kaynaklarının etkin kullanımını sağlamak, şirket değerini ve güvenilirliğini arttırmak, finansal tabloların şeffaflığı ile mümkündür.

Bu çalışmada, ülkemizde özellikle KOBİ'lerde henüz yeterince önem verilmeyen, zaman zaman akıllarda soru işareti bırakan uygulamalar ile de karşılaşılabilen, denetim uygulamalarının önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda; genel hatları ile ulusal ve uluslararası düzenlemelere atıflar yapılarak konunun ülkemizdeki eksiklikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada KOBİ denetimlerine ilişkin hususlar raporlama ve vergi denetiminin ötesinde bir bakış açısı ile değerlendirilmiş ve açıklanmaya çalışılmıştır. Ülkemizde mevcut gelişmeler ışığında KOBİ UFRS'nin uygulanması da çalışmalara konu edilecek önemlilikte bulunmakla birlikte, bu çalışmanın sınırları dışında bırakılmıştır. Bu nedenle çalışmada UFRS'ler ile ilgili ayrıntılara yer verilmemiştir.

Bu çalışmanın amacı; ülkemizde yeni yasal yapılanmalar neticelendirildiğinde UDS odaklı olarak yürütülecek KOBİ denetimlerinde; tüm işletme ilgililerine sağlıklı finansal raporlama yapılabilmesi için 6102 sayılı TTK ile oluşturulmaya çalışılan denetim anlayışının uygulanmasında karşılaşılabilecek zorlukların, çözüm önerilerinin ve denetim yaklaşımının ortaya konulmasıdır.

Bu çalışmanın hazırlanmasına yerli ve yabancı literatür taraması yapılarak başlanmış, konu ile ilgili kanunlar, tebliğler, bildirimler, tezler, kitaplar ve makaleler incelenmiştir. Bunların yanında konu ile ilgili düzenlenen konferanslar, toplantılar, sempozyumlar takip edilerek konu hakkında bilgi toplanmaya çalışılmıştır. Konuya ilişkin yasal düzenlemelerin henüz netlik kazanmamış olması çalışmanın kısıtıdır. Çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, ülkemizde KOBİ'lerin; artık neredeyse gelenekselleşmiş sorunları ve ekonomideki önemi açıklanmıştır.

İkinci bölümde, uluslararası düzenlemelere de değinilerek KOBİ'lerde muhasebe ve finansal raporlama anlayışı özetlenmiştir.

Üçüncü bölümde, KOBİ'lerin denetiminde özellik taşıyan durumların tespit edilmesi amacıyla, UDS'lere atıfta bulunarak dikkat edilmesi gereken hususlar vurgulanmaya çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde, ülkemizde KOBİ'lerin UDS'lere uygun yürütülecek denetimlerinde karşılaşılabilecek zorluklar üzerine bir araştırmaya yer verilmiştir.

Beşinci ve son bölümde çalışma sonucunda ulaşılan sonuçlara ve önerilere yer verilmiştir.

1. KOBİ'ler ve KOBİ'lerin EKONOMİDEKİ YERİ

Bu bölümde işletmecilik bakışıyla KOBİ kavramı ve ekonomide teşkil ettikleri yer bakımından KOBİ'lerin önemine değinilecektir. Çalışmanın bu bölümde yer alan bilgilerin, özellikle ülkemizdeki tüm tanımlamaları ve istatistikleri barındırması amaçlanmamıştır. Sonraki bölümlerde değinilecek finansal raporlama ve denetim konularında fikir verecek bilgiler, özetlenmeye çalışılmıştır.

1.1 Genel Açıklamalar

Teknolojik gelişmeler önderliğinde yaşanan küreselleşme olgusu, ülke ekonomilerini dünya pazarı boyutuna taşımış ve global olma yolunda gereklilikleri beraberinde getirmiştir. Global olmak, aslında her şeyden önce rekabet gücü yüksek olmak anlamına gelmektedir. Bu kavramın tanımı üzerine dünyadaki tartışmalar devam etse de, rekabet gücü, bir ekonomik birimin iktisadi gelişme ve kalkınma programlarının ve kararlarının dünya ekonomi politikaları tarafından da kabul edilmesi olarak tanımlanabilir. Uluslararası finans kuruluşlarının, UNCTAD'ın, Dünya Bankası'nın, OECD ve diğer benzer nitelikteki milletlerarası kuruluşların içinde bulunduğu birçok teorik ve ampirik çalışma KOBİ'lerin ülke ekonomisinin canlandırılması ve gelişmesindeki önemini vurgular niteliktedir.

KOBİ'lerin esnek yapısı ve değişken koşullara kolay uyum sağlayabilme nitelikleri göz önüne alındığında, birçok ülkede bu işletmelerin en önemli ve hatta tek istihdam sahası olduğu genel kabul görmektedir. Bunu sağlayan faktörlerden biri, gelişmiş ülkelerdeki büyük işletmelerin optimum üretim ve personel ölçülerine ulaşma, yönetsel ve ekonomik güç, krizlere dayanıklılığı artırma gibi hedeflerle bölünmeye gitmeleri ve hem kendi ülkelerinde hem de gelişmekte olan ülkelerde şubeleşmesidir. Büyük işletmelerde; küçülme kavramı, bu değişim dinamiğini bünyesinde barındırması açısından giderek önemini arttırmaktadır.¹

KOBİ'ler sadece bağımsız olarak üretimde bulunmaz, bunun yanında; büyük ölçekli işletmelerin üretimde kullandıkları yarı mamul ve mamulleri üreterek, bu

¹ Yıldız Ayanoğlu, **KOBİ'ler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları**, Ankara: Gazi Kitabevi, Ocak 2008, s. 13-14.

işletmeler için yan sanayi görevi de görür. En büyük nihai ürünü tek başına üretme kapasitesi, uzmanlığı ve gücü bulunmayan küçük (hatta orta boy) işletmeler, yatay örgütlenme suretiyle üretime katılır ve fason üretim yoluyla büyük işletmeleri tamamlar. Dolayısıyla, aynı ekonomide büyük ölçekli işletmeler ile KOBİ'ler birbirlerine hem rakip, hem de destekçi durumundadır.² Ölçeği ne olursa olsun, hiçbir ekonomide, işletmelerin faaliyetlerini birbirinden bağımsız bir şekilde sürdürebilmesi mümkün değildir.³

KOBİ'leri kendi başlarına nihai ürün üretenler veya yan sanayi oluşturanlar biçiminde bir ayrıma tabi tutabilirken, bu işletmeler büyükleri rekabet ortamına çekerek ekonomiye kazandırdıkları dinamizm açısından da iki gruba ayrılabilir. Çünkü, KOBİ'lerin bir kısmı geleneksel diyebileceğimiz küçük hatta mikro ölçekli işletmelerdir. Bunlar yenilikler peşinde fazla koşmayan, mevcut durumlarını devam ettirmeyi amaçlayan, her şeyin normal akışında devam etmesini arzulayan ve atak olmayan işletmelerdir. Diğer gruptaki KOBİ'ler ise daha fazla kâr etmek, hızlı büyümek isteyen, yenilikler arayan ve atılgan girişimci işletmelerden oluşmaktadır. Ekonomideki sıkıntılı dönemlerde talep azaldığında büyük işletmeler sıkıntı çekerken, bu tip işletmeler küçük kapasite ile ekonomik ortamın koşullarına uyum sağlayabilmektedir. Bu özelliklerinden ötürü bu grupta yer alabilecek KOBİ'ler aynı zamanda büyük işletme olma potansiyeli olan işletmelerdir.⁴

Global aktörlerin en başında gelen batılı işletmelerin küreselleşmesi, gelişmekte olan ülke ekonomileri ve özellikle, bu ülkelerdeki küçük işletmeler üzerinde önemli sorunları da beraberinde getirmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki işletmelerin ürettiği, rekabet kabiliyeti zayıf olan ürünlerin, küresel koşullara uymaması, işyeri kapanmalarına ve işsizliğe neden olabilmektedir. Esasen ticaretin ve sermayenin küreselleşmesi, istihdam ve üretimde yeni yapısal değişimleri zorunlu hale getirmektedir. Bu yeniden yapılanma, ya işletme yapılarında, yahut da mal

² Yunus Taş, **Avrupa Birliği ve Türkiye'de KOBİ'lerin İstihdam Artırıcı Etkileri**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın, No: 2010-39, s. 58-59.

³ Ahmet Behzat Ekinci, **Türkiye'de KOBİ'lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları**, İstanbul: Akson, 2003, s. 25-26.

⁴ Halil Sarıaslan, "Avrasya ve Türkiye'de KOBİ'lerin Ekonomik Kalkınmadaki Yeri ve Önemi", **1.Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi**, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Bişkek-Kırgızistan, 23-26 Haziran 2001, s. 29.

piyasalarında ortaya çıkmaktadır. Dünya ölçeğinde yaşanan bu büyük değişim ve dönüşüm süreci, gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere ve oradanda, az gelişmiş ülkelere doğru yaşamın her alanına dalgalar halinde yayılmakta ve yerel işletmeleri önemli derecede etkilemektedir. Bu yayılış, sosyal ve kültürel yaşam biçimlerini etkilemekte, üretim ve tüketim anlayışlarında homojenleşmeye gidilmesine sebep olmakta, siyasal ve ekonomik örgütlenme biçimlerinde köklü değişiklikler yaratmaktadır.⁵

Küreselleşme güçlerinin şekillendirdiği, yeni ekonomi olarak adlandırılan bu ortam küçük işletmeler açısından pek çok fırsat sunduğu kadar tehditler de yaratmaktadır. Her geçen gün daha da yoğunlaşan küresel rekabetin etkisiyle son derece istikrarsız hale gelen ekonomik ortamda KOBİ'lerin varlıklarını sürdürmeleri küreselleşmenin sunduğu fırsatları iyi kullanmalarına ve tehditlerden de sakınmalarına bağlıdır.⁶

Doğru, dürüst ve güvenilir bilginin iş süreçlerindeki artan önemi ile mal ve hizmet üreten işletmelerin, rekabet yeteneği, personel verimliliği, maliyet kontrolü, örgüt yapısında esneklik gibi çeşitli faktörlerde, bilginin bu yeni işlevini göz önünde bulundurmalarını vazgeçilmez hale getirmiştir. Bu faktörlere ek olarak, küresel piyasanın izlenmesi, stratejik ortaklık, kalite ve değişen koşullara kısa sürede uyum sağlamak gibi konular, önceliğini önemli ölçüde arttırmaya başlamıştır. Bu değişim ve yeniden yapılanma süreci, birçok alanda olduğu gibi, yönetsel ve örgütsel faaliyetlerde de değişime yönelik strateji ve aksiyon planlarının oluşturulmasını ve uygulanmasını gerekli kılmaktadır.⁷

Küreselleşmenin ortaya çıkardığı yoğun rekabet ortamında işletme sahip-yöneticileri ve muhasebecileri artık eski alışkanlıklarını bir kenara bırakıp, muhasebenin sadece vergi idaresi için değil finansal raporlama tedarik zincirindeki bütün talep ediciler tarafından istenildiğini anlamalı, bu çerçevede doğru, dürüst ve şeffaf bilgiye zamanında ulaşmanın önemini kavramalıdır. İşletmelerdeki iç kontrol sistemlerinin etkin ve yazılı hale getirilmesi, uluslararası standartlara göre gelişen bağımsız denetimin

⁵ Hasan Tutar, **Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi**, İstanbul: Hayat Yayıncılık, 2000, s. 89.

⁶ Mustafa Aykaç, Zeki Parlak ve Süleyman Özdemir, **Küreselleşme Sürecinde Rekabet Gücünün Arttırılması ve Türkiye'de KOBİ'ler**, İstanbul: 2008, Artus Basım, s. 61-62.

⁷ Tutar, s. 14-15.

tüm işletme çevrelerine yararlı olduğu bunun yanında kuralların ve uygulamaların eskisine göre daha karmaşık ve teknik hale geldiği gözardı edilemeyecek bir gerçektir.⁸

Bu bağlamda; işletmelerin paydaşları ile olan ilişkilerinin, tüm bu gelişmeler ışığında yeniden ve karşılaştırılabilir bir şekilde raporlamasında muhasebeye önemli bir rol düşmektedir. Bugün muhasebe mesleği, müşterisinin finansal tablolarını, inceleyen teknik bilgi eksikliğine bakılmaksızın, önemli yanlışlıklara olanak vermeyecek şekilde hazırlanması sorumluluğunu yüklemesi nedeniyle kamuoyundaki önemini arttırmaktadır. Finansal tablolar artık sadece işletme için değil, ortaklar, potansiyel ortaklar, resmi kurumlar, kredi verenler, basın, finansal analistler, işçi sendikaları ya da sadece raslantı olarak ilgilenenler gibi birçok tarafı ilgilendirmektedir.⁹

Şüphesiz ki bu değişim sürecini sadece muhasebe ve denetimde yaşanan uluslararası düzenlemeler ve yeniliklerle sınırlı tutmak yanlıştır. Fakat tüm bu örgütsel ve teknolojik yeniden yapılanma sürecinin çıktılarının değerlendirilmesinde muhasebeye önemli görev düşmektedir. Bu yeniden yapılanma süreci gerek yapısal gerekse yönetsel olarak değişimlere uyum sağlaması daha kolay olan KOBİ'lerinde bu yeni düzende yer alabilmelerini kolaylaştırmakta fakat yine aynı alandaki gerek kurumsallaşamamanın, gerekse eğitim ve raporlama alanındaki eksiklikleri önünde önemli engel teşkil etmektedir.

1.2 Küreselleşmenin KOBİ'lere Etkileri

Dünya genelinde özellikle 1980'li yıllarda artarak devam eden globalleşme ve finansal liberalizasyon süreci, beraberinde değişen koşullara ve yeniliklere hızla uyum sağlayabilen işletmelerin önemini arttırmıştır. Büyük ölçekli işletmelerin ekonomik ve siyasi konjonktürdeki değişimler karşısında hareket kabiliyetinin sınırlı olması, teknolojideki gelişmelerin bu işletmelere adaptasyonunun maliyetinin yüksek olması nedeniyle, uyum sorunları yaşanmaktadır. Bu durum, ekonomide meydana gelen değişikliklere uyum sağlama esnekliği yüksek ve konjonktürel dalgalanmalara, ekonomik ve finansal krizlere karşı daha esnek olan, ekonomik ve sosyal yaşamın temel

⁸ Cemal İbiş, "Ulusal Muhasebe ve Finansal Raporlama ile Denetim ve Güvence Standartlarında Yakınsama", **XVIII. Türkiye Muhasebe Kongresi**, Ankara: TÜRMOB Yayın No:399, 23-24 Eylül 2010, s. 61.

⁹ Arthur W. Holmes, Wayne S. Overmyer, **Muhasebe Denetimi "Auditing" Standartları ve Yöntemleri Cilt 2**, Sekizinci Baskı, Çev. Oğuz Göktürk, Bilimsel Yayınlar Derneği Yayın No:56, 1975, s. 455.

istikrar unsurlarından biri olan KOBİ'lerin, dünya genelinde önemini daha da arttırmıştır.¹⁰

KOBİ'lerin önemi, emek yoğun teknoloji ile çalışma ve kaynak kullanımında etkili olma özelliklerine bağlı olarak, ülke çapında istihdamı arttırmaya ve işsizliği azaltmaya katkıda bulunma, talep değişikliklerine kısa sürede uyum sağlama, bölgeler arası gelişmeye ve büyümeye katkıda bulunma, büyük sanayinin tamamlayıcısı durumunda olma ve büyük işletmelerin istihdam ettikleri nitelikli personelin yetiştirilmesine katkıda bulunma, tam rekabet şartlarına çabuk uyum sağlama ve gelir yelpazesinde orta sınıf içinde yer alma ve denge unsuru olma gibi özelliklerinden kaynaklanmaktadır.¹¹

Büyük pazarları gerektiren yığın üretime karşılık, KOBİ'ler sınırlı ve özelliği olan pazarlarda standart ve tipleştirilmiş malların değişik türlerini üreterek varlıklarını başarıyla sürdürebilmektedir. Öte yandan, son yıllarda tüketim alışkanlıklarındaki değişimler, talebin kısa süreli olması, ürün yaşam sürelerinin kısılması, birçok üründe yığın üretim yerine siparişe dayalı üretim ile değişken üretimi ön plana çıkarmaya başlamıştır.¹²

Dünya ekonomisinde ve paralelinde Türkiye ekonomisinde köklü değişimlere sebep olan bu büyüme ve dışa açılma süreci, işletmelerde köklü değişimler meydana getirmiştir. Yirminci yüzyılın başındaki düşünce, işletmelerin giderek büyümeleri nedeniyle, KOBİ'lerin yaşamlarına devam edemeyecekleri yönündeyken, günümüzde büyük işletmelerin yanı sıra KOBİ'lerde giderek artan şekilde faaliyetlerini sürdürmektedir.¹³

Türkiye gibi gelişmekte olan ülke ekonomileri için KOBİ'lerin önemi ise, daha çok 1990'lı yıllardan itibaren anlaşılmaya başlanmıştır. Bu yıllarda, önemli boyutlarda

¹⁰ Famil Şamiloğlu ve Utlu Uygun, "KOBİ'lerde Ekonomik Kriz Yönetimi", **Mali Çözüm**, Sayı:57, Ekim-Kasım 2001, s. 95.

¹¹ Masum Türker, "Turkish Accounting and Auditing Standards Perspective on SMEs and SMPs", **International Conference on Role of Profession in New Milieu**, 11-13 Ocak 2007, Chennai-Hindistan, http://www.icaai.org/resource_file/97461079-1080.pdf, s. 4.

¹² Oktay Alpugan, **Küçük İşletmeler Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi**, Ankara: Özgün Matbaacılık, 1998, s. 35.

¹³ Orhan Çelik, **Uluslararası Finansal Raporlama Standardlarının KOBİ'lerde Uygulanması Temel Dinamikler ve Potansiyel Sorunlar**, Ankara: Siyasal Kitabevi, TESMER Yayın No: 73, 2007, s. 18-19.

istihdam yaratmaları ve iç pazarda düşük gelirli kesimin gereksinimlerini karşılamaları açısından küçük sanayi birimlerinin geliştirilmesini sağlayacak iktisadi politikalar uygulanmaya başlamıştır. Bu dönemde sanayileşmiş ülkelerdeki esnek üretim yapısına sahip küçük ölçekli üretim birimleri ile Türkiye gibi gelişme yolundaki ülkelerin küçük ölçekli üretim birimlerinin arasındaki ciddi yapısal farklılıklar gözlemlenmiştir. Sanayileşmiş ülkelerdeki küçük ölçekli işletmeler sıfır stokla üretim, üretim sırasında kalite kontrolü, talep yönlendirici üretim, tam zamanında girdi ve üretim teslimi, ileri teknoloji, kaliteli ürün üretme özelliklerine sahipken; gelişme yolundaki ülkelerdeki küçük ölçekli işletmelerin bu noktalarda pek çok olumsuzluğu taşıması yadsınamaz birer sorun kaynağı olmuştur.¹⁴

Küreselleşmenin getirdiği faydalardan tam olarak yararlanamamak, yeni teknolojik ve ekonomik gelişmeleri izleyememek, sürekli bir finansal kaynak arayışı içerisinde olmak ve bu sıkıntıları kısmen yaşayan veya daha az ölçüde hisseden büyük işletmelerle rekabet etmek, KOBİ'ler için oldukça zordur. Bu nedenle rekabetten ziyade, ayakta kalabilmek için KOBİ'lerin büyük işletmelerle stratejik işbirliği veya dikey birleşme, yan sanayisi veya tedarikçi olma gibi gücü birleştiren ve rekabete dayanıklılığı arttıran girişimlerde bulunmalarını gerekli kılmaktadır.¹⁵

Günümüzde özellikle sanayileşmiş ülkelerde görülen gelişmeler ile, küçük işletmelerin giderek yerlerini büyük işletmelere terk ettikleri görülmektedir. Yani, küçük sanayi işletmeleri, aynı konularda çalışan daha büyük işletmelerle rekabet edememekte ve küçük işletmeler:¹⁶

¹⁴ Adnan Çelik ve Tahir Akgemici, **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler**, Ankara: Gazi Kitabevi, Eylül 2007, s. 148.

¹⁵ Ayanoglu, **KOBİ'ler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları**, s. 30.

¹⁶ Süleyman Karataş, **Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta İşletmeler Bürokratik Yükün Kaldırılması ve AT Ülkelerinde Bu İşletmelerin Durumları**, İstanbul: Veli Yayınları, 1991, s. 44.

- ya büyük işletmeler tarafından satın alınmakta ya da faaliyetini durdurmakta,
- ya küçük işletme başka bir sektörü ve rekabetin olmadığı rekabet edebileceği iş kolunu seçmekte,
- ya da küçük işletme, büyük işletme ile işbirliği yapan bir ilişki içine girmektedir.*

Küçük işletmelerin AR-GE yapmakta güçlük çekmeleri ve sermayelerinin yetersiz oluşu küresel üretim zincirine gerektiği gibi entegre olmalarını ve konumlarını yükseltmelerini neredeyse imkânsız hale getirmektedir. Zira küresel üretim; bu işletmeleri ürün geliştirmeye katkıda bulunmaya ve kendi üretim ağlarını oluşturmaya zorlamaktadır. Bunları sermaye ve uygun finansal destek olmadan gerçekleştirmeleri ise mümkün olamamaktadır. Öte yandan, küresel üretim zincirlerine KOBİ'lerin entegrasyonu bazı ciddi riskleri de beraberinde getirmektedir. İleri derecede bağımlılık, hiçbir yenilik yapmama ve iş gücünün vasfını geliştirme ve nihai ürünle hiçbir bağ kuramama bu risklerin başında gelmektedir. Birçok çok uluslu işletmenin veya yeniden yapılanarak küçülen büyük işletmelerin dış tedarik politikaları, genellikle düşük katma değerli işletmeleri üçüncü kişilere devretmeye ve bunlarla yüksek katma değerli işleri paylaşmamaya dayanmaktadır. Bu durum birçok küçük işletmenin küresel üretime dayalı olarak teknoloji ve yüksek vasıflara dayalı bir yetkinlik ve rekabet üstünlüğü geliştiremeyeceği yönünde yorumlanmaktadır.¹⁷ Nitekim yönetim becerilerinin küresel gerçekler karşısında zayıflaması halinde stratejik işbirliğine gittikleri büyük işletmeler ile KOBİ'ler arasında güç dengesizlikleri oluşabilmektedir. Özellikle bu büyük işletme tedarikçi ya da alıcı konumunda ise zaman içinde işbirliği küçük işletmenin yeteneklerini daha fazla yitirmesine hatta yok olmasına neden olabilmektedir.¹⁸

* Özellikle işaret edilen bu son gelişme "tamamlama (entegrasyon)" kavramıyla tanımlanmakta ve sanayileşmiş ülkelerde çok defa başvurulan bir çözüm olmaktadır.

¹⁷ Aykaç, Parlak ve Özdemir, s. 62-63.

¹⁸ Adnan Çelik ve Tahir Akgemici, **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler**, Ankara: Özkan Matbaacılık, Eylül 2007, s. 345.

1.3 KOBİ'lerin Ekonomideki Yeri ve Önemi

Tarihsel olarak küçük işletmeler; sanayi devrimine kadar olan dönemde, kitlesel üretimin ve fabrikasyon üretimin, sanayi devrimi ile ise ekonominin temel üretim birimleri durumunda olmuştur. Ölçek ekonomisi avantajları ve üretimin büyük işletmelere kaydırılmasından sonra da KOBİ'ler kendilerine özgü avantajları sebebiyle önemlerini korumuştur. Gelişmiş ülkelerde büyük işletmelerin tartışılmaz ekonomik ağırlığına ve küçük işletmeleri rekabet dışı bırakmalarına rağmen, KOBİ'ler, sermaye birikiminin yeterli olmadığı, bankacılık sisteminin yeterince gelişmediği ülkelerde de üretim ve istihdam açısından dünya ekonomisine katkıda bulunmayı sürdürmektedir.¹⁹

Dünyada KOBİ'lerin artan önemi, günümüzde uluslararası düzenlemelerin bu yönde şekillendirilmesine sebep olmaktadır. KOBİ'lerin katma değer ve istihdam yaratıcı etkileri tüm ülkeler açısından oldukça önemli boyuttadır.²⁰

Ticari rekabetin ekonomik sistem olarak benimsendiği toplumlarda sistemin sağlıklı olarak işleyişiyle, KOBİ'lerin sistem içindeki varlıkları ve güçleri arasında yakın bir ilişki vardır. KOBİ'lerin çoğu, büyük işletmelerin yerine getiremediği birtakım fonksiyonları yerine getirdikleri için ekonomik sisteme olumlu katkıda bulunmaktadır.²¹

1.3.1 KOBİ'lerin Dünya Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

1970'lerden itibaren gelişmiş ülkelerde başlayan durgunluk ve krizlerin büyük işletmeleri iflaslara ve küçülmeye zorlamasından sonra, bu işletmelerin doğasından gelen birçok avantajlar ilginin yeniden KOBİ'lere yönelmesine sebep olmuştur. KOBİ'lerin sahip oldukları bu avantajlar; istihdam, rekabet, ekonomik etkinlik, esneklik ve gelir dağılımı başlıkları altında toplanmaktadır. Değişen üretim anlayışına en uygun işletme modeli olarak kabul gören KOBİ'ler ile büyüklük, işletmeler için bir avantaj olmaktan çıkmıştır. Yatay örgütlenmiş KOBİ'ler, bir "girişimciler ağı" olarak, büyük işletmelerin hantallığından, verimsizliğinden kurtuldukları gibi bilgi teknolojilerinin

¹⁹ Taş, s. 72.

²⁰ Masum Türker, Engin Yarbaşı ve Esin Okay, "The Experience Of Micro-Small-Medium Sized Firms in Turkey: A Compulsive Process Through EU Membership", **International Symposium: SME's Towards The Membership of European Union**, Bandırma, 19-22 Mayıs 2005, s. 18.

²¹ Çelik ve Akgemici, s. 150, 341-342.

sağladığı imkânlarla uluslararası pazarlama, kalite, finans problemlerini önemli ölçüde çözerek rekabet avantajı dahi kazanabilmiştir.²²

Sanayi Devrimi'nden sonra işletmelerin ölçeğinin sürekli büyümesi, nihayetinde büyük ölçekli işletmelerin ve kitle üretiminin endüstriyel büyümenin gücü haline gelmesi, zamanla kitle üretimin tüm sektörlere yayılacağı ve uzun dönemde etkin olmayan küçük ölçekli üretimin yok olacağı yönündeki varsayımları pekiştirmiştir. Bu dönemde küçük işletmeler ve girişimcilik bir çeşit lüks olarak değerlendirilmiş ve gelişmiş ülkelerin maliyet etkinliği sağlayabilmek için mutlaka karar almayı merkezileştirmeleri gerektiği vurgulanmıştır. Küçük işletmelerin genel olarak büyük işletmelerden daha az etkin olduğu, çalışanlar açısından daha düşük ücret ve yan ödeme anlamına geldiği, yeniliklere çok az katkıda bulunduğu, küçük işletmelerin görece öneminin zaman içinde azalacağı öngörülmüştür. Ancak, ekonomik açıdan etkin olmasa da sosyal ve politik istikrar aracı olmaları küçük ölçekli işletmelerin savaş sonrası dönemde varlıklarını sürdürmelerine imkân vermiştir. 1970'li yılların sonlarından itibaren tüm dünyada küçük ölçekli işletmelerin sayılarının hızla artması girişimciliğin de yaygınlaşmasını sağlamıştır.²³

Öte yandan, 1970'li yılların sonlarından itibaren insanların yaşam biçimlerinde, zevklerinde ve tercihlerinde meydana gelen değişiklikler, tüketicilerin yığın üretimi yapılan mallardan uzaklaşmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda, birçok malın üretimin tekdüze yapılması yerine, aynı ürünün değişik türlerinin üretilmesi gerekliliği kabul görmeye başlamıştır. Aynı ürünün değişik türlerine olan sınırlı talep, küçük işletmeleri bu tür sınırlı üretimde avantajlı kılmıştır. Son olarak, Sanayi Devrimi sonrasında yaşanan hızlı nüfus artışının büyük işletmelere sağladığı sürüm olanakları zaman içerisinde kaybolmaya başlamıştır.²⁴

Ekonomilerin çoğunda işletmeler kesiminin önemli bir bölümünün KOBİ'lerden oluşması rastlantı değildir. KOBİ'ler, nitelikleri itibariyle büyük işletmelerden farklı avantajlara sahip olabilmektedir. KOBİ'ler, faaliyette oldukları yerel pazarı daha iyi tanıyan, pazarın özelliklerini ve gereksinimlerini daha iyi

²² Aykaç, Parlak ve Özdemir, s. 151-152.

²³ Aykaç, Parlak ve Özdemir, s. 54-55.

²⁴ Alpugan, s. 34-35.

görebilen, pazardaki alıcı ve satıcılarla daha yakın ilişkiler içerisine girebilen işletmelerdir. Özellikle, müşterileriyle olan yakın ilişkileri, bu işletmelere büyük işletmelerin sahip olamayacakları üstünlükler sağlamaktadır. KOBİ'ler, bir ülkenin sosyo-ekonomik yapısı çerçevesinde endüstrileşmesinin, sağlıklı kentleşmenin ve optimal ticaret uygulamalarının sürükleyici faktörü ve vazgeçilmez bir ögesi olarak faaliyet göstermekte, bu yönleri ile sosyal yaşantıya da önemli katkıda bulunmaktadır.²⁵

KOBİ'ler rekabet üstünlüğü ve istihdam yaratmada AB geleceğinin temelini oluşturmaktadır.²⁶ AB'nin KOBİ'lere ilişkin bir raporunda söz konusu işletmelerin ekonomik sisteme olan katkıları: "sayıları ve değişik konulardaki çalışmaları, üretim, ticaret ve hizmet alanlarında yer alan tüm sektörlerde var olan etkileri, istihdama ve belli yörelerin refah düzeylerine katkıları nedeniyle bu işletmelerin ticari ve endüstriyel yapının gerekli bir bölümüdür." şeklinde özetlenmektedir.²⁷ KOBİ'lerin önemini gören ve destek sağlamaya yönelik faaliyetlerde bulunan AB ülkelerinde bulunan toplam 19 milyon civarında KOBİ tüm AB işletmelerinin %99,8'ini oluşturmakta ve 74 milyondan fazla kişiye istihdam sağlamaktadır. Söz konusu KOBİ'lere ilişkin olarak yıllık kârlılık, verimlilik ve işçi maliyetleri üzerinden yapılan araştırmalar göstermiştir ki KOBİ'ler büyük ölçekli işletmelere oranla, daha başarılı sonuçlar elde etmektedir. Bu sebeple AB üyeleri KOBİ'lere daha iyi şartlar sağlamaya yönelik destekler oluşturmaya karar vermiştir.²⁸ Özellikle 1990'lı yıllardan sonra Türkiye'nin AB'ye girme çabaları ülkemizde de KOBİ'lerin öneminin daha da artmasına yol açmıştır. Türkiye'de KOBİ'lerin geliştirilip AB ülkeleri seviyesine getirilmesi ve rekabet etme güçlerinin artırılması için bazı destek ve teşvikler verilmiş, bu konudaki çalışmalar hızlandırılmıştır.²⁹

²⁵ Orhan Çelik, **Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının KOBİ'lerde Uygulanması Temel Dinamikler ve Potansiyel Sorunlar**, s. 21.

²⁶ Hüseyin Fırat, "KOBİ'ler İçin Türkiye Finansal Raporlama Standardı'nı (KOBİ'ler İçin TFRS) Değerlendirilmesi", **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu-X**, Aralık 2006, s. 134.

²⁷ Adnan Çelik ve Tahir Akgemici, "**Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler**", Ankara: Gazi Kitabevi, Eylül 2007, s. 152-153.

²⁸ Aysun Küçükyılmazlar, "**Avrupa Birliği'nin Türk KOBİ'lerine Yönelik Programları**", İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2004-48, İstanbul, s. 7.

²⁹ Sinan Ünsar, "KOBİ'lerde Personel Seçim Sürecinin Rolü ve Önemi", **1. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi**, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul: Yayın No:43, 11-12 Aralık2004, s. 237.

1.3.2 KOBİ'lerin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi

KOBİ'ler; ekonomimize bir taraftan yatırım, üretim, istihdam, ihracat ve ödedikleri vergiler açısından katkıda bulunurken diğer taraftan coğrafi açıdan ülkemizin bölgelerinde dağılmış olmaları nedeniyle bölgesel kalkınmada da önemli rol oynamaktadır. KOBİ'ler büyük işletmelerin yapamadığı ya da yapmak istemedikleri yeni fikirlerin, malzemelerin, süreçlerin ve hizmetlerin temel kaynağını oluşturmaktadır. Çünkü büyük işletmeler ölçek ekonomisinin maliyet avantajından yararlanmak amacı ile makine, araç-gereç ve işgücüne yaptıkları büyük yatırımlar nedeniyle aynı ürünü uzun süre üretmek durumunda kalmaktadır. KOBİ'lerin ise büyük ölçekli yatırımlara bağlı kalmak gibi bir sorunları bulunmadığından değişen tüketici taleplerini daha hızlı karşılayabilmektedir.³⁰

TÜİK Genel Sanayi ve İşyerleri sayımı sonuçlarına hizmet sektörü de dahil olmak üzere Türkiye'deki işletmelerin %99.89'u KOBİ'dir. KOBİ'ler toplam istihdamın %76.7'sini yaratmaktadır. KOBİ yatırımlarının, toplam yatırımlar içindeki payı %38'e, toplam katma değer içindeki payı ise %26.5'e ulaşmaktadır. İşletmelerin faaliyet alanları incelendiğinde imalat sanayi içinde KOBİ'lerin payının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.³¹

KOBİ'lerin Türkiye ekonomisinin temel unsuru olduğu herkes tarafından kabul edilmekle birlikte, belki de bilerek gözden kaçırılan unsur, KOBİ'lerin aynı zamanda Türkiye ekonomisinin yapısal sorunlarının karakteristiklerini en fazla taşıyan ve konjonktürel ekonomik sorunlardan en fazla etkilenen öğelerden birisi olduğudur. Türkiye'de dış ticarete KOBİ'lerin payının %8 olmasına rağmen, bu oranın ABD'de %32, Almanya'da %31, Hindistan'da %50 ve Japonya'da %38 seviyelerinde olduğu görülmektedir. Oranlar karşılaştırıldığında ulusal piyasaların ötesindeki rekabet gücü açısından ciddi bir yapısal üstünlük göze çarpmamaktadır.³²

³⁰ Çağdaş Diker, "KOBİ Kavramı, Kobi'lerin Özellikleri, Ekonomideki Yeri ve Finansman Sorunları" (Yayınlanmamış **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme (SBF) Anabilim Dalı 2003), s. 11-12.

³¹ Mehmet Cansız, **Türkiye'de Kobilere ve KOSGEB**, Ankara: DPT- Uzmanlık Tezleri, 2008, s. 34.

³² Ercan Alptürk, **Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler (KOBİ) Rehberi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 2008, s. 24.

Bu durumun dış talep yetersizliğinin dışında Türk KOBİ'lerinin pazarlama organizasyonlarının eksikliği ve üretim kapasitelerinin yetersizliği gibi sebeplere bağlı olduğu düşünülmektedir. KOBİ'lerin kendi ihraç ettikleri ürünlerin üretiminin yanı sıra başka ihraç ürünleri üreten büyük endüstriyel işletmelere girdi temin eden işletmeler oldukları da göz önüne alındığında %8'lik bu oranın gerçekte daha yüksek olabileceğini ileri sürmek yanlış olmayacaktır.³³

KOBİ'ler tek tek ele alındığında küçük birer ekonomik birim ve ekonomiye katkıları önemsiz görülebilmektedir. Ancak toplu olarak düşünüldüklerinde sahip oldukları sayısal ve ekonomik büyüklükler, KOBİ'lerin sosyal ve ekonomik hayat için ne denli önemli olduklarını göstermektedir. Yukarıda belirtilen oranlar daha ziyade, 2005 ve önceki yılların istatistiklerini yansıtmaktadır. Ancak Türkiye'de bilindiği üzere, 2006 yılından başlayarak 2008 yılı ekonomik kriz dönemine kadar artarak devam eden bir ihracat artışı yaşanmıştır. Ancak, 2006-2008 yıllarında, KOBİ'lerin büyük işletmelerle birlikte, çeşitli şekillerde (fason üretici vb.) ihracata yönelik üretimde buldukları ve sektörel ihracat şirketleri aracılığı ile de dolaylı olarak ihracat yaptıkları bilinmektedir.³⁴ Bu nedenle, KOBİ'lerin ihracattaki payları 2005 yılına kadar %10 olarak görülmekle birlikte, 2006-2009 yıllarında, bu oranın %20'ler civarında gerçekleşmiştir.³⁵

³³ Ateş Yurttaş, "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Finansal Sorunları ve Türk Eximbank", **1. Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi**, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Bişkek-Kırgızistan, 23-26 Haziran 2001, s. 164.

³⁴ Taş, s. 207-208.

³⁵ Seyhun Doğan, **Avrupa Birliği'nin Girişimcilik Politikası KOBİ Yaklaşımı ve Türkiye**, İTO Yayın No:2010-80, İstanbul: 2010, s. 95.

Her ne kadar Türkiye'deki KOBİ'lerin tüm işletmeler içerisindeki ağırlığı konusunda tam bir görüş birliği olmasa da KOBİ'lerin avantaj ve dezavantajları konusunda literatürde kabul görmüş bir uyum söz konusudur. Buna göre KOBİ'lerin ekonomiye katkılarını beş ana başlıkta toplarken bunları KOBİ'lerin avantajları olarak kabul etmemiz de mümkündür:³⁶

- İstihdam yaratılması,
- KOBİ'lerin yapısal esnekliği sayesinde değişikliklere hızlı uyum,
- Girişimciliği teşvik etmesi,
- Butik üretim sayesinde ürün yelpazesinin genişliği,
- Büyük işletmelere ara malı temini,

Günümüzde işletmeler sadece büyük ortaklarına karşı değil, yatırımcılarına, müşterilerine, çalışanlarına ve genel olarak topluma karşı sorumluluk içinde hareket etmelidir. Aile işletmeleri başta olmak üzere, Türk işletmelerinde gerçek anlamda ortaklık ve paylaşma kültürünün yaygınlaşması, hem ülke hem de yatırımcılar açısından çok önemli fırsatlar yaratacak, bu da hem işletmeleri hem de ülke ekonomisini, büyüme ve gelişme yönünde olumlu etkileyerek ekonomik sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır.³⁷

1.4 KOBİ Tanımı ve KOBİ'lerin Özellikleri

KOBİ'ler pazarda esnek davranabilen, küçük çapta siparişleri karşılayabilen bir yan sanayi olma özelliği gösteren, büyük işletmelerin verimli üretemeyecekleri

³⁶ Cemal Elitaş ve Oğuzhan Aydemir, "Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Tekdüzen Hesap Planı Uygulamaları: İsviçre Örneği", **MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:39, Temmuz 2008, s. 94.

Çelik ve Akgemici, s. 151-153.

Kağan Pürentepe, "BASEL II'nin KOBİ'lere Etkisi", **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ'lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010, s. 95.

Türkiye Bankalar Birliği, **Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri**, Eylül 2004, Yayın No:228, s. 1.

Taş, s. 75.

³⁷ Masum Türker, "Turkish Accounting and Auditing Standards Perspective on SMEs and SMPs", s. 3-4.

parçaları minimum kârlarla üretebilen işletmelerdir. KOBİ'ler fiziki yapıları ve özellikleri nedeniyle ülkelerin hemen hemen tüm bölgelerine yayılabilmekte ve bu bölgelerde yeni istihdam imkânları yaratabilmektedir.³⁸ Bütün ekonomilerin temel dinamiğini oluşturmalarına rağmen, bugün literatüründe üzerinde görüş birliği sağlanmış KOBİ tanımı bulunmamaktadır. Zaten doğaları gereği bu işletmeler için kesin bir tanımlama yapmak olanaksızdır.³⁹

Bu durum sadece ülkemiz için değil, diğer ülkeler için de geçerlidir. Ayrıca, ekonomik, sosyal ve teknik gelişmelerin paralelinde ölçütlerin de hızla değişmesi, KOBİ'lerin tanımlanmalarını gün geçtikçe zorlaştırmaktadır.⁴⁰

KOBİ tanımları yapılırken hem nitel hem de nicel kriterler esas alınmaktadır. Nitel kriterler; işletmenin faaliyet gösterdiği iş kolu içerisinde nispeten küçük bir paya sahip olması, işletme sermayesinin tümünün veya büyük bir bölümünün işletme sahibine ait olması, iş bölümü ve uzmanlaşma derecesinin düşük olması, girişimcinin işletmede fiilen çalışması, bağımsız yönetim ve modern yönetim tekniklerini uygulamadaki yetersizlik vb.dir. Nicel kriterler ise, personel sayısı, sermaye, üretim miktarı, aktif toplamı, makine parkı, pazar payı, kâr, kullandıkları enerji miktarı, satış hacmi şeklinde özetlenebilir. KOBİ'lerin tanımlanmasında bazen bir tek kriter yeterli görülmezken bazende birden fazla kriterin kullanıldığı tanımlar çok karmaşık olup ihtiyaca cevap verememektedir.⁴¹

KOBİ tanımı içinde, işletmelerin ne kadarının mikro ya da küçük işletme ne kadarının orta ölçekli işletme olduğu da ayrıca ele alınması gereken bir konudur. Bu ayırımın ötesinde, özellikle AB'de KOBİ kavramı açısından son dönemde gelinen noktaya bakıldığında, "mikro işletmeler"e çok daha fazla önem verilmeye başlanmış

³⁸ Orhan Çelik, **Uluslararası Finansal Raporlama Standardlarının KOBİ'lerde Uygulanması Temel Dinamikler ve Potansiyel Sorunlar**, s. 4.

³⁹ Çelik ve Akgemici, s. 108.

⁴⁰ Ünsar, s. 236.

⁴¹ Mehmet Tikici ve Osman Uluyol, "Patron-Profesyonel Yönetici Arasındaki İlişkilerin Verimlilik Faktörlerinden İş görenlerin Yöneticilerden Duydukları Tatmine Yansımaları: Malatya'da Aile İşletmesi Niteliğindeki Bir KOBİ'de Araştırma", **3. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi**, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul: Yayın No: 58, 17-18 Kasım 2006, s. 34.

olması KOBİ kavramının sadece sayısal olarak değil nitelik yönünden de ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.⁴²

KOBİ'lerin tanımında, en çok başvurulan yol nicel özelliklerdir. Genellikle, KOBİ tanımı denilince anlaşılana da, nicel bir tanımdır. Devlet; teşvik politikalarının uygulanmasında tarafsızlığını ve objektifliğini koruyabilmek için, nicel özelliklere ihtiyaç duymaktadır. Zira, nicel özelliklerle KOBİ'lerin kesin çizgilerle sınırlandırılması mümkün olabilmektedir. Fakat, konuyu bir "işletme büyüklüğü" olarak gören böyle bir yaklaşım, hiçbir zaman KOBİ'lerin esas itibarıyla nitel bir olgu gerçeğini de unutturmamalıdır.⁴³

Nitekim bir yandan tüm boyutların nicel ifadesi mümkün olamamakta, öte yandan tek tek boyutlar arasındaki karşılıklı ilişkiler her boyutun münferit olarak nicel ifadesini yetersiz kılmaktadır. Hatta bu durum yanlış anlaşılma ve değerlendirmelere yol açabilmektedir. Böylece objektifliğin sağlanabilmesi amacıyla başvurulan nicel ölçütler tam tersine, gizli bir subjektifliğin kaynağı durumuna düşebilecek olması nedeniyle bu nitel özellikler KOBİ'lerin belirlenmesinde ve tanımında muhakkak göz önünde tutulmalıdır.⁴⁴

KOBİ tanımına bakıldığında, değişik ülkeler hatta aynı ülke içindeki farklı birimlerde farklı tanımlar ve kriterler ile karşılaşılabilmektedir. Bunlar; mikro ölçekli işletmeler, küçük ölçekli işletmeler, orta ölçekli işletmeler olarak sınıflandırılmaktadır. Örneğin, bu farklılık sanayileşme düzeyine, pazarın büyüklüğüne, işletmelerin çalışmalarına sürdürdükleri iş kollarına ve kullanılan üretim tekniklerine bağlı olarak ülkeler arasında değişiklik göstermektedir. Hatta kimi durumlarda büyüklük ölçüsü aynı ülkede bölgeler arasında ve iş kollarına göre de değişebilmektedir. KOBİ kavramı daha çok göreceli bir büyüklüğü ifade etmektedir. Tanımlamada genel olarak söz konusu işletmenin çalıştırdığı personel ya da işçi sayısı bilanço değerleri ve bağımsızlık

⁴² Korkut Özkorkut, "1522. Madde Açısından Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Bakışının Değerlendirilmesi", **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Cilt: XXV, Sayı:3, Eylül 2009, s. 147.

⁴³ Hüseyin Özgen ve Selen Doğan, **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Ankara: KOSGEB: 1997, s. 26.

⁴⁴ Tamer Müftüoğlu, **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri**, II. Baskı, Ankara: A.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi, 1989, s. 28.

ölçütleri* ön plana çıkmaktadır. Kimi araştırmacılar tarafından teknik ölçütler biçiminde tanımlanan bu ölçütlerin içerisinde en kolay saptanabilen olması açısından çalıştırılan işçi sayısı kriteri en çok kullanılanıdır. Bununla beraber çalıştırılan işçi sayısı da dahil olmak üzere bu ölçülerin her birisinin tek başına işletme büyüklüğünü belirlemede sağlıklı bir ölçü olması oldukça güçtür.⁴⁵

Konuya esas olan, amaca, sektöre ve bölgeye göre pragmatik tanımlar geliştirilmesi gerekmektedir. Başka bir deyişle, herkes tarafından kabul edilecek, her zaman ve her yerde geçerli bir tanım değil; amaca göre bir tanım geliştirilmelidir. Dolayısıyla amacın değişmesiyle KOBİ tanımının da değişmesi mümkündür. Bu değişme, tanımın bir sakıncası değil; tam tersine, konunun özelliklerinin bir gereği olarak değerlendirilmelidir.⁴⁶

Türkiye’de KOBİ tanımı kanun düzeyinde 3624 sayılı Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme Destekleme İdaresi Başkanlığı’nın kurulmasına dair kanun ile yapılmıştır. Bu tanıma göre imalat sanayinde faaliyet gösteren ve 1-50 arası işçi çalıştıran işletmeler küçük ölçekli, 51-150 arası işçi çalıştıran işletmeler orta ölçekli işletmeler olarak belirlenmiştir. Bu tanımın yanı sıra KOBİ’lere yönelik özel krediler ve devlet yardımları için farklı tanımlar yapılmaktadır.⁴⁷

Buna rağmen ülkemiz içinde dahi tek bir tanım yapmanın mümkün bulunmadığı; KOSGEB, Türkiye Halk Bankası, Hazine Müsteşarlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Eximbank, TUIK vb. farklı kurumların farklı KOBİ tanımları olmasından anlaşılmaktadır. Ülkemiz açısından 6102 sayılı TTK (mad 1522 ve 1523) tek bir tanım için en üst düzeyde mevzuat imkânı yaratmakta ve ekonomik bütünleşmeler ile AB

* Bağımsızlık ölçütü, bir firmanın sermayesi ve hissesinin %25’ten fazlasının bir büyük sermaye grubuna ait olmamasıdır, yani hisse payı içinde büyük sermayenin payı %25’ten az olan bütün firmalar KOBİ sayılmaktadır.

⁴⁵ Kerem Alkin ve Esin Okay, **Türkiye’de KOBİ’lerin BASEL II’ye Uyum Süreci ve Öneriler**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2008-4, s. 59-60.

⁴⁶ Ekinci, s. 8.

⁴⁷ Bayram Çamkerten, “Türkiye’de KOBİ Destekleme Uygulamaları”, **1.Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi**, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Bıшкеk-Kırgızistan, 23-26 Haziran 2001, s. 102.

müktesebatına uyum için tek bir tanıma yönelme açısından önemli bir gelişme sağlamaktadır.⁴⁸

1.4.1 6102 sayılı TTK Kapsamında KOBİ Tanımı

Türkiye’de tanımlama sorununu gidermek üzere 2005 yılında “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkındaki Yönetmelik” yayımlanmıştır.⁴⁹ Bu yönetmeliğe göre Türkiye’de KOBİ’ler şu şekilde sınıflandırılmıştır:⁵⁰

- **Mikro İşletme:** Yıllık 10 kişiden az çalışanı olan ve yıllık net satış hasılatı ya da bilançosu 1 milyon TL’yi aşmayan çok küçük ölçekli işletmeler,
- **Küçük İşletme:** Yıllık 50 kişiden az çalışanı olan ve yıllık net satışı hasılatı ya da bilançosu 5 milyon TL’yi aşmayan işletmeler,
- **Orta Büyüklükteki İşletme:** Yıllık 250 kişiden az çalışanı olan ve yıllık net satış hasılatı ya da bilançosu 25 milyon TL’yi aşmayan işletmeler, olarak tanımlanmaktadırlar.

Adı geçen Yönetmelik, tüm kurum ve kuruluşlar için tek bir KOBİ tanımı getirmektedir. Bir işletmenin KOBİ olup olmadığı hususu, daha önce sadece çalışan sayısı dikkate alınarak belirlenmekteyken, söz konusu Yönetmelikle birlikte, artık mali bilanço değeri, yıllık net satış hasılatı, aidiyet gibi kriterler de tanımlamada göz önünde tutulmaya başlanmıştır. Bununla beraber, üç yıllık süreçteki veriler göz önünde tutularak, işletmenin ölçeği belirlenecektir.⁵¹

1522. madde içeriğinde, “Küçük ve orta ölçekli ticari işletmeleri tanımlayan ölçütler(in), TOBB’un görüşü alınarak, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından

⁴⁸ Zafer Sayar, “KOBİ Finansal Raporlama Standart Taslağının Türkiye’de Uygulanabilirliğine İlişkin Değerlendirmeler-I”, **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu-X**, Aralık 2006, s. 124.

⁴⁹ Orhan Çelik, **Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının KOBİ’lerde Uygulanması Temel Dinamikler ve Potansiyel Sorunlar**, Ankara: Siyasal Kitabevi, TESMER Yayın No:73, 2007, s. 7-8.

⁵⁰ Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 18.11.2005 Sayı:25997, <http://mevzuat.adalet.gov.tr/html/24478.htm>, 20.10.2009.

⁵¹ Zafer Sayar, “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler”, **BİTAV 7.Anadolu Odaları Eğitim Semineri**, Kasım 2007, s. 7-8.

Doğan, s. 87.

çıkarılacak bir yönetmelikle” düzenleneceği ve yönetmeliğin Resmi Gazete’de yayımlanacağı hükmüne yer verilmektedir. Bu hükme göre çıkarılacak yönetmeliğin, halen yürürlükteki KOBİ Yönetmeliği’nin yerini alacağı açıktır. Yeni çıkarılacak yönetmeliğin hazırlanmasında, AB’deki gelişmeler dikkate alınarak çıkarılmış bulunan KOBİ Yönetmeliği’nin kaynaklık edeceğini tahmin etmek zor değildir.⁵²

6102 sayılı TTK, 1523. maddesi’nde daha önce olmayan bir ayırımı giderek, sermaye şirketlerini ölçeklerine göre küçük, orta ve büyük olmak üzere sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre aşağıdaki üç ölçütten en az ikisini aşmayanlar küçük sermaye şirketi olarak kabul edilir:

- aktifte görülen zararın çıkarılmasıyla bulunan bilanço toplamı 6 milyon TL
- hesap döneminin bilanço gününden önceki 12 ay içindeki satışlar toplamı 12 milyon TL
- yıllık ortalama çalışan sayısı 50 kişi.

Birinci fıkrada öngörülen büyüklük ölçütlerinden en az ikisini aşan ve aşağıdaki üç ölçütün ikisini aşmayanlar orta büyüklükte sermaye şirketi olarak kabul edilir:

- aktifte görülen zararın çıkarılmasıyla bulunan bilanço toplamı 20 milyon TL
- hesap döneminin bilanço gününden önceki 12 ay içindeki satışlar toplamı 50 milyon TL
- yıllık ortalama çalışan sayısı 250 kişi.

Kanun Bakanlar Kurulu’na büyüklükleri on katna kadar arttırılabilme ya da onda birine kadar azaltabilme yetkisi vermiştir.

Madde 1523 kapsamında 1522. maddeye göre belirlenecek ölçütlerin sermaye şirketleri için de dikkate alınacağı belirtilmiş olup, küçük ve orta ölçekli olsalar dahi, aşağıdaki şirketlerin büyük sermaye şirketi sayılacağına hükmedilmiştir.⁵³

⁵² Özkorkut, s. 148.

⁵³ Volkan Demir ve Oğuzhan Bahadır, **KOBİ’lerde Finansal Raporlama KOBİ TFRS Kapsamında Açıklamalı ve Uygulamalı**, TÜRMÖB Yayınları-436, 2011, s. 19.

- Borçlanma araçları veya özkaynağa dayalı finansal araçları kamuya açık bir piyasada (yerel ve bölgesel piyasalar da dâhil olmak üzere, yerli veya yabancı bir sermaye piyasasında veya tezgâh üstü piyasada) işlem gören veya bu tür bir piyasada işlem görmek üzere söz konusu araçları ihraç edilme aşamasında bulunan sermaye şirketleri.
- Esas faaliyet konularından biri, varlıkları güvenilir kişi sıfatıyla geniş bir kitle adına muhafaza etmek olan bankalar, yatırım bankaları, sigorta şirketleri, emeklilik şirketleri ve benzerleri.

Mikro işletmeler ve KOBİ'ler Avrupa ekonomisinde merkezi bir rol oynamaktadır. Söz konusu işletmeler, yenilik ve istihdam için önemli bir kaynak durumundadır. Avrupa'daki işletmelerin %99,8'ini KOBİ'ler oluşturmaktadır. Avrupa ekonomisinin gerçek devleri olan mikro ölçekli işletmelerin payı ise %91,5'tir. Bu nedenle de, mikro işletmelerin ve KOBİ'lerin birçok mekanizmayla her açıdan güçlendirilmesini hedefleyen AB'de 1996 yılında belirlenen KOBİ tanımı, 6 Mayıs 2003'te yapılan yeni tanımın 1 Ocak 2005'ten itibaren yürürlüğe girmesiyle değişmiştir. Dolayısıyla, tüm üye ülkeler ve aday ülkelerin, KOBİ tanımlarını AB'nin KOBİ tanımına uyumlaştırmaları gerekmektedir. Bu düzenleme ile AB'de mikro, küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, çalışan sayısı ile yıllık ciroları ya da mali bilançoları esasına göre tanımlanmıştır. Buna göre;⁵⁴

KOBİ Tanımı	Çalışan Sayısı	Yıllık Ciro	veya	Bilanço
Mikro Ölçekli İşletme	10'dan az	2 milyon Euro'ya kadar		2 milyon Euro'ya kadar
Küçük Ölçekli İşletme	50'den az	10 milyon Euro'ya kadar		10 milyon Euro'ya kadar
Orta Ölçekli İşletme	250'den az	50 milyon Euro'ya kadar		43 milyon Euro'ya kadar

KOBİ'lerle ilgili kuruluşların yaptığı önceki tanımlarda kullanılan “sabit yatırımların değeri” kriteri yerine, net satışlar toplamı veya yıllık bilançonun konulmasının ise, daha isabetli olabileceğini söylemek mümkündür. Böylece, işletmelerin ekonomiye ve piyasaya yaptığı katkı oranında teşvik edilmesi uygun olan

⁵⁴ Doğan, s. 77-78.

yanıda, yani faaliyetleri de dikkate alınmaktadır. Ancak, ülkemizdeki işletmelerde kayıt dışı uygulamalar ve faaliyet alanları daha bir yaygın olması nedeniyle değerlendirildiğinde, birçok büyük işletmenin gerçek durumlarına aykırı olarak (örneğin, faturasız veya fişsiz satışlar nedeniyle cironun düşük olması ve sigortasız işçi çalıştırılması vb.) yasal KOBİ tanımına gireceğini düşünmek ve bu yönünü de dikkate almak yanlış olmayacaktır. Bu anlamda yetkili kurumlar tarafından, istismar ve yanlış beyanların azaltılması için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.⁵⁵

1.4.2 Türk KOBİ'lerinin Başlıca Özellikleri

KOBİ'lerin karşılaştıkları sorunların aşılabilmesi, izlenen kalkınma politikalarında köklü bir değişimi, ilgili kurumsal yapıda yeniden organizasyonu ve bugüne kadar izlenen yaklaşımın değiştirilmesini gerektirmektedir. Uluslararası pazarlarda, büyük işletmelerin yanı sıra KOBİ'lerde rekabet imkânları sağlanması, ancak onlara destek vermek ve sorunlarına çözüm bulmak suretiyle sağlanabilecektir. Ayrıca, yönetim sorunlarına önem verilmesi, KOBİ'lerin karar organlarının uyarılması, başarının ancak etkin bir yönetim ile sağlanacağını anlaşılması gerekmektedir.⁵⁶

Türkiye'de faaliyet gösteren KOBİ'ler diğer ülkelerdeki KOBİ'lerle karşılaştırıldığında bazı konularda dezavantajlı durumda oldukları gözlenmektedir. Bu farkların işletme yapılarından, genel ekonomik yapıdan, kamu politikalarından ve diğer birçok gelişmeden kaynaklandığı düşünülmektedir. Son dönemde KOBİ'lerle ilgili çeşitli desteklerin geliştirilmesi ve bu desteklerin arttırılmasına rağmen KOBİ'lerin sahip oldukları bazı sorunların varlığı hala devam etmektedir.⁵⁷

Özetle kaynak ve kalifiye eleman yetersizliği, bilgi ve iletişim araçlarından yeterli ölçüde faydalanamama, sanayi ve bölgesel örgütlenmenin zayıflığı, kurumsallaşamama, bürokratik ve diğer engeller, KOBİ'lerin lehinde olan durumları aleyhlerine çevirmektedir. Mesela, yapıları teknolojik yeniliklerin uygulanmasına müsait olmasına rağmen, finansman sıkıntısı nedeniyle teknolojik düzeylerinin düşüklüğü; teşviklerin genellikle bunlara yönelik olmasına rağmen, bürokratik engeller

⁵⁵ Taş, s. 47.

⁵⁶ Özgen ve Doğan, s. 94.

⁵⁷ İdris Sarısoy, **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Yönelik Vergi Teşvik Politikası**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2008-23, s. 154-155.

ve iletişimsizlik nedeniyle kullanamamaları; ürün çeşitliliğine rağmen, kalite problemi nedeniyle pazarda etkin olamamaları; krizleri daha kolay atlattıklarına rağmen, bu durumdan kârlı çıkamamaları gibi birçok çelişkili durum bunlara örnek verilebilir.⁵⁸

KOBİ'lerin muhasebe sisteminin tam ve sağlıklı olarak yapılandırılmaması ve kayıt dışı işlemlerin yüksek olması nedeniyle bu işletmelerin gerçek performanslarını finansal tablolarına yansıtamamaları, özellikle kredi değerliliğinin tespitinde olumsuz etki yaratmakta ve KOBİ'ler yine kayıt dışı finansmana yönelmek zorunda kalmaktadır. Bu durum, doğal olarak kurumsallaşma ve uluslararası pazarda rekabet gücü kazanmada işletmelerin önündeki en önemli engeldir.⁵⁹ Bu anlamda Basel II ile oluşacak yeni dönemin KOBİ'lerin önemli bir kısmı için ciddi yükler getirebileceği ancak, öngörülen şartları sağlayan ve yüksek derecelendirme notuna, düşük temerrüt olasılığına ve Basel II'de öngörülen teminatlara sahip olanlar açısından bir fırsat olabileceği de açıktır.⁶⁰

Ülkemizde KOBİ sahip-yöneticilerinin bilgi sağlamaya ve kullanmaya çeşitli nedenlerle gerektiği kadar önem vermedikleri ve hatta inanmadıkları görülmektedir. Çoğunlukla, dar bir ekonomik çevrede faaliyette buldukları için sistemli bir bilgi akışına ihtiyaç duyulmamakta bu tür işletmelerde bilginin temini, işlenmesi ve değerlendirilmesi için para harcamak gereksiz bir masraf hatta israf olarak görülmektedir.⁶¹ Dolayısıyla başarısızlık nedenlerinin çoğunun arkasında alınan kararların yeterince bilgiye dayandırılmaması görülmektedir.⁶²

KOBİ yöneticilerinin ve her düzeyde çalışan personelin beceri ve niteliklerinin geliştirilmesi, şirket performansını arttırmak açısından oldukça önemlidir. Küçük işletmelerde, yapıları gereği işletme fonksiyonlarının belirginleşmemiş olması nedeniyle, muhasebe, finansman, satın alma, pazarlama, satış, personel, üretim ve yönetim faaliyetleri girişimcilerin bilgi, beceri, eğitim ve teknik yetenekleriyle orantılı

⁵⁸ Ayanoğlu, **KOBİ'ler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları**, s. 12-13.

Doğan Argun ve Ali Altuğ Biçer, Türkiye'de KOBİ'lerin Denetiminde Yaşanan Zorluklar ve Çözüm Önerileri, **IX. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu**, İstanbul, 12-13 Ekim 2009, s. 357-363.

⁵⁹ Gaye Karpat Çatalbaş ve Ersin Çatalbaş, "KOSGEB Destekleri ve Finansman Sorunu Çerçevesinde KOBİ'lerin Analizi", **Active Bankacılık ve Finansman Dergisi**, Sayı:56, Temmuz-Ağustos-Eylül 2008, s. 61.

⁶⁰ Hüseyin Ali Kutlu ve N.Savaş Demirci, "KOBİ'lerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri", **4. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi**, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul: Yayın No:70, 7-8 Aralık 2007, s. 195.

⁶¹ Karataş, s. 75-76.

⁶² Mete Oktav, Günel Önce, Alican Kavas ve Mustafa Tanyeri, **Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Ankara: TOBB Yayınları No: Genel:176, 1990, s. 21.

olarak, sınırlı kapasitede yürütülmektedir. KOBİ'lerin bir kısmı ihtiyaçlarının farkında olmadıkları, bir kısmı gerek maliyetlerini karşılayamadıkları gerekse uygun iş ve çalışma ortamı sağlayamadıkları için profesyonel eleman istihdam edememektedir. Nitelikli uzman personel, yeni ürün geliştirme, yönetici eğitimi gibi ihtiyaçlar ise en fazla orta ölçekli işletmelerde görülmektedir. Sınırlı kaynaklarla, hızla değişen ve yeni gelişen pazarlara uyum sağlamak zorunda olan yöneticilerin ve çalışanların etkin eğitim ve danışmanlık hizmetiyle çeşitli fonksiyonel alanlarda bilgi ve becerilerinin artırılmasına ve mesleki formasyonun geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.⁶³

Küçük Olmanın Getirdiği Dezavantajlar;⁶⁴ Bu olumsuzlukların yanında nitelikli yönetici ve uygun teçhizatın bulunmaması, yerel girişimcilerin iş tecrübesinin yetersiz olması, faaliyet giderlerinin büyüklüğü, stoklama problemleri, alacakların tahsilindeki güçlükler, gereksiz sabit varlıklar ve kuruluş aşamasında yer seçiminin hatalı yapılması da bu noktada temel sorunlar arasındadır.

KOBİ'lerde profesyonel yöneticilerden daha çok yönetim genelde mülkiyeti elinde bulunduranlara aittir ve profesyonel yönetim anlayışı yeterince yerleşmemiştir. Birçok KOBİ açısından değişimi fark etmek ve bu değişime uyum için gerekli çalışmaları yapmak noktasında yönetim yetersiz kalmakta ve bu bağlamda örgütsel rekabet gücü olumsuz etkilenmektedir. Bugünkü görünümüyle KOBİ'ler, çoğunlukla geleneksel yöntemlerle çalışan, teknolojik donanım ve bu teknolojilerin kullanımı açısından önemli yetersizliklerin bulunduğu, örgütsel yapıları düzensiz ve kuralsız oluşturulmuş, dağınık ve düzensiz bir topluluk görünümündedir.

Yüksek Vergiler ve Primler; Küçük girişimcilerin karşı karşıya kaldığı problem alanlarından bir tanesinde, yüksek vergiler ve prim oranlarının caydırıcılığıdır. Daha ziyade emek yoğun olarak çalışan bu işletmelerde, vergi oranlarının yükseltilmesi, emeğin maliyetini yükselten SGK yükümlülüklerinin artması kayıt dışı eğilimi arttırmaktadır. Muhasebe meslek mensuplarına vergi kaçakçılığını önlemede yetki

⁶³ Cansız, s. 61- 62, 67.

⁶⁴ Cansız, s. 45.

verilmeyip, fazlasıyla sorumluluk yüklenmesi ve kamudaki denetim elemanlarının özel sektöre geçmesi denetimin etkinliğini azaltmakta ve kayıt dışılığa neden olmaktadır.⁶⁵

Aile işletmesi olma ve kurumsallaşamama; Ülkemizdeki işletmelerin yaklaşık %95'i, aile işletmesidir. Bu oran diğer ülkelerde de %70-95 arasında değişmektedir. Dünyada, kamu kuruluşlarının dışındaki işletmelerin %65-90'ı, genellikle aile işletmesi olarak tanımlanmaktadır. Aile işletmeleri, yalnızca KOBİ'leri kapsamamakta dünyada ve ülkemizde binlerce kişiyi istihdam eden ve milyonlarca dolar cirosu olan çok büyük ölçekli işletmelerin de önemli bir kısmı aile işletmesi kategorisindedir. Nitekim ABD'de Fortune 500 araştırmasındaki işletmelerin %40'ı aile işletmesidir.⁶⁶

Aile işletmelerinin temel sorunlarının başlıcaları maliyetlerin yüksekliği, finansman yetersizlikleri, pazarlama sorunları ve nitelikli hammadde/işgücü ve teknoloji teminidir.⁶⁷ Diğer bir önemli sorun ise sürekliliğin sağlanamamasıdır. Aile işletmesi sahipleri, kendileri işin başında olduğu, çok çalıştıkları, hızlı karar verdikleri ve işe sahip çıktıkları için kısa zamanda önemli avantajlar elde edebilmektedir. Ancak belirli bir büyüklüğe ulaştıklarında, kalite, maliyet muhasebesi, müşteri ilişkileri, insan ilişkileri gibi aile işletmesinin lüks olarak gördüğü kavramlar işin içine girdiğinde sıkıntılar başlamaktadır.⁶⁸

Aile işletmelerinin kısa ömürlü olmalarının nedenlerinden bazıları şunlardır: Finansal sıkıntılar, yüksek faiz oranları, piyasalardaki değişimleri gözlemleme ve tahmin etmede başarısız olunması, niteliksiz yöneticiler, aile içi kıskançlıklar ve çekememezlikler, veliahdın kabul görmemesi, profesyonellere güvenmeme, geleceği planlayamama ve stratejik düşünememe, devir planlaması yapılamaması, yeni ürün ve iş modelleri geliştirmede karşılaşılan güçlükler, belge ve bilgi akışı sağlayamama, maliyetleri kontrol edememe, şirketi iyi bir fiyata satıp rahat etme isteği, raporlama ve

⁶⁵ Veysel Karani Palak, "Halka Açık Olmayan İşletmelerde Kayıt dışılık ve Denetim Zorlukları", **IX. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu**, 12-13 Ekim 2009, s. 404.

⁶⁶ Ridvan Bozkurt, Canan Arıkbay, "KOBİ'lerde Kurumsallaşma ve Çözüm Önerileri", **1. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi**, Kongre Kitabı, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul: Yayın No:43, 11-12 Aralık 2004, s. 387.

⁶⁷ İTO, **İstanbul'un Ekonomik ve Sosyal Göstergeleri**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2008-80, İstanbul: 2008, s. 21.

İTO, **Rakamlarla İstanbul Ekonomisi**, İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2009-45, İstanbul: 2008, s. 34.

⁶⁸ Bozkurt ve Arıkbay, s. 398.

hesap sormada başarısız olunması, aile sorunlarının işe yansması, işin ve ailenin nakit ihtiyaçları arasındaki çelişki, yetenekli aile üyelerini işe çekmede zorluklar yaşanması.⁶⁹ KOBİ'lerde, işletme sahibinin ölümünden sonra, aile bireylerinin işletme ile ilgili konulardaki ilgisizliği veya yetersizliği de önemli sorunlara neden olmaktadır. Bu nedenle, KOBİ'lerin aile işletmesi niteliği göz ardı edilmemeli ve zaman geldiğinde kurumsallaşmaya gidilmelidir.⁷⁰

Gerek Türkiye'de gerekse dünyada, aile işletmelerinin ortalama ömürlerinin 25-30 yıl arasında değiştiği, ve temel başarısızlık nedenlerinin kurumsallaşamama olduğu öngörülmektedir. Kurumsallaşma günümüzün küreselleşen dünyasında diğer tüm faydaları yanı sıra işletmelerin sadece varlıklarını sürdürebilmeleri ve kurumlarını gelecek nesillere aktarabilmeleri için büyük önem taşımaktadır.⁷¹

KOBİ'lerde genellikle işletme sahibi ve yöneticinin aynı olması, bu tür işletmelerin en önemli niteliklerinden biridir. İşletmede görünürde bir yönetici bulunsa bile, nihai kararlar daha çok işletme sahibi tarafından alınmakta ve bu kişi tüm zamanını, emeğini ve fikrini işletme için kullanmaktadır. KOBİ'lerde girişimcilik ve işletme sahipliği genellikle aynı kişide toplanmıştır. Bu özellik KOBİ'lerin mevcut durumunu ve geleceğini önemli ölçüde şekillendirmektedir.⁷² Özellikle Türkiye'de KOBİ'ler açısından önemli noktalardan birisi de işletme sahibi ile profesyonel yöneticilerin birlikte, ancak yetki ve sorumluluğunun sınırlarının çok iyi belirlenmiş bir biçimde ve uyumlu çalışmasının gerekli olduğudur.⁷³

⁶⁹ Bozkurt ve Arıkbay, s. 387-388.

⁷⁰ Özgen ve Doğan, s. 47.

⁷¹ Emine Öner, "Basel II Sürecinde Kobilerde Kurumsal Yönetim Anlayışının Geliştirilmesi Üzerine Öneriler", **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı :1, 1 Ocak 2009, s. 84-85.

⁷² Sarısoy, s. 25.

⁷³ M. Aslı Erkumay, "KOBİ'lerin Sermaye Piyasası Olanaklarından Faydalandırılması", SPK Yeterlik Etüdü, **SPK Yeterlilik Etüdüleri 15. Dönem**, Yayın No: 145, Cilt:1, Şubat 2004, s. 13-14.

2. KOBİ'lerde MUHASEBE ve FİNANSAL RAPORLAMA

Bir işletmenin finansal bilgilerine başvuracak olan tüm bilgi kullanıcıları halka açık olma ya da büyüklüklerine bağlı olmaksızın edindikleri bilgilerin güvenilir olmasını bekler. KOBİ'lerle ilgili tarafların az olması, finansal bilgi kullanıcılarının sayısının da az olması durumunu doğurmaktadır. Şüphesiz ki KOBİ'lere ilişkin finansal bilgilerin kamuoyu paylaşımı halka açık işletmelere nazaran daha azdır. Ancak bu durum bilgilerin güvenilir olması gerekliliğini ve buna duyulacak ihtiyacı azaltmamakta ve/veya ortadan kaldırmamaktadır. Nitekim gerek vergi amacıyla hazırlanan finansal tablolar, gerekse kredi kuruluşları ya da bankalara sunulan finansal tablolarda kredibilitenin sağlanması amacıyla yine bu güvenilirlik olgusu gündeme gelecektir.⁷⁴ Bu yaklaşımı sadece kreditorlerle sınırlamayı, denetçinin, belirsizlik ortamında çeşitli ekonomik kararlar vermek üzere işletme ilgilisi durumundaki tüm taraflara karşı, üretilen bilgilerin güvenilirliğinin teminatı olduğu unutulmamalıdır.⁷⁵

Gerek küresel işletmelerle, gerek ticari olarak iş yapılan işletmelerle olan kurumsal ilişkilerde gereksede uluslararası yatırımcıların taleplerinin karşılanmasında ön plana çıkan en önemli husus işletmenin finansal tabloları ve raporlarıdır.⁷⁶ 14.02.2011 tarihinde yasalaşan 6102 sayılı TTK ve 01.07.2012'den itibaren uygulanmaya başlanacak Basel II standartları ile çok kısa bir süre içinde uluslararası muhasebe ve denetim standartlarının diğer tüm işletmeler için de uygulanması zorunlu hale gelecektir.⁷⁷ Standartların getirdiği yeni finansal raporlama anlayışının sağlayacağı faydalar ve yakında KOBİ'lerde de uygulanacak olması konuya daha da önem kazandırmaktadır. Bu standartların hayata geçmesiyle birlikte ülkemizde, KOBİ

⁷⁴ Lerzan Kavut, "Halka Açık Olmayan İşletmelerde Bağımsız Denetim", **IX. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, 12-13 Ekim 2009, s. 376-377.

⁷⁵ O. Ray Whittington and Kurt Pany, **Principles of Auditing & Other Assurance Services**, Eighteenth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin, 2012, s. 6.

⁷⁶ Mevlüt Karakaya, "KOBİ'lerin Küresel Ekonomik İklimde Uyumunda Uluslararası Finansal Raporlama Standartları", **VII. Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu**, Antalya: ASMMMO, 03-07 Mart 2010, s. 92.

⁷⁷ Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Başkanı Hüseyin Aydın "Basel II'de şirket kredi notu önemli olacak", **Sabah (Ekonomi)**, 12 Mayıs 2012, s. 26.

statüsündeki işletmeler de büyük ve halka açık işletmeler gibi uluslararası muhasebe sisteminde yer almaya başlayacaktır.⁷⁸

Bu bölümde KOBİ'lerin geleneksel raporlama anlayışı ile yukarıda sözü edilen yasal düzenlemelerin getireceği yeniliklere ana hatları ile değinilmiştir.

2.1 KOBİ'lerde Geleneksel Raporlama Anlayışı ve Bunu Etkileyen Başlıca Faktörler

Finansal açıdan KOBİ'ler büyük ölçekli işletmelere göre daha fazla likidite sorunu yaşamakta, kâr ve nakit akımlarında önemli dalgalanmalar ile karşılaşmakta ve büyük ölçüde kısa vadeli kaynaklara başvurmaktadır. Kısa vadeli kaynaklara daha fazla başvuran ve kaynak yaratma imkânları son derece sınırlı olan KOBİ'lerde, çalışma sermayesi eksikliği başlıca finansman problemlerindedir.⁷⁹

Bugün KOBİ'lerin krediye erişiminin önünde iki temel engel görülmektedir. Birisi teminat yetersizliği diğeri ise bilanço yapılarının uygunsuzluğudur. Bu bilanço yapıları kendi içerisinde paradoksal durum taşımaktadır. KOBİ'ler krediye ulaşmaları engellendikçe kayıt dışı piyasalardan borçlanmak zorunda kaldıklarından, bilanço yapıları kendi içerisinde sarmal olarak bozulmayı sürdüren bir hal almaktadır.⁸⁰

KOBİ'lerin büyük işletmelerden ayıran finansman işlevine ilişkin başlıca nitel özellikleri şunlardır: ⁸¹

KOBİ'lerde çoğunlukla ayrı bir finansman bölümü yoktur. Orta ölçekli işletmelerde finansal konularla da ilgilenen bir mali işler, idari işler ve muhasebe bölümü bulunabilmektedir. Fakat finansal konulara bu departmanlarda genellikle sadece

⁷⁸ İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, "UFRS'nin KOBİ'lerde Uygulanması ve Karşılaşılabilecek Sorunlar Konulu Yuvarlak Masa Toplantısı Sonuç Bildirgesi", Antalya, 27 -30 Kasım 2005, s. 5.

⁷⁹ Masum Türker, Engin Yarbaşı ve Esin Okay, "KOBİ'lerin Finansal Sorunları ve Çözüm Olanakları", **KOBİ'lerin Halka Açılması ve Sermaye Piyasaları Üzerindeki Etkileri Kongresi**, 9-10 Aralık 2004, SPK, Ankara, Haziran 2005, s. 39.

Cemal İbiş, Açılış Konuşması, **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ'lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010.

Mike Truman, **Small Business Accounting**, Hodder Arnold, Great Britian: John Wiley&Sons, 2003, s. 37.

⁸⁰ Hikmet Kurnaz, "Kongre Sunuş Bildirisi", **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ'lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010, s. 86-87.

⁸¹ Özgen ve Doğan, s. 20, 22-23.

bir yan iş, ikincil iş olarak bakılmakta; istihdam edilen personelde finansman uzmanı olmaktan çok işletmenin tüm idari, mali ve muhasebe işlerinden sorumlu gözüyle bakılmaktadır. Esasen bu işletmeler için ayrı bir finansman uzmanının istihdamı maliyetlidir. Küçük işletmelerde ise böyle bir birim mevcut bile değildir. Dolayısıyla KOBİ'lerde finansal alternatifler ve kredi şartları yeterince değerlendirilememekte, bu şartlar altında ise optimal finansal kararların verilmesi, uygulanması ve sonuçların değerlendirilerek gelecekte daha etkin finansal düzenlemelere gidilmesi neredeyse mümkün olmamaktadır. Büyük işletmelerin rahatlıkla yararlanabildiği sermaye piyasaları imkânları KOBİ'lere genellikle kapalıdır. İşletme sahipleri işletme üzerindeki egemenliklerini başkasıyla paylaşma eğiliminde olmadıklarından bu işletmelerde yeni ortaklar almak konusunda bir isteksizlik, çekingenlik ve tedirginlik vardır. Bu özellik, işletme sahiplerinde bağımsızlık tutkusunun çok belirgin olduğu ülkemizde bilhassa geçerlidir.⁸²

KOBİ'lerde işletme sahibinin işletmesi ile özdeşleşmesi ve bir kader birliğine girmiş olması bu işletmelerin kredilendirilme şartlarında da etkisini göstermektedir. Nitekim KOBİ'ler kredilendirilirken kredi verilen işletmenin performansı ve ödeme gücünden ziyade işletme sahibinin kişisel olarak gösterebileceği teminatlara bakılmaktadır. Diğer bir ifade ile, kredi işletmeye değil işletme sahibine verilmektedir. Bilhassa küçük işletmelerde işletmenin iflası durumunda işletme sahibi işletmesindeki varlıklara ilave olarak tüm kişisel varlıklarını da kaybetmek durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Bu risk doğal olarak işletme sahiplerini mümkün olduğu kadar kredi almaktan uzaklaştırmaktadır. Bu faktörün etkisi genellikle işletme ölçeği küçüldükçe artmaktadır. Büyük işletmeler ise kredi alırken sadece işletmedeki, mal varlıklarını teminat olarak gösterebilmekte, iflas durumunda kişisel varlıkları sorumluluk alanı dışında kalmaktadır. Bu da, büyük işletmelere kredi temininde önemli bir avantaj sağlamaktadır.⁸³

Yaşanan sermaye sorunlarıyla birlikte KOBİ'lerin yöneticilerinin finansman bilgilerinin yeterli olmaması ve bu konuda yetişmiş elemanlar istihdam edilmemesi de sorunu dahada derinleştirmektedir. KOBİ'lerin hemen hepsinde sahip-yöneticiler,

⁸² Müftüoğlu, s. 46-47.

⁸³ Müftüoğlu, s. 48-49.

teknik kökenli olduğundan, finansman ve muhasebe konusunda çok az bilgiye sahiptir. Bu tür bilgileri uzman kişilerden sağlama imkânları da sınırlı olmaktadır.⁸⁴

Üretime ilişkin konularda oldukça yetenekli ve deneyimli olan KOBİ sahib-yöneticilerinin, finansal yönetim açısından yeterli bilgi birikimine sahip olmamaları, kredi imkânlarından yeterince yararlanamama; finansal araçları kullanamama; kredili alım-satımlarda risk analizinin iyi yapılamaması; tahsilat-ödeme politikalarının doğru planlanmaması gibi çeşitli sorunlarla karşılaşılmasına neden olmaktadır. Yani üretici sıfatlarıyla elde ettikleri başarılar, iyi bir yönetici, pazarlamacı ve finansmancı olarak elde edilememektedir.⁸⁵

Basel II standartları ile finansal tabloların ve finansal raporlama sürecinin derecelendirme şirketleri tarafından incelenmesi zorunluluğu bankalar ve KOBİ'ler arasında finansal raporlama sürecinde kurulacak işbirliği şeffaflığın sağlanması için bir fırsattır. Bu bağlamda KOBİ'lerin finansal ve finansal olmayan tüm bilgileri bankalar ve ilgili derecelendirme şirketlerine zamanında, yeterli, şeffaf ve güvenilir bir şekilde sunmaları gerekir.⁸⁶

KOBİ'lerin Basel II'ye geçişte yaşayacakları en önemli sorun risk odaklı kredi fiyatlaması ve derecelendirmede temel veri kaynağı olacak finansal tabloların şeffaflık sorunudur. KOBİ'lerin bilançolarının kredilendirmeye uygun olmaması, kayıt dışı işlemlerin had safhada bulunması, yeterli kurumsal düzeyde olmamaları, geleneksel bir anlayışla yönetiliyor olmaları ve denetim işlevinin etkin olmaması bu süreci zorlaştıracak diğer faktörlerdir. KOBİ'ler şeffaflığı artırmak için daha fazla finansal bilgi ile daha kapsamlı niteliksel bilgilerini bankalara sunabilmelidir.⁸⁷ Durum böyle olmakla birlikte, Basel II standartlarının uygulamamanın, ortaya çıkması muhtemel

⁸⁴ Türkiye Bankalar Birliği, s. 22-23.

⁸⁵ Masum Türker, "Turkish Accounting and Auditing Standards Perspective on SMEs and SMPs", s. 4.

⁸⁶ Süleyman Uyar ve Hakan Aygören, "Basel II İlkelerinin KOBİ'lere Olası Etkileri: Finansman Maliyeti, Finansal Raporlama Ve Muhasebe Açısından Değerlendirmesi", **Mali Çözüm**, Sayı: 77, Ağustos-Eylül-Ekim 2006, s. 62-63.

⁸⁷ Muhammet Bezirci ve Ahmet Büyükkşalvarcı, "BASEL-II'ye Geçişte KOBİ'lerdeki Muhasebe Uygulamaları Açısından Muhasebe Meslek Mensuplarının Uyum Sürecine Yönelik Ampirik Bir Çalışma", **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, Ankara SMMM Odası, Cilt: 4, Sayı: 1, 2011, s. 46.

Zafer Sayar, **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çağdaş Finansal Raporlama Dünyası: KOBİ Muhasebe Standartları**, Ankara: Tesmer Yayın No:79, 2008, s. 31.

Türkiye Bankalar Birliği, s. 7.

Türkiye Bankalar Birliği, s. 24-25.

olumsuz etkileri ortadan kaldırmayacağı, aksine Basel II'ye makul bir sürede geçmenin ilave birtakım maliyetleri olabileceği şeklinde değerlendirmeler de yapılmaktadır. Dolayısıyla da bu düzenlemelerin getireceği ek maliyetler/külfetler bu işin bu kurallarla yapılması için zaten olması gerekenlerdir.⁸⁸

Şeffaflık, temel olarak bir yandan işletmelerin verimlilik ve rekabet edebilirliklerinin artırılmasını diğer yandanda piyasalarda etkinliği desteklemektedir. Dolayısıyla, şeffaflığın artırılması kamuoyunun çıkarlarına, bilgilendirme ve değerlendirme amaçlarına hizmet etmek bağlamında hem piyasalarda kaynakların daha etkin olarak dağılımı hem de iyi yönetim anlayışının yerleşmesi için gerekli görülmektedir. Bu noktada da kayıt düzenini sağlanabilecek gelişme, esnek yapılardan ötürü KOBİ'lerden başlamak zorundadır. KOBİ'ler hem fiyatlama avantajlarından yararlanabilmek hem de banka kaynaklı fonlar bulabilmek için kayıt düzenlerini geliştirerek işletme faaliyetlerini kayıt içine almak; bu kayıtları eksiksiz bir şekilde bankalarla paylaşmak zorundadır.⁸⁹

2.1.1 KOBİ'lerde Kurumsallaşma ve Şeffaflık Anlayışı

Türk işletmelerinin aynı zamanda kurucuları olan sahipleri genellikle mühendis, teknisyen veya usta kökenli yani genellikle üretim tekniği konusunda tecrübeli, işin içinde yetişmiş kişilerdir. Bu durum özellikle, ekonomik gelişmenin dinamik ve sürükleyici kesimini oluşturan sanayi sektörü için geçerlidir.⁹⁰ İşletme çalışanları içinde genel olarak geçerli olan bu durum KOBİ'lerde ürünle ilgili teknik yenilikler konusunda önemli bir potansiyel yaratmaktadır.⁹¹

KOBİ'lerde girişimcilik, yöneticilik ve mülkiyet aynı kişide, yani işletme sahibinde toplanmıştır. KOBİ'lerin bu özelliği, onların en önemli sorununu da beraberinde getirmektedir. Çünkü, bir işletme kurabilmek için gerekli paraya sahip olan herkes kendisini birer girişimci, hatta yönetici olarak görmektedir. Öte yandan, KOBİ'lerde yönetimin profesyonel yöneticilere devredilmesi de çoğu zaman finansal

⁸⁸ Nuran Cömert Doyrangöl ve Müge Saltoğlu, "Basel II'nin Ülkemiz İçin Yararları Ve Yaratabileceği Olumsuz Etkileri", **Mali Çözüm**, 17. Dünya Muhasebeciler Kongresi Özel Sayı, Kasım 2006, s. 357.

⁸⁹ Alkin ve Okay, s. 108-109.

⁹⁰ Alkin ve Okay, s. 70.

⁹¹ Kahraman Arslan, **KOBİ'lerde Yönetim ve Pazarlama Aracı Olarak Franchising**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları No:16, 2006, s. 63.

imkânsızlıklar nedeni ile, ya da işletmede tek karar mekanizması olmak ve kontrolü kaybetmek istememe gibi geleneksel düşünceler yüzünden mümkün olmamaktadır.⁹²

KOBİ'ler, genellikle müteşebbisler tarafından yönetilmekte profesyonellerden yararlanılmamaktadır. Planlama, personel yönetimi, muhasebe, pazarlama konularında tecrübesi ve donanımı yeterli olmayan yöneticiler nedeniyle, KOBİ'ler yönetim zafiyeti yaşamaktadır. Bu alanlarda ayrı bölümlerin oluşturulmasına işletmelerin büyüklüğü müsait olmamaktadır. Bazı durumlarda işletme sahibi/girişimci işletmenin tek söz sahibi ve karar vericisi konumunda olmaktadır. Söz konusu durumda ise; ilk etapta ve kısa vadede ekonomik görünmekle birlikte, işletme büyüdükçe ve işler arttıkça işletmeye zarar verebilmektedir. Çünkü; bir kişinin piyasadaki bütün gelişme ve yenilikleri takip ederek, işletmedeki tüm konularda haberdar olması mümkün olamamaktadır.⁹³

KOBİ'lere ilişkin sorunların çözülmesi, istikrar ve kurumsallaşma yönünde teşvik sağlanması konularında oldukça geç kalınmıştır. KOBİ'lerin büyük bir bölümü ihtiyaç duydukları yapısal ve finansal desteğe ulaşmakta zorluklarla karşılaşmaktadır. Bu karşılaştıkları sorunları ise kısa vadeli kâr amacı gütmeye hedefleri doğrultusunda kendi inisiyatif ve becerileriyle gidermeye çalışmakta, siyasi nedenlerden dolayı otoritelerce gözardı edilen ve istikrarlı güvenilir işletme anlayışının temelini oluşturan kurumsal yönetim ilkeleri ve şeffaflık politikalarından uzak durmaktadır. Bunlara ilişkin standartların oluşturulması ve uygulanması konularında da duyarsız ve isteksiz kalınmaktadır.⁹⁴

TKYD'nin "Türkiye Kurumsal Yönetim Haritası Araştırma Raporu" na göre Türkiye'de sosyal sorumluluk ve adalet sorunlarına yönelik kültürel nedenlerinde içinde bulunduğu ve vergi yükü ile beraber ağırlık kazanan çok ciddi bir kayıt dışı ekonomi yaşanmaktadır. Bu kurumsallaşamamanın getirdiği bir sorun olmanın yanı sıra şeffaflık alanında da önemli eksiklikleri işaret etmektedir. Öte yandan, Türkiye'de ki işletmeler şeffaflığı sağlarken sosyal sorumluluk anlayışına da kavuşabilecektir.⁹⁵ Özellikle

⁹² Alptürk, s. 273.

⁹³ Taş, s. 60.

⁹⁴ Aslan Coşkun, "Basel II İlkelerinin KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri ve Muhasebe ve Denetim Uygulamaları", **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ'lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010, s. 104-105.

⁹⁵ Alkin ve Okay, s. 106-107.

finansal skandallar ve ekonomik krizler, muhasebe ve denetim uygulamalarında standartlara uyumun biçimsel düzeyde kaldığı, olayın özünden uzaklaşıldığı dolayısıyla sosyal sorumluluk ilkesine uyulmadığı, kamu yararının yeterince gözetilmediğini göstermiştir.⁹⁶

Yönetişim kavramı, belli bir birimin diğer birimleri yönettiği yönetim kavramının içeriğini değiştirmiş, kavramın içine iletişim, etkileşim ve birlikte yönetim eklenmiştir. Kurumsal yönetişimin etkili uygulanabilmesi için işletmelerde yönetişim anlayışının gelişmesi ve kabul edilmesi gerekmektedir. Söz konusu anlayışın oluşması ve gelişmesi, yöneticilerin bireysel çıkarlarını arka planda tutmalarına, işletme için ortak ve doğru vizyonun geliştirilmesine, hiyerarşik yönetim kademelerine esnek, etkin işleyen bir sistem kurulmasına ve yetkilendirme yoluyla işletme içindeki insan kaynağının doğru kullanılmasına bağlıdır. Dolayısıyla, işletmelerin yönetim kültüründe bir değişim yaşanmadan kurumsal yönetimin başarı kazanması beklenmemelidir.⁹⁷ Yönetim kavramı başkaları vasıtasıyla iş görme olarak tanımlanmakta, yönetişim ise en yalın haliyle başkalarıyla birlikte iş görme anlamı taşımaktadır.⁹⁸ Yönetişim kavramı, işletmelerin kâr elde etmek amacıyla, ortaya çıkabilecek ve işletme ile ilişki içerisinde bulunan grupları olumsuz etkileyebilecek sapmaların kontrol edilmesini amaçlamaktadır. Kurumsal yönetişim ise, işletmelerin ilişki içerisinde bulunduğu çıkar grupları ile olan ilişkileri üzerine odaklanmış bir yönetim anlayışı olarak değerlendirilebilir.⁹⁹

Kurumsal yönetişim, şirketlerde yönetim kurulları, şirket üst düzey yönetimi, çalışanlar, hakim ortaklar, küçük hissedarlar ve diğer menfaat sahiplerinin çıkarlarını buluşturur, gerekli kontrol ve dengeyi sağlar. Uluslararası alanda çoğunlukla kabul gören bir görüşe göre de, dar tanımı ile, şirketlerin öncelikle hissedar haklarının gözetilerek yönetilmesidir. Kurumsal yönetişim aslında bir risk yönetimidir. İyi kurumsal yönetişimin temel prensipleri, adillik, sorumluluk, hesap verebilirlik ve

⁹⁶ Şaban Uzay, “Muhasebe Meslek Mensuplarının Entegrasyonlarının Geleceği: Meslekte Kalite Arayışı”, **XVIII. Türkiye Muhasebe Kongresi**, Ankara: TÜRMÖB Yayın No:399, 23-24 Eylül 2010, s. 371.

⁹⁷ Simay Erdoğan, İç Kontrol Sistemi: Kamu İktisadi Teşebbüsleri İçin İç Kontrol Modeli Önerisi, **DPT Uzmanlık Tezleri** Yayın No: 2799, Ankara: 2009, s. 52.

⁹⁸ Yahya Fidan, “Yönetimden Yönetişime; Kavramsal Bir Bakış”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 1, Ekim Mart 2011, s. 6.

⁹⁹ Hasan İbicioğlu, Hüseyin Dalğar ve Murat Kaya, “Kurumsal Yönetişimin İşletmelerin Kerdi Notları Üzerine Etkisi: Basel II Perspektifinden Bir Bakış”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Yıl: 9, Sayı:29, Eylül 2009, s. 3.

şeffaflıktır. Ekonomik, sektörel, düzenleyici otoriteler ve çalışma ortamındaki her tür iç ve dış risk faktörünü en aza indirmede işletme yönetimlerinin elindeki en önemli güçlerden bir tanesi şüphesiz ki güvenilir finansal raporlamadır.¹⁰⁰

Kurumsal yönetişimin temel ilkeleri değerlendirildiğinde, bu ilkelerin işletmelerin yönetime ilişkin fonksiyonları ile finansal işlemlere ilişkin fonksiyonlarını bütünleştirdiği görülmektedir. Bu bağlamda yönetim fonksiyonlarında etkinliğin sağlanması için finansal işlemlere ilişkin sorumlulukların tam ve eksiksiz olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.¹⁰¹ Bu ise ancak risk yönetiminin temel bileşenlerinden bir tanesi olan iç kontrol sistemlerinin etkin hale getirilmesi ile mümkün olabilecektir. Bu bağlamda gerek, şeffaf ve güvenilir bir raporlama düzeninin oluşturulmasında gerekse işletme faaliyetlerinin verimliliğinin sağlanması için iç ve dış risklerin tespit edilip önüne geçilmeye çalışmasının önemi sahip-yöneticilere anlatılmalıdır.¹⁰²

Bu süreçte başta KOBİ'ler olmak üzere işletmelerde, geleneksel işletme yönetiminden kurumsal işletme yönetimine geçilmesi ve kurumsal yönetişim anlayışının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.¹⁰³ Nitekim yapılan araştırmalar kurumsal yönetişim bağlamında gerçekleştirilen yeniden yapılanma çalışmalarının; işletmenin tüm paydaşlarına karşı finansal ve operasyonel faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde gözetiminin yapılmasına yönelik önerilerde bulunarak finansal tabloların kalitesini ve güvenilirliğini arttırdığını ortaya koymaktadır.¹⁰⁴

2.1.2 KOBİ'lerde Muhasebe Bilgi Sistemi

Muhasebe bilgi sistemi, işletmelerde tutar ile belirtilen ekonomik hareketlerin tanımlanması, hesaplanması, sınıflandırılması, kaydedilmesi, analiz, yorum ve raporlama işlemlerinin yerine getirilmesi süreci olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁵ Muhasebe

¹⁰⁰ Güler Manisa, "Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Kurumsal Yönetim Üzerinde Etkileri", **MÖDAV Uluslararası Muhasebe Konferansı Yakınsama Yolunda**, 3-5 Kasım 2004, İstanbul, s. 348.

¹⁰¹ İbicioğlu, Dalğar ve Kaya, s. 5.

¹⁰² ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, Great Britian: Foulks Lynch, 2005, s. 292.

¹⁰³ Öner, s. 79.

¹⁰⁴ Bilal Gerekan ve Abdülkadir Pehlivan, "Türkiye'deki Kamu Kurumlarında Kurulabilecek Denetim Komitelerinin Kamu İç Denetim Elemanlarının Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi", **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:11, Sayı: 1, Mart 2009, s. 136-137.

¹⁰⁵ Kamal Gupta, **Contemporary Auditing**, Fourth Edition, New Delhi: Tata McGraw-Hill Publishing, 1992, s. 844.

bilgi sistemi özü itibariyle kayıtların tutulduğu ve raporların üretildiği iş süreçlerini kapsayan bir sistemdir ve kayıtların ya da raporların doğruluğuna ilişkin bir garanti vermemektedir.¹⁰⁶ Nitekim finansal tabloların denetimi faaliyeti yürüten denetçide bir güvence hizmeti sunmakta olup yönetimin, işletmenin ya da finansal tabloların doğruluğu ya da dürüstlüğü konusunda garantör görevi üstlenmez.¹⁰⁷

Bir işletmede bilgi akışı olmadan yönetim fonksiyonlarının yerine getirilmesi ve işletme kaynaklarının etkin olarak kullanımının sağlanması mümkün değildir. Ayrıca, muhasebenin ürettiği bilgilerden işletme ile doğrudan ya da dolaylı olarak çıkarı bulunan birçok grupta yararlanmaktadır. Bu durum işletme yöneticilerinin, işletmelerinde yönetim bilgi sistemlerini ve onun önemli bir parçası olan muhasebe bilgi sistemini oluşturmalarını gerekli kılmaktadır. Özellikle son yıllarda teknolojiye yaşanan gelişmeler işletmelerin muhasebe bilgi sistemlerinin daha hızlı bilgi üretebilmesine imkân tanımaktadır. Dolayısıyla muhasebe bilgi sistemi tarafından çok kısa sürede üretilen bilginin karar alıcıların kullanımına aynı hızla sunulabilmesi için doğruluğunun ve güvenilirliğinin aynı hızla teyit edilmesi önem arz etmektedir. Ancak işletmelerdeki denetim mekanizmasının bilgi üretme hızı, günümüz muhasebe bilgi sistemlerinin bilgi üretim hızının çok gerisinde kalmaktadır.¹⁰⁸

Finansal tablo kullanıcıları, başta mevcut ve potansiyel yatırımcılar olmak üzere, işletme; müşterilerini, satıcılarını, yatırım danışmanları ve analistlerini, emekli sandıklarını ve sigorta şirketlerini, yatırım ortaklıklarını, bankaları ve finans kurumlarını, rakiplerini, derecelendirme kuruluşlarını, resmi kurumları ve diğer tüm ilgileri içine alan heterojen bir sınıf oluşturur. Bilindiği gibi KOBİ'lerin büyük bir kısmının hisse senetleri sermaye piyasalarında işlem görmediği için, bunların hazırladığı finansal tablolar ise genellikle şirket ortakları ve yöneticileri tarafından planlama, kontrol ve karar alma aşamalarında ya da banka ve finans kuruluşları tarafından işletmenin borç ödeme gücünü ölçmek için kullanılır. Genelde borsaya kayıtlı olmayan ve KOBİ sınıfına girmeyen diğer işletmelerin de finansal raporları

¹⁰⁶ Jack C.Robertson and Frederick G.Davis, **Auditing**, Third Edition, Texas: Business Publications, 1982, s. 204.

¹⁰⁷ Gupta, s. 17.

¹⁰⁸ Mehmet Erkan ve Berfu İltar, "KOBİ'lerde İç Kontrol Yapısının Muhasebe Denetimine Katkısı", **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı : 2 , Eylül 2008, s. 110.

benzeri ihtiyaçlar için kullanılmaktadır. Ancak yine de bu işletmelerin muhasebe sistemleri KOBİ muhasebe sisteminden oldukça farklıdır. Çünkü bu işletmeler borsaya kayıtlı olmasalar da büyük ölçekte olmaları gereği daha ayrıntılı ve şeffaf finansal raporlar hazırlamak ve açıklamak zorundadır. Oysaki birçok ülkede, halka açık olmayan KOBİ'lerin finansal tablolarını açıklama yükümlülüğü yoktur. KOBİ finansal sonuçlarının daha ziyade ortaklara dönük olması, kullanıcı kitlesinin dar olması ve yasal bazı zorunlulukların diğer işletmelere göre az olması, KOBİ'lerdeki muhasebe sisteminin oluşturulmasına gerekli önemin verilmemesine neden olmuştur.¹⁰⁹

Yapılan çalışmalar yetersiz muhasebe bilgi sistemleri ile KOBİ'lerin finansman sıkıntıları arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre kredi başvuruları kabul edilmeyen işletmelerin çoğunluğunun yeterli ve düzenli muhasebe sistemi bulunmamaktadır. KOBİ'lerde finansal raporlamaya ilişkin olarak çeşitli ülkelerde daha önce yapılan çalışmalar genel olarak işletmelerin finansal bilgi sisteminin önemine ilişkin farkındalık düzeyinin düşük olduğunu ortaya koymaktadır. İşletmelerde finansal tabloların sadece yasal yükümlülüklerin yerine getirilmesi amacıyla hazırlandığı, yöneticilerin muhasebe sisteminden elde edilen bilgilerin yönetim fonksiyonlarının etkinleştirilmesine sağlayabileceği katkının farkında olmadıkları ortaya konulmuştur.¹¹⁰

Küçük işletmelerde başarısızlığın en önemli nedenlerinden birisi etkin olmayan finansal bilgi yönetimi olduğu belirlenmiştir. Muhasebe sistemi tarafından elde edilen bilgilerin KOBİ yöneticileri tarafından özellikle maliyetler, harcamalar ve nakit yönetimini ilgilendiren kısa vadeli kararlarda son derece etkili olabileceği belirlenmiştir. Yeterli ve etkin bir muhasebe sisteminin varlığı ve muhasebe bilgilerinin kullanımı KOBİ'lerin çoğunda aynı zamanda işletme sahibi olan yöneticilerin kişisel yaklaşımına bağlı olmaktadır.¹¹¹

Birçok aile işletmesinde, muhasebenin, hiçbir talep gelmeden birtakım ekstra tablolar hazırladığı, ama yönetimin bunlarla ilgilenmeyip sadece nakit akışına

¹⁰⁹ Ayanoğlu, **KOBİ'ler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları**, s. 38-39.

¹¹⁰ Yasemin Köse, "KOBİ'lerde Finansal Raporlamanın Amaçları ve Muhasebe Bilgilerinin Kullanım Düzeyine İlişkin Batı Karadeniz Araştırması", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:41, Ocak 2009, s. 116.

¹¹¹ Köse, s. 114-115.

odaklandığı bir gerçektir. Bunun bir nedeni önemli bazı endekslerin bilinmemesi, diğer nedeni ise bizdeki muhasebe uygulayıcılarının standartlardan çok vergiye aşırı konsantre olmaktan ötürü işletmelerin gerçek performanslarına ilişkin raporlama yapmaktan uzak kalmış olmasıdır.¹¹²

Bu olumsuzluklarda yatan sorun işletme içi ve dışı bilgi kullanıcıları için doğru, tutarlı ve karşılaştırılabilir bilgilerin üretilmemesi ve alınan kararların tutarsızlık göstermesidir. İşletmelerde üretilen finansal karakterli olan/olmayan tüm bilgilerin belli standartlara sahip süreçlerden elde ediliyor olması karşılaştırılabilirlik ve güvenilirliklerini arttıracaktır. Bu süreçlerdeki bilgi üretim kalitesi sağlanamaz ise bu tür işletmeler başarısız olmaya mahkumdur. Söz konusu bu karar süreçlerinden biri de muhasebe bilgi sistemidir. Muhasebe bilgi sistemi finansal raporlama standartları ile bütünleştirilerek işlerlik kazandırılırsa işletmelerin dili olan muhasebe bilgilerinin sunulduğu finansal raporların kalitesi ve güvenilirliği artacağından işletmeler anlatılan tüm olumsuzluklarından kolayca kurtulabilecektir.¹¹³

2.1.3 KOBİ'lerde Kayıt Dışı Çalışmaya Yönelim

Toplumların genel tercihi şeffaflıktan yana olmakla birlikte şeffaflığın iktisadi rasyoneli de bulunmaktadır. Nitelikli, güvenilir ve doğru zamanlı bilginin sunulması hem kaynakların etkin dağılımını sağlamada hem de verimlilik ve büyüme üzerinde olumlu etki yaratmada önemli bir role sahiptir. Şeffaflık, ayrıca, yolsuzlukların önlenmesini ve kara para aklamasının önüne geçilmesi için de gereklidir.¹¹⁴ Şeffaflık aynı zamanda ekonominin kayıt içine alınması çalışmalarını ile paralel çalışan faktörlerden biridir. Öte yandan, kayıt dışı ekonominin olduğu bir yapılanmada bir sistem olmadığından beyan esasına dayalı bilanço ve vergiden sosyal güvenlik sistemine kadar birçok alanda farklı boyutla karşılaşılmaktadır. Hiç şüphesiz ki,

¹¹² Aydın Ural, **Aile Şirketlerinde 'Kurumsallaşma' Sendromu**, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2004, s. 51-52.

¹¹³ Seval Kardeş Selimoğlu, "Halka Açık Olmayan KOBİ'lerde Yeni Bir Finansal Raporlama Dönemine Doğru", **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı :1, 1 Ocak 2009, s. 46-47.

¹¹⁴ Ramazan Aktaş, "Muhasebe Standartları ve Yönetişim", **MÖDAV Uluslararası Muhasebe Konferansı Yakınsama Yolunda**, 3-5 Kasım 2004, İstanbul, s. 431.

Türkiye’de bilançoların doğruyu yansıtmamasının arkasında yatan en büyük sebepler vergi sistemi ve kayıt dışı ekonominin yaygınlığıdır.¹¹⁵

Bir tarafta minimum vergi ödeme çabasında hareket eden işletmeler, diğer taraftan dış dünyaya açılabilme, daha fazla büyümek, ihtiyaç duydukları kredileri alabilmek, banka ve kredi kuruluşlarının talepleri çerçevesinde belirlenen kriterlere uymak için finansal tablolarını gerçeğe uygun gösterme çabasına girmektedir. Bu noktada kayıt dışı işlemler KOBİ’ler için çok önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bunların ispatlanabilir olmaması nedeniyle, finansal tablolar, işletmeleri, olduğundan daha zayıf göstermekte bu da banka ve kredi kuruluşlarınca işletmelerin ihtiyaç duyduğu kredi finansmanının yeterince sağlanamamasına yol açmaktadır. KOBİ’ler finansal tablolarını olduğundan iyi gösterebilmek amacıyla başka yöntemlere de başvurmaktadır. Özellikle aktiflerin kıymetleri çoğu zaman gerçeğe uygun değer yansıtmamaktadır. Örneğin birçok üretim işletmesinde stoklar veya sabit kıymetler üzerine aktifleştirilen finansman giderleri aktifleri gerçek değerlerinin üzerinde şişirmekte, bu da işletmelerin finansal durumunu olduğundan daha iyi göstermektedir.¹¹⁶

KOBİ’lerin finansman sorunlarının temelinde öz sermaye yapılarının zayıflığı yatmaktadır. İşletmelerin bilanço yapılarının bankaların beklentilerini karşılamaması ve küçük ölçekte olan işletmelerin bankalar tarafından talep edilen teminatları karşılamakta güçlük çekmeleri kredi olanaklarını kısıtlamaktadır. KOBİ’lerin teminat gösterecekleri yeterli gayrimenkullerin bulunmaması ve çoğu zaman hesap ve kayıtlarının düzenli olmaması bankalarla ilişkilerini güçleştirmektedir. Şeffaflık hem bankalar hem de KOBİ’ler için kilit bir meseledir. Bankalar KOBİ müşterilerinin yaklaşık üçte ikisinden sadece bilanço ve kâr-zarar tablosu almaktadır. Bütçe veya finansal planlar gibi daha detaylı raporlar bankalara nadiren sunulmaktadır. KOBİ’lerin finansal sorunlarının giderilmesinde temel yöntemlerden biri KOBİ’lerin bankacılık sisteminden daha fazla yararlanmalarını sağlamaktır. Bunun için öncelikle KOBİ’lerin riskinin tam olarak ölçülebilmesi gerekir. KOBİ’lerin finansal tablo ve raporlarının kredilendirmeye uygun

¹¹⁵ Alkin ve Okay, s. 109.

¹¹⁶ Coşkun, “Basel II İlkelerinin KOBİ’ler Üzerindeki Etkileri ve Muhasebe ve Denetim Uygulamaları”, s. 105.

olmaması, kayıt dışı işlemlerinin bulunması, KOBİ'lerin derecelendirme aşamasında yaşayacağı zorlukların başında gelmektedir.¹¹⁷

Şeffaflığın artırılması arzu edilmekle birlikte, piyasa katılımcıları birtakım nedenlerle istenilen düzeyde bilgiyi sağlamakta isteksizlik gösterebilmektedir. Bu nedenlerden birincisi, bilginin toplanması, kamuoyuna duyurulması ve ilgili gruplara yayılması işlemlerinin kaynak ve zaman gibi maliyetlere neden olmasıdır. İkincisi, stratejik nedenlerdir. Örneğin, şirket daha fazla bilgi açıklamanın kendisine rekabette zarar getireceği düşüncesindeyse bu bilgiyi kamuoyuyla paylaşmama yönünde karar alabilmektedir. Üçüncüsü de dışsal faktörlerdir. Şirket hakkındaki bir bilginin açıklanmasının bu şirketle değer açısından ilişkili bir başka şirketin değerlendirilmesi için de kullanılabilmesi ekonomik verimliliği tehlikeye sokabilmektedir. Bir diğer deyişle artan şeffaflığın piyasalardaki dalgalanmayı artırma ihtimali de mevcuttur.¹¹⁸

Ülkemizdeki muhasebe yapısı ve örgütlenmesi incelendiğinde KOBİ'lerin muhasebe işlevini sadece yasal bir yükümlülük olarak algıladıkları yapılan çalışmalarla da desteklenmektedir. Kayıt dışı ekonomik faaliyetler, istatistiksel incelemelerde ve diğer resmi belgelerde gösterilmeyen faaliyetlerin tamamıdır. Söz konusu ekonomik faaliyetler ya mali kanunlar ve sosyal güvenlik düzenlemelerinden kaçınmak için ya da faaliyetlerin yasalara aykırılığı nedeniyle gizlenmektedir. Faaliyetlerin gizlenmesinin en önemli nedeni vergi ve sosyal güvenlik ödemelerinden kaçınılmasıdır. Güvenlik, sağlık, asgari ücret, istatistiksel ve yönetimle ilgili diğer belgeler için getirilen resmi standartlardan kurtulmak amacıyla ekonomik faaliyetler gizlenmektedir. Faaliyetlerini kayıt dışında yürüten bir işletme ekonomik faaliyetlerini kayıt altında sürdürme kararı verirken kayıt dışı faaliyetleri tespit edildiğinde karşı karşıya kalacağı riskle (vergi cezaları, faaliyetlerinin durdurulması vb.) kayıt altına girmesiyle üstleneceği maliyet (vergi, bürokrasi, vb.) ve elde edeceği kazançları (teşvikler) mukayese eder. Eğer kayıt dışında faaliyet göstermenin riski yüksek, buna karşılık kayıt altında faaliyetleri sürdürmenin maliyeti düşük ve elde edeceği kazanç yüksek ise kayıt dışı ekonomik

¹¹⁷ Orhan Çelik, **Uluslararası Finansal Raporlama Standardlarının KOBİ'lerde Uygulanması Temel Dinamikler ve Potansiyel Sorunlar**, s. 74.

¹¹⁸ Aktaş, s. 432.

faaliyetler azalır.¹¹⁹ Küçük ve mikro ölçekli işletmelerin kayıt dışı çalışmak suretiyle vergi, sigorta vb. maliyet unsurları bakımından büyük işletmelere karşı rekabet avantajı sağladıkları da bilinmektedir. Hatta, bazı ülkelerde (özellikle Uzakdoğu'da) bu hususun resmi politika olarak uygulandığı da ileri sürülmektedir.¹²⁰

KOBİ'lerin kayıt dışı gerçekleştirdikleri işlemlerin fazla olması, şeffaflıklarının zarar görmesine neden olmaktadır. Ülkemizde kayıt dışılık düzeyinin %60'ın üstünde olması ve her ekonomik krizin de kayıt dışı işlemleri besleyerek, bu oranın daha fazla artmasına neden olan bir ekonomik yapıda bulunulması, KOBİ'lerin her geçen gün şeffaflıklarına daha fazla zarar vermesine neden olmaktadır.¹²¹

2.2 KOBİ'lerin Finansal Raporlamaya İlişkin Sorunları

KOBİ'lerde diğer işletmeler gibi üretim faktörlerini bir araya getirmek suretiyle ekonomik faaliyetlerini sürdürmektedir. Ancak, zaman içinde üretim faktörlerinin el değiştirmesi ile KOBİ'ler özellikle de girişimci KOBİ'ler; ekonomik fonksiyonlarını yerine getirmede zorlanmaktadır.¹²² Böyle bir ortamda etkili karar vermek, işletmenin çevre faktörlerinin, uzman şahıslarca etkin bir biçimde analiz edilmesine bağlı olacaktır. Karar vermenin etkinliği, çevresel faktörlerden toplanan bilginin kalitesiyle doğrudan ilgilidir.¹²³

Günümüzde ülkeler ve finansal piyasaların daha fazla birbirine bağımlı hale geldiği gözlenmekte ve bunun sonucu olarak bir ülkede veya piyasada meydana gelen gelişme hızla diğerlerini de etkisi altına almaktadır. Teknolojinin ilerlemesi ve sınırları ortadan kaldırmasıyla birlikte, yatırımcılar sınır ötesi yatırım fırsatlarına daha çok ilgi gösterirken, işletmelerde fon sağlayabilme olanaklarını uluslararası alanda mümkün olduğunca genişletme çabasıdadır. Dünyada meydana gelen bu sermaye hareketleri kapsamında sermaye kazanç fırsatı gördüğü her yere akarken, en önemli değer bilgi ve özellikle finansal bilgi haline gelmiştir. İşletmelerde yatırım kararlarında gereksinim

¹¹⁹ Sarısoy, s. 72-74.

¹²⁰ Taş, s. 57.

¹²¹ Sezayi Dumanoglu ve Nuray Ergül, "Basel 2'nin KOBİ'ler Üzerindeki Muhtemel Etkileri", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 48, Ekim 2010, s. 119.

¹²² Nevzat Aypek, "KOBİ Finanslama Sürecinde Yeni Finansman Teknikleri", **1.Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi**, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Bişkek-Kırgızistan, 23-26 Haziran 2001, s. 145.

¹²³ Tutar, s. 173.

duyulan bilgiyi tam, doğru ve zamanında sağlayabilecek ve güvenli bir yatırım ortamının gelişmesine katkısı olabilecek kalitede bir muhasebe sisteminin varlığı uluslararası sermaye hareketlerinden pay alabilmede katkı sağlayacaktır. Muhasebe uygulamalarının ve finansal tabloların karşılaştırılabilir, gerçek durumu yansıtır ve şeffaf olabilmesi için finansal tablo kalemlerinin aynı muhasebe uygulamaları dahilinde finansal tablolara yansıtılması ve ölçülmesi gereği genel kabul görmektedir. Benzer işlem ve olayların farklı ülke uygulamalarında farklı şekilde finansal tablolara yansıtılması, uluslararası alanda açıklanması güç olan farklı faaliyet sonuçlarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.¹²⁴

Muhasebenin faydası, işletmelerin mahiyetini ve kapsamını görünür kılmasındadır. Fakat girişimciler, bu açıklıktan genelde çekinmektedir. Birçok yazara göre; küçük işletmelerin amacı bilgiyi açıklamak değil, saklamaktır. Bu nedenle sağlıklı bir finansal raporlama sistemine ve dolayısıyla muhasebe standartlara geçiş biraz zor bir süreç olacaktır.¹²⁵

Bilgi kullanıcıları açısından, işletme faaliyetleriyle ilgili bilgiler her gün daha da önemli hale gelmektedir. İşletmede yöneticiler ve işletmeyle ilgili olan tüm menfaat grupları kendi çıkarları doğrultusunda çeşitli finansal kararlar almaktadır. Elbette ki alınacak olan bu finansal kararlar için, doğruluğuna güvenilir muhasebe bilgileri gerekmektedir. Gereksinim duyulan bu bilgiler, işletmenin finansal durumu ve faaliyet sonuçlarıyla ilgili bilgiyi üretme ve bilgi kullanıcılarına raporlama gibi ortak bir amaca yönelik birbiriyle ilişkili öğeler bütünü olan muhasebe sisteminden elde edilmektedir.¹²⁶ Herhangi bir işletmenin muhasebe ve raporlama sistemince üretilen ve halka açık şirketlerin finansal durum ve performansı ile ilgili, bağımsız denetime tabi tutulmuş ve kamuya açıklanan niceliksel verilerine, finansal bilgi adı verilmektedir. Gerek ulusal gerekse uluslararası bilgi kullanıcıları açısından, finansal bilgilerin taşınması gereken nitelikler aynıdır. Fakat ülkeler arasındaki muhasebe standardı farklılıkları, finansal

¹²⁴ Deniz Umut Erhan, “Türkiye’de Muhasebe Standartlarının Gelişimi”, **MÖDAV Uluslararası Muhasebe Konferansı Yakınsama Yolunda**, 3-5 Kasım 2004, İstanbul, s. 40.

¹²⁵ Ayanoglu, **KOBİ’ler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları**, s. 41.

¹²⁶ Turan Öndeş, “KOBİ’lerde Verimliliği Artırmak İçin İç Kontrol Sisteminin Kurulması ve Yürütülmesi İle İlgili Bazı İpucu Soruları”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı:2, Ekim 2000, s. 80.

bilgilerin uluslararası düzeyde analiz edilmesini ve yorumlanmasını zorlaştırmaktadır.¹²⁷
Finansal bilgilerin taşınması gereken niteliksel özellikler şunlardır:¹²⁸

- Tam olarak anlaşılabilir olmalı,
- Ekonomik olayların değerlendirilmesine yardımcı olacak şekilde ihtiyaçlarına uygun hazırlanmış olmalı,
- Önemli hatalar içermemeli, tarafsız, objektif olmalı ve yanıltıcı olmamalı,
- Finansal olayların özünü ve gerçek durumu yansıtmalı,
- Karşılaştırılabilirliği sağlamalı,
- Eksiksiz ve bütünü sağlayacak şekilde tam açıklama kuralına uygun olarak hazırlanmalı,
- Finansal raporlama standartlarına uygun olarak düzenlenmiş olmalıdır.

Oysa ki, KOBİ sahip-yöneticileri vergisel gereksinim dışında muhasebe bilgilerine fazla önem vermemekte, yönetsel ve stratejik karar alırken kayıt sisteminden faydalanmak yerine o anki duygu ve düşüncelerine göre hareket etmektedir. Bu tutumun sonucu olarak da hatalı kararlar alabilmekte, hem işletmelerinin, hem de çalışanlarının gelişip büyümesine engel olabilmektedir.¹²⁹

KOBİ'lerinde ortakları için ve bilgi için muhasebe ve raporlama anlayışını, aynı şekilde ortaklar için ve bilgi için bağımsız denetim anlayışını benimsemeleri gerektirmektedir. KOBİ'ler geleneksel muhasebe uygulamalarında teknolojik imkânlardan çok yararlanamamakta muhasebe alanında da nitelikli işgücü sorunu

¹²⁷ İsmail Bekçi ve Nuri Avcıoğlu, "Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemlerinden Yaratıcı Muhasebe ve Bir Uygulama", **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 2, Haziran 2011, s. 134.

¹²⁸ Demir ve Bahadır, s. 23.

Kavut, "Halka Açık Olmayan İşletmelerde Bağımsız Denetim", s. 370.

¹²⁹ Coşkun, "Basel II İlkelerinin KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri ve Muhasebe ve Denetim Uygulamaları", s. 106.

yaşamakta, sağlıklı bir iç kontrol sistemi ve finansal raporlama ortamı yaratmada sıkıntılar yaşamaktadır.¹³⁰

KOBİ'lerin yönetim ve finansman gibi yapısal sorunlarının çözülmesinde en önemli araç muhasebe bilgi sistemlerinin doğru bir şekilde oluşturulmuş olması ve buna dayalı olarak raporlama sistemlerinin ihtiyaca uygun olmasıdır. KOBİ'lerin muhasebe sistemlerinin bu anlamda yeniden gözden geçirilmesi ve beklenen gelişmelere cevap verebilecek şekilde dönüştürülmesi gerekmektedir. Ülke ekonomisindeki gelişmeler ve bankacılık sisteminin gelecekteki konumu dikkate alındığında KOBİ'lerin buna uygun finansal raporlama sistemi oluşturmaları bir zorunluluk olacaktır.¹³¹

Günümüzde KOBİ'lerdeki muhasebe uygulamalarını yönlendiren ve uygulamalar oluşturulurken mutlaka dikkate alınması gereken faktörler olarak bakıldığında şu hususlar görülmektedir:¹³²

- AB mevzuatı
- Bankalarda sermaye yeterliliği ve Basel II standartları
- Kredi kullanacak işletmelerin kredi derecesi
- 6102 sayılı TTK
- KOBİ Finansal Raporlama Standartları
- Ulusal Denetim Standartları ve Uygulamaları
- Dürüst resim ilkesi
- Kurumsal yönetim anlayışı
- Şeffaflık

¹³⁰ Zafer Sayar, "KOBİ Finansal Raporlama Standart Taslağının Türkiye'de Uygulanabilirliğine İlişkin Değerlendirmeler-I", **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu-X**, Aralık 2006, s. 125.

¹³¹ Orhan Çelik, **Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının KOBİ'lerde Uygulanması Temel Dinamikler ve Potansiyel Sorunlar**, s. 54.

¹³² Seval Kardeş Selimoğlu, "Halka Açık Olmayan KOBİ'ler de Yeni Bir Finansal Raporlama Dönemine Doğru", **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1, Ocak 2009, s. 49.

Ülkemizde KOBİ'lerin genel muhasebe yapısı genelde yeterlidir. Ancak KOBİ'ler üzerindeki ağır vergi ve sosyal güvenlik yükü onları kayıt dışılığa yöneltmektedir. KOBİ'lerde vergi odaklı finansal tablolar dışında sadece bankalara kredi amaçlı finansal tablo düzenlenmektedir. Bu iki ana düzenleme dışında yöneticilerin ihtiyaç duyduğu finansal tablolar ise pek düzenlenmemektedir.¹³³ Denetim ise neredeyse yapılmamaktadır.¹³⁴ Ülkemizde hem muhasebe hesap planı açısından hem de finansal tabloların düzenlenmesi açısından MSUGT %99 belirleyicidir. TFRS artık az sayıda birkaç yüz şirkette kullanılırken bunun sayısı süratle artmaktadır.¹³⁵

Nitekim yapılan araştırma sonuçları Türkiye'de finansal tabloların sağlıklı olarak düzenlenmediğini göstermektedir. Bu nedenle işletmeler finansal tabloları yasal ve vergisel açıdan olumlu olabilecek şekilde düzenlemektedir. KOBİ'lerin finansal tabloları düzenli güvenilir ve gerçeği net olarak yansıtacak şekilde kredi derecelendirme kuruluşlarına verilebilecek şekilde olmalıdır. İşletmelerde kayıt dışılık azaltılmalıdır. Bunun için vergi sisteminin daha adil hale getirilmesi yapılabileceklerin başında gelmektedir.¹³⁶

İşletmelerin büyümesi ve karmaşık bir örgüt yapısına ulaşması ile birlikte, işletme faaliyetlerine yönelik bilgilere ihtiyaç duyan ilgili sayısı artmakta, bunun sonucunda da muhasebe bilgilerinden yararlanma derecesi yükselmektedir. Dolayısıyla KOBİ'lerin, ne kadar küçük olursa olsun, bağımsız ve yetkili bir muhasebecisinin ve denetçisinin olması gerekir. Diğer bir ifade ile aslında KOBİ'lerde karşılaşılan muhasebe sorunu değil, muhasebe bilgilerinden yararlanamama sorunudur.

KOBİ'lerden finansal bilgilerin derlenmesi, bunların elektronik ortamda kaydı, elektronik ortamda saklanması yapabildiği, vergi mevzuatı baskısından arındırılmış, kurumsal yönetim anlayışının benimsendiği, gerçeğe uygun karşılaştırılabilir finansal

¹³³ Ahmet Hayri Durmuş, "Türkiye'de KOBİ'lerin Muhasebe Yapılarının Değerlendirilmesi", **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ'lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010, s. 117-118.

Burhan Baloğlu, **Sosyolojik Açıdan Türkiye'de Halkın Vergiye Bakışı**, İTO Yayın No:2010-61, İstanbul: 2010, s. 117.

¹³⁴ Ünal Tekinalp, **Yeni Türk Ticaret Kanunu'nun Finans ve Muhasebe Uygulamalarına Etkisi**, 24 Mart 2011 Yıldız Teknik Üniversitesi, Güler Aras (ed.), İstanbul: İSMMM Yayınları: 144, 2011, s. 24.

¹³⁵ Durmuş, s. 115.

¹³⁶ İlhan Ege, "Kredi Derecelendirme Sistemleri ve KOBİLER", **3. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi**, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul: Yayın No: 58, 17-18 Kasım 2006, s. 119.

tabloların hazırlanabildiği, raporlanabildiği, maliyet muhasebesi uygulamasına geçmiş, az da olsa bunu yapabilen, bütçe uygulaması yapabilen finansal bilgilerin yönetimi, analizi, yorumlamasını, kullanmasını yapabilen denetim sistemini oluşturabilmiş, bilgi teknolojisini kullanabilen bir muhasebe yapısına sahip olması beklenmektedir.¹³⁷

2.2.1 Finansal Raporlamada Standartlaşma Süreci ve Beraberinde Getirdiği Zorluklar

Uluslararası işletmelerin sayısının giderek artması, muhasebe uygulamalarının uyumlaştırılması çalışmalarında en önemli unsurlardan biridir. Birçok ülkede faaliyet gösteren uluslararası işletmeler, birbirlerinden çok farklı düzenlemeler ve muhasebe uygulamalarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Muhasebe açısından, her bir ülkedeki kurallara göre finansal tablolar düzenlenmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, işletmelerin maruz kaldığı bu farklı düzenlemeler, uluslararası işletmelere yatırım yapacak olanları da etkilemektedir. Yatırımcılar, farklı düzenlemeler nedeniyle, bu işletmeleri sağlıklı şekilde değerlendirmekte güçlüklerle karşılaşmaktadır.¹³⁸

Türk işletmeleri çok uluslu bir şirket olmaya karar verdiklerinde ilk yapacakları şey, uluslararası hesaplaşmayı sağlayacak bir dil oluşturmaları ve buna göre muhasebe düzeni kurmasıdır. Bu sorunun çözümü, dünyadaki çok uluslu şirketlerin, çok uluslu işletmeciliğin başlangıç tarihinden bu yana araştırılmaktadır. Bu konuda ilk yaklaşım, yatırım yapılan ülkedeki hesapların düzgün tutulması ve faaliyet sonuçlarının raporlanmasında kullanılan bilgilerin ve finansal tabloların doğruluğunun sağlanması yönünde olmuştur. Finansal bilgilerin ve finansal tabloların doğruluğu, muhasebe denetimi yapılarak test edilmiştir. Bu nedenle dünyanın gelişmiş ülkelerinde muhasebe mesleği denetim boyutunda gelişmiştir. Denetim faaliyetinin aradığı birinci konu, üretilen muhasebe bilgileri ve finansal tabloların gerçeği yansıtması, doğru, dürüst ve karşılaştırılabilir olmasıdır. Bunun için işletmelerin muhasebe sistemleri ve uyguladıkları muhasebe politikaları, ilkeler ve kurallar önem taşımıştır. Muhasebe denetiminin bu hassasiyeti, çok uluslu şirketlerde muhasebeleştirme işlemlerinin,

¹³⁷ Durmuş, s. 118.

¹³⁸ Sayar, **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çağdaş Finansal Raporlama Dünyası: KOBİ Muhasebe Standartları**, s. 27-28.

Bekçi ve Avşarlıgil, s. 133.

yatırım yapılan ülkenin ilke ve kurallarına, mevzuatına uygun olmalarını ve şirketin benimsediği muhasebe politikalarının finansal tabloların karşılaştırılmasını engellemeyecek şekilde bağdaşım içinde olup olmadıklarını incelemek olmuştur. Muhasebe denetiminin zamanla ilgilendiği ikinci konu, yatırım yapılan ülkede üretilen finansal bilgileri ve finansal tabloları, çok uluslu şirketin merkezinin bulunduğu ülkedeki muhasebe politikalarına, ilkelerine ve kurallarına uygun hale getirerek raporlamak olmuştur.¹³⁹

Muhasebe, küresel etkilerden bağımsız olmaması nedeniyle, küreselleşmenin ekonomik, kültürel ve toplumsal etkilerinden yalıtılmış bir biçimde değişim göstermemektedir. Uluslararası ticaretin genişlemesi ve yabancı sermaye piyasalarına erişimin kolaylaşması, muhasebe standartlarının küresel düzeyde harmonizasyonunun gerekli olup olmadığı tartışmalarının artmasını sağlayan koşulları yaratmıştır.¹⁴⁰ UFRS'ye dönüşüm bir muhasebe ilkeleri setinden, diğer muhasebe ilkeleri setine geçmekten daha fazla anlam taşımaktadır. Dönüşüm aslında teknik bir uygulama olmanın dışında, işletmenin yatırımcılar, hisse senedi sahipleri ve rakipleri gözünde yeniden değerlendirilmesi fırsatını veren bir yapılanma niteliği taşımaktadır. Bu nedenle UFRS, dünya çapında bir kıyaslama ve değerlendirmeye imkân sağlayan kaliteli ve güvenilir bilginin üretilmesi için son derece disiplinli ve titiz bir çerçeve olarak karşımıza çıkmaktadır. 2000'li yılların başında yaşanan muhasebe skandalları nedeniyle büyük şirketlerin iflası, hatalı finansal raporlamanın sonuçlarını açıkça ortaya koymaktadır. İşletmelerin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinden UFRS'ye geçmeleri ile oluşacak en genel etki kayda alma, değerlendirme ve açıklayıcı bilgi sunma hususları üzerinde olacaktır.¹⁴¹ UFRS'lerin uygulanması yatırımcılara farklı menşeli şirketlerin faaliyet sonuçlarını karşılaştırabilme imkânı sağlarken, resmi ve özel kurumların yaptığı denetimlerin yürütülmesini de kolaylaştıracaktır.¹⁴²

¹³⁹ Alkin ve Okay, s. 113.

¹⁴⁰ Özgür Özmen Uysal, "Farklı Perspektiflerin Işığında Muhasebe Standartlarının Uluslararası Düzeyde Harmonizasyonu", **MÖDAV Uluslararası Muhasebe Konferansı Yakınsama Yolunda**, İstanbul, 3-5 Kasım 2004, s. 361.

¹⁴¹ Şakir Sakarya, Suat Kara ve H.İbrahim Özmen, "Küresel Rekabette Uluslararası Finansal Raporlama (UFRS) Standartları ve Basel II Uygulamalarının KOBİ'ler Üzerine Muhtemel Etkileri", **4. KOBİ'ler ve Verimlilik Kongresi**, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul: Yayın No:70, 7-8 Aralık 2007, s. 217-218.

¹⁴² Yıldız Ayanoğlu, "Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Geçişte Yaşanan Sorunlar ve Dünyadaki Uygulamaları", **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 3, Eylül 2007, s. 99.

Uluslararası ve ulusal muhasebe standartlarına ihtiyaç duyulmasının en önemli nedenlerinden birisi, işletme faaliyetlerine ilişkin finansal bilgileri özetleyen finansal raporların hazırlanması, sunulması ve kullanılması amaçlarıdır. Uluslararası düzeyde, tekdüzen bir muhasebe sisteminin uygulanması, başta hesap ve terim birliği sağlanmasını, uluslararası faaliyetlerde bulunan işletmelerin finansal tablolarının anlaşılır ve güvenilir olmalarını sağlayacaktır. Muhasebe küreselleşme ve uluslararası standardizasyonun var olduğu bir sistemde, kayıt ve sınıflama gibi çeşitli muhasebe işlemlerinin anlaşılması ve yorumlanması kolaylaşmaktadır.¹⁴³

UFRS kapsamlı ve teknik ilkelere dayanan bir standartlar bütünüdür. Bu nedenle de dünyada UFRS uygulamalarında halihazırda birçok sorun mevcuttur. UFRS uygulamalarındaki bazı sıkıntıları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.¹⁴⁴

- UFRS ile ilgili en fazla sorun gelişmekte olan ülkelerde çıkmaktadır.
- Finansal tablo hazırlayanların geniş kapsamlı UFRS eğitime ihtiyaçları ortaya çıkmaktadır.
- UFRS teknik bir yapıya sahiptir. Bu teknik yapının içinden uygulamacılar bazen çıkamamaktadır.
- UFRS'lerin sık aralıklarla gözden geçirilmesi uygulamayı zorlaştırmaktadır.
- Makul değer hesaplamaları karışıklıklara yol açmaktadır.
- Varlıkların değer düşüklüklerini hesaplamak çok karmaşıktır.

UFRS'lerin içerik olarak zorluğu ve gittikçe yükselen teknik bilgi gereksinimi, pratikte bunların kabul görmesini güçleştirmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler göz önüne alındığında, buralarda muhasebe tarihine ve genel kabul görmüş ilkelere bakıldığında, standartların ruhuna çok uzak olduğu görülmektedir. Bu nedenle çeşitli

¹⁴³ Sakarya, Kara ve Özmen, s. 217-218.

Sayar, **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çağdaş Finansal Raporlama Dünyası: KOBİ Muhasebe Standartları**, s. 28-29.

¹⁴⁴ Fırat, 139.

işlemler için standartlara birden fazla alternatif konulmaktadır. Dolayısıyla her ülkenin kendisine en yakın olan uygulamayı benimsemesine müsaade edilmekte ve bu sayede, UFRS'lere daha ılımlı yaklaşılması ve önyargıların kırılması sağlanmaya çalışılmaktadır.¹⁴⁵

Muhasebe uygulamalarında uluslararasılaşma sürecinin yukarıda anlatılan gerekleri ve yaşanması muhtemel zorlukları ele alındığında; kurumsal bir finansal mimarinin altyapısı şu nitelikleri taşıması gerektiği anlaşılmaktadır.¹⁴⁶

- Şeffaf finansal raporlama süreci
- Uluslararası kabul görmüş standartlara bağlılık
- İyi tasarlanmış ve özümsemiş düzenleyici yapı
- Ülke mevzuatında tutarlı ve uyumlu düzenlemeler ve uygulamalar
- Güçlü kurumsal yönetim

2.2.2 KOBİ'ler için Basitleştirilmiş Muhasebe Standartları Geliştirme İhtiyacı

Çalışmada genel kabul görmüş KOBİ kavramı ile birlikte halka açık olmayan işletme ve aile işletmesi kavramları da kullanılmıştır. Çünkü borsalarda hisse senetleri işlem gören şirketler incelenecek olursa, aralarında çalışan sayısı temel alındığında, KOBİ tanımına giren pek çok şirket olduğu görülmektedir. Bu nedenle KOBİ'ler artık halka açık ve açık olmayan kamuya hesap verme sorumluluğu olan veya olmayan diye bir ayrıma tabi tutulmaktadır.¹⁴⁷ KOBİ tanımına giren, halka açık olmayan ve kamuya hesap verme sorumluluğu olmayan işletmelerin varlığı iki farklı UFRS uygulamasını da beraberinde getirmiştir.

UFRS/UMS'lerle uyumlu TMS/TFRS'ler genelde hisseleri borsada işlem gören halka açık işletmeleri yakından ilgilendirmektedir. Oysaki gerek dünyada gerekse

¹⁴⁵ Ayanoğlu, "Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Geçişte Yaşanan Sorunlar ve Dünyadaki Uygulamaları", s. 106.

¹⁴⁶ Türker, "Global Audit and Its Role in International Business", s. 118.

¹⁴⁷ Selimoğlu, s. 41.

ülkemizdeki işletmelerin çok büyük bir bölümü KOBİ'lerden oluşmaktadır. Bu durum KOBİ'lerin fon ve sermaye piyasalarından yararlanmalarını sağlayacak bir hesap ve raporlama sisteminden uzak olmalarını; diğer taraftan ise yararlanmak istediklerinde yüksek maliyetlerle karşılaşmalarını beraberinde getirmektedir. Bu nedenle UMSK, daha sade finansal raporlama standartları oluşturulmasına yönelik talebe karşılık olarak, dünya genelinde KOBİ'lerle beş yıl süren yoğun görüşmeler sonucunda, 09.07.2009 tarihinde, tüm şirketlerin %95'inden fazlasını temsil ettiği tahmin edilen KOBİ kullanımı için tasarlanmış olan KOBİ UFRS setini yayımlamıştır.¹⁴⁸ Benzer yapılanma ülkemizde de Ticaret Kanunu'nun 1522. maddesinde KOBİ'lere halka açık işletmelerden farklı olarak TMSK tarafından yayımlanmış standart setini kullanmayı hükmetmektedir.¹⁴⁹ Maliye Bakanlığı, TÜDESK, SPK, BDDK, EPDK, Hazine gibi düzenleyici kuruluşlar tarafından oluşturulan standartlar genellikle birbirleri ile benzerlik arz etse de bazı durumlarda çelişkili de olabilmektedir. Bu durum standartların tek bir kurum tarafından hazırlanıp yayımlanması ihtiyacını ister istemez ortaya koymaktadır.¹⁵⁰

KOBİ'lerin muhasebe standardı ihtiyacı, halka açık işletmelerin ihtiyacından farklıdır. KOBİ finansal tablolarının kullanıcıları, genel itibariyle; işletme ortakları, bankalar, tedarikçiler, iş görenler ve devlet olmaktadır. Ancak halka açık işletmeler sermaye piyasası analistleri gibi farklı kullanıcılara da sahiptir. KOBİ finansal tablo kullanıcıları, kısa dönemli nakit akışı ve likitide gibi konularla ilgilenirken, sermaye piyasası analistleri uzun dönemli nakit akışı, kâr payları ve şirket değeri gibi konulara odaklanmaktadır. KOBİ'lerin ve büyük şirketlerin muhasebeden beklentileri farklılaştıkça, farklı muhasebe standartlarına ihtiyaç duymaları da kaçınılmazdır. Diğer yandan bazı hususlarda karmaşıklıklar içeren uluslararası finansal raporlama standartlarının uygulanması kalifiye muhasebeciler bulunduran büyük işletmeler için

¹⁴⁸ Cemal İbiş, "KOBİ'ler için Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında Stokların Vergi Uygulamaları Açısından Değerlendirilmesi", **VII. Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu**, Antalya: ASMMMO, 03-07 Mart 2010, s. 201.

¹⁴⁹ İpek Türker, "Türkiye'de Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) Paralelinde Yapılan Düzenlemelerin Finansal Tablol Kullanıcıları Üzerindeki Muhtemel Etkileri" (**Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme (SBF) Anabilim Dalı, 2009), s. 176.

¹⁵⁰ Akdoğan, s. 235.

çok problemlı bir süreç olmazken, KOBİ'ler için önemli sorunlar teşkil edeceği açıktır.¹⁵¹

Hem küreselleşmenin sonucu olarak ortaya çıkan ekonomik kriz hem Türk Ticaret Kanunu ve Basel II standartlarına geçiş süreci halka açık olmayan şirketlerin ürettikleri finansal tabloların UFRS ile uyumlaştırılmış olarak hazırlanmalarını zorunlu hale getirmektedir. Halka açık olmayan KOBİ'lerin, ekonomik krizin olumsuzluklarını kolayca aşabilmeleri ve yürürlüğe girecek olan yeni yasal uygulamalara uyum sağlayabilmeleri için bir çözüm yolu da ortak bir dilde, doğru, karşılaştırılabilir ve güvenilir muhasebe bilgilerini içeren finansal raporları üretmesidir. Diğer bir ifade ile muhasebe uygulamalarında UFRS'lerin uygulanmasına en kısa sürede geçerek tüm dünya ile ortak dilde finansal raporları üretmek suretiyle ortaya çıkan sorunlar daha kolay çözümlenecektir.¹⁵²

Öte yandan, halka açık olmayan yahut halka açık olup da kamuya karşı sorumluluğu hisse senetleri borsalarda işlem gören işletmelere görece çok daha az olan ve KOBİ tanımı kapsamında olup yine bir takım kriterler uyarınca belli bir büyüklüğün üzerinde olana işletmelerin, özellikle kamunun aydınlatılması ilkesi çerçevesinde finansal raporlama yapılmasını öngören UFRS'ye tam uyumunun, KOBİ'lerin yukarıda belirtilen organizasyonel ve teknik kaynak eksikliği ile kaliteli finansal bilgiye olan ihtiyaçları ve bu işletmelerin finansal tablolarını kullanacak kesimin özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, maliyetinin faydasının üzerinde olacağı düşünülmektedir. Zira, bilindiği üzere, UFRS genel olarak işletmelerin uzun dönemli finansal durum ve performanslarına yönelik karmaşık muhasebe işlemlerini, yine daha çok büyük işletmelerce gerçekleştiren işlemlerin muhasebeleştirilmesini ve kapsamlı kamuyu aydınlatma yükümlülükleri öngörmektedir. Finansal tablo kullanıcı kesimi sınırlı olan KOBİ'lerin finansal tablolarının halka açık işletmelerde olduğu gibi katı bir kamunun aydınlatılması ilkesi çerçevesinde, daha üstün kaliteli finansal bilgi sunulması amacıyla

¹⁵¹ Sayar, **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çağdaş Finansal Raporlama Dünyası: KOBİ Muhasebe Standartları**, s. 30.

¹⁵² Selimoğlu, s. 37.

düzenlenmesinin, faydasını aşan bir maliyeti de beraberinde getireceği düşünülmektedir.¹⁵³

KOBİ standartlarının, özel amaçlı olmasından ziyade, KOBİ'lerin finansal raporlarına genel amaçlı olarak uyulması gerekmektedir. UFRS'lerin potansiyel yatırımcıların ihtiyaçlarını veya tahmin edilen ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik zorunluluğu KOBİ standartları için geçerli değildir. KOBİ'lerin finansal raporlarında ulaşılmak istenen hedefler çok farklıdır. Genel olarak yorumlandığında, KOBİ'ler tarafından gerçekleştirilen işlemlerin çoğunun; UFRS'lerin daha kompleks işlemlere uygulanabilen ve özellikle potansiyel yatırımcılara yönelik olan ayrıntılı şartlarını gerektirmemektedir.¹⁵⁴ Diğer bir deyişle bu set yatırımcı değil kullanıcı odaklıdır.

Aslında her ülkenin kendine özgü muhasebe uygulamaları varken bütün dünyada uygulanacak KOBİ standartlarına gerek olup olmadığı sorusunu akla getirebilir. Ancak uluslararası ticaretin gelişmesi, uluslararası piyasalarda internet ortamında yatırım yapabilme kolaylığı, yatırımcılara ülkeler arasında hareket kolaylığı sağlamakta, KOBİ'lerin gelişmeleri için de bir fırsat olmaktadır. KOBİ muhasebe standartları; gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ortamda kendini gösterme olanağı verecek ve KOBİ'ler arasında eşitlik sağlanacaktır. Aynı şekilde işletmeler büyüdüğünde ve bu nedenle sınıf değiştirdiğinde, tam standart setine geçtiğinde sorunlar yaşanmayacaktır.¹⁵⁵

KOBİ'lerin kullanmakta olduğu ulusal muhasebe standartları uluslararası standartlar ile uyumlu değildir ve şirket dışı finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikte değildir. Bu nedenle gerek güvenilirlik gerekse karşılaştırılabilirlik açısından KOBİ'ler için basitleştirilmiş uluslararası muhasebe standartlarının sağlayacağı avantajlar şu şekilde sıralanabilir:¹⁵⁶

¹⁵³ Sayar, **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çağdaş Finansal Raporlama Dünyası: KOBİ Muhasebe Standartları**, s. 29.

¹⁵⁴ Alptürk, s. 198.

¹⁵⁵ Nalan Akdoğan, "KOBİ Finansal Raporlama Standardına Genel Bakış ve Tam Set UMS/UFRS'lerden Farklılığı", **Muhasebe ve Denetim Bakış**, Sayı:30, Ocak 2010, s. 2.

¹⁵⁶ Sinan Aslan, "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) İle Global Uyum Süreci", **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:XXXIII, Sayı:2, 2007, s. 206.

Ayanoğlu, **KOBİ'ler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları**, s. 87.

- KOBİ'lerin aynı genel kabul görmüş muhasebe prensiplerini uygulaması, bu işletmelerin yurt dışında yatırımlar yapmalarını ve yabancı bankalardan kredi kullanmalarını kolaylaştıracaktır. Satıcılar kredili satış yaparken müşterilerinin finansal durumu hakkında daha fazla bilgi edinmek istemektedir. Bu ihtiyaç müşterilerin KOBİ olması durumunda daha da belirginleşmektedir.
- Aynı esaslara göre sunulan finansal bilgiler, farklı ülkelerdeki kuruluşları derecelendiren derecelendirme kuruluşlarının işlerini de önemli ölçüde kolaylaştıracaktır.
- Yabancı yatırımcıların KOBİ'leri daha iyi tanıma fırsatı doğacak ve dolayısıyla KOBİ'ler bu yatırımcılar için daha cazip hale gelecektir.
- KOBİ'lerin halka açılması durumunda, kullanılacak standartlar daha kapsamlı olsa da, muhasebe esasları aynı olduğu için çok büyük sıkıntılar yaşanmayacaktır.

Gerek Basel II'nin gerektirdiği başarılı bir derecelendirme notuna ulaşmak, gerekse şeffaflık ilkesini uygulamak için KOBİ'lerin muhasebe standartlarını benimsemesine ihtiyaç vardır. Uluslararası alanda kabul görmüş muhasebe standartlarının kullanımı ile finansal tabloların doğru ve güvenilir bilgi vermesi sağlanabilecektir.¹⁵⁷ Basel II standartlarının, işletmelerin finansal raporlama sürecini önemli ölçüde etkilemesi beklenmektedir. Bu noktada finansal raporlama sürecinin şeffaflığı, bağımsız denetim, iç kontrol sistemi, iç denetim, risk yönetimi ve kurumsal yönetim KOBİ'ler için daha da önemli hale gelecektir.¹⁵⁸

KOBİ'lerde muhasebe ve denetimin önemi konusu aslında kolektif ve sadece KOBİ'lere bırakılmayacak kadar önemli bir süreçtir. Meslek kuruluşlarının, sektör kuruluşlarının, meslek mensuplarının da dahil olacağı bir öğrenme ve değişim sürecidir. Çünkü KOBİ'lerin bugüne kadar alıştığı iş yapış usulleri dışında yeni yaklaşımlara geçişin birde uyum maliyeti vardır. Meslek mensupları aslında KOBİ'lerin risk yönetim kalitesi, denetim etkinliği ve kurumsal yönetim kalitesi açısından sigortasını

¹⁵⁷ Sayar, **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çağdaş Finansal Raporlama Dünyası: KOBİ Muhasebe Standartları**, s. 31.

¹⁵⁸ Süleyman Uyar ve Hakan Aygören, "Basel II İlkelerinin KOBİ'lere Olası Etkileri: Finansman Maliyeti, Finansal Raporlama Ve Muhasebe Açısından Değerlendirmesi", **Mali Çözüm**, Sayı :77, Ağustos, Eylül, Ekim 2006, s. 62.

oluşturmaktadır. Tabii ki bunu piyasa disiplini, şeffaflık ve mali istikrar, derecelendirme ve entegrasyon süreci açısından yaratacağı katkı ve bir kurumsal yönetim fırsatı ve sürdürülebilir bir işletme güvencesi olarak da görmek gerekmektedir.¹⁵⁹

2.2.2.1 KOBİ Finansal Raporlama Standartlarının Genel Özellikleri

KOBİ'ler için finansal raporlama standardı, KOBİ'ler tarafından kullanılmak üzere yayımlanan standart setidir. KOBİ'ler; kamuya hesap verme yükümlülüğü bulunmayan ve dış kullanıcılar için genel amaçlı finansal tablo yayımlayan işletmelerdir. KOBİ finansal raporlama standardı kendine özgü tam setten ayrı olarak hazırlanan bir standarttır. Tam set UFRS'leri temel alarak, sadeleştirerek, KOBİ'ler için daha kullanışlı hale getirmiştir. KOBİ finansal raporlama standardı, kaliteli ve iyi bir raporlamayı basit hale getirmiştir. Örneğin; tam sette bulunan bölümlere göre raporlama, dönem içi raporlama, hisse başına kazanç, sigorta sözleşmeleri, satış amaçlı elde tutulan duran varlıklar standart kapsamı dışında tutulmuştur.¹⁶⁰ UFRS'lerde tercihli uygulamalar varken, KOBİ standardında sadece basit uygulamaya yer verilmiş ayrıca kayda ve ölçmede basitleştirme sağlanmış ve dipnotlardaki açıklamalarda azalmalar olmuştur.¹⁶¹ Bunun yanında KOBİ'lerin raporlama yükünün daha da azaltılması amacıyla, söz konusu KOBİ TFRS'nin her yıl (veya daha yakın aralıklar) yerine, üç yılda bir gözden geçirilmesi öngörülmüştür. Bir karşılaştırma yapılırsa, tam set UFRS yaklaşık 2.800 sayfa iken, KOBİ TFRS 230 sayfadır. Türkiye'de de TMSK tarafından UMSK'nın yayımladığı bu set ile tam uyumlu yakınsak olarak yayımlanmıştır.¹⁶² KOBİ'ler için UFRS hala çok karmaşık olarak görülmektedir ancak, şartların pek çoğu daha basit bir işletme modeline sahip işletmeler için uygulanabilirliği güçlüdür.¹⁶³

¹⁵⁹ Ali Kamil Uzun, "KOBİ'lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi", **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ'lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010, s. 136-137.

¹⁶⁰ Steven Collings, **Interpretation and Application of International Standards on Auditing**, United Kingdom: John Wiley&Sons, 2011, s. 307.

¹⁶¹ Akdoğan, s. 1.

¹⁶² Mustafa Doğan ve Mehmet Emin Karabayır, "KOBİ'ler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standardında Yabancı Para İşlemleri ve Örnek Uygulamalar", **Muhasebe ve Denetim Bakış**, Sayı:32, Ekim 2010, s. 86.

¹⁶³ İpek Türker, s. 178.

UMSK; KOBİ'leri, kamusal hesap verme sorumluluğu bulunmayan fakat finansal tablolarını genel amaçlı olarak* iktisadi kişilik dışındaki ilgililerin kullanımı için yayımlayan işletmeler olarak tanımlanmıştır.¹⁶⁴

Aşağıdaki niteliklerden birinin varlığı halinde bir işletmenin kamuya hesap verme durumunda olduğu düşünülmektedir.¹⁶⁵

- Finansal araçlarını halka arz etmiş veya etme sürecinde olup finansal tablolarını düzenleyici kuruma sunanlar
- Banka, sigorta şirketi, menkul kıymet aracı kurumu, emeklilik fonu, yatırım fonu veya yatırım bankası gibi geniş bir müşteri kitlesine yönelik güvene dayalı olarak varlıkları emanetinde bulunduran işletmeler
- Önemli bir kamu hizmetini yerine getiren işletmeler
- Faaliyet gösterdiği ülkede toplam varlıklar, toplam gelir, çalışan sayısı, piyasa hakimiyeti derecesi ve borçlanma tutarı ve maliyeti gibi kriterlere dayalı olarak ekonomik açıdan önemli olan işletmeler

Tüm bu köklü değişikliklere bakıldığında halka açık olmayan KOBİ'lerde yeni bir finansal raporlama döneminin başlayacağı ve bu yeni dönemle daha doğru, güvenilirliği yüksek ve karşılaştırılabilir finansal tabloların üretimi ile ilgili kullanıcıların doğru ve tutarlı kararlar almaları sağlanabilecektir.¹⁶⁶

KOBİ'lere para kazandırmayacak hiçbir muhasebe veya denetim uygulaması onlar için bir anlam ifade etmeyecektir. Dolayısıyla bu değişim sürecinde gerçekleştirilecek her girişim yöneticilerde; katma değerlerinin ne olacağı sorusunu oluşturacaktır. Bu süreçte yapılacak tüm bilgilendirme, uygulama ve eğitimlerde

* Bankalara verilen, yasal düzenlemelerle potansiyel kreditorlere, müşterilere, çalışanlara ve diğer dış ilgi gruplarına sunulması gereken finansal tabloları içerir.

¹⁶⁴ Necdet Şensoy ve Ali Atilla Perek, "KOBİ'ler için Uluslararası Finansal Raporlama Standardı ve Vergi Usul Kanunundaki Değerleme Esaslarına Toplu Bakış", **VII. Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu**, Antalya: ASMMMO, 03-07 Mart 2010, s. 103.

¹⁶⁵ Saim Üstündağ, "KOBİ Muhasebe Standartları", **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu-X**, Aralık 2006, s. 116-117.

¹⁶⁶ Selimoğlu, s. 48.

KOBİ'ler üzerindeki katma değer ne olabileceği gerek muhasebecilere gerekse KOBİ sahip-yöneticilerine anlatılmalıdır.¹⁶⁷

2.2.2.2 Türkiye'de KOBİ UFRS'nin Uygulanması ve Karşılaşabilecek Zorluklar

Son yıllarda uluslararası alanda muhasebe kayıtlarında tespit edilen usulsüzlüklere ilişkin olarak ortaya çıkan skandallar muhasebe düzenlemelerinin güncelleştirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmış olup, şirketlerin finansal yapısına ilişkin açık, doğru, ulaşılabilir, tarafsız ve yorumlanabilir finansal raporlara olan ihtiyacı da arttırmıştır. Şirketlerin gerçeği yansıtan, sağlıklı ve kaliteli finansal raporlar düzenlemeleri; finansal piyasaların daha sağlam işlemlerini sağlayarak kriz riskini azaltmakta, tasarrufları harekete geçirmekte, borç verme maliyetlerini azaltarak özellikle KOBİ'lerin de finans sektöründen kredi almalarını kolaylaştırmaktadır. Basel II standartlarına göre kredi talebinde bulunacak olan KOBİ'lerin kredi derecelendirilmesi için sunulan finansal verilerin eksik ve yetersiz olması halinde yüksek faiz oranları ve daha yüksek teminatlarla karşılaşmaları kaçınılmazdır. Bu nedenle KOBİ'lerin finansal tablolarını UFRS ile uyumlu olarak düzenlemeleri gerekmektedir. Finansal tabloların şeffaflığı ve güvenilirliği büyük ölçüde buna bağlıdır.¹⁶⁸ Ancak, yeniden düzenleme yönündeki bu uluslararasılaştırma çalışmaları sadece denetim yolsuzluklarına bağlamak yeterli bir yaklaşım değildir. Bunun ötesinde, küreselleşmeye bağlı olarak ekonomiler arasında artan ticaret; mal, sermaye ve işgücünün serbest dolaşımı önündeki sınırlamaların azaltılması, hatta kaldırılması profesyonel muhasebe mesleğinin yeniden düzenlenmesi çalışmalarını teşvik eden bir diğer önemli faktördür.¹⁶⁹

Türkiye'de UFRS uygulamaları ile ilgili temel dinamik Türkiye'nin AB'ye katılım sürecidir. Bir ölçüde bu sürecin bir sonucu olarak ama büyük ölçüde ilgili otoritelerin inisiyatif kullanmaları ile 2005 yılından bu yana UFRS ile tam uyumlu

¹⁶⁷ Recep Pekdemir, "Basel II ve Şirket Bilançoları", **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ'lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010, s. 72-73.

¹⁶⁸ Sakarya, Kara ve Özmen, s. 210.

¹⁶⁹ Rüstem Hacırüstemoğlu, Volkan Demir ve Orhan Akışık, "Küreselleşmenin Muhasebe Mesleğinin Yeniden Düzenlenmesi Üzerine Etkisi", **MÖDAV Uluslararası Muhasebe Konferansı Yakınsama Yolunda**, 3-5 Kasım 2004, İstanbul, s. 172-173.

yakınsak TFRS uygulama alanı bulmuştur.¹⁷⁰ Bu açıdan bakıldığında Türkiye’de kamusal hesap verme sorumluluğu olan şirketler açısından TFRS setinin uygulaması açısından bir sorun bulunmamaktadır. Türkiye bakımından esas zorluk kamusal hesap verme zorunluluğu olmayan (büyük ölçüde KOBİ’ler) işletmelerde muhasebe standartlarının nasıl uygulanacağıdır. Bir başka ifadeyle, TTK KOBİ’lerde UFRS uygulamasına ilişkin atıfta bulunduğu hükümler ile eksik olan parçanın tamamlanmasını sağlayacaktır.¹⁷¹

UMSK prensip olarak UFRS’lerin küçük-büyük ölçekli ayırımı yapmadan, tüm işletmeler için uygun olduğu kanısındadır. Ancak UFRS’lerin uygulandığı birçok ülkede, çeşitli kanunlarla KOBİ’ler bu standartlardan muaf tutulmuştur. KOBİ’lerle ilgili tanımlanan ve açıklamaların yapıldığı bazı ülkeler KOBİ özelliklerinin içerisinde halka açık olmamak, borsaya kayıtlı olmamak veya konsolide finansal tablolar düzenlemek zorunda olmamak gibi kısıtları da koymuştur. Dolayısıyla her ne kadar KOBİ tanımlaması sayısal göstergelerle yapılırsa da, bu nitel göstergeler nedeniyle bazı işletmeler KOBİ sayılmamaktadır. Bu nitel göstergeler UFRS uygulanmasının zorunlu kılınması açısından da çok önemlidir. Çünkü UFRS ağırlıklı olarak halka açık ve/veya borsaya kayıtlı işletmeler tarafından zorunlu olarak uygulanmaktadır. Bu nedenle KOBİ’lere yönelik UFRS’lere geçmeden önce, UFRS uygulaması açısından ülkemizde KOBİ kapsamına giren işletmeleri belirlemek gerekmektedir.¹⁷²

Türkiye’de KOBİ statüsünde bulunan işletmelerin oranı yüzde 99,8’dir. 2008 TÜİK işyeri sayımlarına göre Türkiye’de bulunan işletme sayısı 3 milyon 452 bin’dir. Bunlardan yaklaşık 3 bin’e yakını büyük ölçekli işletme diğer 3 milyon 449 adedi KOBİ statüsündeki işletmelerdir. Mikro ölçekli işletmelerin sayısına baktığımızda 3 milyon 200 bin adet civarındadır. Yaklaşık toplam işletme sayısının yüzde 5,7 mikro ölçekli işletmedir. Mikro ölçekli işletme dediğimiz ise, 10 kişinin altında işçi çalıştıran ve yıllık cirosu da 1 milyon TL’nin altında bulunan işletmedir. Bu kadar büyük bir kitle

¹⁷⁰ Fatma Pamukçu, Ayşe Pamukçu ve Nevzat Pamukçu, **TMS/TFRS Kapsamında Finansal Tablolarda Düzeltme İşlemleri Açıklamalar ve Uygulamalar**, İstanbul: Yayılım Yayıncılık, 2011, s. 13.

¹⁷¹ Orhan Çelik, “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standardı: Ne Zaman ve Nasıl?”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı:30, Ocak 2010, s. 49.

¹⁷² Ayanoğlu, **KOBİ’ler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları**, s. 35.

beraberinde rekabet gücünün eksikliğini, kayıt dışılığını, sermaye yetersizliği gibi, KOBİ'lerde genel olarak karşılaştığımız sorunları da beraberinde getirmektedir.¹⁷³

KOBİ deyince, belirlenmiş bazı kriterler açısından belli bir büyüklüğü aşmayan işletmeler akla gelmektedir. Fakat KOBİ olmanın ekonomik büyüklük, gelişmişlik ve rekabet gücüyle eşleştirilmediği de bilinen bir gerçektir ve aksini ispatlayan uygulamalara ne teorik ne de ampirik çalışmalarda rastlanmaktadır.¹⁷⁴

Muhasebe alanında yaşanan hızlı değişimler başlangıçta menkul kıymetleri sermaye piyasalarında işlem gören büyük ölçekli şirketler açısından önem taşımaktaydı. Muhasebe uygulamalarının ve şirketlerin finansal tablolarındaki bilgilerin daha güvenilir, daha doğru ve daha şeffaf, aynı zamanda karşılaştırılabilir olması gerektiği anlayışından yola çıkılarak hazırlanan UFRS seti bu büyük ölçekli şirketler için hazırlanmış ve dünyanın çeşitli ülkelerinde olduğu gibi Türkiye'de de SPK'ya tabi şirketlerin muhasebe uygulamalarında ve finansal tablolarının hazırlanmasında takip etmeleri gereken kurallar bütünü, yani TFRS halini almıştır. Halka açık şirketlerin muhasebe uygulamaları ve finansal tablo hazırlamaları sürecine etki eden böyle hızlı değişimler yaşanırken, UMSK, "menkul kıymetleri borsada işlem görmeyen" olarak tanımladığı KOBİ'ler için de daha basit ve özet standartlar hazırlanması gerektiğine inanarak, Şubat 2007'de KOBİ'ler için UFRS taslağını yayımlamış ve uzmanların görüşlerine sunmuştur. Bu gerekçeyle 9 Temmuz 2009 tarihinde KOBİ'ler için muhasebe standardı yayımlanmış ve yürürlük tarihide ülkelerin hazır olduğu dönemlerde uygulamaya konulmak üzere ülkelerin tercihlerine bırakılmıştır.¹⁷⁵

Meslek mensupları ve meslek organizasyonlarının birçoğuna göre mesleki yargı muhasebe mesleğinin vicdanıdır. H.Miller, muhasebenin sübjektif bir olay olduğunu; ölçümleme, tahakkuk, tahsis ve donelerin bir araya getirilmesi ile objektif hale getirildiğini savunmaktadır. Muhasebecilerin bu süreçte sürekli yargıya

¹⁷³ Selahattin Kaya, "Protokol Konuşmaları ", **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ'lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010, s. 32-33.

Masum Türker, "Açılış Konuşmaları", **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ'lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010, s. 23.

¹⁷⁴ Ayanoğlu, **KOBİ'ler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları**, s. 3.

¹⁷⁵ Doğan ve Karabayır, s. 86.

Secretariat of the United Nations Conference in Trade and Development, **Recent Developments in Accounting and Reporting**, 2010 Review, New York and Geneva: 2011, s. 13.

başvurduğunu bunun sonucunda da muhasebecilerin toplumda verdikleri karardan dolayı sorumluluk taşıdığını savunmaktadır.¹⁷⁶

Sonuç olarak; muhasebeciler profesyonel olarak dürüst, ehliyet sahibi, tecrübeli kişiler olarak mesleki yargı kullanmalıdır. Muhasebede ustalık, mesleki yargı uygulamalarında finansal bilgi okuyucularını yanıltmayacak sonuçların seçilmesiyle mümkün olur ve bu karara “iyi yargı” denebilir. Bu, eğitim, bilgi birikimi ve tecrübe sonucu elde edilebilen bir özelliktir.¹⁷⁷ Bu bağlamda standart setinde yer alan gerçeğe uygun değer uygulamalarında, gerçeğe uygun değerın çoğu zaman piyasa fiyatını, kimi zaman itfa edilmiş maliyeti, kimi zaman yerine koyma maliyetini, kimi zamansa net gerçekleştirilebilir değeri temsil eden bir değer olduğu görülmektedir. Standartlar hedeflenen bilgi amaçlı raporlama anlayışının sektöre ugramaması için konunun uygulamacıların mesleki yargılarını daha az kullanmalarını gerektirecek genel esasların belirlenmesi hem uygulamada birliği sağlayacak hemde gerçeğe uygun değer ölçüsünden kaynaklanabilecek karışıklıkların ve bunların doğurduğu hatalı ve hileli finansal raporlama uygulamalarının önüne geçecektir.¹⁷⁸ Nitekim muhasebe literatüründe piyasa fiyatının, gerçeğe uygun değeri yansıtan en uygun değer olduğu yönünde görüş birliği bulunmamaktadır.¹⁷⁹ Bununla birlikte gerek UFRS gerekse UDS’lerin işletmelerde gerçekleştirilecek tüm olayları kapsamaması beklenmemelidir. Standartların işaret etmediği hususlar barındıran karmaşık durumların varlığı halinde, muhasebecilerin kararlarında objektifliği ve dürüstlüğü sağlayabiliyor olmaları gerekmektedir.¹⁸⁰

Finansal raporlar farklı durumlara uyum sağlayabilmek için bazı esneklikler içermektedir. Özellikle finansal raporlama standartlarından kaynaklanan bu esneklik,

¹⁷⁶ Çiğdem Solaş, “Muhasebe Mesleğinde Mesleki Yargı”, **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 4, Aralık 2006, s. 4.

¹⁷⁷ Solaş, s. 13.

Timothy J. Louwers, Robert J. Ramsay, David H. Sinason, Jerry R. Strawser and Jay C. Thibodeau, **Auditing and Assurance Services**, Fourth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin, 2011, s. 44.

¹⁷⁸ Semih Hüseyin Tokay ve Ali Deran, “Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları’nda Gerçeğe Uygun Değer Ölçüsünün Kullanımı”, **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1, Mart 2009, s. 185-186.

¹⁷⁹ Tokay ve Deran, s. 152.

¹⁸⁰ Graham W.Cosserat and Neil Rodda, **Modern Auditing**, Third Edition, United Kingdom: John Wiley&Sons, 2010, s. 101.

meslek mensuplarınca şirketlerin finansal durumları ve faaliyet sonuçları hakkındaki bilgilerden faydalanan tarafları yanıltmamak üzere kullanılmalıdır.¹⁸¹

Ülkemizde muhasebe mesleği, üniversitelerin yoğun çaba göstermesine rağmen geçmişten beri vergi uygulamalarının baskısı altında bilgi amaçlı muhasebe hedefine ulaşamamıştır. Dolayısıyla meslek mensupları, mesleki faaliyetlerinde vergi mevzuatında belirtilen kurallar dışına çıkamamıştır. Bu durum ülkemizdeki muhasebe meslek mensuplarının mesleki yargılarının gelişmesini engellemiştir. Ülkemizde KGK çalışmaları devam etmektedir; ancak çalışmalar henüz tam olarak tamamlanmadığı için, mesleki yargı kullanımının eksikliği ile etkin bir gözetim sistemi oluşuncaya kadar geçecek sürede, finansal raporlama standartlarının uygulanmasında ve denetiminde bir boşluk olabileceği dikkate alınmalıdır.¹⁸²

Oluşabilecek bu boşluğun giderilebilmesi başarılı olmuş dünya uygulamalarından esinlenerek yapılandırılabilir bir görev, sorumluluk ve yetki dağılımı ile mümkündür. Mesleğin gelişebilmesi ve uluslararası standartlara uygun olarak yürütülebilmesi ancak ilgili kamu kurumlarının meslek örgütleri ile birlikte yapılandırdıkları bir oluşum içerisinde standart belirleme ya da mesleki kuralların şekillendirilmesi gibi bazı yetkileri meslek kuruluşlarına bırakarak, bunların üzerinde bağımsız ve gözetleyici bir rol üstlenmesi ile mümkündür.¹⁸³

Bu sebeple, muhasebe bilgilerini incelemek durumunda bulunanlar, bu bilgileri denetlemiş olanın, gerçekleri tespit ederken kullandığı yargıya güvenmelidir. Denetçinin yargıları ahlaki ve mesleki ilkelere dayanmak zorundadır. Bunun içinde muhasebe bilgilerini denetleyen kişilerin bazı mesleki ölçülere ve esaslara göre hareket etmesi şarttır. Bu ilkelerin ya da bu ilkelere uyan bağımsız denetçilerin yokluğunda

¹⁸¹ Bekçi ve Avşarlıgil, s. 135.

¹⁸² Volkan Demir, "KOBİ'ler İçin UFRS'nin Son Taslağı ve Değerlendirmeler", **Mali Çözüm**, Mart-Nisan 2007, Sayı: 80, s. 54.

Sabri Tümer, "Açılış Konuşmaları", **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ'lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010, s. 18.

¹⁸³ Iain Gray and Stuart Manson, **The Audit Process**, Third Edition, London: Thomson Learning, 2005, s. 129.

incelenen muhasebe bilgilerinin makul güvence sağlayacak ölçüde güvenilir olması sağlanamaz.¹⁸⁴

MSUGT dahi Maliye Bakanlığı'nın zorlaması ile yaşama geçirilebilmiştir. Bu geçiş sürecinde TTK gibi, bazı yaptırımların faydalı olacağı açıktır. Şüphesiz ki KOBİ'ler bu dönemde zorluklarla karşılaşacaktır. Mesleki Birlikler, Üniversiteler, Avrupa Birliği ve Basel sürecine kendilerini hazırlamalıdır. Dolayısıyla bu zorlu süreçte etkin bir eğitim planı yapılmalı ve tavizsiz uygulanmalıdır.¹⁸⁵ Nitekim, Türkiye genelinde yapılan ve 768 meslek mensubunun katıldığı bir araştırma sonuçları genel olarak meslek mensuplarının muhasebe standartlarında haberdar olduklarını, yaklaşık 1/3'lük kısmın ise standartlardan haberdar olmadıklarını göstermektedir. Nitekim standartlardan haberdar olduğunu söyleyen meslek mensuplarının sadece %54'ü sahip oldukları bilginin yeterli olduğunu düşünmektedir.¹⁸⁶

KOBİ Finansal Raporlama Standartları uygulamaya girmeden önce, mevcut TDHP'nin bilgi amaçlı raporlamayı esas alan bu standartların kullanımına elverişli olacak şekilde bir yeniden yapılandırmayı gerektireceği açıktır.¹⁸⁷

KOBİ UFRS, KOBİ'lerin finansal raporlama anlayışına uygun olarak kısa dönem nakit akışına yönelmiştir. Ancak, tahminlere ve uzun vadeli değerlendirme yöntemlerine dayanan kimi kısımların, standart setini bu amacından uzaklaştırdığı düşünülmektedir.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Mustafa A. Aysan, **Muhasebe'de Denetleme İlkeleri ve Türkiye'deki Uygulamalar**, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1615, İşletme Fakültesi Yayınları No:8, İstanbul: 1971, s. 31.

¹⁸⁵ İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, s. 6.

¹⁸⁶ Murat Erdoğan ve Engin Dinç, "Türkiye Muhasebe Standartları ve Muhasebe Meslek Mensuplarının Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi", **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 43, Temmuz 2009, s. 167.

¹⁸⁷ Tuba Şavlı, "KOBİ Standartları Taslağı'nın Türkiye'de Uygulanabilirliğine İlişkin Değerlendirme", **2. Türkiye Muhasebe Forumu "Muhasebe Mesleğinin Gelişiminde Yeni Ufuklar"**, TÜRMÖB Yayınları No:315, Ankara, 2007, s. 140.

¹⁸⁸ Zafer Sayar, "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Kredibiliteleri Açısından Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları", **XVIII. Türkiye Muhasebe Kongresi**, Ankara: TÜRMÖB Yayın No:399, 23-24 Eylül 2010, s. 279.

KOBİ UFRS uygulaması vergilendirme ve sermayenin korunması kuralı arasındaki bağdan dolayı şirketler için raporlama işlemlerini iki katına çıkaran bir külfet olarak görülmektedir.¹⁸⁹

Ülkemizdeki işletmelerin %99'undan fazlasının uygulayacağı bir standart standart seti olması nedeniyle, standardın kalite düzeyi, anlaşılabilirliği ve KOBİ'lerce rahatlıkla uygulanabilirliği büyük önem taşımaktadır. Beklenen kalite sağlandığı takdirde, KOBİ'lerin yeni finansal raporlama düzenine daha fazla eğitim ve destek ile zamanla uyum sağlayacakları şüphesizdir. Bu aşamada, standartların uygulanması, KOBİ'lerce benimsenmesi ve eğitim açısından meslek mensuplarına önemli görevler düşmektedir.¹⁹⁰

2.3 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Finansal Raporlama

6102 sayılı TTK ticari işletme, şirketler hukuku, finansal raporlama, bağımsız denetim başta olmak üzere birçok yeni hükümleri açısından doğrudan KOBİ'leri ilgilendiren, onları etkileyecek bir düzenleme niteliği taşımaktadır. TTK'da esas itibarıyla, Türkiye'deki işletmelerin büyük bir çoğunluğunun genel anlamda KOBİ niteliğinde olduğunu dikkate alarak, "Türk işletmelerinin uluslararası ticaret, endüstri, hizmet, sermaye ve finans piyasalarının, sürdürülebilir rekabet gücünü haiz güvenilir aktörleri olmaları" gerekliliğini bir zorunlu hedef olarak ortaya koymuştur.¹⁹¹ Bu yapı, sadece krizlere dayanıklılık açısından değil, çoğu aile içinde şekillenmiş işletme ve şirketlerin özellikle ikinci kuşaktan sonra ortaya çıkan dağılma eğilimlerini de bu kapsamda değerlendirilmelidir. Ayrıca KOBİ'lere tanınmak istenen imkânlar, krediler, birleşme ve büyüme koşullarının Türkiye'deki işletmelerin profilleri dikkate alınarak yapılandırılması da oldukça büyük önem taşımaktadır.¹⁹²

TTK bütün kitaplarıyla beş ana konu üzerine bina edilmiştir, bunlardan ilki; finansal raporlama, ikincisi; bağımsız denetim, üçüncüsü; şeffaflık, dördüncüsü; hesap

¹⁸⁹ Volkan Demir, "Standartlaşma ve Küresel Ekonomi", XVIII. Türkiye Muhasebe Kongresi, Ankara: TÜRMOB Yayın No:399, 23-24 Eylül 2010, s. 365.

¹⁹⁰ Zafer Sayar, "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler", s. 74.

¹⁹¹ Özkorkut, s. 146.

¹⁹² Özkorkut, s. 164-165.

verilebilirlik, beşincisi ise; kurumsal yönetişimdir. Bu temel başlıklardan ilk üçü doğrudan diğerleri ise dolaylı olarak muhasebe mesleği ile ilişkilidir.¹⁹³

6102 sayılı TTK bugüne kadar işlevini yerine getiremeyen murakıplık müessesesinin kaldırılması, mali denetimin dış denetçiler tarafından gerçekleştirilmesi, finansal tabloların UFRS'ye uygun olarak hazırlanması ve bunun işletmenin ölçeğine göre bağımsız denetim kuruluşu veya SMMM, YMM tarafından yapılması, denetçinin tanımlanması, muhasebe denetim mesleği adına önemli gelişmedir. Yasa incelendiğinde getirdiği en köklü değişikliklerden birinin halka açık anonim şirketler için zorunlu olan bağımsız denetimin aynı şekilde halka açık olup olmamasına bakılmaksızın bütün sermaye şirketleri için zorunlu hale getirilecek olmasıdır.¹⁹⁴ İşletmeler için denetim fonksiyonu; bugüne kadar, finansal konularda uzmanlığı olması gerekmeyen “murakıp” statüsündeki kişiler tarafından belirli bir standarda tabi olmaksızın yerine getirilen ve şirketlere herhangi bir katma değeri bulunmayan bir formalite gibi algılanmaktaydı. TTK'nın, denetim fonksiyonunun, fiili olarak, UDS'yi referans alarak yayımlanan Türkiye Denetim Standartları çerçevesinde bağımsız denetim şirketleri tarafından yerine getirilmesine ilişkin düzenlemesi aynı zamanda hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkelerinin hayata geçirilmesine de hizmet edecektir.¹⁹⁵

TTK ile kurumsal yönetim anlayışı ön plana çıkmaktadır, işletmelerde adil yönetim, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk kavramları üzerine düzenlemeler getirilmektedir. Yine şeffaflığın sağlanması yolundaki bu adım UFRS ve UDS ile güçlendirilmekte, pay sahibi olmanın değeri yükseltilmekte, şirketin kuruluşu ve yeniden yapılandırılması kolaylaştırılmakta, ve daha güvenli hale getirilmektedir.¹⁹⁶

Kurumsal yönetim ilkeleri esas alınarak hazırlanan Kanun, sade ve anlaşılır bir Türkçe ile kaleme alınmıştır. Kanunun, kurumsal yönetimin taraflarını oluşturan pay ve

¹⁹³ Ünal Tekinalp, “Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Muhasebe Mesleğinden Beklentiler, **6. Türkiye Muhasebe Forumu Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Kurumsallaşma**, 6-7 Mayıs 2011 Gaziantep, Aysel Şimşek (ed.), Ankara: TÜRMOB Yayınları: 413, 2011, s. 31.

¹⁹⁴ Muhammet Bezirci ve Tuba Şavlı, **Uluslararası Denetim Standartlarının Türkiye'ye Adaptasyonu Araştırma Çalışması**, Konya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, Haziran 2009, s. 59.

¹⁹⁵ Ceyhan İnaltong, **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Getirdikleri ve Vergisel Etkileri**, Maliye ve Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul: Aralık 2011, s. 17.

¹⁹⁶ Rüstem Hacırüstemoğlu, “TTK ve Muhasebe Standartları Alanında Getirdiği Yenilikler ve Kurumsallaşma Üzerindeki Etkileri”, **6. Türkiye Muhasebe Forumu Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Kurumsallaşma**, 6-7 Mayıs 2011 Gaziantep, Aysel Şimşek (ed.), Ankara: TÜRMOB Yayınları: 413, 2011, s. 56.

menfaat sahipleri, yönetim kurulu, kamuyu aydınlatma ve şeffaflık ile ilgili yaklaşımları dikkate alındığında, pay sahipliği haklarının kullanımının kolaylaştırıldığını, bu hakların daha güçlü bir şekilde korunduğu ifade edilebilir. Pay sahiplerine eşit işlem yapılması ilkesi, açık bir şekilde kanunda yer almıştır. Menfaat gruplarının haklarının daha güçlü bir teminat altına alındığı, yöneticilerin şirkete verecekleri zararın sigortalanmasına imkân verildiği görülmektedir. Ayrıca yönetim kurulunun etkili, verimli ve hesapverebilir bir şekilde çalışması ön plana çıkarılmıştır. Tasarının 366. maddesine göre; yönetim kurulu, işlerin gidişini izlemek, kendisine sunulacak konularda rapor hazırlamak, kararlarını uygulamak veya iç denetim amacıyla içlerinde yönetim kurulu üyelerinin de bulunabileceği komiteler ve komisyonlar kurmasına izin vermiştir.¹⁹⁷

6102 sayılı TTK md.398'e göre denetçi ayrıca, yönetim kurulunun şirketi tehdit eden veya edebilecek nitelikteki riskleri zamanında teşhis edebilmek ve risk yönetimini gerçekleştirebilmek için 378. maddede öngörülen sistemi ve yetkili komiteyi kurup kurmadığını, böyle bir sistem varsa bunun yapısı ile komitenin uygulamalarını açıklayan, ayrı bir rapor düzenleyerek, denetçi raporuyla birlikte, yönetim kuruluna sunmakla yükümlüdür. 378. maddede riskin erken teşhisiyle ilgili komite kurma zorunluluğu, pay senetleri borsada işlem gören şirketler için getirilmiş olup, denetçinin yazılı olarak öneri getirmesi durumunda diğer şirketler için de bu amaçla bir komite kurulması gerektiği belirtilmektedir. Özen ve bağlılık yükümlülüğünü düzenleyen md. 369, şirketin borca batık durumda olduğu şüphesini uyandıran işaretlerin olması durumunda tedbir alınması sorumluluğunu getiren md.376/3, riskin erken saptanması ve yönetimini düzenleyen md.378, şirket yönetiminin alacağı tedbirlerin zamanı, öngörü ve stratejilerin isabetliliğini de yönetimin sorumluluğu olarak ortaya koymaktadır.

¹⁹⁷ Nermin Çıtak, **Hileli Finansal Raporlamada Yaratıcı Muhasebe**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2009, s. 129-130.

3. KOBİ'lerde DENETİM

Bu bölümde UDS'lerin uygulanmasına yönelik hazırlanmış güncel uluslararası düzenlemeler çerçevesinde KOBİ denetimlerinde dikkate alınması gereken hususlara yer verilmiştir. Bu incelemeler ülkemizde yürütülecek KOBİ denetimlerinde yaşanabilecek muhtemel zorlukları ele almak amacıyla, en fazla karşılaşılabilecek hususlar ışığında derlenmiştir.

3.1 Genel Açıklamalar

Muhasebe, hem işletme faaliyetlerinin sonuçlarını ölçen rakamları hem de bu rakamları sistemik bir perspektif doğrultusunda yorumlayan açıklamaları kapsamaktadır. Bilindiği gibi muhasebe uygulamaları temelinde işletmelerin çevresindeki ilgililere yönelik bilgi sunumlarını hedeflemektedir. Bunu yerine getirirken de araç olarak finansal tabloları kullanmaktadır. Böylelikle muhasebe uygulamaları işletmenin finansal dili haline dönüşmekte muhasebenin işlevi bir anlamda ürettiği nesnel bilgiler aracılığıyla yerine gelmektedir.¹⁹⁸

Uluslararası muhasebe uygulamalarının ortaya çıkmasıyla birlikte; klasik/ulusal muhasebe anlayışı bile uluslararası danışmanlık, uluslararası vergicilik, küresel yönetim, stratejik danışmanlık, uluslararası finansal raporlama standartları danışmanlığı, risk yönetimi ve iç kontrol sistemlerinin kurulması ve geliştirilmesi, UFRS'ye uygunluğu saptamak üzere uluslararası denetim ve güvence standartlarına göre denetim ve raporlama şeklinde değişmiş ve gelişimini de bu yönde sürdürmektedir.¹⁹⁹

Günümüz ekonomik koşullarında hesaplaşmayı sağlayacak bir muhasebe dili ve düzeni oluşturulması, yatırım/ticaret yapılan ülkedeki hesapların düzgün tutulması ve faaliyet sonuçlarının raporlanmasında kullanılan bilgilerin ve finansal tabloların doğruluğunun sağlanması yönünde olmuştur. Finansal bilgilerin ve tabloların doğruluğu ise muhasebe denetimi ile sağlanabilmektedir. Bu nedenle günümüzde dünyanın

¹⁹⁸ Nuran Cömert Doyrangöl, Nalan Akdoğan ve Yıldız Özerhan Akbulut, "Kavramsal Metafor Olarak Muhasebeyi Anlamak", **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:12, Sayı: 1, Haziran 2009, s. 123, 125.

¹⁹⁹ Masum Türker, "Yirmibirinci Yüzyılda Türk Muhasebe Mesleğinin Vizyonu ve Misyonu", **V. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu-Panel**, İSMMMO Yayını, No:32, TÜRMOB Yayınları, No:172, s. 488.

gelişmiş ülkelerinde muhasebe mesleği denetim boyutunda hızla gelişim göstermektedir.²⁰⁰

Karar alıcılar başkaları tarafından hazırlanmış bilgileri veri kabul ederek bunların doğruluğuna güvenmek zorundadır, kendilerine sunulan bilgileri doğrudan kaynağına giderek inceleme olanağına sahip değildir. Başkaları tarafından hazırlanan bilgilerin ise kasıtlı olarak veya olmayarak her zaman hata ve yanlışlık içerme olasılığı vardır. Özellikle karar alıcılar ile bilgiyi düzenleyen kaynaklar arasında bir çıkar çatışması söz konusu ise bilgiyi sunan kaynağın bunları kendi çıkarları doğrultusunda hazırlaması doğaldır. Bunun nedeni iyi veya kötü niyetle bilgi kullanıcılarını yanıltmak amacı olabilir. Neden ne olursa olsun, her iki durumda da karar alıcıya sunulan bilginin doğru ve güvenilir olması beklenemez.²⁰¹

İşletmenin ekonomik verilerinin üretildiği sistem olan muhasebe, yaratıcı niteliği olan bir sistemdir. İşletme ile menfaat grupları arasındaki bilginin güvenilirliğinin sağlanması işletmenin finansal tabloların denetimi ile mümkündür. Diğer bir ifade ile, denetim faaliyeti finansal tabloların teminatıdır.²⁰²

Önceki bölümde değinilen gelişmelerin yarattığı sürekli gelişen ve gittikçe karmaşıklaşan ekonomik ortamda, doğal olarak sunulan bilgilerin doğruluğunda da azalma görülmektedir. Özellikle denetçi bağımsızlığı ihlalleri, yönetim üzerindeki kontrollerin azalması, denetim şirketlerinin; denetledikleri şirketlerin yönetimleriyle bir takım danışmanlık anlaşmalarının içine girmeleri, yöneticilere yasa dışı menfaatler sağlanması gibi nedenlerle ortaya çıkan şirket skandalları paydaşları milyarlarca dolar zarara uğratmış bunun sonucunda da kamuoyunun denetlenmiş finansal tablolara olan ve bunun tabloları hazırlayıp denetleyen tarafların itibarı önemli ölçüde azalmıştır.²⁰³

²⁰⁰ Masum Türker ve Esin Okay Örerler, **Türk Şirketlerinin Küresel Şirket Haline Getirilmesi Yolları**, İTO Yayın No:2004-60, İstanbul: 2004, s. 225-226.

²⁰¹ Larry F.Konrath, **Auditing: A Risk Analysis Approach**, 5th Edition, Canada: South-Western, 2002, s. 148-149.

²⁰² Rick Hayes, Roger Dassen, Arnold Schilder ve Philip Wallage, **Principles of Auditing An Introduction to International Standards on Auditing**, Second Edition, London: Pearson Education, 2005, s. 3.

Erkan ve İlter, s. 109

²⁰³ Çıtak, s. 11.

Gray and Manson, s. 26.

İşletmelerin faaliyetleri ile ilgili birçok taraf bulunmaktadır. Takas ekonomisinden sonraki aşama olan tek şahıs işletmelerinde, finansal bilgi ile ilgili olanlar işletme sahipleri olmuştur. Zamanla, bunlara ortaklar, işletmeye borç verenler, profesyonel yöneticiler, işçiler, devlet, yatırımcılar gibi gruplar eklenmiştir. Bu kişi ve kuruluşların işletmelerin faaliyetleri ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgileri bulunmaktadır. Bu bakımdan, söz konusu kişi ve kuruluşlara menfaat grupları denmektedir. Menfaat gruplarının kararlarına esas temel bilgi kaynağı işletme tarafından hazırlanan finansal raporlardır. Bir tarafta işletmenin hazırladığı bu bilgiler, diğer tarafta bu bilgilere farklı amaçlarla ihtiyaç duyan kişi ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu iki grup arasındaki iletişimi finansal raporların hatalı/hileli bilgiler içerme olasılığı finansal raporlara olan güvenilirliği azaltmaktadır. Finansal tablolaradaki önemli yanlışlık riskini (doğal risk + kontrol riski) oluşturan bu hatalı/hileli işlem ve olaylar, işletmenin kendi amaçları doğrultusunda kasten yapılabileceği gibi, işlemlerin karmaşık ve çok olması, yönetici ve personelin bilgi düzeyi gibi birçok yapısal özelliklerin sonucu olarak ortaya çıkabilmektedir. Nitekim Ernst&Young'ın 2003 yılı Global Hile Araştırması'nda parasal olarak en çok zarar veren hile olaylarının %85'inin işletme çalışanlarınca yapıldığı, bunların ise yarısından fazlasının yönetim hileleri olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda işletmelere verdiği zarar farklı seviyelerde olabilmekle birlikte, işletmelerin her kademesinde hile olayları ile karşılaşılabilir. ²⁰⁴

Fakat, denetimin farklı menfaat gruplarının ihtiyaçları için ayrı ayrı yapılması mümkün değildir. Menfaat gruplarının kendilerine sunulan bilgileri doğrudan kaynağına giderek incelemeleri hem zaman hem maliyet açısından mümkün olamamaktadır. Dolayısıyla, denetimin menfaat grupları için, gerek onlardan gerekse işletmeden bağımsız ve tarafsız kişi, kişiler veya bir işletme tarafından yapılması gereklidir. ²⁰⁵

Her ne kadar son yıllarda yaşanan şirket skandalları bağımsız denetçilerin zayıflıklarının küçümsenmeyecek bir boyutta olduğunu gösterse de, kamuya açıklanan bilgilerin güvenilir olup olmadığını araştırılmasında hala geçerli olan yöntemlerden

²⁰⁴ Robert R.Moeller, **Sarbanes-Oxley and the New Internal Auditing Rules**, USA: Wiley&Sons, 2004, s. 213.

²⁰⁵ Hasan Kaval, **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) Uygulama Örnekleri ile Muhasebe Denetimi**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2005, s. 6-7.

önemli bir tanesi finansal tabloların bağımsız denetimidir. Ancak kamuya hesap verilebilirliğin bugün çok daha önemli bir kavram haline gelmesi bağımsız denetimin yanında kurumsal yönetim ilkelerinin çok önemli hale gelmesi sonucunu doğurmuş dünya ekonomisine yön veren otoritelerin benimsediği uluslararası kabul gören kurumsal yönetim ilkeleri yerel yasal düzenlemelerde de yer almaya başlamıştır.²⁰⁶ KOBİ'lerin UFRS'leri gerçek anlamda uygulamaları ve üretilen finansal tabloların UDS'lere uygun olarak bağımsız denetçi raporu ile onaylanması karar alıcıların finansal tablolara olan güvenini arttıracaktır.²⁰⁷ Bu bağlamda KOBİ'ler başta olmak üzere tüm işletmelerde bağımsız denetime olan ihtiyaç artacaktır.²⁰⁸

3.2 Uluslararası Denetim Standartları

Ulusal bir şirketin uluslararası bir şirket haline gelebilmesi için birçok faktör vardır. Bu faktörlerden biri küresel muhasebeciliktir. Finansal bilgilerin ve finansal raporların küresel muhasebe değer ölçülerine uygunluğu ve doğruluğu ise denetim faaliyeti ile sağlanır. Tek bir muhasebe standartları seti ve uluslararası denetim ve güvence standartları, global çalışma ortamı yaratması nedeniyle denetim faaliyetlerinin kalitesini küresel düzeyde artırır.²⁰⁹

IAASB tarafından yayımlanan Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları, denetim çalışmasının planlanması, yürütülmesi ve raporlanması aşamasında denetçinin uyması gereken temel prensipler ve gerekli prosedürler ile bunları uygulamada yol gösterici açıklayıcı ve diğer bilgileri içerir.²¹⁰

Denetim standartları ulusal düzeyde; ilgili kanunlar kapsamında yürütülmesi zorunlu olan bağımsız denetim faaliyetlerinde belli bir kalite düzeyinin sağlanması ve

²⁰⁶ Çıtak, s. 14.

Sanjay Anand, Sarbanes-Oxley Guide for Finance and Information Technology Professionals, 2nd Edition, USA: Wiley&Sons, 2006, s. 207.

²⁰⁷ Karakaya, s. 93.

İnalton, s. 47.

Jack C. Robertson and Timothy J. Louwers, **Auditing and Assurance Services**, Tenth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin, 2002, s. 431.

²⁰⁸ Tamer Aksoy, **Derecelendirme ve Kurumsal Yönetim Süreci ile KOBİ'ler, Bankalar ve Kurumsal İşletmeler İşığında Basel ve İç Kontrol**, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Türmob Yayınları-384, 2010, s. 161.

²⁰⁹ Masum Türker, "Global Audit and Its Role in International Business", **2nd Conference of IKEA (Albanian Institute of Authorized Chartered Auditors), Tirana, Arnavutluk**, 6-7 December 2007, s. 114-115.

²¹⁰ Ersin Güredin, **Denetim ve Güvence Hizmetleri**, 11. Basım, Arıkan, İstanbul: 2007, s. 39.

Cosserat and Rodda, s. 22.

korunması, finansal piyasalarda güven ve istikrarın sürdürülmesi, uygulanabilir finansal raporlama çerçevesine uyumlu finansal raporlama yapılması ve ulusal ekonomiye ve finansal kurumlara karşı güven artışında; uluslararası düzeyde de; ekonomik ve finansal kırılmalıklara yol açan zayıflıklar karşısında hızlı önlem alabilme kapasitesinin gelişmesi ile finansal piyasalarda bütünleşmenin gerçekleşmesi açısından önemli rol oynar. Denetim standartları; denetçinin ve denetim şirketlerinin kendilerini disipline etmesini sağlaması, denetçinin mesleki sorumluluğunu yerine getirmesinde yardımcı olması, denetçinin, denetim şirketlerinin ve denetlenen işletmenin saygınlığını artırması ve uluslararası finansal raporlama standartlarına dayalı uygulamaların yaygınlaşmasını teşvik etmesi, açısından önemlidir.²¹¹

Genel kabul görmüş denetim standartları muhasebe raporları üzerinde bağımsız bir görüş oluşturmakta kullanılır ve denetçinin finansal tablolardaki bilgilerin doğru olup olmadığı görüşünü oluşturmasını sağlayan mesleki yargısının toplamıdır.²¹² UDS'ye uygun olarak hazırlanmış denetçi raporlarında, işletme raporlarının genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygun olarak hazırlandığı ve işletmenin doğru ve yanılıcı olmayan durumunu genel kabul görmüş denetim standartları çerçevesinde yansıttığı belirtilir.²¹³

Denetçi tarafından seçilerek kullanılacak denetim teknikleri ve yöntemleri konusunda yol gösterici öneriler sunsa bile, bu konuda kesinlikle denetçinin mesleki yargısına müdahale etme amacı taşımayan denetim standartları, bir anlamda denetim faaliyetlerinin çerçeve hükümlerini içerir ve bu çerçevenin kapsamı, tamamıyla yapılan denetimin özelliğine, denetçinin mesleki eğitim ve deneyimine göre biçimlenir. Bu anlamda söz konusu standartları denetimin anayasası gibi algılamak mümkün olmakla birlikte, her tür denetim faaliyeti için geçerli olabilecek değişmez bir standart yapısından söz edilemez.²¹⁴

²¹¹ Mehmet Cantekin, "Basel II ve Finansal Raporlama", **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu-X**, Aralık 2006, s. 38-39.

²¹² Ömür Kızılgöl ve Burcu İşgüden, "Denetim Riskinin Belirlenmesinde Mesleki Yargının Denetçi Tarafından Kullanılması", **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 4, Aralık 2011, s. 4.

²¹³ Nalan Akdoğan ve Nejat Tenker, **Bilanço Nasıl Okunur**, Ankara: Maya Matbaacılık, 1985, s. IX.

²¹⁴ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları 1. Cilt**, 4. Baskı, İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2011, s. 17.

UDS'ye göre denetim, benzerlerinden ayrılmakta gerçek anlamda muhasebe denetimi ile denetim benzeri hizmetler olmak üzere iki farklı şekilde ele alınmaktadır. Meslek mensupları tarafından UDS kapsamında verilebilecek hizmetler şunlardır:²¹⁵

- Denetim Hizmetleri

Denetçinin finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine ve denetimde sözleşmesinde belirlenen muhasebe sistemine uygun olduğu konusunda görüş oluşturabilmek için yeterli sayı ve güvenilirlikte kanıt topladığı çalışmadır.

- Finansal Tabloları İnceleme (Gözden Geçirme) Hizmetleri

Temelde bir denetim hizmeti olmakla birlikte gözden geçirme hizmeti yapısı gereği finansal tablo denetimindeki gibi bir makul güvence ve doğrudan görüş sunmamaktadır. Bunun gerekçesi ise, denetime konu olan alanların doğası gereği sınırlı tutulması ve finansal tabloların bütününe doğruluğu ve dürüstlüğü hakkında yeteri kadar kanıt toplanamamasıdır. Denetçi raporunda makul güvence sunacak yeterli kanıt toplanamadığı için “Görüşümüze göre doğru ve dürüst olarak yansıtılmaktadır.” şeklinde bir ifade yerine “... aykırı bir duruma rastlanmamıştır.” şeklinde negatif güvence²¹⁶ olarak tanımlanan bir ifadeye yer verilmektedir. Genellikle ara finansal tabloların denetiminde söz konusu olan bu güvence hizmeti, düzenlenen finansal tabloların nihai olmaması sebebiyle, bütünü hakkında görüş bildirmeye yetecek kadar denetim tekniği ve özellikle maddi doğruluk testlerinin uygulanmasına olanak sağlamamaktadır. Bu durum denetçinin finansal tablolar hakkında bir görüşe ulaşabilmesi için denetim kanıtı toplamakta sınırlanmakta ve denetçi çalışmasında maddilik prosedürlerinden ziyade denetçinin çalışmalarını finansal tabloların düzenlenmesine esas olan raporlama sistemini anlamak üzere yönlendirmesini gerektirmektedir. Bu nedenle ara finansal tabloların güvenilirliği üzerine görüş verilmesi 2400 Finansal Tabloların İncelenmesi Sözleşmeleri standardına uygun yapılmalıdır.²¹⁷

²¹⁵ Kaval, s.s. 28-31.

²¹⁶ ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 239.

²¹⁷ O. Ray Whittington and Kurt Pany, **Principles of Auditing & Other Assurance Services**, Eighteenth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin, 2012, s. 3.

- Özel Konularla İlgili Görüş Bildirme Hizmetleri

4400 Finansal Bilgilere İlişkin Gerçekleştirilecek Üzerinde Anlaşılmış Prosedürlere İlişkin Sözleşmeler standardı müşteri işletme ve denetçinin anlaşılabilirliklerini belirledikleri herhangi bir konu ile ilgili yapılan çalışmalarını düzenlemektedir. Yapılan çalışma, sadece sözleşmede belirlenen konularla sınırlı olmakta ve bir bütün olarak finansal tablolar hakkında görüşü ifade etmemektedir. Çalışma bir görüş vermeyi ya da güvence sağlamayı amaçlamadığından, denetçi bağımsızlığı mutlak zorunluluk olmamakta, denetçinin mesleki etik kurallara uyması yeterli olmaktadır. Nitekim hazırlanan rapor tüm işletme ilgililerine değil belirli kesimlere yönelik hazırlanmaktadır. Denetçiden beklenen sadece istenilen konuya ilişkin çalışma sonuçlarını rapor etmesidir.²¹⁸

- Finansal Bilgilerin Derlenmesi Hizmeti

4410 Finansal Tabloların Derlenmesi ile İlgili Sözleşmeler standardı, finansal bilgilerin finansal tablolara dönüştürülmesi veya herhangi bir muhasebe sistemine göre düzenlenmiş finansal tabloların başka bir sisteme göre yeniden düzenlenmesinde denetçilere yol göstermesi amacıyla düzenlenmiştir. Bu tür bir hizmetin niteliği hiçbir şekilde bilgilerin doğruluğu konusunda direkt veya dolaylı bir güvence sunmayı, mutlaka bağımsız meslek mensubu tarafından da yapılmasının zorunlu olmayışıdır. Bu nedenle bu tür hizmetler sonucunda üretilen raporlara denetimden geçmemiş raporlar olduğu mutlaka yazılmamıştır.

Kurumsal yönetim çerçevesinde denetim açısından ilk olarak denetim standartları AICPA tarafından 1947 yılında Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları olarak yayımlanmıştır ve bu standartlar bir çok ülke tarafından da benimsenmiştir.²¹⁹ Global denetim yalnız UFRS'nin uygulanması ve denetim sürecinin UDS'ye uyumlu

²¹⁸ ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 237.

²¹⁹ Howard R.Davia, Patrick C. Coggins, John C. Wideman and Joseph T. Kastantin, **Accountant's Guide to Fraud Detection and Control**, Second Edition, New York: Wiley&Sons, 2000, s. 55.

yürütülmesinden ibaret değildir. Global denetiminin gerçekleştirilmesinde şu konulara uyumlu uygulama düzeni gereklidir.²²⁰

- Uluslararası Raporlama Standartları
- Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları
- Uluslararası Etik Standartları
- Uluslararası Eğitim Standartları
- Kamu Gözetim Sistemi
- Kalite Güvence Sistemi
- Disiplin

Başta ABD olmak üzere, yaşanan skandallar denetçiler ne yaptı ve ne yapmalıydı sorularını akıllara getirmiştir. ABD’de yaşanan bu skandallardan sonra Sarbanes Oxley Yasası kabul edilmiş, FASB çeşitli düzenlemeler yapmış, uluslararası alanda finansal raporlama ve denetim standartlarının yaygınlaştırılması, devamlı ve yakın takibine ilişkin önemli düzenlemeler getirilmiştir.²²¹ Gelişmiş finansal raporlamanın yatırımcının korunması açısından önemli olduğu gerçeğinden hareketle AB’de, hazırlanan yeni ekonomik yapının ve muhasebe standartlarının uygulanmasını zorlayacak denetim sisteminin oluşturulması yönündeki çalışmalarını sürdürmektedir. Bu konuda FEE tarafından Avrupa’daki denetim standartlarının geleceği ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. FEE tarafından yayımlanan AB’de Uluslararası Denetim Standartları adındaki tartışma metni, bu konuda ilk ve en önemli çalışmadır. Metinde; üye ülkelerin uygulamalarında uyumun sağlanmasına yönelik görüşler yer almaktadır. Nitekim üye ülkelerin ulusal denetim standartları arasındaki farklılıklar nedeniyle; denetçi raporlarından yararlananlar, raporlarda verilen güvencelerin derecesini anlamak için ek kaynaklar harcamaktadır. Bu durum, iş yapma maliyetlerini yükseltmektedir. Denetlenmiş finansal tablolarındaki güvenilirliğin yükseltilmesiyle birlikte ülkeler

²²⁰ Masum Türker, “Global Audit and Its Role in International Business”, s. 117.

²²¹ Bahram Soltani, **Auditing an International Approach**, Essex: Prentice Hall, 2007, s.3.

arasındaki nakit akışlarının ve tüm sektörlerdeki mal ve hizmet ticaretinin artmasını sağlayacaktır. Denetim kalitesinin artırılmasını sağlayan bu düzenleme, Avrupa Sermaye Piyasaları'nın birleştirilmesi ve bu piyasalarda kayıtlı tüm şirketlerin 2005 yılı itibariyle UFRS'leri kullanmaya başlamaları hedeflerine ulaşılmasına da destek sağlamıştır.²²²

Bu kapsamda yapılan UDS çalışmalarına bakıldığında UDS'lerin yerleştirilmesi, kabul görmesi ve kabul edilebilir yasal düzenlemeler içinde yer alabilmesi için çok çaba sarfedildiği görülmektedir. Bugün belirlenmiş olan 36 standart gerçekten açık bir şekilde hazırlanmış ve üyelerin kullanımına sunulmuştur. Denetim faaliyetlerini etkinleştirmek amacıyla da finansal raporların 15 Aralık 2009 itibariyle bu gözden geçirilmiş standartlar çerçevesinde denetlemek yönünde karar alınmıştır. "Açıklık Projesi" olarak adlandırılan çalışma tüm denetim süreçlerinde daha açık ve anlaşılabilir hale getirmeyi hedeflemektedir. UDS'lere olan gereklilikleri netleştirmek amacıyla, standartların ifadelerinde yer alan gereklilik ifadeleri yerine tavsiyeler şeklinde yenilenmesine gidilmiştir.²²³ Gözden geçirilen standartlarla paralel yine anlaşılabilirlik ilkesine uygun olarak özellikle KOBİ'lerin kullanımına yönelik açıklayıcı uygulama rehberleri yayımlanmıştır. Günümüzde genel kanı, şirket büyüklüğü ne olursa olsun, riske dayalı denetim yaklaşımından vazgeçilmemesi gerektiği, bu yaklaşım doğrultusunda temel prensibin ise; işletme büyüklüğüne bağlı olmaksızın, riski değerlendirmek ve riskleri dikkate alarak denetim çalışmalarını yürütmek ve görüş oluşturmak olduğu yönündedir.²²⁴ Nitekim özellikle KOBİ ihtiyaçları değerlendirilerek hazırlanan bu uygulama rehberinde genel olarak risk unsuruna ilişkin konulara ilişkin değerlendirmelere ağırlık verilmeye çalışılmıştır.²²⁵ Bu anlamda denetçinin yapması gereken, denetleyecek olduğu KOBİ'nin karakteristik özelliklerini dikkate alarak halihazırda uygulamakta olduğu denetim yaklaşımına adapte etmektir.²²⁶

²²² Serdar Özkan ve Orhan Çelik, "Avrupa Birliği İle Entegrasyon Sürecinde Finansal Raporlama Standartları", **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu-X**, Aralık 2006, s. 45-46.

²²³ Cosserat and Rodda, s. 613.

²²⁴ Kavut, "Halka Açık Olmayan İşletmelerde Bağımsız Denetim", s. 374.

Cosserat and Rodda, s. 59, 614.

²²⁵ Arnold Schilder, Genel Oturum I, **IX. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu**, 12-13 Ekim 2009, s. 43-44.

²²⁶ ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 115.

3.2.1 Türkiye’de Denetim Standartları ve KGK

Türk işletmelerinin sermaye yapıları aile sermayesi, grup sermayesi ve tasarruf yatırımlarından oluşan halka açık sermayeden oluşmaktadır. Bu işletmelerin sermaye yapısı hangi türde olursa olsun, işletme faaliyetlerinin yürütülmesi için yeterli değildir. Bu nedenle işletmeler yüksek borçlanma oranları ile çalışmaktadır. Aile işletmelerinde mülkiyetin boyutu, ortaklar toplantısı ve yönetim kurullarında toplanmaktadır. Kurumsal yönetim ise ikinci planda kalmaktadır. Bazı işletmeler, işlerinin büyümesi ve elde ettikleri kârlarla şirketlerinin büyümesi sonucunda, aile şirketlerinin bir üst türü olan sermaye grubu şirketlerine dönüşmektedir. Bu işletmelerinse bir kısmı halka açılarak kurumsal yönetim anlayışında yapılanmaya çalışmaktadır. Aynı çabaya halka açılmadıkları halde faaliyet hacimlerinin artması dolayısıyla diğer işletmelerde de rastlamak mümkündür. Fakat her iki şekilde kurumsal yönetim anlayışını oturtmaya çalışan işletmelerde de yönetim kurulları çoğunlukla yine aile bireylerinden oluşmaktadır. Banka ve sigorta şirketleri gibi işletmelerin kuruluşunda asgari sermaye ve iş akışı sürecinde yeterli sermaye aranan şirketlerde fiziki olarak sermayenin konmuş olması şartı aranmakta ve izlenmektedir. Bunların dışında ise, bir kısım sermaye grubu dışında fiili sermaye konulmadığı gözlemlenmekte; kayıt dışı faaliyetlerden, kârlardan sermaye sağlanmakta veya sermaye kaydi olarak konmaktadır. Şirketlerin sermaye yapısı bu şekilde oluşan ve bilanço şişirilerek fiktif sermaye yaratan şirketler hem verimsiz çalışmakta hem kriz zamanlarında ya çok sıkıntı çekerek küçülmekte ya da piyasadan çekilmek zorunda kalmaktadır.²²⁷

Türkiye’de işletmelerin çok önemli bir bölümü halka açık olmayan KOBİ ölçeğindeki işletmelerdir. Bu işletmelerde işletme sahipliği ve yöneticilik fonksiyonları kesin sınırlarla birbirinden ayrılamamakta ve halka açık olmadıklarından sahip-yöneticiler tarafından muhasebe fonksiyonları sadece vergi amaçlı kullanılmaktadır. Bu anlayış, işletmelerde bağımsız denetimin önemi ve yaygınlaşmasının önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.²²⁸ Günümüzde Türk işletmeleri sermaye yapıları ne olursa olsun, Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan MSUGT’de belirlenen muhasebe ilke ve

²²⁷ Türker ve Örerler, s. 150.

²²⁸ Ercan Beyazıtı, “Uluslararası Bağımsız Dış Denetim Standartları ve Türkiye Uygulaması”, (Yayınlanmamış **Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme (SBF) Anabilim Dalı, 1991), s. 277.

kurallarına uymak ve TDHP'yi kullanarak, belirlenmiş formattaki finansal tabloları hazırlamak zorundadır. Maliye Bakanlığı'nın bu tebliği muhasebe kayıtlarının vergi mevzuatına göre tutulmasını düzenlememekte, aksine ekonomik gerçeklere göre kayıt tutulup finansal tablo üretilmesini hüküm altına almaktadır. Tebliğ, ulusal muhasebe standartlarının geçerli olacağını hüküm altına almakla kalmamakta, ulusal muhasebe standartlarının var olmaması durumunda uluslararası muhasebe standartlarının kabul göreceğine atıfta bulunmaktadır. Tebliğ bilanço tekliğini öngörmekte, vergi matrahının ekonomik gerçeklere göre düzenlenecek finansal tablolara göre elde edilecek ticari kârdan hareket edilerek muhasebe dışında vergi beyannameleri üzerinde gerçekleştirilecek eklemeler ve çıkarmalar ile hesaplanmasını düzenlemektedir.²²⁹

SPK'ya tabi şirketler ise muhasebe işlemlerini Maliye Bakanlığı'nın tebliğine uyarak fakat SPK Mevzuatı'nda düzenlenen muhasebe standartlarına göre yürütmek zorundadır. Nitekim SPK'nın Seri:XI No:25 "Sermaye Piyasası'nda Muhasebe Standartları Hakkında Tebliği" 2005 yılı itibariyle tüm dünyada olduğu gibi uluslararası muhasebe standartlarına yaklaştırılmış muhasebe standartları kullanılmaktadır. Bankalar ise BDDK tarafından yayımlanan Muhasebe Uygulama Yönetmeliği, TDHP ve Tebliğleri'ne göre muhasebe işlemlerini düzenleyerek finansal tablolarını hazırlamaktadır. Sigorta şirketleri, Hazine Müsteşarlığı tarafından hazırlanan ilke ve kuralları uygulamaktadır. Tüm bu şirketlerde muhasebe denetimi bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilanço aktif toplamı ve/veya ciro toplamı belirlenmiş sınırlar içinde olan şirketler vergi beyannamelerini muhasebe meslek mensuplarına imzalatmak zorundadır. Ayrıca, aktif ve/veya ciro toplamı belli sınırları aşan şirketler ihtiyari olarak finansal tablolarını YMM'lere tasdik ettirmektedir. SPK'ya ve BDDK'ya tabi şirketler ve bankalar ise bağımsız denetim hizmeti satın almak zorundadır.²³⁰

SPK, 12.06.2006 tarih ve 26916 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Seri X: No:22 "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliği" ile sermaye piyasasında UDS'lere uygun denetim ve raporlama faaliyetlerinin yürütülmesi için gerekli altyapıyı hazırlamıştır. Bu tebliğ ile birlikte, finansal tablolarla kamuya açıklanan bilgilerin doğruluğu konusunda önemli bir

²²⁹ Türker ve Örerler, s. 151.

²³⁰ Türker ve Örerler, s. 152.

güvence oluşturan bağımsız denetimin daha kaliteli olarak yerine getirilmesi, ayrıca uygulamacıların geniş kapsamlı ve UDS ile uyumlu bir rehberle kavuşmaları hedeflenmiştir. Tebliğin UDS'ye karşılık gelen kısımlarına Tebliğ'in Ek 1'inde yer verilmiştir. Dikkat edildiğinde UDS başlığı ile sunulan Tebliğ'in Ek 1 ve Ek 2 listelerinde verilen standartlar arasında farklılıklar mevcuttur. Bu farklılık Ek 1'de UDS'nin 2008 yılı sonunda tamamlayıp yayımladığı Açıklık Projesi öncesindeki UDS'lere Ek 2'de ise, anlaşılabilirlik kalitelerinin artırılabilmesi için Açıklık Projesi kapsamında yenilenmiş standartların son halini göstermektedir.²³¹

TÜRMOB, 2003 yılında TÜDESK'i kurmuştur. TÜDESK, IFAC'tan aldığı izinle UDS'leri tercüme ettirerek 2004 yılında yayımlamıştır. TÜDESK, 2007 yılından itibaren, UDS'lerin tercümelerinin güncelleştirerek yayımlanmayı kararlaştırmıştır. TMSK, UDS'leri aynen kabul ederek; ancak, yasaların istemlerine göre ve işletmelerin diğer ihtiyaçlarını dikkate alarak Türkiye Denetim Standartları'nı hazırlamak üzere, ilgili kesimlerden, üniversitelerden ve meslek mensuplarından oluşan 35 ayrı çalışma grubu oluşturmuştur. 2007 yılı sonunda, Türkiye Denetim Standartları seti yayımlanmıştır.²³²

Yukarıda kısaca özetlenmeye çalışan düzenlemelerin uzantısında bağımsız denetim sınavlarını SPK mı yapacak yoksa TÜRMOB mu tartışmaları devam ederken, TÜRMOB 1 no'lu TÜRMOB Bağımsız Denetim Merkezi Kurulmasına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliği'ni yürürlükten kaldırmıştır. Aradan geçen bir yıl sonra ise KGK'nın kurulması ile bağımsız denetim yetkisi her iki kurumunda elinden alınarak KGK'ya devredilmiştir.

660 sayılı KHK'nin 02.11.2011 günü Resmi Gazete'de yayımlanması ile kurulan KGK'nın amacı KHK'da yer aldığı şekliyle *“uluslararası standartlarla uyumlu Türkiye Muhasebe Standartlarını oluşturmak ve yayımlamak, bağımsız denetimde uygulama birliğini, gerekli güveni ve kaliteyi sağlamak, denetim standartlarını belirlemek, bağımsız denetçi ve bağımsız denetim kuruluşlarını yetkilendirmek ve bunların faaliyetlerini denetlemek ve bağımsız denetim alanında kamu gözetim*

²³¹ İdil Kaya, “Açıklık Projesi ve Uluslararası Denetim Standartlarına Genel Bakış”, **IX. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu**, 12-13 Ekim 2009, s. 211-212.

²³² Masum Türker, “Turkish Accounting and Auditing Standards Perspective on SMEs and SMPs”, s. 10.

yapmak” şeklinde tarif edilmektedir.²³³ Giriş bölümünde de belirtildiği üzere, bu çalışmanın sonlandırılması aşamasında; 6102 sayılı TTK’nın halen TBMM ve ilgili kurullarında görüşülüyor olması KGK’nın gerek mevzuat gerekse uygulama alanına ilişkin çalışmalarının hala sonlandırılmamış ve kamuoyuna sunulmamış olması çalışmanın kısıtları arasındadır. Bu yönüyle KGK’nın amaç, yetki ve sorumlulukları 660 sayılı KHK’da açıkça belirtilmiş olmakla birlikte, bu kapsamda yürütülecek SPK, BDDK, EPDK ve Hazine Müsteşarlığı denetimlerinin yanısıra TTK gereği denetlenecek KOBİ’lerin denetiminin kimler tarafından nasıl yapılacağına, yetki ve sorumlulukların nasıl belirleneceğine ilişkin ikincil mevzuat henüz yayımlanmadığından, bu hususlara ilişkin bilgiler konuşulanlardan öteye gidememektedir.

3.3 Bağımsız Denetim ve Risk Odaklı Denetim Yaklaşımı

En genel tanımıyla denetim; ekonomik faaliyet ve olaylarla ilgili bilgilerin önceden belirlenmiş ölçütlere uygunluk derecesini belirlemek ve sonuçları ilgili olanlara bildirmek amacıyla objektif olarak kanıt toplayan ve bu kanıtları derleyen sistematik bir süreç olarak tanımlanmaktadır.²³⁴ Risk odaklı denetim; geleneksel denetimden farklı olarak denetçi raporunda finansal tablolar hakkında uygun olmayan görüş bildirme şeklinde özetlenebilecek olan denetim riskinin, önemli bir kaynağı olarak işletme risklerini tanımlamaktadır. İşletmenin muhasebe düzeni ve iç kontrolleri ne kadar önemli ise işletme ve hile risklerinin incelenmesi de en az o kadar önemlidir varsayımındadır.²³⁵

Diğer bir deyişle risk odaklı denetim, iç kontrol sisteminin değerlendirilmesinde kullanılan teknikler ile analitik inceleme prosedürlerinin birarada kullanılarak işletme çevresindeki faktörlerin yarattığı özellikli hususlara ilişkin spesifik denetim risklerinin belirlenmesi ve denetim çalışmalarının bu yönde yürütülmesidir.²³⁶

²³³ Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 02.11.2011 tarih ve 28103 sayılı Resmi Gazete.

²³⁴ Louwers, Ramsay, Sinason, Strawser and Thibodeau , s. 4.

²³⁵ Vasfi Haftacı, **Muhasebe Denetimi**, Umuttepe Yayınları, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı Kocaeli: 2011, s. 62.

Alvin A.Arens, Randal J.Elder and Marks S.Beasley, **Auditing and Assurance Services an Integrated Approach**, Fourteenth Edition, USA: Pearson Education, 2012, s. 338-339.

Robertson and Louwers, s. 212.

²³⁶ Gupta, s. 179.

Geleneksel muhasebe denetimi, mevzuata aykırı işlemleri, hata, suistimal ve kayıpları takip ederek bu olumsuz sonuçların ortadan kaldırılmasına yönelik olarak yürütülmektedir. Ancak bütün bu olumsuz sonuçlar mali, idari ve yönetim sisteminin bazı zayıflıklarından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, sistemdeki riskler belirlenip, gerekli önlemler alınmadığı sürece hatalar ortaya çıkmaya devam edecektir. Burada geleneksel muhasebe denetiminin tamamlayıcısı niteliğinde olan risk denetimi devreye girerek sistemin zayıflıklarını belirlemeye ve yok etmeye odaklanmakta ve sistemin hatalı çıktı üretmesini engellemeye çalışmaktadır.²³⁷ Bu sayede az riskli alanlarda fazla çalışmaktan ya da fazla riskli alanlarda az çalışmanın beraberinde getireceği risklerden kaçınmak amaçlanmaktadır.²³⁸

Bu anlamıyla modern denetim yaklaşımı yoğun olarak verimliliğe dayanmaktadır. Bu denetçilerin çalışmalarının daha az etkin olacağı şeklinde algılanmamalıdır. Denetçiden beklenen benzer etkinlikteki denetim tekniklerinden en verimli olan kullanmayı tercih etmesidir. Diğer bir deyişle denetçiden beklenen daha çok değil daha akılcı çalışmasıdır.²³⁹

Günümüzde yaşanan denetim kaynaklarını en iyi şekilde kullanma ihtiyacı risk odaklı denetim olgusunu ön plana çıkartmıştır.²⁴⁰ Risk odaklı denetim yaklaşımında; işletmenin ve iç kontrollerinin riskleri ayrıntılı olarak analiz edilerek elde edilen veriler ışığında bir değerlendirme yapılarak finansal tabloların önemli hata ve hile içermediğine ilişkin makul güvence sağlamak üzere denetim planlanır ve yürütülür. Denetim kaynakları önemli ölçüde riskli kısımların ayrıntılı incelemesini esas alacak şekilde planlanır.²⁴¹

Bu yaklaşım denetçilerin hile riskini tespit etmesi yönündeki çalışmalarını şekillendirmesindeki sorumluluğunun belirlenmesinde proaktif bir yaklaşım sergilemesini gerektirmektedir. Bu sayede tanımlanan risklere denetçinin karşılık

²³⁷ Simay Erdoğan, s. 53.

²³⁸ Gupta, s. 17.

²³⁹ Douglas R.Carmichael, John J. Willingham and Carol A.Schaller, **Auditing Concepts and Methods A Guide to Current Theory and Practice**, Sixth Edition, USA: McGraw-Hill Companies, 1996, s. 251.

²⁴⁰ Lerzan Kavut, Oktay Taş ve Tuba Şavlı, **Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim**, İSMMM Yayın No: 130, İstanbul: 2009, s.52.

²⁴¹ Cosserat and Rodda, s. 11.

Konrath, s. 7.

vermesi için gerekli denetim tekniklerinin belirlenmesi hususunda kullanılacak kaynakların iyi hazırlanmış denetim planları ile denetimin planlanmasından yürütülmesine aşamasının sonuna kadar ki süreçte, etkin kullanılmasına olanak verecek, zaman ve maliyet tasarrufu sağlayacaktır. Bunun yanında işletme risklerinin denetim programlarına yön verecek şekilde hazırlanması, uygun denetim tekniklerinin belirlenmesini ve denetimin performansını, başarısını ve itibarını arttıracaktır.²⁴²

Risk odaklı denetim yaklaşımının bazı faydalarına aşağıda yer verilmiştir: ²⁴³

- Örnekleme yöntemlerinin (özellikle istatistikî örnekleme) kullanılmasına olanak vermesi önemli faydalar sağlar.
- Risk belirleme ve değerlendirme prosedürleri, önemli bir değişiklik beklenmediği durumlarda denetime tabi finansal yıl sona ermeden önce yapılabileceğinden, denetim ekibinin işgücü ve zaman planlamasında buna paralel esneklik sağlanabilir. Daha etkin ve verimli bir denetim hizmeti sunmaya imkân verir ve denetimin maliyet/ücretlerinde tasarruf sağlar.
- Önemli yanlışlık riskinin olduğu alanlar tespit edilerek denetim ekibinin çalışmalarının bu alanlara yönlendirilmesi, düşük riskli alanlardaki çalışmayı azaltacaktır. Denetçinin dikkat ve ilgisini; olası bir yanlışlıkla sonuçlanabilecek faktörlere toplayarak denetim zamanının ve kaynakların etkin kullanılması fazla ya da eksik çalışmış olma ihtimalini azaltacaktır.

²⁴² Soltani, s. 232.

Howard R. Davia, **Fraud 101 Techniques and Strategies for Detection**, New York: Wiley&Sons, 2000, s. 33.

²⁴³ Aslan Coşkun, “KOBİ’lerin Denetimde Uluslararası Denetim Standartlarının Uygulanması”, **X. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, 5-9 Ekim 2011.

Donald H. Taylor and G. William Glezen, **Auditing Integrated Concepts and Procedures**, Sixth Edition, Canada: John Wiley&Sons, 1994, s. 384.

K.H. Spencer Pickett, **Audit Planning**, USA: John Wiley&Sons, 2006, s. 205.

ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 91.

- İç kontrollerin anlaşılması, denetçiye iç kontrolün operasyonel etkinliğinin test edilmesi konusunda karar alma imkânı sağlayacaktır. Kontrol testlerinin* uygulanması çoğu zaman maddilik testlerinin** uygulanmasından daha az çalışma gerektirmektedir.
- İç kontrollerin anlaşılması ve önemli zayıflıkların şirket yönetimine bildirilmesi bu konularda gerekli önem ve aksiyonun alınmasına olanak sağlayacak olup, işletme işleyişine de katma değer yaratacaktır. Sonuç olarak, şirket yönetimince denetçi tarafından bildirilen iç kontrol eksikliklerine ilişkin gerekli önlemlerin alınması halinde denetim için harcanacak sürede de tasarruf sağlanmış olacaktır.

Denetçinin niteliklerine yönelik standartlarla teminat altına alınan bu süreç, denetim faaliyetinin de esasını oluşturmakta olup, katı kurallarla tekdüzeleştirilemez. Oysa uygulamada kimi zaman denetim standartları ile denetim kılavuzlarının ya da “checklist” olarak ifade edilen matbu form kullanımının birbirine karıştırılabildiğine tanık olunmaktadır.²⁴⁴ Nitekim risk odaklı yaklaşımın, yukarıda anlatılan faydaların yanısıra belirlenen risklerin objektif ve spesifik olarak ölçümünün mümkün olmaması, denetim sürecini mekanikleştirmesi denetçinin mesleki yargısını kullanmaktan uzaklaştırmaya yol açabilecektir.²⁴⁵

Denetim zihinsel bir faaliyettir ve doğrudan doğruya mesleki yargıya dayanır. Bu durumun ortadan kaldırılması yani faaliyetlerin kural bazlı yürütülmesi durumunda denetim faaliyetlerinin yapısını ve özelliğini bozacaktır. Bu nedenle denetim işlemlerini ayrıntılı özel kurallar olarak standartlaşması yerine davranış ve yargı özgürlüğü tanıyan, izlenmesi gerekli genel davranış kuralları şeklinde geniş kapsamlı tutulmaları daha yerindedir. Her denetçi kendi öznel yargısını kullanarak izleyeceği yolu, seçeceği denetim işlemini kendi belirlemelidir.²⁴⁶

* İç kontrollerinin etkinliğinin değerlendirilmesine yönelik testlerdir. Çeşitli kaynaklarda işlem testleri olarak yer almaktadır.

** Finansal tablolarda yer alan parasal hata ve düzensizlikleri ortaya çıkarmak için yapılan testlerdir. Çeşitli kaynaklarda detay veya maddi doğruluk testleri olarak yer almaktadır.

²⁴⁴ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, s. 17.

²⁴⁵ ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 91.

²⁴⁶ Türker, “Global Audit and Its Role in International Business”, s. 115.

Bu aşamada her denetçiyi cevaplaması gereken şu sorular beklemektedir:²⁴⁷

- Döngüde yer alan hesapların denetimine ilişkin amaçları belirlemesi,
- Bu amaçlara yönelik olarak toplanacak denetim kanıtlarını tespit etmesi,
- Hangi denetim tekniklerinin kullanılacağı,
- Belirlenen teknik için ne kadar örnek seçileceği,
- Anakütleden hangi örneklerin nasıl seçileceği,
- ve bu tekniklerin ne zaman uygulanacağıdır.

Büyük ve kurumsallaşmalarını önemli ölçüde tamamlamış denetim şirketlerinin çalışmalarını bu yaklaşımla yürütmesi daha uygulanabilir görünse de, KOBİ sahip-yöneticilerinin muhasebe ve denetimden beklentilerinin farklılaşması ve vergi amaçlı finansal rapor talep etmelerinden uzaklaşmaları ve bilinçlenmeleri, gerek kurumsallaşma çabaları, gerekse etkin ve yazılı iç kontrollere olan ihtiyacı ile birlikte tüm taraflar için çok daha faydalı olarak uygulanabilecek ve taraflar arasındaki beklenti açığının azalmasını sağlayacaktır.²⁴⁸ Söz konusu beklenti açığı ise, finansal tablo kullanıcılarının, denetçilerin sorumluluğunun finansal tablolarda olası tüm hata ve hileleri tespit etmek ve denetlenen işletmenin faaliyetlerinin kârlılığının sürdürülebilirliğini değerlendirmek şeklinde algılamaları sonucunda oluşmaktadır.²⁴⁹

Özetle; denetçi, risk odaklı denetim yaklaşımı çerçevesinde işletmenin doğal risklerini değerlendirecek, iç kontrol sisteminin etkinliğini test ederek kontrol riskini belirleyecek, bu risklere karşılık vermek üzere maddi analitik prosedürlerini planlayacak ve uygulayacak, bu sayede ayrıntıları test edecektir. Bu bağlamda, analitik incelemeler yapacak, döngüler bazında hesapları ele alarak inceleme yapacak, her bir hesap bakiyesi, işlem sınıfı ve açıklamayı değerlendirecek, önemli kayıtları inceleyecek,

²⁴⁷ Arens, R.Elder and Beasley, s. 195.

Konrath, s. 432.

²⁴⁸ Gray and Manson, s. 178.

²⁴⁹ Konrath, s. 65.

işletmenin randıman hesabını yapacak, işletme dışı doğrulamaları yapacak, özel (anlamalı) risklere karşılık verecek incelemeleri yapacak, kasa ve stok sayımları ile duran varlık kontrollerini gerçekleştirecek, önemli anlaşma ve olayları değerlendirecektir.²⁵⁰

3.4 KOBİ'lerin Denetimi ve Türk İşletmelerinde Yaşanan Sorunlar

UDS denetlenecek işletmenin faaliyet koşulları ve çevresiyle olan ilişkilerinin anlaşılması ve bunun finansal tablolar üzerindeki yaratacağı önemli yanlışlık riskinin değerlendirilmesi gerekliliğine işaret eder. KOBİ'lerin aşağıdaki işaret edilen genel karakteristikleri, bu işletmelerin finansal tablolarının önemli yanlışlık riski barındırma ihtimalini arttırır. Söz konusu sorunların detaylı olarak incelenmesi ve denetimin buna göre planlanması yapılacak denetimin kalitesi ve güvenilirliği açısından oldukça önemlidir. Bu sorunlar:²⁵¹

- Sahip-yöneticinin işletme faaliyetleri, muhasebe ve raporlama üzerindeki baskın rolü ve/veya karmaşık bir yönetim yapısı,
- Çalışan sayısının az olması ve görevlerin ayrılığı ilkesinin uygulanamaması,
- Sınırlı kontrollerin, sahip-yöneticinin uygunsuz muhasebe kayıtlarına olanak tanınması,
- İç kontrol zayıflıkları nedeniyle etkin olmayan muhasebe ve bilgi sistemlerinin varlığı,
- İşletme yönetiminin iç kontrolde önemli zayıflıkları düzeltmeme eğilimi veya zamanında düzeltmemesi,
- Kişisel kararların ağır bastığı (sahip-yönetici) tahmine dayalı işlemlerin varlığı,

²⁵⁰ Nejat Bozkurt, Bağımsız Denetim Ders Notları, TÜRMOB, Cilt 2, s. 124-145. Aktaran: Ceyhan İnaltong, **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Getirdikleri ve Vergisel Etkileri**, Maliye ve Hesap Uzmanları Derneği, İstanbul: Aralık 2011, s.48.

ACCA, **Audit and Internal Review (UK Stream)**, 2nd Edition, Great Britian: Foulks Lynch, 2001, s.134.

²⁵¹ Kavut, "Halka Açık Olmayan İşletmelerde Bağımsız Denetim", s. 376-377.

ACCA, **Audit and Internal Review (UK Stream)**, s. 133.

- İç denetim mekanizmasına gereken önemin verilmemesi veya işletme yönetimiyle ilgili olan kişilerin finansal raporlama süreci üzerinde gözetiminin etkin olmaması,

Küçük işletmelerde denetiminde görev alan denetçi veya denetçiler ile sahip-yönetici arasında büyük işletme yönetimleriyle olduğundan, çok daha yakın ve yoğun bir ilişki bulunur. Sahip-yöneticinin, genellikle işletmenin günlük işlerinin içinde olan ve işletmeyi en iyi tanıyan kişiler olması nedeniyle, denetçi işletme ve faaliyetleri ile ilgili en detaylı bilgiyi bu görüşmeler sırasında elde eder. Denetimin faydalı olması açısından, sahip-yöneticinin denetçiye karşı olabildiğince dürüst olması, istenen bilgileri zamanında ve yeterli düzeyde vermesi çok önemlidir. Denetçinin de, yapılan sorgulamanın ve bilgilerin istenme amacını sahip-yönetici ile paylaşması, bilgilerin elde edilememesi durumunda ortaya çıkabilecek sonuçları, sahip-yöneticinin ve kendisinin üstüne düşen sorumlulukları açıklaması her iki tarafında istenen amaca uygun davranmasını ve verimli bir çalışma yapılmasını kolaylaştıracaktır. Nitekim KOBİ denetimlerini büyük işletme denetimlerinden ayıran temel farklılıklardan biri denetimin yönlendirilmesi itibariyle seçilecek risk alanlarının farklılığından kaynaklanmaktadır. Bu anlamıyla KOBİ denetimlerinde odaklanan riskler büyük işletmeler kadar karmaşık yapıda olmasa da işletmenin küçük olmasının doğurduğu doğal riskler ve yönetim yapısı itibariyle yeterli olmayan iç kontrollerlerin beraberinde getirdiği risklerdir.²⁵²

Ülkemizde KOBİ'lerde denetim işlevi yeterince yerine getirilmemektedir. Yönetimsel zaafaların olduğu planlamanın yapılmadığı yerde denetimden söz etmek mümkün değildir. KOBİ'lerde büyük ölçüde sahip-yöneticinin tecrübesi ve ulaşabildiği bilgi ile sınırlı olarak ve çoğunlukla kısa vadeler için yapılan planların çoğu sahip-yöneticinin kafasındadır. Dolayısıyla denetim için önceden belirlenmiş standartlar ya da test edilecek yazılı iç kontrollerden, muhasebe el kitaplarından ya da yeterli sayı ve kalitede çalışandan söz edebilmek çoğunlukla mümkün olmamaktadır.²⁵³ Nitekim bu işletmelerde genellikle planlanan faaliyetlerin gerçekleşen sonuçlarını ölçmek için yeterli kaynak ve zamanın ayrılmadığı da bilinmektedir. İşletme amaçlarına nasıl

²⁵² Baker Tilly International, **The Value of an Audit to Small and Medium Sized Businesses**, Australia: 2010, s. 3.

²⁵³ Cosserat and Rodda, s. 238.

ulaşılacağını gösteren uzun vadeli planlardan söz etmek ise neredeyse imkânsızdır bu nedenle planlarda gerekli düzeltmeleri yapmaya esas olacak bir denetim düzeninden bahsetmek mümkün olmamaktadır.²⁵⁴ Ülkemizde bağımsız denetim faaliyetlerinin yürütülmesinde karşılaşılan sorunlar, getirilen yasal düzenlemelerin içeriğinden çok uygulamasından kaynaklanmaktadır.²⁵⁵

90'lı yıllarda bilgi işlem sistemlerinin gelişmesi, işletmelerin küresel faaliyetlerinin artması ve devasa boyutlarda yapılar haline dönüşmesi yeni bir denetim anlayışının hakim olmasına neden olmuştur. Bu bağlamda denetimin alanı genişlemiş denetçiler işletmelere yönetim alanında da katkı sağlamaya başlamıştır. Son yıllarda geliştirilen çeşitli yazılımlarla denetimde bilgisayar programlarından yararlanma oranı da gittikçe artmıştır. Fakat genel olarak KOBİ denetimlerinin büyük işletmelere nazaran daha az işlem üzerinden yürütülüyor olması elle yapılacak denetimlerin gerek daha az maliyet gerektirecek olması, gerekse KOBİ'lerin yetersiz bilgi işlem altyapıları gereğince uygulamada tercih edilmeyecektir.²⁵⁶ Aslında bilgisayar temelli sistemlerde denetim ve kontrol amaçlarında önemli bir değişiklik söz konusu olmamaktadır. Elle yürütülen faaliyetler ile bilgisayar ortamında yürütülen faaliyetlerin kontrolünde ve denetiminde karşılaşılan en önemli değişiklik, kullanılan araçlar ve tekniklerin farklı olmasından ibarettir.²⁵⁷

3.4.1 KOBİ'lerin Gelenekselleşmiş İş Yapma Alışkanlıklarından Kaynaklanabilecek Sorunlar

Birinci bölümde değinildiği üzere KOBİ'lerin genel ekonomik durumdan etkilenme derecesinin yüksek olması, finansal kriz, faaliyet ve sektörel koşullardaki olumsuzlukların işletmenin finansal kaynak ihtiyacını arttırması ve bunu karşılama zorluğu, belirlenmiş hedeflere ulaşması için yönetimine yapılan baskılar ve benzeri sorunlar, uygun olmayan işlemlerin yapılması için yönetim üzerinde baskı unsuru oluşturabilmektedir. Ekonomik güçteki zayıflık, tedarikçiler ve müşterilerle ilişkilerde eşit koşullarda olunamaması, sahip-yöneticilerin normal koşullarda kabul edilemeyecek

²⁵⁴ Arslan, s. 68.

²⁵⁵ Beyazıtılı, s. 275.

²⁵⁶ Soltani, s. 402.

²⁵⁷ Tamer Saka, **Türk Bankacılık Sektöründe Bilgi Teknolojileri ve Denetimi**, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 224, İstanbul: 2001, s. 17.

olan işlemler yapma olasılığını arttırmaktadır. Sonuç olarak, yukarıda sayılan faktörler, KOBİ'lerde, finansal bilgi sisteminin doğru ve güvenilir bilgi üretememe olasılığını yükseltirken hileli finansal raporlama yapılması tehlikesini de beraberinde getirmektedir.²⁵⁸

Halka açık olmayan işletmelerde ve özellikle KOBİ'lerde denetim çalışmaları sırasında karşılaşılabilecek sorunun temelinde; denetim olgusunun bu işletmelerin sahip-yöneticileri tarafından anlam, önem ve kapsam olarak yeterince algılanamaması, bu olguya tamamen vergi odaklı yaklaşılması gelmektedir.²⁵⁹ Nitekim bu açık, denetçinin aşağıdaki hususları değerlendirmesinin gerekliliğine işaret eder:²⁶⁰

- Sahip yöneticinin finansal tabloları çarpıtmak için bir niyetinin olup olmadığı,
- Sahip-yöneticinin kişisel ve mesleki ticari işlemler arasında bir ayırım yapıp yapmadığı,
- Sahip-yöneticinin yaşam standardı ve kazanç düzeyi arasında bir tutarsızlık olup olmadığı,

Ülkemizde bağımsız denetimi zorunlu olmadıkça uygulayan şirket sayısı yok denecek kadar azdır. Bağımsız denetim, şirketler için bir zorunluluk olduğu takdirde çaresiz olarak uygulanmakta, zorunluluk yoksa da son derece gereksiz bir çalışma olarak algılanmaktadır. Bağımsız denetimin zorunlu olduğu hallerde de ücret pazarlıkları sonucu oluşan fiyatlar nedeniyle sağlıklı bir denetimin yapılması zor gözükmektedir. En düşük fiyatı verenin denetçi olarak seçildiği, yapılan denetimin kalitesinin hiçbir ağırlığı olmadığı bir ortamda kalitesizlik ister istemez kaliteli çalışmanın yerini yavaş yavaş doldurmaktadır.²⁶¹

²⁵⁸ Kavut, "Halka Açık Olmayan İşletmelerde Bağımsız Denetim", s. 378.

Joel G.Siegel and Jae K.Shim, **Accounting Handbook**, China: Barron's, 2010, s. 862.

²⁵⁹ Argun ve Biçer, s. 364.

²⁶⁰ Kavut, "Halka Açık Olmayan İşletmelerde Bağımsız Denetim", s. 376.

²⁶¹ Coşkun, "Basel II İlkelerinin KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri ve Muhasebe ve Denetim Uygulamaları",

IFAC tarafından yayımlanan ve TTK tarafından da benimsenen uluslararası etik kurallarının en önemlilerinden birisi, bağımsız denetim faaliyetinde bulunan meslek mensubunun ya da şirketlerin bağımsızlığını koruyabilmesidir. Belirli bir büyüklüğe erişememekten dolayı, müşteri sayısının azlığı sonucu, belli müşterilere dayanmak zorunda kalan veya kurumsallaşamamış denetim şirketlerinin, işletme yönetimlerinin baskısı altında kalıp, bu önemli görevlerini yerine getirmekte yetersiz kalma ihtimali artmaktadır. Şüphesiz ki bu risk kurumsallaşma ve yeterli kadrolara sahip olacak şekilde yeniden yapılanma ile azaltılabilir. Bu kadro aynı zamanda müşteri portföyünü potansiyel risk açısından değerlendirmeli ve işletmenin karşılaştığı mevcut riskleri, ilgili ortağın salt kendi inisiyatifine bırakmadan çözümüne yardımcı olmalıdır. Ortaklar arasından bu görevi yerine getirebilecek tecrübe ve bilgi sahibi bir kişi, risk ve bağımsızlık lideri olarak görevlendirilmelidir.²⁶²

Denetim şirketlerinde kalite kontrolün sağlanması ve gözetimi şu hususlar ile desteklenmelidir:²⁶³

- **Personelin kalitesi;** denetim ekibinin doğruluk, tarafsızlık, bağımsızlık ve gizlilik ilkelerine bağlılığı sağlayacak önlemler alınmalıdır,
- **Yetenek ve ehliyet;** denetim ekibinin görevlerini başarıyla yürütebilmeleri için gerekli mesleki bilgi ve deneyime sahip olmaları sağlanmalıdır,
- **Görev dağılımı;** denetim işinin şartlarına uygun teknik bilgisi ve yeterliği olan personel tayin edilmelidir,
- **Yönlendirme ve gözetim;** ekip çalışanlarının denetimin her aşamasında yönlendirilmesi ve gerekli kontrolü yapılmalıdır.

Buraya kadar değindiğimiz genel ekonomik yapı ve Türkiye’deki raporlama ve denetim düzenine ilişkin tüm hususlar göz önüne alındığında, Küçük ve Orta Ölçekli Muhasebe Bürolarının gelirlerinin büyük ve önemli bir bölümü, müşterilerine verdikleri

²⁶² Hüseyin Gürer, “Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Kurumsallaşmanın Getireceği Faydalar”, X. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, 5-9 Ekim 2011.

²⁶³ Beyazıtılı, s. 209.
Gupta, s. 50.

defter tutma hizmeti oluşturmaktadır. Bu durumda denetçileri müşterilerine karşı ne kadar tarafsız ve şeffaf oldukları tartışılabilirken, özellikle haksız rekabete yol açabilecek davranışlar, denetim hizmeti sunacakları müşterilerine bağımlılıkları, gerekse denetimin ilk uygulanıyor olması sebebiyle yaşayacakları ahlaki ikilemlerde müşterilerden gelebilecek meslek etiği ile bağdaşmayacak tekliflere karşı tarafsız ve bağımsızlıklarını korumaları gerekmekte ve çalışmalarını UDS'lere uygun gerekli mesleki özeni göstermek zorundadır. Müşteri ile olan yakın ilişkiler gerçekleştirilecek denetimlerde bağımsızlığa gölge düşürecek önemli riskler barındırmaktadır.²⁶⁴ Özellikle KOBİ'lerde sahip-yöneticilerin denetçileri bir nevi işletmenin danışmanı ya da yol göstericileri olarak görmeleri durumu kaçınılmazdır. Denetçiler üzerindeki bir diğer baskı unsuru da daha riskli yapılarından ötürü KOBİ denetimlerinin maliyetlerinin nispeten daha yüksek olacak olmasıdır. Tüm bu baskıların üstesinden gelmek ve bağımsızlığını korumak ise denetçinin görevidir.²⁶⁵

Küçük işletmeler genellikle sınırlı çeşitlilikte ürün veya hizmet sunmakta ve tek ya da sınırlı sayıda bölgede faaliyet göstermektedir. Bu özelliklerin bulunması denetçinin şirket hakkında bilgiyi elde etmek ve kaydetmek gibi konularda işini, daha büyük bir şirkete nazaran kolaylaştırmaktadır. Geniş kapsamda denetim prosedürlerinin uygulanması bu tarz durumlarda daha kolay olabilmektedir. Örneğin, bazen analitik prosedürlerde kullanmak maksadıyla etkin tahmin etme modelleri kurulabilir. Analitik prosedürler, bazen diğer detaylı prosedürlere ihtiyacı azaltarak faydalı kanıtlar sağlayabilecektir. İlaveten, birçok küçük işletmede, işlem hacmi sıklıkla az ve kolayca analiz edilebilir olmakla bu bilgilerin doğruluğuna ve dürüstlüğüne yönelik denetim kanıtı elde etmek nispeten zor olabilecektir.²⁶⁶

3.4.2 KOBİ'lerin Geleneksel Raporlama Anlayışından Kaynaklanabilecek Sorunlar

Küçük işletmeler, ilgili yasal ve düzenleyici gereklere uyum ve finansal tabloların hazırlanması ve denetimi de dahil olmak üzere işletmenin ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yeterli muhasebe kayıtları tutmaya ihtiyaç duyar. Bundan dolayı,

²⁶⁴ Gray and Manson, s. 70.

²⁶⁵ ACCA, **Audit and Internal Review (UK Stream)**, s. 135.

²⁶⁶ ACCA, **Audit and Internal Review (UK Stream)**, s. 135.

muhasabe sisteminin aşağıda yer alan esaslara dair makul güvence sağlayacak bir yapıda dizayn edilmesi gerekmektedir:

- Kaydedilmesi gereken işlemler ve diğer muhasabe bilgilerinin gerçekten kaydedilmesi,
- Muhasebe sisteminde kayıtlı bulunan varlık ve yükümlülüklerin gerçekte var olması ve doğru miktarlarda kaydedilmesi,
- Muhasebe bilgilerini işletmedeki hata ve usulsüzlüklerin tespit edilmesi.

Çoğu küçük işletmede, kayıt tutma işiyle ilgilenen, az sayıda personel çalıştırılır. Sonuç olarak, saymanlık fonksiyonları, muhasabe kayıtları ve kayıt sistemi, sıklıkla basit veya yetersizdir. Bu da finansal tabloların yanlış veya eksik olabileceğine dair riske yol açmaktadır. Birçok küçük işletme ise bir kısım ya da tüm kayıt tutma işlerini dışarıya yaptırmaktadır.

Küçük işletmeler sıklıkla, kişisel bir bilgisayarda kullanmak için dizayn edilmiş muhasabe paket programlarını kullanmayı uygun bulur. Bu paketlerin çoğu geniş çapta test edilmiş, onaylanmıştır ve eğer dikkatle seçilir ve kurulursa; güvenilir ve maliyet avantajı sağlayan bir muhasabe sistemi için makul bir temel teşkil edebilir.²⁶⁷

3.4.3 KOBİ'lerde İç Kontrollerin Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar

KOBİ'ler bugüne kadar zayıf hatta olmayan kontroller ile yaşamlarını devam ettirebilmekteydi. Günümüz ekonomik ortamı ve gerek işletme içi gerekse işletme dışı faktörler yakın zamana kadar kabul gören bu görüşü artık geçersiz kılmaktadır.²⁶⁸ Günümüzde artık i kontrolün varlıklara ve kayıtlara yetkisiz ulaşımın önüne geçilmesinde güvence sağlar bir yapı olduğu, faaliyetlerin etkinliğini sağladığı ve işletme hedeflerine ulaşmada itici bir g olduğu genel kabul görmektedir.²⁶⁹ Nitekim

²⁶⁷ Arens, R.Elder and Beasley, s. 392.

²⁶⁸ Adil Topuz, "İşletmelerde İç Kontrol Nedir, Standartları Nelerdir?", **Mali Pusula**, Yıl:3, Sayı:31, Temmuz 2007, s. 53.

²⁶⁹ John T.Bostelman, **PLI's Guide to the Sarbanes-Oxley Act for Business Professionals**, New York Ciy: Practising Law Institute, 2005, s. 31.

denetim standartlarında yapılan değişiklikler ile artık denetçilerden muhasebe kontrollerinin etkinliğine ilişkin bir görüş sunması da beklenmektedir.²⁷⁰

Çoğu işletme gerek işletme varlıklarının korunması gerekse finansal tabloların güvenilirliğine katkısı sebebiyle etkin iç kontrollerin gerekliliğinin farkındadır. KOBİ'lerde bilgi akış sisteminin, kullanılan muhasebe ve iç kontrol sistemlerinin büyük işletmelerdeki kadar gelişmiş olması beklenemez. Mevcut sistemler, KOBİ'lerin günlük işlem ve faaliyetlerinin takibi için yeterli olsa da, gelişme ve büyüme hedefi olan işletmeler için bu sistemleri geliştirmek ve daha etkin ve verimli hale getirmek amaçlanmalı, iç kontrollerin yönetimin sorumluluğunda sürekli ve sistematik bir şekilde yürütülmesi gereken faaliyetler bütünü olduğu unutulmamalıdır.²⁷¹ KOBİ'lerin etkin iç kontrollere sahip olamamasının önünde iki temel sınırlama vardır. Bunlar; muhasebe fonksiyonunun tek bir kişi tarafından yerine getiriliyor olması ve az sayıda çalışan nedeniyle görevlerin ayrılığı ilkesinin uygulanamıyor olmasıdır.²⁷² Bu anlamıyla etkin bir iç kontrolün sağlanabilmesi için gerekli kontrol ortamının oluşturularak, kontrol faaliyetlerinin belirlenmesi ve kontrollerin gözetimi için kurulacak sistemin fayda maliyet ilişkisine ilişkin subjektif kararların verilmesidir.²⁷³

Finansal raporlamadaki önemli yanlışlık riskini en aza indirerek, güvenilirliğin artırılması ve işletme faaliyetlerinin etkinliği ve verimliliği hakkında nesnel verilere ulaşılmasını sağlayan iç kontrol sistemlerinin yapısı özellikle; işletmenin büyüklüğü, hukuki şekli, faaliyet gösterdiği sektör, kullandığı bilgi iletişim sistemi ve yasal düzenlemelerden etkilenmektedir. Dolayısıyla, bu özelliklere bağlı olarak kurulacak iç kontrol sisteminin kapsamı da farklı olacaktır, büyük ölçekli işletmeler için geçerli olan bir iç kontrol sisteminin KOBİ'ler için geçerli olmayacağı bir gerçektir.²⁷⁴

KOBİ'lerde az sayıda çalışan istihdam ediliyor olması görevlerin ayrılığı ilkesinin uygulanabilirlik seviyesini sınırladığından, küçük işletmelerde büyüklük ve

²⁷⁰ Whittington and Pany, s. 2.

²⁷¹ Aksoy, s. 188.

²⁷² ACCA, **Audit and Internal Review (UK Stream)**, s. 133.

²⁷³ Anne M. Marchetti, **Beyond Sarbanes-Oxley Compliance Effective Enterprise Risk Management**, USA: John Wiley&Sons, 2005, s. 9.

²⁷⁴ Seçkin Gönen, "İç Kontrol Sisteminin Unsurlarından Kontrol Ortamının İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma", **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1, Mart 2009, s. 191.

Marchetti, s. 139.

maliyet açılarından bakıldığında karmaşık iç kontrollerin sıklıkla sahip-yöneticilerce ne gerekli ne de arzu edilir olduğu görülür.²⁷⁵ Bununla birlikte bazı çok önemli alanlarda, çok küçük işletmeler için bile, görevlerin bir seviyeye kadar ayrılığı ya da başka basit ama etkin kontrollerin kurulması uygulanabilir. Sahip-yönetici tarafından periyodik olarak yapılan kontroller (kasa sayım cetvellerinin günlük olarak incelenmesi, banka mutabakatlarının aylık yapılması, çekler ve ödeme emirlerine ilişkin talimatların ilgili belgeler ile teyit edilerek imzalanması, yevmiye kayıtlarının gözden geçirilmesi, gelir-gider hesaplarının aylık olarak karşılaştırılması vb.)* sahip-yöneticinin şirketin varlıklarını koruma, performansını ölçme ve faaliyetlerini kontrol etmede kişisel çıkarı olduğundan, bu kontroller önemli ve faydalı bir etkiye sahip olabilecektir.²⁷⁶ Nitekim hem hatalı hemde uygun olmayan faaliyetlerden kaynaklanabilecek risklerini azalttığı için etkin bir iç kontrol sisteminin karakteristik özelliklerinden en önemlisi görevlerin ayrılığı ilkesinin uygun bir şekilde işletmede kullanılıyor olmasıdır.²⁷⁷

Sahip-yönetici küçük bir işletmede baskın bir pozisyona sahiptir. Sahip yöneticinin tüm kararlar üzerindeki doğrudan kontrolü, değişen koşullara uygun hareket edildiğinden emin olmak amacıyla, her zaman kişisel olarak müdahale gücü, küçük işletmelerin yönetiminin sıklıkla karşılaşılan önemli özelliklerindedir. Sahip-yöneticinin oluşturduğu, yürüttüğü ve denetlediği çoğunlukla da yazılı olamayan iç kontrollerin varlığı ya da etkinliği üzerine denetçinin makul görüş verecek kanıtları toplamanın güçlüğü, denetçiyi kontrol testlerini uygulamamaya kadar götürebilecektir.²⁷⁸ Bu kontrolün uygulanması, aksi takdirde zayıf kalabilecek iç kontrol prosedürlerini telafi edebilir. Örneğin, nakit ödemeler ve satın almalarda sınırlı görevlerin ayrılığı uygulaması mevcut olduğunda, sahip-yönetici tüm kontrolleri kişisel olarak imzaladığında iç kontroller geliştirilmiş olacaktır. Bu durumda sahip-yönetici dahil olmadığı zaman, çalışan hatasının veya hilesinin meydana gelebilme ve tespit

²⁷⁵ Joseph G.Louderback, G.Thomas Friedlob and Franklin J.Plewa, **Survey of Accounting**, USA: West Publishing, 1993, s. 83.

* Detaylı bilgi için bkz. Konrath, s. 220-221.

²⁷⁶ Robertson and .Davis, s. 217.

Whittington and Pany, s. 279.

Arens, R.Elder and Beasley, s. 338-339.

²⁷⁷ Ali Alper Günel, Cemal İbiş (ed.), **İç Kontrol Sistemi ve Üretim İşletmelerinde Bir Uygulama**, Ankara: Türmob Yayınları-393, 2010, s. 17.

Robertson and Louwers, s. 150.

²⁷⁸ William F. Messier Jr., Steven M. Glover and Douglas F. Prawitt, **Auditing&Assurance Services A Systematic Approach**, Seventh Edition, New York: McGraw-Hill Irwin, 2010, s. 204.

edilememe riski daha yüksek olacaktır.²⁷⁹ KOBİ'lerde sahip-yönetici tarafından uygulanacak sıkı kontroller ve bunların gözetimi çalışan hilelerine ilişkin bir caydırıcılık fonksiyonu taşımaktadır.²⁸⁰

İç kontrollerin detaylı ve karmaşık olmaması, yalnız başına büyük bir hata veya usulsüzlük riski olduğunu göstermese de, bir sahip yöneticinin baskın pozisyonu dahi suistimal edilebilir: yönetim kademesinin kontrolleri çiğnemesinin, yönetim hilesi ve finansal tablolarda önemli yanlışlık riskinin artmasına sebep olacak, işletmenin iç kontrol ortamına olumsuz yönde bir tepe etkisi olarak yansiyacaktır.²⁸¹

Özellikle KOBİ denetimlerinde, sahip-yöneticilerin ve hatta çalışanların “aile” bireyi gibi görülmesi, yazılı olmayan kontrol prosedürlerinin sahip-yöneticilerinin iç kontrolleri çiğneme potansiyelini artırması, sahip-yöneticilerin yönetimdeki güçlü etkisi, sahip-yöneticinin dürüstlüğüne, tavrına ve güdüsüne geniş kapsamda bağlıdır.²⁸² Bağımsız denetimin gereği olan mesleki şüphecilik, küçük işletmenin denetçisinin de kesinlikle ayrılmaması gereken temel prensibi olmalıdır. Denetçi sahip yöneticinin ne dürüst olmadığını, ne de sorgulamaksızın dürüst olduğunu varsaymalıdır. Bu, yönetimin güvenilirliğini ve dürüstlüğüne ölçmede, denetim kanıtlarını değerlendirmede, denetim çalışmasının riskli alanlarını belirlemede, planlamada ve denetim riskini ölçmede, denetçi tarafından dikkate alınacak önemli bir husustur.

Ülkemiz açısından bakıldığında, özellikle KOBİ'lerde iç kontrol sistemine gerekli önemin verilmediği görülmektedir. Son yıllarda daralan ekonomi, işlerin ve kârlılıkların azalmaya başlaması, bu tür işletmelerde özellikle muhasebe sistemlerinin daha etkili kullanılması çalışmalarını arttırdığını göstermektedir. Kurumsallaşma istekleri ise çoğalmaya başlamıştır. Kurumsallaşma ile birlikte iç kontrol sistemine ilişkin önlemlere yer verilmeye başlamıştır. Ancak iç kontrol sistemlerinin muhasebe kontrolleri ve özellikle hile odaklı oluşturulması gerekmektedir.²⁸³

²⁷⁹ ACCA, **Audit and Internal Review (UK Stream)**, s. 135.

²⁸⁰ Holmes ve Overmyer, **Muhasebe Denetimi “Auditing” Standartları ve Yöntemleri Cilt 1**, s. 134.

²⁸¹ G. Jack Bologna and Paul Shaw, **Avoiding Cyberfraud in Small Businesses What Auditors and Owners Need to Know**, Wiley&Sons, New York: 2000, s. 57.

²⁸² Moeller, s. 97.

²⁸³ Nejat Bozkurt, **İşletmelerin Kara Deliği Hile Çalışan Hileleri**, Alfa Yayınları, İstanbul: 2009, s.20. Davia, Coggins, Wideman and Kastantin, s. 144.

İç kontrollerin olmadığı veya etkin işlemediği işletmelerde denetçi aşağıdaki örnek olarak verilen doğrulama tekniklerini kullanarak denetim kanıtı toplayabilir. Aynı amaca hizmet eden farklı kaynaklardan elde edilen verilerin mukayese edilmesi, örneğin fiziki stok kayıtlarındaki çıkışlar ile satılan stok kayıtlarının karşılaştırılması gibi.²⁸⁴

- Alınan ve satılan mal miktarlarının mutabakatının yapılması.
- Analitik prosedürlerin uygulanması:
 - Cari yıl finansal tablolarının önceki yıllar ile karşılaştırması,
 - Finansal tabloların bütçe, tahmin ve yönetim beklentileri ile mukayese edilmesi,
 - Önemli rasyolara ilişkin trendlerin analizi,
 - Denetçinin tespit ettiği işletme faaliyetlerindeki değişikliklerin finansal tablolarda uygun ve yeterli olarak yansıtıldığına değerlendirilmesi,
 - Finansal tablolara ilişkin açıklanmayan ve beklenmedik durumların soruşturulması.
- Şirket dışı kaynaklardan mutabakatların temini (alıcı, satıcı, banka mutabakatları gibi).
- Bilanço sonrası olayların incelenmesi.

SPK, yayımlanmış olduğu Kurumsal Yönetim İlkeleri'nin ardından hisse senetleri İMKB'de işlem gören şirketlere yönelik olarak Kurumsal Yönetim Uygulama Anketi yapılmıştır. 2004 yılında yapılan bu anket sonuçları incelendiğinde ankete cevap veren 249 şirketin iç kontrol sistemine yönelik sorulara verilen cevapların sonuçlarına göre, şirketlerin %52'si yönetim kurulu tarafından oluşturulan risk yönetim ve iç kontrol sistemlerine sahiptir. Şirketlerin %27,3'ünün, faaliyet raporunda iç kontrol sistemi ve bu sistemin sağlıklı bir şekilde işleyip işlemediğine dair yönetim kurulu

²⁸⁴ Aslan Coşkun, "KOBİ'lerin Denetimde Uluslararası Denetim Standartlarının Uygulanması", X. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, 5-9 Ekim 2011.

beyanına yer verdikleri, %11'inin kısmen, kalan %61,7'nin ise hiç yer vermediği görülmektedir. Araştırmanın dikkat çekici bir diğer sonucu ise şirketlerin %36,7'sinde bağımsız denetim şirketi işletmenin iç kontrol sistemine ilişkin görüş verirken %8,2'si kısmen görüş vermekte ve %55,1'i ise hiç görüş beyan etmemektedir. Elde edilen bu oranlar halka açık şirketlerin sadece yarısında iç kontrol sistemlerinin kurulduğu fakat bu şirketleri denetleyen bağımsız denetim şirketleri uygulanmakta olan iç kontrol sistemlerinin yarıdan fazlasını etkin bulmadığını göstermektedir.²⁸⁵ Bu konuda yapılan bir diğer araştırmada, araştırmaya katılan bağımsız denetçilerin önemli bir kısmı Türkiye'de bağımsız denetime tabi işletmelerin %25'inden daha azında ancak etkin bir iç kontrol sistemi bulunduğunu belirtmiştir. Bu saptama, iç kontrol sistemleri açısından ülkemiz işletmelerinin içinde bulunduğu durumun ürkütücü boyutta olduğunu göstermektedir.²⁸⁶

3.4.4 KOBİ'lerde Yönetim ve Çalışan Hilelerinden Kaynaklanabilecek Sorunlar

TTK'nın meslek mensuplarına getirdiği yeniliklerden biri ise mesleğe, yolsuzluğun önünde bir engel niteliği kazandırmasıdır. Yeni kanun eski kanunda olduğu üzere artık denetçiyi şirketin bir iç organı olarak görmemektedir. Kanunda öngörülen bu anlayış denetimlerin olması gerektiği şekilde yürütülmesi açısından önemli bir husustur. Bu bağlamda meslek mensupları yolsuzluk, hile ve şirketlerin içinin boşaltılmasını engelleyici bir güvence hizmeti sağlayıcısı ya da kanunda yer aldığı şekilde dürüst resim ilkesinin bir teminatı durumuna gelmektedir. Kanun zoruyla da gerçekleştirilmiş olsa stratejik bir kazanım olarak nitelendirebilecek bu gelişme mesleğin imaj ve meslek mensubunun vizyonunu şirketlerde kayıt tutan muhasebeci noktasından, yasadan alınan bir güç ve yetki ile mükellefi bağımsızca denetleyen denetçi noktasına getirmektedir.²⁸⁷ Bu noktada denetimden beklenen sadece hata ve hileleri ortaya çıkarması değil, nitelikli meslek mensupları ve kanunun da vermiş olduğu sorumluluk ve yetki ile denetimin oluşturduğu bilinç, diğer yasal düzenlemeler ve KOBİ'lere ilişkin kısıtlar ve bunun

²⁸⁵ Simay Erdoğan, s. 125.

²⁸⁶ Münevver Yılcı, "Muhasebe ve Bilgi Sistemi, İç Kontrol ve Verimlilik Üçgeni", **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 3, Eylül 2001, s. 48.

²⁸⁷ Tamer Aksoy, **Tüm Yönleriyle Denetim AB ile Müzakere ve Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma Cilt 1**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2006, s. 1109-1110.

yanında psikolojik baskı ile gelecekteki hata ve hilelerin önüne geçmesi olacaktır. Finansal raporlarda yer alabilecek olası düzensizlikler bir gün ortaya çıkacak endişesi özellikle hileye yönelik girişimlere ilişkin caydırıcı bir engeldir.²⁸⁸ Özellikle KOBİ’lerde sıklıkla karşılaşılan ve hileye karşı oluşturulan tek ve en etkili kontrolün “güvenilir çalışanların” istihdam edilmesi olduğu yönünde anlayış ise işletmede hiçbir kontrolün olmadığına işaretlerindedir.²⁸⁹ UDS’ler denetçilere yönetim hilelerini araştırmanın yanısıra çalışan hilelerinin de göz önüne alma zorunluluğu getirmektedir. Yüksek likiditeleri, işletmeden çıkarılmasının kolay olması ve etkin olmayan iç kontroller nedeniyle, nakit hileleri en sık karşılaşılan hile olayları olmaları itibariyle doğal riskleri yüksek olmaktadır.²⁹⁰

Bununla birlikte hile eylemlerinin ortaya çıkarılması gerek denetim çalışmalarının doğal kısıtları gerekse hilelerin gerçekten iyi gizlenmiş olabilmelerinden ötürü son derece zor olmakla birlikte UDS’lerde denetçinin hata ya da hileyi ortaya çıkarma sorumluluğu için herhangi bir istisnaya yer verilmemiştir.²⁹¹ Denetçinin tüm UDS’lere uymuş olması dahi finansal tablolarda hileden kaynaklanabilecek önemli yanlışlıkları ortaya çıkarabilmesi için yeterli olmayabilir.²⁹² Özetle, denetçinin işletmedeki fonksiyonu hata ve hilelerin önlenmesi değil, denetim faaliyeti ile caydırıcı bir görev üstlenmesidir.²⁹³

Nitekim denetçiye, gerçekleşmiş olması muhtemel tüm hata, hile ve yolsuzlukların ortaya çıkarılması sorumluluğunu yüklemek, denetim çalışmasını çok yüksek maliyetli olarak gerçekleştirecek olmanın yanısıra neredeyse imkânsız olacaktır. Denetim denetçinin mesleki yargısına dayanarak belirlediği önemlilik seviyesi esas alınarak yürütülür. Önemlilik seviyesinin miktar olarak belirlenmesi zor olmakla

²⁸⁸ Hasan Türedi, **Denetim**, Trabzon: Celepler Matbaacılık, 2007, s. 42.

ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 30.

²⁸⁹ W. Steve Albrecht, “How CPAs Can Help Clients Prevent Employee Fraud”, **Journal of Accountancy**, December 1988, s. 112.

G. Jack Bologna and Robert J.Lindquist, **Fraud Auditing and Forensic Accounting**, Second Edition, Wiley&Sons, New York: 1995 s. 13.

²⁹⁰ Louwers, Ramsay, Sinason, Strawser and Thibodeau, s. 242.

²⁹¹ Moeller, s. 220.

Davia, Coggins, Wideman and Kastantin, s. 37.

²⁹² Arens, R.Elder and Beasley, s. 99, 165.

Gray and Manson, s. 624.

²⁹³ Gray and Manson, s. 623.

ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 30.

birlikte, denetçinin belirlediği önemlilik seviyesinin, görüş oluşturmaya yetecek kadar tatmin edici bir makul güvence sağlamasından sorumlu olması beklenir.²⁹⁴ Örneğin; Amerika'da SEC'in belirlemiş olduğu kurala göre; denetime söz konusu anakütlenin %10'undan fazla yanlışlıklar önemli; %5-10 arası yanlışlıklar önemli olabilir, %5'in altındakiler ise önemsiz kabul edilmektedir.²⁹⁵

Küçük ve orta büyüklükteki birçok Türk işletmesinde hile riskinin yüksek olmasının nedenleri şunlardır:²⁹⁶

- Bu işletmelerin büyük çoğunluğu bir aile veya tek işveren yönetimindedir.
- Kurumsallaşma düzeyi düşüktür.
- İç kontrol sistemleri ve denetim zayıftır.
- İşletmeyi çoğunlukla işverenin kendisi yönetmektedir.
- Özellikle beyaz yakalı çalışan sayısı az olduğundan, görevlerin ayrılığı ilkesi yeterince uygulanamamaktadır.
- İşverenin yanında çoğunlukla ikinci adam konumunda güvenilir olduğu kabul edilen bir çalışanı bulunmaktadır. Güvenilir ikinci adam, çoğunlukla mali işlerle de uğraşmakta ve gereğinden fazla yetkiler verilmektedir.
- Güvenilir kişi hile eyleminden dolayı yakalansa dahi, işveren çoğunlukla ondan çekindiğinden, yaptığı yanına kâr kalabilmektedir.
- Bu tür işletmelerde yapılan hilelerin büyük kısmı ortaya çıkmadan yok olup gitmektedir.
- İşveren çok önemli darbeler yediğini anladıktan sonra önlem almaya yanaşmaktadır.

²⁹⁴ Arens, R.Elder and Beasley, s. 164.

²⁹⁵ ACCA, **Audit and Internal Review (International Stream)**, Great Britain: Foulks Lynch, 2005, s.16.

²⁹⁶ Bozkurt, **İşletmelerin Kara Deliği Hile Çalışan Hileleri**, s. 7. Cosserat and Rodda, s. 238-239.

Ülkemizde henüz genel kabul görmüş bir hile denetçiliği sertifikasyonu bulunmaması ve yukarıdaki risk faktörleri göz önüne alındığında, özellikle KOBİ denetimlerinde benimsenecek yaklaşımın, denetimlerin hile gerçeğinin farkında olarak yürütülmesi olacaktır. Bu ise ancak denetçilerin; hata, hile ve yasadışı uygulamalar konusunda bilinçli olmaları ile mümkün olacaktır.²⁹⁷ Yetersiz iç kontrollerinden ötürü özellikle KOBİ’lerde sıklıkla yaşanan ve ortaya dahi çıkarılamayan çalışan hileleri ekonomik sıkıntılarla varlıklarını sürdüremeyerek faaliyetlerine son veren birçok KOBİ’nin, batmasının gerçek nedenleridir.²⁹⁸

ACFE’nin yayımlamış olduğu Hile Raporları incelendiğinde 100 kişiden az çalışanı olan işletmeler ile 10.000 kişinin üzerinde çalışanı olan işletmelerin katlandıkları ortalama zararların 150.000.- USD’nin²⁹⁹ üzerinde ve birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Bu noktada 100 kişiden az çalışanı olan işletmelerin önemli düzeyde hile riski ile karşı karşıya oldukları sonucuna varılabilir. Bu açıdan bakıldığında ülkemizde bulunan birçok KOBİ’nin hile riski ile karşı karşıya bulunmaktadır. Buna karşın yine birçok işletmemizde etkili önlemler alınmamaktadır.³⁰⁰ Nitekim yapılan çalışmalar incelendiğinde Amerikalı çalışanların üçte birinin işyerlerinde etik olmayan ya da yasadışı olaylara tanıklık ettiği fakat bunların %71’inin karşılaştıkları olayları rapor etmelerinin kendileri içinde olumsuz sonuçları olabileceğini düşündükleri için bunları dile getirmekten kaçındıkları tespit edilmiştir.³⁰¹

3.5 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Bağımsız Denetim

6102 sayılı TTK, gelecekte sermaye şirketlerine tamamıyla yeni bir görünüm verecek ve bu şirketlere ulusal ve uluslararası piyasalarda güven duyulacak şirketler statüsüne kavuşturacak niteliktedir. İleri bir denetim hukuku anlayışının özelliklerini taşıyan bu hükümler, anonim ve ilk defa denetlemeye tabi tutulacak limited şirketlerin yapısında tamamen farklı bir anlayışla şekillendirmiştir. Denetimin kuramsal temeli ise modern açılımlarla oluşturulmuştur. Çağdaş yaklaşımlar, Enron olayından çıkan dersler,

²⁹⁷ Louwers, Ramsay, Sinason, Strawser and Thibodeau, s. 102.

²⁹⁸ “Small Businesses Face More Fraud in Downturn”, The Wall Street Journal, February 19, 2009. <http://online.wsj.com/article/SB123501158460619143.html> (10.05.2012)

²⁹⁹ ACFE, **Report to The Nations on Occupational Fraud and Abuse**, 2010 Global Fraud Survey, s.30.

³⁰⁰ Bozkurt, İşletmelerin Kara Deliği Hile Çalışan Hileleri, s. 6.

³⁰¹ Anand, s. 67.

AB'deki oluşumlar ve düzenlemelerle tamamen örtüşen Kanuna göre yeni denetim düzeni³⁰²

Uzman, mesleki yönden yeterli, teknik donanımlı, hukuki anlamda özenli, sorumluluğunun bilincinde bulunan,

- Bağımsız bir denetçi tarafından,
- Uluslararası denetim standartlarına ve
- Meslek etiğine uyan,
- Mesleğin gereği olan şüphecilikle yapılan
- Şeffaf

bir denetim olarak tanımlanmıştır.

6102 sayılı TTK, denetim işlevinde mevzuattaki büyük bir boşluğu doldurmuştur. 6762 sayılı TTK'da bağımsız denetim göz ardı edilmekte ve güncel gelişmelerle birlikte oldukça önem kazanan denetçi bağımsızlığını yeterli ölçüde ele almamakta idi. Kanun, denetim konusunda reform niteliğinde bir dizi düzenleme içermektedir.³⁰³ Bunlardan başlıcalarına aşağıda yer verilmiştir:³⁰⁴

Denetlenmemiş veya olumlu görüş almamış finansal tablo. Denetlenmemiş finansal tablo Kanun'a göre yoktur. Denetlenmiş ancak olumlu görüş almamış finansal tablolara dayanarak hiçbir organ hiçbir karar alamaz; alırsa karar geçersizdir. Finansal tablosu olumsuz görüş almış ise yönetim kurulu göreve devam edemez; istifa etmek zorundadır.

³⁰² Ünal Tekinalp, "Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Merkez Kurumu Bağımsız Denetimin, Denetçi, Denetimin Konusu ve Yönetimi Yönünden Analizi", İzmir Serbest Mali Müşavirler Odası, **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu-X**, 6-10 Aralık 2006, Kıbrıs, s. 24.

³⁰³ Metin Sağmanlı ve Çağla Ersen Cömert, "Denetçi Olarak Atanabilme Kriterleri ve Bu Konudaki Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Hükümlerinin Alman Ticaret Kanunu ile Karşılaştırılması", **Mali Çözüm**, Mart-Nisan 2010, s. 43.

³⁰⁴ Ünal Tekinalp, "Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Merkez Kurumu Bağımsız Denetimin, Denetçi, Denetimin Konusu ve Yöntemi Yönünden Analizi", **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu-X**, Aralık 2006, s. 25-29.

Niteliklere ilişkin açıklamalar. Kanunda uzmanlık; denetçinin, ister denetim şirketi, ister gerçek kişi olsun, mesleki eğitime, nitelikli, geliştirilen ve güncelleştirilen bilgiye sahip olmasıdır şeklinde tanımlanır. Denetçi büyük ve orta ölçekli sermaye şirketlerinde bağımsız denetim şirketleridir. 6762 sayılı TTK'ya göre üç zorunlu organdan biri olan denetçiler yoluyla yapılan denetim, 6102 sayılı TTK'da yapılan düzenleme ile bağımsız denetim kuruluşlarına, YMM'ler ile SMMM'lere bırakılmıştır. Kanununun 400. maddesinde de ayrıntılı olarak ifade edildiği üzere küçük ve orta ölçekli anonim şirketlerde denetim bir veya birden fazla YMM/SMMM tarafından UDS'lere uygun olarak yapılacaktır. Kanun gerekçesinde de belirtildiği üzere denetlenecek olan, şirketin finansal tabloları ile yıllık raporları ve bunlar bağlamında şirketin tüm muhasebesidir.³⁰⁵

Küçük sermaye şirketlerinin denetlenmesi YMM ve/veya SMMM'lere özgülenmiş değildir; onlara bir tekel tanınmamıştır. Küçük sermaye şirketlerini bağımsız denetim kuruluşu da denetleyebilecektir. İki-üç YMM ve/veya SMMM bir bağımsız denetim şirketi kurarlarsa büyük ve orta ölçekli sermaye şirketlerini de denetleyebilir, fakat küçük sermaye şirketlerini denetlemek hakkında yoksun bırakılamaz. Şirketleşme/kurumsallaşmayı teşvik etmek hedefi ve bu hedefe yönelik geleceğe odaklı hukuk politikası bu hükümde açıkça ifadesini bulmuştur.³⁰⁶

Bağımsızlık, Kanun'da düzenlenen tarafsızlık yanında, denetimi tarafsız bir anlayışla ne yönetimi ne bazı pay sahiplerini ne de üçüncü kişileri gözetmeden yapmayı ifade eder. Denetim, uluslararası piyasalarla bütünleşmek, bu piyasaların dili ile konuşmak amacı ile UDS'ye göre yapılır. Denetimin en büyük güvencesi mesleki disiplin ve mesleki etikdir. Şeffaf denetim, şirketin veya topluluğun denetiminin sonuçlarının internet sitesine konulması ve üç yıl sitede kalması, denetçi raporunun denetimin türü, kapsamı ve sonuçları hakkında gereken açıklıkla anlaşılır, basit bir dille yazılmış ve geçmiş yıllarla karşılaştırılmalı olması gibi şekli şeffaflık yanında, denetimin bazı gizli veya örtülü ilişkilerin gölgesinde, bazı hususlardan sakınılarak yapılmaması

³⁰⁵ Bezirci ve Şavlı, s. 59.

³⁰⁶ Ünal Tekinalp, "Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Merkez Kurumu Bağımsız Denetimin, Denetçi, Denetimin Konusu ve Yöntemi Yönünden Analizi", s. 27.

anlamına gelir. Raporun şeffaflığı aynı zamanda yönetim kurulunun irdelemelerini, kanaat bildirir şekilde değerlendirilmesini de ifade eder.

Finansal tabloların denetimi. Kanuna göre, şirketin ve topluluğun finansal tablolarının denetimi, envanter dahil, muhasebelerinin denetimini kapsar. Böylece, finansal tabloların denetimi, şekli anlamda defterlerle tabloların örtüşüp örtüşmediğinin incelenmesi anlamına gelmeyip, maddi anlamda muhasebe ve envanterlerin de denetlenmesini ifade eder. Bu suretle Kanun'un defter ve kayıt üstünden denetimi reddettiği ve fiziki denetim istediği vurgulanmaktadır. Denetim TFRS'ler ile kanuna ve esas sözleşme hükümlerine uyulup uyulmadığının incelenmesini de içerir.³⁰⁷

Bağımsız denetimden beklenen finansal tabloların uygulanabilir raporlama çerçevesine uygun olup olmadığı değil, bu çerçeveye uyum derecesidir. Nitekim kanundaki ifadede bu şekildedir, uygunluk derecesi yerine uygun olup olmadığı şeklinde bir sorumluluk denetçiyi bir liralık bir uygunsuz işlemde bile sorumlu tutacaktır.³⁰⁸

TTK 515. maddesi anonim şirketlerin finansal tabloları TMS'ye göre, şirketin mal varlığını, borç ve yükümlülüklerini, öz kaynaklarını ve faaliyet sonuçlarını tam, anlaşılabilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaçları ve işletmenin niteliğine uygun bir şekilde şeffaf ve güvenilir olarak gerçeği dürüst ve aslına sadık suretle yansıtacak biçimde çıkarılır demektedir. Denetim ise; çıkarılmış bu tabloların dürüst resim ilkesine uygun olup olmadığını onaylayacak bir mekanizmayı getirmektedir.³⁰⁹

Kanunun çeşitli maddelerinde yer alan defterlerin TFRS'ye göre tutulması zorunluluğu metinden çıkarılmıştır. 64. maddeye eklenen 5. Paragraf ile kanuna tabi tüm gerçek ve tüzel kişilerin defterlerini tutarken VUK'a uymak zorunda olduğu açıkça belirtilmiştir. Ancak KGK'ya bu konuyla ilgili geniş yetkiler tanınmaktadır. KGK ikincil mevzuat ile olayı daha net şekillendirecektir.

³⁰⁷ Bezirci ve Şavlı, s. 60.

³⁰⁸ Nejat Bozkurt, "TTK'nın Denetim Uygulamalarıyla, Standart Alanında Getirdiği Yenilikler ve Kurumsallaşma Üzerindeki Etkileri", **6. Türkiye Muhasebe Forumu Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Kurumsallaşma**, 6-7 Mayıs 2011 Gaziantep, Aysel Şimşek (ed.), Ankara: TÜRMOB Yayınları: 413, 2011, s. 98.

³⁰⁹ Ömer Lalik, "TTK'nın Denetim Uygulamaları ile Standartları Alanında Getirdiği Yeniliklere TUDESK Açısından Bakış", **6. Türkiye Muhasebe Forumu Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Kurumsallaşma**, 6-7 Mayıs 2011 Gaziantep, Aysel Şimşek (ed.), Ankara: TÜRMOB Yayınları: 413, 2011, s. 89.

Kanunun bu hükmüne göre, şirketlerin muhasebe kayıtlarının tutulmasından finansal raporlama aşamasına kadar TFRS setini uygulaması gerekecektir. Büyük şirketler açısından bu hükmün uygulanmasının sorun olmayacağı açıktır. Buna karşın, KOBİ'lerde sorunlar olabileceği öngörülmüştür. Bunun için aynı maddenin 3. Fıkrasında *“Türkiye Muhasebe Standartları Kurulunca, değişik ölçütteki işletmeler ve sektörler için, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları farklı düzenlemelere izin verildiği hallerde özel ve istisnai standartlar konulabilir; bunları uygulayanlar söz konusu durumu finansal tablo dipnotlarında açıklarlar”* hükmü yer almaktadır. Kanunun bu düzenlemesi TFRS setinin KOBİ'lerde uygulanmasına ilişkin bir istisnayı tanımlamaktadır. Bu hükme göre farklı KOBİ'ler için özel standartların uygulanmasına izin vermesi durumunda TMSK tarafından UFRS ile tam uyumlu özel standartlar geliştirilebilecektir. Bir başka ifadeyle bu düzenleme UMSK tarafından geliştirilen KOBİ'ler için UFRS'ye gönderme yapmaktadır. Zira ilgili maddenin gerekçesinde de bu durum açık şekilde ifade edilmiştir.³¹⁰ Muhasebe uygulamalarının dayandırıldığı bu standart yapının denetçinin işini kolaylaştıracağı açıktır. Fakat VUK'a göre defter tutulmasını öngören hükümler değişmediği sürece çift defter tutulması gerekecektir.³¹¹

Buna göre; kamusal hesap verme sorumluluğu olan şirketler doğal olarak TFRS setini uygularken, KOBİ ölçekli sermaye şirketleri ve şahıs şirketleri ile gerçek kişi tacirler ise KOBİ'ler için TFRS standardını uygulayacaktır.³¹² Bir holding altında faaliyette bulunan KOBİ'lerin konsolidasyon için tekrar tam set çevrimine gerek duyacak olması fayda maliyet açısından tam seti kullanmasını daha rasyonel kılacaktır.³¹³

Kanunun bu yaklaşımı, dünyadaki gelişmelere uygun, bankacılık faaliyetlerinde ve bunların denetiminde önemli yenilikler getirmekte olan ve kamuoyunda Basel II olarak anılan Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartları'nın Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması çalışması paralelindedir. Basel II'nin

³¹⁰ Çelik, “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standardı: Ne Zaman ve Nasıl?”, s. 50.

³¹¹ Muhiittin Esen, “Yeni TTK Sonrası Vergi Mevzuatı Uyarınca Ayrıca Defter Tutmak Gerekecek mi?”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Yıl:31, Sayı: 365, Ocak 2012, s. 76.

³¹² Çelik, “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standardı: Ne Zaman ve Nasıl?”, s. 51.

³¹³ Neslihan Çetinkaya, **KOBİ'ler için Uluslararası Finansal Raporlama Standardı ve Türkiye Uygulaması**, Birinci Baskı, Ankara: Kasım 2010, s. 6.

etkileyeceği önemli kesimlerden birisi de KOBİ'ler olduğuna göre TTK'nın, UFRS'lerle uyumlu TFRS'ye göre hazırlanacak finansal tablo zorunluluğu getirmesi, sermaye şirketlerinde ölçekleri ne olursa olsun bağımsız denetimin zorunlu kılınması tartışmasız Türkiye'deki işletme ve şirketlerdeki bakış açılarının kökten değişmesine yol açacaktır.³¹⁴

Geçiş sürecini kolaylaştırmak için işletmelerin UFRS kapsamında finansal tablo hazırlama çalışmalarına başlamaları gerekmektedir. İşletmelerin finansal tablo kalemlerini gözden geçirmeleri ve UFRS ile yaşanacak değişiklikler için altyapılarını hazırlamaları gerekmektedir. Hali hazırda UFRS kapsamında raporlama yapmakta olan işletmeler, kayıtlarını ticari ve vergi mevzuatına göre tutmakla ve finansal tabloları hazırlarken UFRS ile uyumlu olması için birtakım düzeltme ve sınıflandırma kayıtları yapmaktadır. Şüphesiz ki bu durum düzenleyici otoritelere de önemli sorumluluklar yüklemekte ve mevcut hesap planlarında bir yeniden yapılanmaya gidilmesini gerektirmektedir.³¹⁵

KOBİ'ler bağımsız denetime hazırlık olarak öncelikle ciddi bir örgütsel kültür değişim sürecine gitmelidir. Muhasebe ve bilgilendirme ile ilgili olarak sistemsel eksiklikler derhal tamamlanmalı ve bilgi amaçlı muhasebeyi işletmeye kazandıracak şekilde bir muhasebe departmanı organizasyonuna gidilmelidir. Bağımsız denetimle ilgili olarak yaşanan problem ve sorunların dikkate alınması denetim sürecine hazırlık safhasında olan işletmeler için yol gösterici olacaktır. SPK'ya kayıtlı olan denetim şirketlerine yönelik yapılan bir araştırmanın bulgularına göre bağımsız denetim şirketlerinin %84'ü şirketlerin bağımsız denetime gereken önemi vermediğini düşünmektedir.³¹⁶

³¹⁴ Özkorkut, s. 150-151.

³¹⁵ Bezirci ve Şavlı, s. 107.

³¹⁶ Nazım Hikmet, "Halka Açık Olmayan İşletmelerin Bağımsız Denetime Hazırlanması", **IX. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu**, 12-13 Ekim 2009, s. 395-396.

Muhasebecilik mesleğinde bağımsız denetim alanının kapsamını oldukça genişleten TTK ile bağımsız denetim alanında faaliyet göstermeyi seçen muhasebecilerin bir araya gelip kurumsal işletmeler oluşturmaları, hem kamuoyu çıkarı hem de muhasebe meslek mensupları açısından oldukça önem taşımaktadır.³¹⁷

İşletmelerin muhasebe ve kayıt düzenlerini gözden geçirerek yeni sisteme ve denetime uygun hale getirmeleri, UFRS çerçevesinde finansal tablo hazırlama sorumluluğunu üstlenecek elemanlar yetiştirmeleri başlangıçta ek maliyet getirirse de ilerleyen dönemlerde hem raporlama hem denetim maliyetlerinin makul seviyelerde kalmasını sağlayacaktır. İç kontrol sisteminin sağlıklı işlemesi, elektronik ve kağıt dökümantasyonların belirli bir düzen içinde yapılıp muhafaza edilmesi denetçinin işini fazlasıyla kolaylaştıracak ve bu doğal olarak denetim maliyetini düşürecektir. Denetim maliyetlerine ilişkin bir diğer önemli husus ise ilk yıl açılış bakiyelerinin geriye dönük olarak denetlenmesinin ilk yıl gerek raporlama gerekse denetim maliyetlerinin yüksek olmasına sebep olacaktır. Denetim sürecinin nasıl işlediği ve amacı hususunda yapılacak bilgilendirmenin yanısıra işletme sahip-yöneticilerinin bilgilendirilmesi gereken diğer bir konuda çalışma sonunda verilecek raporun işletme ve paydaşları için ne anlam ifade ettiğinin de anlatılmasıdır.³¹⁸ Aksi taktirde yapılacak denetimler yasadışı savmaktan öteye gidemeyecek ve mesleğin toplum ve işletmeler karşısındaki saygınlığı zedeleneyecektir. Kalite açısından tatmin edici olmayan denetim çalışmalarının yapılması denetim şirketleri arasında haksız rekabete yol açacak ve nitelikli denetçiler istihdam edilmesi konusunda sorunlara sebep olacaktır. Yabancı denetim şirketlerinin yabancı ortaklı ya da uluslararası ilişkileri olan şirketler tarafından tercih edilmesi ve daha imtiyazlı algılanmaları bu koşulların düzeltilmesi için meslek mensuplarına önemli yükümlülükler altına sokmaktadır.³¹⁹

³¹⁷ Hüseyin Gürer, “Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Kurumsallaşmanın Getireceği Faydalar”, X. **Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, 5-9 Ekim 2011.

³¹⁸ Bezirci ve Şavlı, s. 109.

³¹⁹ Beyazıtı, s. 279.

3.6 KOBİ'lerin Denetiminde Uluslararası Denetim Standartlarının Uygulanması

UDS'ler; büyüklüğü, hukuki şekli, mülkiyeti, yönetim yapısı, faaliyetlerinin niteliklerinden bağımsız olarak, herhangi bir işletmenin finansal tablolarının denetimiyle ilgili, rehber niteliğindeki temel prensipleri ve başlıca prosedürleri içerir. IAASB, KOBİ'lerin denetimini büyük işletmelerin denetiminden ayrı tutmamış ve denetçinin sorumlulukları hususunda da herhangi bir kısıtlama ya da ayrıcalık getirmemiştir.³²⁰

Fakat IAASB küçük ölçekli işletmelerin yapılarından ötürü kendilerine has özellikli durumların varolabileceği sebebiyle onlara ilişkin daha basitleştirilmiş ve uygulamalarla da desteklenmiş bir rehber yayımlama gereği duymuştur.

Ekim 2010 tarihinde, IFAC tarafından UDS'nin tutarlı bir şekilde uygulanması amacıyla da hizmet etmek üzere, meslek mensuplarına yol gösterecek "KOBİ denetimlerinde UDS'nin kullanılmasına ilişkin Rehber (Rehber)" iki cilt olarak yayımlanmıştır. Söz konusu Rehber'de yer alan hiçbir bölümün mevcut UDS'nin yerini almadığı ve bu amaçla kullanılmaması gerektiği özellikle belirtilmiştir. Şirketin yapısı mikro düzeyden makro düzeye çıktıkça denetim yaklaşımı değişkenlik göstermelidir. Mikro düzeyde bir işletmede işlem karmaşıklığı, makro düzeydeki bir işletmeyle kıyaslanamayacak düzeyde sade ve basittir. Bu yaklaşım ile hareket edildiğinde risk odaklı denetim yaklaşımı her tür ve boyuttaki işletmeye uygulanabilecek düzeyde ele alınmalıdır. Nitekim gerek TTK, gerekse uluslararası standartlar KOBİ'ler için ayrı bir standartlar seti önermemektedir. Bu türden bir denetimin kısmen ya da bilhassa daha az vasıflı denetçi ya da denetçi yardımcıları ile yürütülebilecek rutin aşamalar itibariyle matbu formlar üzerinden yürütülebilmesi olanaklı ise de, denetim sürecinin tamamlanması ancak belli bir aşamadan sonra daha nitelikli bir denetçinin müdahalesi ile mümkün olabilecektir. Yapılacak denetimin geleneksel finansal tablo denetiminin sınırlarını aşarak özel amaçlar gözettiği durumlarda ise, işin kalitesi sadece ve sadece

³²⁰ IFAC (International Federation of Accountants), **Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements**, New York: International Federation of Accountants, April 2010, ISA 200.A63, s.95.

Federation of European Accountants, **Proportionality and International Standards on Auditing (ISAs)**, Briefing Paper, September 2011, s. 1.

denetçinin kalitesine bağlı hale gelecektir.³²¹ Şüphesiz ki bu durum denetçinin mesleki yargısını ön plana çıkaracaktır. Denetçi küçük işletmeyi denetlerken kontrol testlerinin üzerine çok fazla yoğunlaşmayacak, bunun yerine şirketin finansal durumu ve performansının doğru yansıtılıp yansıtılmadığı üzerine yoğunlaşacaktır.³²²

Rehberin temel kavramlar başlıklı ilk cildinde, başlıca önemlilik, iç kontrol, risk değerlendirme yöntemleri, diğer denetim teknikleri uygulanması, belgelendirmeye ilişkin gereklilikler ve finansal tablolar hakkında görüş oluşturulmasına ilişkin açıklamalar yer almaktadır. İlk cilt aynı zamanda muhasebe tahminleri, ilişkili taraflar, bilanço sonrası olaylar, işletmenin sürekliliği gibi diğer özel alanlarla ilgili UDS gerekliliklerini de açıklamaya yöneliktir. İkinci cilt ise, ilk ciltteki kavramların nasıl uygulanması gerektiğine ilişkin olup, denetim sürecini ele alarak, müşteri kabulü ve denetim planlaması ile başlayıp, riskin tespiti, belirlenen risklere karşı denetim tekniklerinin uygulanması, elde edilen denetim kanıtlarının değerlendirmesi ve denetçi görüşünün oluşturulması hususlarına açıklık getirmektedir. İkinci ciltte UDS'nın uygulanmasına ilişkin biri mikro diğeri aile işletmesi olarak tanımlanan iki ayrı vaka çalışması sunulmuştur.³²³

Rehber'de UDS'nin KOBİ'lerde başarılı bir şekilde uygulanmasında denetime tabi işletmenin büyüklüğü ne olursa olsun, denetim planlaması için zaman ayrılması gerektiği belirtilmektedir. Bu şekilde belki bir saat sürecek olan bir planlama aşaması denetim için harcanacak toplam zamanda önemli derecede tasarruf sağlayacaktır. Rehber'deki diğer öneriler arasında, denetlenen şirketteki kontrol çevresinin dürüstlük, etik, kurumsal yönetim, personelin yetkinliği, yönetimin kontrole ve hile ile usulsüzlüklerin tespiti ve önlenmesine ilişkin yaklaşımı, risk yönetimi ve kontrolün gözetimi hususlarında gözden geçirilmesi de yer almaktadır. Rehberde bahsi geçen risk faktörlerini ve Türkiye'deki KOBİ'lerin karakteristik özelliklerini dikkate aldığımızda,

³²¹ Maliye Hesap Uzmanları Derneği, s. 19.

³²² Aslan Coşkun, "KOBİ'lerin Denetimde Uluslararası Denetim Standartlarının Uygulanması", X. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, 5-9 Ekim 2011.

ACCA, *Audit and Internal Review (UK Stream)*, s. 134.

³²³ Aslan Coşkun, "KOBİ'lerin Denetimde Uluslararası Denetim Standartlarının Uygulanması", X. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, 5-9 Ekim 2011.

KOBİ'lerde denetim riskini belirlemede aşağıdaki hususların değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.³²⁴

- Genellikle bir veya sınırlı sayıda ortak bulunması ve ortak statüsündeki kişilerin, aileden olması, şirketin günlük operasyonları ve genel olarak kontrol mekanizmalarında önemli derecede söz sahibi olması,
- Günlük operasyonun yürütülmesi için bir yönetici istihdam edilse dahi, ortakların günlük operasyona yön verme ve karar alma konusunda önemli derecede belirleyici olması,
- Ürün, hizmet ve gelir kaynaklarının sınırlı olması, karmaşık olmayan muhasebe işlemleri bulunması nedeniyle analitik incelemenin kolay sonuca ulaştırabilme olanağı,
- Muhasebe ve finansal raporlama için genellikle sınırlı kaynak ayrılması veya bu fonksiyonun tamamıyla dışarıdan sağlanması sonucu kayıtların sağlıklı olmama ve finansal tabloların tam ve doğruyu göstermiyor olması riski,
- Genellikle iç kontrol prosedürlerinin bulunmaması, mevcut prosedürler üzerindeki hakim ortak veya yöneticilerin nihai karar verici olarak etkisi, sınırlı kaynak ayrılması nedeniyle görevlerin ayrılığı ilkesine göre bir iş dağılımının yapılmamış olması,
- İşletmelerde finans ve muhasebe alanında yeterli ölçüde nitelikli personel bulunmaması,
- Yönetimin finansal tabloların hazırlanması, etkin iç kontrollerin kurulması ve hile ve usulsüzlüklerin önlenmesine yönelik sorumluluğunun bilincinde olmaması ve bu nedenle denetçiye sunacak olduğu yönetim teyit mektubu'nun güvenilir olmama riski,

³²⁴ Aslan Coşkun, "KOBİ'lerin Denetimde Uluslararası Denetim Standartlarının Uygulanması", X. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, 5-9 Ekim 2011.

- Bilgi amaçlı raporlamanın ve denetimin gerekliliğinin kavranamamış olmasından kaynaklanan sorunlar,
- Ortak veya yöneticinin şahsi işlemleriyle, şirket işlemlerinin ayrıştırılmamış olması,
- Şirket varlıklarının, ortak veya yöneticilerin şahsi ihtiyaçları için satın alınmış olma ve gerçek şirket varlıklarını göstermiyor olma riski,
- Ortak veya yöneticinin diğer ilişkili şirketlerle olan işlemlerinin gerçek ticari durumu yansıtmıyor olma riski (transfer fiyatlandırması yolu ile kâr aktarılması vb.), söz konusu işlemlerin dayanağı olan tutarlı bir politika, sözleşme vb. çerçevesinde yapılmıyor olması ve denetçiye tüm ilişkili şirketlerin bildirilmemiş olması riski,
- Vergi matrahını azaltma odaklı tutulan muhasebe kayıtlarının takip edilmesi zor muhasebe hileleriyle yanıltıcı olma riski.

Açıklık Projesi kapsamında yenilenen UDS'ler 36 standart ve UKKS 1'den oluşmaktadır. Yenilenen standart setinin;³²⁵

- UDS 265 İç Kontrol ile İlgili Eksikliklerin Yönetişimden ve Yönetimden Sorumlu Kişilere ve Yönetime İletilmesi standardının eklendiği
- 16 standartta gözden geçirmeler olduğu
- 20 standardın ise açıklık projesi kapsamında yeniden kaleme alındığı gözlemlenmektedir.

Standartların yeni yapılarına bakıldığında, her bir standardın; giriş, amaç, tanımlar, koşullar, uygulama ve diğer açıklamalar başlıkları altında ele alındığı görülmektedir. Giriş bölümünde; denetçinin ilgili UDS'ye ilişkin sorumluluğuna ek olarak UDS'nin amacı, kapsamı ve konusu ele alınmaktadır. Standartların amaç

³²⁵ <http://www.ifac.org/auditing-assurance/clarity-center/clarified-standards> (10.05.2012)

başlığında ise; her UDS'nin amacına yönelik olarak ilgili denetim alanına yönelik denetim amacına açık bir şekilde yer verilmiştir. Tanımlar başlığında; her UDS'nin daha iyi anlaşılması için geçerli koşullar ve tanımlara yer verilmiştir. Koşullar başlığında; her amaç açık ifadeler ile desteklenmektedir. Bu başlıkta yer alan ifadelerle “denetçi –acaktır, -ecektir, -melidir, -malıdır” şeklinde yer almaktadır. Uygulama ve diğer açıklamalar başlığını altında ise; denetçinin standarda ilişkin uygulama koşullarının ne olduğu ve nelerin kastedildiği ya da belirtilen şartlarda hangi denetim prosedürlerinin daha uygun olduğuna ilişkin örnekler yer almaktadır.

İzleyen bölümde UDS'lerin küçük bir işletmenin denetiminde ne şekilde kullanılması gerektiğine ilişkin yorumlara yer verilmiştir. Bunların ilgili UDS'lere birer alternatif değil ilave olduğu unutulmamalıdır. KOBİ'lerin denetimi, küçük ve orta ölçekli muhasebe şirketleri tarafından yapılmaktadır, bu denetimler yalnız KOBİ'lerin nicelik ölçütlerine göre değil nitelik ölçütlerine göre de farklılık gösterecektir. Bu nedenle denetim standartlarında farklı yaklaşımlar her zaman söz konusu olacaktır.³²⁶ Sonraki bölümde yer verilecek özet ve önerilerin KOBİ denetimlerinde aynen uygulanması yapılacak denetim çalışmasının UDS'lerin tüm gerekliliklerinin yerine getirildiği anlamına gelmemektedir.

3.6.1 200-299 Genel İlkeler ve Sorumluluklar

UDS 200 Bağımsız Denetçinin Genel Amaçları ve Denetimin Uluslararası Denetim Standartları'na Göre Yürütülmesi

Bu standart UDS'lere uygun yürütülecek finansal tablo denetimlerinde denetçinin sorumluluklarını belirlerken; denetçinin hedeflerini ve bu hedeflere ulaşmayı sağlamasına yönelik denetim ilkeleri konusunda yol göstermektedir. Ayrıca denetim faaliyetlerinin yürütülmesindeki genel esasları da belirtir.³²⁷

UDS 200'de belirtildiği şekliyle bağımsız denetimin amacı; bir işletmenin finansal durumunu ve faaliyet sonuçlarını, uygulanabilir finansal raporlama

³²⁶ Masum Türker, “Turkish Accounting and Auditing Standards Perspective on SMEs and SMPs”, s. 11-14.

³²⁷ Melih Erdoğan, **Denetim Kavramsal ve Teknolojik Yapı**, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Maliye ve Hukuk Yayınları No: 33, Ankara: 2006 , s. 15.

çerçevesinde, tüm önemli yönleriyle gerçeğe uygun ve doğru bir biçimde gösterip göstermediği konusunda bağımsız denetçinin görüş bildirmesi olarak tanımlanmıştır.³²⁸

Bağımsız denetim kapsamında, denetçi; çalışmalarını etik ilkelere ve denetim standartlarına uygun olarak yürütmeli ve makul güvencede bir görüş bildirmelidir. Bu standart çerçevesinde; denetçinin ve denetlenen işletme yönetiminin sorumlulukları ve denetim risklerine ilişkin kavram ve ilkeler açıklanmıştır.³²⁹ Standartta göre denetçi, çalışmalarını önemli yanlışlıklar barındırmayacak şekilde planlayıp yürütebilmek için mesleki şüpheciliğini kullanarak, UDS'lere uygun davranmalıdır.³³⁰

Standartta yer alan tanımda KOBİ'lere ilişkin olarak aşağıdaki nitel özellikler verilmiştir:³³¹

- az sayıda kişide yoğunlaşmış, yönetim ve sahiplik yapısı ve;
- Aşağıdaki özelliklerden bir veya birkaçına sahip olmak:
 - Basit ya da karmaşık olmayan işlemler
 - Basit kayıt tutma
 - Az sayıda iş sahası ve az sayıda ürün çeşitliliği
 - Sınırlı iç kontroller
 - Kontroller konusunda geniş yetkilerle donatılmış az sayıda yönetim kademesi
 - Geniş birçok görev yelpazesine sahip az sayıda personel

Yukarıda yer alan niteliksel özellikler ayrıntılı değildir ve KOBİ'lerin kendilerine has değildir. Tüm KOBİ'lerin mutlaka bu özelliklerin tümüne sahip olması gerekmemektedir.

³²⁸ Cosserat and Rodda, s. 22.

Hayes, Dassen, Schilder and Wallage, s. 10.

³²⁹ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 83.

³³⁰ Hayes, Dassen, Schilder and Wallage, s. 13.

³³¹ IFAC, ISA 200.A64, s. 96.

UDS 210 Bağımsız Denetim Sözleşmesinin Şartlarının Belirlenmesi

Bağımsız denetim sözleşmesi; bağımsız denetim şirketinin bağımsız denetim görevini üstlenmeyi kabul ettiğini, bağımsız denetim anlaşmasının amacını ve kapsamını, bağımsız denetçi ve müşterinin karşılıklı sorumluluklarını ve bağımsız denetim sonunda müşteriye verilecek olan bağımsız denetçi raporu türlerine ilişkin hükümleri kapsar. Standardın amacı denetim sözleşmesinin hazırlanmasında denetçiye kılavuzluk etmektir.³³²

Birçok durumda, küçük işletmelerin sahip-yöneticileri kendilerinin ya da denetçilerinin sorumluluklarının tamamen farkında olmayabilmektedir. Özellikle sahip-yöneticiler uygulanabilir finansal raporlama çerçevesine uygun finansal tabloların hazırlanmasının kendi sorumlulukları olduğunu, bilhassa finansal tabloların hazırlanması işini işletme dışında yaptırdıkları durumlarda (muhasabe, kayıt tutma işlemlerinin dış kaynak sağlayan şirketlere yaptırılması gibi) tam olarak benimsemeyebilmektedir. Bu yüzden denetim sözleşmesi sahip-yöneticinin ve denetçinin kişisel sorumluluklarını açıkça belirtmelidir.³³³ Sahip-yöneticiler, finansal tabloları onların sorumluluğunda olduğunu veya finansal tabloların denetiminin yasal olarak denetçinin sağladığı diğer hizmetlerden oldukça farklı olduğunu kabul etmeyebilir. Bir denetim sözleşmesinin amaçlarından biri de böylesi herhangi bir yanlış anlamadan kaçınmaktır.³³⁴

Denetçi işletme yönetimiyle sürekli iletişim içinde olarak, işletmenin işleyişine, amaç ve stratejisine ilişkin bilgi toplar. Bu bilgiler denetim stratejisinin belirlenmesi ve işletme ortamının anlaşılması için önemlidir. Denetimin başlangıcında işletme yönetimiyle yapılacak toplantılar denetçinin vereceği hizmetin kapsamını, denetimin zamanlamasını ve denetim sonuçlarının teslim tarihini ortaya koyar. Bunların denetim sözleşmesine dahil edilmesi gerekmektedir.³³⁵

³³² Ertan İskender Ayhan ve Ali Altuğ Biçer, “KOBİ’lerin Denetim Standartları”, **XVIII. Türkiye Muhasebe Kongresi**, TÜRMOB Yayınları, Ankara: Yayın No: 399, 23-24 Eylül 2010, s.294.

³³³ IFAC, ISA 210.A20, s. 112.

³³⁴ Ayhan ve Biçer, s. 294.

³³⁵ Ayhan ve Biçer, s. 294.

Denetçi, kimi durumlarda, küçük işletmelerin tipik özelliklerinden doğan zayıflıklar nedeniyle, finansal tablolar üzerine bir fikir oluşturmada, yeterli kanıt elde etmenin mümkün olamayacağına kanaat getirebilir. Bu durumlarda, ilgili karar mercii tarafından izin verildiği yerde, denetçi, denetim anlaşmasını onaylamamaya ya da onaydan sonra çekilmeye karar verebilir. Öte yandan, denetçi, anlaşmaya devam etmeyi ama o zaman durumu görüşünde belirtmeyi seçebilir. Küçük bir işletme söz konusu olduğunda, denetim ve diğer hizmetler için olan sözleşmelerin koşullarını, tek bir birleştirilmiş sözleşmede belirtmek pratik olabilir.

UDS 220 Finansal Tabloların Denetiminde Kalite Kontrol

Bu standardın amacı; yapılan bağımsız denetimin kalitesinin kontrolüne ilişkin ilke, usul ve esasları belirlemektir. Bağımsız denetim şirketleri, yapılacak denetimin kalitesinin kontrolünü sağlayacak yeterli ve etkin kalite kontrol politika ve prosedürlerini kapsayan bir gözetim sistemi kurmak zorundadır. Bu standardın içeriğinde; hem denetimden sorumlu ortak baş denetçinin, bağımsız denetimin genel kalitesinin sağlanması konusundaki sorumluluklarına, hem de gerekli kalitede bir denetimin yapılıp yapılmadığına ilişkin gözetimi yapacak olan denetçinin sorumluluklarına açıklık getirilmektedir.³³⁶

Bu standart, kalite kontrol sistemi ve sözleşme ekibinin rolü, denetim kalitesinde liderliğin sorumlulukları, ilgili etik kurallar, müşteri ilişkilerinin ve özel sözleşmelerin kabulü ve sürekliliği, sözleşme ekibinin görevlendirilmesi, sözleşmenin yürütülmesi ve gözetim konularını düzenler.³³⁷

TTK gerçekleştirilecek bağımsız denetimin UDS'ye uygun olarak gerçekleştirmesini talep etmektedir. Dolayısıyla bağımsız denetim faaliyetini gerçekleştirecek şirketlerin IFAC tarafından yayımlanan etik kurallara ve kalite kontrol standartlarına uyum sağlamaları gerekmektedir. Bu standartlarda, bağımsız denetim şirketi tarafından yapılan denetimlerin kalitesinin yeterli olmasını sağlamak üzere bir kalite güvence sisteminin mevcut olması gerekmektedir. Uluslararası kalite standartlarının gereksinimlerinin karşılanabilmesi için, ortakların yaptıkları denetimleri

³³⁶ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 84.

³³⁷ İdil Kaya, s. 214-215.

sınayacak ve kalite güvence sisteminden sorumlu olarak görev yapacak ayrı kadrolara sahip olunması gerekmektedir. Tek başına veya az sayıda denetçiden oluşan şirketlerde ise bu ortamı sağlamak güç olacaktır.³³⁸

Sorumlu baş denetçi denetimin kalitesinden sorumludur. Ayrıca, ekipte yer alan bağımsız denetçilerin etik ilkelere uyumunu gözetir. Temel etik kurallar;³³⁹

- Dürüstlük,
- Tarafsızlık,
- Mesleki yeterlik, mesleki özen ve titizlik,
- Güvenilirlik ve
- Mesleki davranıştır.

Kalite kontrol sistemleri, politikaları ve prosedürleri denetim şirketinin sorumluluğundadır. UKKS 1’de de belirtildiği üzere, denetim faaliyetinin yürütülmesinde, sorumlu ortak baş denetçi, denetim faaliyetinin denetim standartları ile yasal düzenlemelere uygun olarak yapılması sürecinde, yönlendirme, gözetim ve verimlilikle ilgili hususlardan ve denetçi raporunun gerçeği yansıtacak şekilde hazırlanmasından sorumludur.³⁴⁰

UDS 230 Denetimde Belgelendirme

Bu standart, denetim standartlarına göre yapılan ve denetim görüşünü destekleyen işlemlerin belgelendirilmesi amacıyla düzenlenecek olan çalışma kağıtlarına ilişkin şekil, içerik ve genel esasları açıklar. Uygun ve yeterli bir şekilde hazırlanan çalışma kağıtları, bağımsız denetimin kalitesinin arttırılmasını, gözden geçirmelerin kolaylaşmasını sağlar.³⁴¹

³³⁸ Hüseyin Gürer, “Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Kurumsallaşmanın Getireceği Faydalar”, X. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, 5-9 Ekim 2011.

³³⁹ Vasfi Haftacı, s. 26.

³⁴⁰ İdil Kaya, s. 214-215.

³⁴¹ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 84-85.

Denetimin belgelendirilmesi, kağıt üzerinde, elektronik ortamda veya diğer ortamlarda olabilir. Belgelendirme, örneğin, denetimin programlarını, yapılan analizleri, hazırlanan notları, önemli konularla ilgili yazışmaları, bilgilendirme mektuplarını ve sunumları, kontrol listelerini, önemli konular hakkındaki yazışmaları (elektronik posta dahil) içermektedir.³⁴²

Denetçinin denetim belgelerinin hazırlanmasındaki sorumluluklarını belirleyen bu standart denetim belgelerinin zamanında hazırlanması, gerçekleştirilen denetim prosedürlerinin ve toplanan denetim kanıtlarının belgelendirilmesi, belgelerin nihai denetim dosyasında toplanmasını konu almaktadır.³⁴³

Bağımsız denetçi, bağımsız denetim görüşünü destekleyen ve ilgili kurallara uygun olarak yapıldığını kanıtlayan işlemlerin belgelendirilmesi amacıyla düzenlenecek çalışma kağıtlarını hazırlamakla yükümlüdür.³⁴⁴ Diğer bir deyişle, denetimde belgelendirme; elektronik ortamda ya da yazılı olmasına bakılmaksızın, denetçinin denetimin planlanması, yürütülmesi, uygulanan denetim prosedürleri ve toplanan denetim kanıtlarının yanısıra denetim görüşünü şekillendirmek üzere yaptığı tüm çalışmaların UDS'lere uygunluğunun sağlanmasını temin eder.³⁴⁵ Genel kabul görmüş denetim standartlarının öngördüğü mesleki titizlik ve özen gereği denetçilerin çalışma kağıtlarında açık uçlu ifadeler bırakmamaları gerekmektedir.³⁴⁶

Hazırlanan çalışma kağıtları sayesinde bağımsız denetçi raporu nihai hale getirilmeden çalışmaların gözden geçirilip, değerlendirilmesi kolaylaşır. Bununla birlikte bağımsız denetim sürecinin izlenmesi ve yönlendirilmesi konusundaki sorumlulukların yerine getirilmesi kolaylaşır ve gelecek dönemler içinde önem arz edecek konuların tespit edilmesine imkân verir. Çalışma kağıtlarının içerik, şekil ve kapsamı genellikle belirlenen önemli yanlışlık riskine, bağımsız denetimin yapılması ve

³⁴² Kavut, Taş ve Şavlı, s. 84-85.

³⁴³ İdil Kaya, s. 215.

³⁴⁴ Konrath, s. 129.

³⁴⁵ Louwers, Ramsay, Sinason, Strawser and Thibodeau, s. 139.

³⁴⁶ Messier Jr., Glover and Prawitt, s. 589.

sonuçlarının değerlendirilmesinde kullanılan mesleki yargıya ve tespit edilen istisnaların yapısı ve kapsamına göre değişiklik göstermektedir.³⁴⁷

Küçük bir işletmenin denetimi şüphesiz ki büyük işletmelerden farklıdır. Daha az sayıda denetçi yardımcısıyla gerçekleştirilebilecek bu denetimlerde, dökümantasyon daha az komplike ve daha az karmaşıktır.³⁴⁸ KOBİ'lerin küçük ölçekte olmaları denetim için gerekli belgelendirmenin yapılmasını güçleştirmektedir.³⁴⁹ İşletmenin muhasebe ve iç kontrol sistemlerini belgelendirmek için işin karmaşıklığına bağlı olarak farklı teknikler kullanılabilir. Yine de küçük işletmelerde akış şemalarının ya da not alma yönteminin kullanımı en verimli tekniklerdir. Bunlar kalıcı bilgi olarak saklanır ve ileriki yıllarda gerektiğinde gözden geçirilerek güncellenir. Küçük bir işletmenin denetçisi UDS 230 ışığında herhangi bir özel durumda çalışma kâğıdının içeriğinin belirlemede kendi mesleki yargısına başvurur.³⁵⁰ Küçük bir işletmenin çalışma kağıtları için bir muhafaza politikası kurmadaki bir anlayış, işletmelerinin yönetiminde kendilerine yardım edecek muhasebe bilgileri içeren çalışma kağıtlarının kopyalarını sahip-yöneticinin sık sık istemesidir. UDS 230, çalışma kağıtlarının denetçinin mülkiyetinde olduğunu ifade eder. Çalışma kağıtlarının parçaları veya alıntılarının denetçinin takdirinde işletmeye verilebilmesine rağmen, bunlar işletmenin muhasebe kayıtlarının yerine geçmez. Muhasebe kayıtları ile ilgili bu gereksinimi denetim sözleşmesinde belirtmek faydalı olabilir.³⁵¹

Bağımsız denetim çalışmasının belgelendirmesinde, denetim ekibinin kendi arasında yaptığı planlama toplantısında belirlenen stratejide önemlidir. Bu tip toplantılarda temel olarak aşağıdakilerin belirlenmesi ve belgelendirme/uygulama stratejisinin ortaya konması gerekmektedir.³⁵²

³⁴⁷ Ayhan ve Biçer, s. 295.

³⁴⁸ IFAC, ISA 230.A16, s. 151.

³⁴⁹ Masum Türker, "Turkish Accounting and Auditing Standards Perspective on SMEs and SMPs", s. 11-14.

³⁵⁰ Ayhan ve Biçer, s. 295.

³⁵¹ İdil Kaya, s. 215.

³⁵² Ayhan ve Biçer, s. 295.

- Son yapılan denetimden bu yana işletmede ve çevresinde olan değişiklikler ve bu değişimlerin denetim stratejisine olası etkileri
- İşletmenin denetim hizmetiyle ilgili beklentileri ve denetim sonuçlarının iletilme zamanı
- Önemli riskler
- Hata ve hile riskleri üzerinde strateji belirleme
- İşletmenin iç kontrol ortamının değerlendirilmesi ve yönetim prosedürlerinin test edilmesi
- Önemlilik ve kabul edilebilir hata seviyelerinin belirlenmesi
- Genel denetim stratejisi ve küçük işletmelere özgü yapılacak detay/geniş kapsamlı denetim prosedürlerinin tasarımı

Denetçinin, denetimi tek başına yürütebileceği küçük işletme denetimlerinde denetim ekip toplantısı ya da ikinci bir görüş alma söz konusu olmayacağı için bu süreçlere ilişkin belgelemenin de yapılmasına gerek olmayacaktır. Bununla birlikte denetçinin yine de yukarıda verilmiş olan hususlara ilişkin çalışmalarını, işletmenin diğer taraflarınca talep edilebileceğini de düşünerek anlaşılır ve açık bir biçimde belgelemelidir.³⁵³

KOBİ denetimlerinde denetçinin, bazı çalışmalarını çalışma kağıtlarına çapraz referans vererek tek bir çalışma kağıdı şeklinde belgelendirmesi daha verimli ve hatta yararlı olabilir. Tek bir çalışma kağıdında belgelendirilebilecek denetim çalışmalarına; işletmenin ve kontrol sisteminin tanınması, denetim stratejisi ve planı, UDS 320'ye göre belirlenmiş olan önemlilik, risklerin değerlendirilmesi, denetim sırasında not alınacak spesifik konular ve ulaşılan sonuçlar örnek olarak verilebilir.³⁵⁴

³⁵³ IFAC, ISA 230.A16, s. 151.

³⁵⁴ IFAC, ISA 230.A17, s. 151.

UDS 240 Finansal Tablo Denetiminde Denetçinin Hile ve Usulsüzlüğe İlişkin Sorumluluğu

Bu standardın amacı, finansal tabloların denetiminde bağımsız denetçinin hile ve usulsüzlüklere ilişkin sorumluluğunun belirlenmesidir. Standardın kapsamında hata, hile ve usulsüzlüklerin ortaya çıkarılması ve önlenmesi amacıyla işletme yönetiminin ve yönetimden sorumlu kişilerin sorumlulukları, bağımsız denetimin doğasından kaynaklanan kısıtlamalar, hile ve usulsüzlük nedeni ile önemli yanlışlıkların ortaya çıkarılması konusunda bağımsız denetçinin sorumluluklarının sınırı, bağımsız denetimin sürdürülebilmesi konusunda tereddüt yaratabilecek istisnai şartlar karşılaşıldığında yapılacak işlemler açıklanmıştır.³⁵⁵

Standart denetçinin amacını; finansal tablolarda hileden kaynaklanabilecek önemli yanlışlık riskini belirleyip değerlendirerek belirlenen risklere uygun karşılıkları tasarlayıp uygulayarak yeterli ve uygun denetim kanıtı toplamak olarak belirlemiştir.³⁵⁶ Bu kapsamda denetçinin sorumluluğu, denetimin doğasından kaynaklandığı üzere, kesin sonuçlar vermektense ziyade ikna edici sonuçlar sunmaktır. Bu yüzden denetçinin denetim planını hazırlarken ya da uygularken önemli olmayan hata ve hileleri ortaya çıkarmaya yönelik herhangi bir sorumluluğu yoktur.³⁵⁷ Bazı işletmelerde, özellikle KOBİ'lerde yönetimin risk değerlendirmeleri çoğunlukla çalışan hileleri ve varlıkların kötüye kullanılması risklerine odaklanmış olabilir.³⁵⁸ Tespit edilen hile finansal tabloların bütününe etkilemese dahi, tespit edilmesi durumunda denetçinin zaman kaybetmeden yönetim/yönetişimden sorumlu kişilerle görüşülmesi gerekmektedir.³⁵⁹ Bazı durumlarda yönetişimden sorumlu kişiler işletme yönetiminde de söz sahibidir. Bu durum çoğunlukla tek sahip yöneticinin bulunduğu KOBİ'ler için söz konusu olabilecektir. Bu gibi durumlarda ise yönetimden ayrı bir gözetim fonksiyonundan söz edilemeyeceğinden denetçinin yapabileceği hiçbir işlem yoktur.³⁶⁰

³⁵⁵ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 85.

³⁵⁶ Cosserat and Rodda, s. 91.

³⁵⁷ Messier Jr., Glover and Prawitt, s. 46.

³⁵⁸ IFAC, ISA 240.A13, s. 171.

³⁵⁹ Hayes, Dassen, Schilder and Wallage, s. 63.

³⁶⁰ IFAC, ISA 230.A21, s. 173.

Denetçi, işletmeye ve sahip-yöneticiye dair diğer servislerin karşılığı olarak sahip-yöneticinin kişisel finansal pozisyonu ve yaşam şeklinin bilgisini edinebilir. Bu bilgi, denetçinin usulsüzlüğe dair doğal riski değerlendirme niteliğini zenginleştirecektir. Finansal tabloları hazırlamaya ve denetimi makul olmayan kısa bir zaman diliminde tamamlamaya dair beklenmeyen talepler, ortada artan bir usulsüzlük ve hata riskinin bulunduğu işaret olabilir. Nitekim KOBİ sahip-yöneticilerinin genel algısı denetçinin finansal tabloların hazırlanması sürecinde yardımcı rol üstlenmesi yönündedir.³⁶¹

KOBİ'lerde etkin bir gözetim ve denetim yapısı ile yazılı davranış kurallarından söz etmenin çoğunlukla mümkün olmadığından, hileye yönelik yapılacak değerlendirmeler çokta ilgili ve uygulanabilir olmayacaktır. Büyük işletmelere nazaran dezavantajlı olan bu durumlarla birlikte KOBİ'ler sözlü dahi olsa dürüstlük ve etik kuralların önemliliğine ilişkin bir işletme kültürü oluşturmuş olabilir. Nitekim KOBİ'lerdeki tek adam hakimiyetinin çoğunlukla iç kontrol ve finansal raporlama süreçlerine yönelik bir anlayışının oluşmadığı yönündeki bir yetersizlik belirtisini ifade etmemektedir. Bazı işletmelerde yönetim yetkilendirmeleri yetersiz kontrolleri ve çalışan hilesi risklerini telafi etmeleri anlamında bir ihtiyaçtır. Fakat tek bir kişide toplanmış yönetim hakimiyeti kontrollerin yetersiz oluşturulabilme sonucunu doğuracağından iç kontroller için önemli bir eksiklik olacaktır.³⁶²

Bu amaca yönelik olarak denetçinin uygulayacağı denetim teknikleri işletme yönetiminin finansal tabloları vasıtasıyla yapmış olduğu beyanların doğruluğunu teyit edecek kanıtları toplamaya yönelik bir süreçtir. Fakat çoğu kez denetime alışkın olmayan çevrelerde denetçinin hata ve/veya hile aradığına dair yanlış bir yanılğı olmaktadır. Bu yaklaşımdan ötürü, yaptıkları işte hata/hile arandığı hissiyatıyla denetime tabi finansal tabloları hazırlayanlar ile hazırlanmasından sorumlu olanlar denetçiye karşı yeterince açık olmamak, eksik veya yanlış bilgi vermek yoluna gidebilmektedir. Denetçi her ne kadar işletmeden bağımsız bir kişi olsa da nihai olarak denetlenen finansal tablolarının işletme paydaşları nezdindeki güvenilirliğinin teminatıdır. Bu anlayış ve bilincin sadece işletme yöneticileri ya da finansal tablo

³⁶¹ ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 339.

³⁶² IFAC, ISA 230.A27, s. 174-175.

hazırlayıcılarına değil tüm işletme çalışanlarına aksettirilmiş olması denetim sürecinin sağlıklı bir şekilde tamamlanmasına katkı sağlayacaktır. Bu yüzden özellikle KOBİ'lerde yürütülecek denetim çalışmalarının başında gerek yöneticilere gerekse çalışanlara denetimin amacı, kapsamı ve işleyişi konusunda önceden yapılacak bir bilgilendirmenin denetim maliyetine olumlu katkıları bulunacaktır.³⁶³

UDS 250 Finansal Tabloların Denetiminde Kanun ve Diğer Yasal Düzenlemelerin Dikkate Alınması

Bağımsız denetçi, gerek planlama aşamasında gerekse bağımsız denetimin yürütülmesi ve raporlanması aşamasında denetlemekte olduğu KOBİ'nin tabi olduğu kanun ve ikincil mevzuata aykırılıkların, finansal tabloları önemli ölçüde etkileyebilecek düzeyde olup olmadığını inceler. Standart, mevzuata aykırı bir olay ya da durumun ortaya çıkarılması, önem derecesine bakılmaksızın, işletme yönetimi ya da çalışanların güvenilirliği veya bağımsız denetim üzerinde etkisi olabilecek diğer konuların göz önünde bulundurulmasını gerektirir.³⁶⁴

Bağımsız denetçi UDS 230'da belirtildiği üzere, denetlediği KOBİ'nin sektörüne özel kanun ve düzenlemeleri belgelendirir ve değişiklik olduğunda bu çalışma kağıtlarını güncelleyerek bağımsız denetimi yapılan işletmenin tabi olduğu mevzuat ve kanuna aykırı bir durum olup olmadığını kontrol eder. UDS 250 denetçinin işletmenin yükümlü olduğu yasal ve düzenleyici çerçeve hakkında genel bir anlayışa sahip olmasını gerekli kılar. Bunlar, finansal tabloların hazırlanmasıyla doğrudan ilgili olan kanun ve düzenlemelerin yanı sıra, işletmenin faaliyet göstermesi için yasal bir çerçeve sunan ve işletmenin işlerini yürütebilmesi için önemli olan kanun ve düzenlemeler de olabilir.³⁶⁵

Küçük işletmeler karmaşık olmayan faaliyetlere sahip olduğundan, tabi oldukları yasal ve düzenleyici mevzuat, daha büyük ve daha dağınık işletmelerin faaliyet gösterdikleri ortama nazaran daha az karışıktır. Küçük bir işletmenin denetçisi, ilgili sektöre özel kanunları ve düzenlemeleri ortaya koyduğunda, bu bilgi işletmenin

³⁶³ Bezirci ve Şavlı, s. 108.

³⁶⁴ ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 49.

³⁶⁵ Ayhan ve Biçer, s. 296.

bilgisinin bir parçası olarak kaydedilir ve ileriki yıllarda gerekli görülürse bunlar yeniden gözden geçirilerek, güncellenir.³⁶⁶

Küçük işletmelerin, yasal tüzel kişilik yapısını anlamak, özellikle farklı yapıların var olduğu durumlarda, finansal tablolar üzerindeki önemli yanlışlık risklerini tespit etmekte denetçiye faydalı olur. Örneğin sadece yasal gereklilikleri yerine getirmek için kurulmuş olan küçük bir işletme, şirket sahibi tarafından kişisel varlığının bir uzantısı olarak değerlendirilebilir. Bu değerlendirme şirket kaynaklarının kişisel faaliyetler için kullanılmasını ve beraberinde uygunsuz muhasebe kayıtlarını getirebilir. Ya da ileride satılmak amacıyla kurulmuş olan küçük bir işletmede, ileride işletme satışından elde edilecek geliri yüksek kılmak için, agresif gelir kaydı ve kâr eğilimini yüksek göstermek söz konusu olabilir.³⁶⁷

Finansal tabloların hazırlanmasıyla doğrudan ilgili bu kanun ve düzenlemeler dışında, işletmenin işleyişi ve işletmenin işlerini yürütebilme kabiliyeti için kritik olan yasal çerçeveyi çizen kanun ve düzenlemeler mevcut olabilir. Çoğu işletme, uygun şirket yönetmeliklerini içeren, finansal tabloların hazırlanmasıyla doğrudan ilişkili gereksinimlere tabidir. Denetçinin, finansal tabloların hazırlanması ile ilgili mevzuata dair muhasebe uzmanlığı, sahip yöneticinin ilgili yasal yükümlülüklerine uygun hareket edildiğinden emin olmasına yardım eder.³⁶⁸

UDS 260 Denetimle İlgili Hususların Yönetimden Sorumlu Kişilerle Görüşülmesi

Bu standart, bağımsız denetçi ile yönetimden sorumlu kişiler arasında finansal tabloların bağımsız denetiminde ortaya çıkabilecek hususların karşılıklı olarak görüşülmesine ilişkin ilke, usul ve esasları belirler. Standart ifadesinde yer alan iletişim sözcüğü ile; denetimle ilgili finansal raporlamaya ilişkin hususlara yönelik olarak denetçi ve müşteri işletme yönetimi arasında iki yönlü ve sağlıklı bir iletişimin kurulması gerekliliği vurgulanmaktadır. Bu konular üç başlık altında sınıflandırılabilir; UDS'ler kapsamında denetçilerin sorumluluğu, denetimin amacı/planı ve elde edilen

³⁶⁶ Ayhan ve Biçer, s. 296.

³⁶⁷ Ayhan ve Biçer, s. 296.

³⁶⁸ İdil Kaya, s. 216-217.

denetim sonuçlarının paylaşılması.³⁶⁹ Bu konulara örnek olarak aşağıdaki durumlar verilebilir:³⁷⁰

- Bağımsız denetim sırasında ortaya çıkabilecek sınırlamalar veya ilave gereksinimler
- İşletmenin finansal tabloları üzerinde önemli etkisi olan işletme yönetimi tarafından finansal tablolara alınmamış düzeltme kayıtları
- Finansal tablolarda önemli etkisi olabilecek hususlara ilişkin, bağımsız denetçi ile işletme yönetimi arasındaki uyumsuzluklar
- Varsa işletmenin sürekliliği üzerinde belirgin bir şüphe uyandırabilecek olaylar ve koşullar
- İç kontrol sistemindeki önemli zayıflıklar
- Finansal tablolarda açıklanması gereken önemli bir risk veya sorunun finansal tablolar üzerindeki muhtemel etkisi
- İşletmenin finansal tabloları üzerinde önemli etkisi olan ya da olabilecek muhasebe politikaları ve uygulamalarının seçimi

Küçük bir işletmede idari yapı iyi tanımlanmamış olabilir. Küçük işletmelerde karar alıcı yürütmeden sorumlu kişiler ile yöneticiler aynı kişiler olabilir. Şirketin günlük olarak kontrolü ve gözetiminde yer almayan, eş ve akrabalar da konuya dahil olabilir. Denetçi, küçük şirketin kontrolünün, gözetiminin ve idaresinin kimlere emanet edildiğini belirlemelidir.³⁷¹

Denetçi küçük işletmelerde yönetimin finansal performansı değerlendirmek için belirli kıstasları anlayıp değerlendirmelidir. Bu değerlendirme yönetimin finansal performans kıstaslarını manipüle etmek adına belirli baskılara maruz kalıp kalmadığını

³⁶⁹ Messier Jr., Glover and Prawitt, s. 594.

³⁷⁰ Ayhan ve Biçer, s. 297.

Cosserat and Rodda, s. 259.

³⁷¹ Ayhan ve Biçer, s. 297.

IFAC, ISA 260.A8, s. 221.

anlamak için önemlidir. Bu kıstasların işletme yönetimiyle görüşülmesi gerekmektedir.³⁷² Bu değerlendirmeler halka açık ya da büyük işletme denetimleri ile karşılaştırıldığında, yapılan görüşmelerin daha az yapılandırılmış bir şekilde gerçekleştirilebilecektir.³⁷³

UDS 265 İç Kontrol ile İlgili Eksikliklerin Yönetimden ve Yönetimden Sorumlu Kişilere ve Yönetime İletilmesi

Bu standart, denetlenen işletmedeki iç kontrol ile ilgili yetersizlikleri yönetimden sorumlu kişilere iletme sorumluluğuna ilişkin ilke, usul ve esasları belirler. Denetçi, denetimle ilişkili önemli yanlışlık risklerinin tespit edilmesi ve uygun denetim prosedürlerinin oluşturulmasında iç kontrol sisteminin eksikliklerini dikkate almalıdır. İç kontrol eksikliklerinin saptanmasındaki amaç, iç kontrol sisteminin etkinliği hakkında bir görüş vermek değildir. Bu standart, denetçilere tespit edilen iç kontrol eksikliklerinin yazılı olarak ve zamanında yönetimden sorumlu kişilere ve yönetime iletilmesini öngörmektedir.³⁷⁴

Bu UDS iç kontrollerin anlaşılmasında ve kontrol testlerinin tasarımında ve yürütülmesinde UDS 315 ve UDS 330'un hükümlerinin ötesinde denetçiye ilave sorumluluklar yüklenmez.³⁷⁵

3.6.2 300-499 Risk Değerleme ve Belirlenen Riskler Karşısında Denetçilere Uygulanacak Prosedür ve Teknikler

UDS 300 Finansal Tabloların Denetiminin Planlanması

Bu standart, planlamadan önce uyulacak esaslar, bağımsız denetimin planlanması, gerekli durumlarda planda değişiklik yapılması, planın yürütülmesi ve gözetimi, belgelendirme işletme yönetimi ve yönetimden sorumlu kişilerle kurulacak iletişim ve ilk denetimlerde dikkate alınacak hususları içerir.³⁷⁶

³⁷² Ayhan ve Biçer, s. 297.

³⁷³ IFAC, ISA 260.A31, s. 227.

³⁷⁴ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 87.

³⁷⁵ İdil Kaya, s. 217.

³⁷⁶ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 87.

Bağımsız denetimin planlanması, genel bağımsız denetim stratejisini ve ayrıntılı bir bağımsız denetim planı geliştirilmesini içerir ve denetçiye bağımsız denetim riskinin makul bir düzeye indirilebilmesini amaçlar. Denetimin planlanabilmesi için denetçinin, müşteri işletme ile ilgili şu bilgileri toplaması gerekmektedir:³⁷⁷

- Faaliyet gösterilen iş kolu ve özellikleri
- Uygulanan muhasebe politikaları
- İç kontrol sisteminin yeterliliği
- Finansal tablo kalemlerindeki önemlilik sıralaması
- Düzeltmeler yapılması gerekli olacağı düşünülen finansal tablo kalemleri

Bu standart denetçinin finansal tablo denetimini planlama sorumluluğunu düzenler. Söz konusu standart tekrarlanan denetimler için hazırlanmıştır. İlk denetim çalışması ilave hususların dikkate alınmasını gerektirir.³⁷⁸ İlk kez denetlenecek bir KOBİ'nin denetim sonuçlarında olumsuzluk saptanması halinde ne yapılacağı ve düzeltme sınırları konusunda denetçinin mesleki yargısına bırakılmıştır. Bu işletmelerin sorunlarının kaynağı saptandığında denetim için önerilen ücretlere göre ayrılmış bütçe çözüm üretecek zamanı karşılayacak düzeyde olmayacaktır ve denetim planının gözden geçirilmesini gerektirebilir.³⁷⁹

KOBİ'lerin denetiminde büyük ölçekli işletmelere uygulanan denetim programı farklı olmalıdır. Çok fazla detay içeren programlar yerine, denetlenen işletmeyi kavrayan uygun olmayan detay sorulardan arınmış, gerçeği ortaya çıkaracak öz sorulardan oluşmuş anketlerin kullanılmasına özen gösterilmelidir.³⁸⁰

³⁷⁷ Ümit Gücenme, **Muhasebe Denetim**, Aktüel Yayınları, Bursa: 2004 , s. 62.

³⁷⁸ İdil Kaya, s. 217-218.

³⁷⁹ Masum Türker, "Turkish Accounting and Auditing Standards Perspective on SMEs and SMPs", s. 11-14.

³⁸⁰ Masum Türker, "Turkish Accounting and Auditing Standards Perspective on SMEs and SMPs", s. 11-14.

Denetçi muhasebe kayıtlarını veya finansal tabloları hazırladığı zaman, denetim riski belirlenen alanları ve elde edilen kanıtları hesaba katmak amacıyla, denetim planı, yeterli esneklikte tasarlanmalıdır. Bu nedenle, küçük bir işletmenin denetçisi, kanıt elde etmeye dair yaklaşımın uygun bir şekilde koordine edilmiş olması ve çalışmanın verimliliği ile maliyetinin korunmuş olması için, muhasebe kayıtlarının veya finansal tabloların hazırlanmasında elde edilen bilgiyi dikkate almalıdır.³⁸¹

Denetim şirketlerinde müşteriler ve müşterilere sunulan hizmetler gerek yönetsel, gerekse kalite kontrol ve bağımsızlık kuralları gereği sistemsal bir şekilde takip edilmelidir. Yapılan hizmetin kapsamı, bağımsızlığa aykırı bir durum oluşturup oluşturmadığı, denetim ekibinin kimlerden oluşacağı, harcanan saatler, yapılan masraflar ve düzenleyici kuruluşlara yapılacak bildirimler takip edilmeli ve buna ilişkin bir yönetim bilgi sistemi oluşturulmalıdır.³⁸² Denetim tek başına yürütülebilecek bir faaliyet değildir, farklı yetenek ve eğitim düzeyinde denetçilerin oluşturduğu bir ekip ile gerçekleştirilir. Nitekim bir baş denetçi, bir kıdemli denetçi ve bir denetçi ile iki denetçi yardımcısından oluşan bir denetim ekibi ile üretim yapan KOBİ ölçeğinde bir işletmenin denetimi yaklaşık 300 saatlik* bir çalışma gerektirmektedir.³⁸³

KOBİ denetimleri küçük bir denetim ekibi ile yürütülebilir. Çoğu küçük işletmenin denetimi tek bir denetçi bazen de bir denetçi yardımcısı ile yürütülebilir. Küçük bir denetim ekibinin koordinasyonu ve ekip üyeleri arasındaki iletişim çok daha kolaydır. Küçük bir işletmenin denetimi için denetim stratejisi oluşturulması karmaşık veya zaman alıcı bir çalışma gerektirmez; denetim stratejisinin oluşturulması, denetlenen işletmenin büyüklüğüne, denetimin karmaşıklığına ve denetim ekibinin büyüklüğüne göre değişir. Örneğin tekrarlanan bir denetim için, önceki senenin denetim çalışmalarının tamamlanması aşamasında hazırlanan ve çalışma kağıtlarının gözden geçirilmesi ile önemli hususların belirtilmesi yönünde yapılan bir çalışmanın, KOBİ

³⁸¹ Carmichael, Willingham and Schaller, s.19.

³⁸² Hüseyin Gürer, “Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Kurumsallaşmanın Getireceği Faydalar”, X. **Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, 5-9 Ekim 2011.

* Sözü edilen çalışma zamanının makul güvence oluşturabilecek uygun denetim kanıtı toplanıp değerlendirilebilecek bir KOBİ için önerildiği unutulmamalıdır.

³⁸³ Carmichael, Willingham and Schaller, s.19.

sahip-yöneticisi ile yapılacak görüşmeler sonucunda gözden geçirilmesi ile cari yılda yapılacak olan denetim stratejisinin oluşturulması için yeterli olabilecektir.³⁸⁴

Ayrıca KOBİ denetimlerinin planlama aşamasında aşağıdaki hususların dikkate alınması önerilmektedir.³⁸⁵

- Olağan denetim prosedürlerinin uygulanmasının, ilgili önemli yanlışlık riskine göre gereksiz olduğu durumların tespit edilmesi yönünde denetim ekibinin yönlendirilmesi önemlidir.
- Denetim ekibinin her üyesinin tamamlamak durumunda olduğu belgelendirmeye ilişkin amaç ve gereklilikleri tam olarak anladığından emin olmak için zaman ayrılması, ekibin anlamadığı form ve kontrol listelerini tamamlamak için uzun süre harcamasının önüne geçecektir.
- Hile ve usulsüzlükle ilgili riskler tartışılmalıdır. Denetim ekibinin şüpheli, gözlemci ve sorgulayıcı olması teşvik edilmelidir.
- Bilinen ilişkili şirketlerin, bunlarla yapılan işlemlerin içeriğinin ve büyüklüğünün üzerinde durulması ve ekip içinde tartışılması önerilmektedir.
- Daha önceki dönemlerde hazırlanan denetim çalışmalarının, tekrar aynı detayda hazırlanması yerine cari dönemde ortaya çıkan değişikliklere paralel gözden geçirilmesinin mümkün ve uygun olup olmadığı değerlendirilebilir. Daha önceki denetim dosyalarında yer alan risk faktörleri ve ilgili iç kontrollerle ilgili belgelendirme, denetçinin işletmenin faaliyet konusu ve çevresiyle olan ilişkisine ilişkin değerlendirmesini gözden geçirmesi için yeterli olacaktır. Denetçi cari dönemde yeni sektörel eğilimler, temel operasyonel değişiklikler, yeni yapısal riskler ve gözden geçirilen iç kontrollere odaklanmalıdır.

³⁸⁴ IFAC, ISA 300.A11, s. 255.

³⁸⁵ Aslan Coşkun, “KOBİ’lerin Denetimde Uluslararası Denetim Standartlarının Uygulanması”, X. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, 5-9 Ekim 2011.

Eğer denetim, tek bir denetçi tarafından yürütülüyor ise, diğer ekip üyelerinin yönlendirilmesi, gözetimi ve çalışmalarının gözden geçirilmesi gibi hususlar ortaya çıkmayacaktır. Bu gibi durumlarda, tüm denetimi tek başına yürütmüş olan denetçinin tüm önemli yanlışlıkların farkında olması beklenir. Denetçi yargısının uygunluğu, aynı zamanda tüm denetimi gerçekleştiren denetçi tarafından değerlendirildiğinde yapılan çalışmanın objektifliği, konusunda şüphe oluşacaktır. Denetimin tek bir kişi tarafından yapıldığı ve özellikle karmaşık veya olağandışı konuların yer aldığı durumlarda, uygun/deneyimli diğer denetçilerden veya denetçinin bağlı olduğu meslek örgütü ile istişare etmesi uygun olacaktır.³⁸⁶

UDS 315 İşletmenin ve İşletme Ortamının Anlaşılması Suretiyle Önemli Yanlışlık Riskinin Belirlenmesi ve Değerlendirilmesi

Bu UDS, denetçinin, iç kontrolü de içeren, işletmenin ve onun çevresinin uygun bir şekilde anlaşılmasına dayanan finansal tablo ve iddia seviyesindeki risk değerlendirmeleri yapması gerektiğini belirtir.³⁸⁷ Standartta denetçiye risk değerlendirme prosedürü olarak sırasıyla yönetim ve diğerlerinin sorgulanması, analitik prosedürler, gözlem ve inceleme yöntemlerinin kullanılması önerilmektedir.³⁸⁸

Bu standardın amacı, muhasebe ve iç kontrol sistemlerinin yapısını anlamak ve denetim riskinin bileşenlerinden olan doğal (asıl, yapısal) risk, kontrol riski ve ortaya çıkarmama (tespit, bulgu) riskinin belirlenmesinde denetçiye yol göstermektir.³⁸⁹ Standart denetçinin isterse önemli yanlışlık riskini belirleyerek, isterse bu riskin bileşenlerinden doğal ve kontrol risklerini ayrı ayrı belirleyerek çalışmalarını planlayabileceğini ifade etmektedir. Bu seçim denetim şirketinin denetim metodolojisine bırakılmıştır.³⁹⁰

³⁸⁶ IFAC, ISA 300.A15, s. 256.

³⁸⁷ Aksoy, s. 341.

³⁸⁸ Hayes, Dassen, Schilder and Wallage, s. 197.

ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 176.

³⁸⁹ Melih Erdoğan, s. 16.

³⁹⁰ Messier Jr., Glover and Prawitt, s. 72.

Uluslararası standartlar işletmenin iç kontrol bileşenleri hakkında bilgi edinmek için denetçilerin risk değerlendirme prosedürlerini uygulamasını belirtmektedir. Gerek COSO gerekse ISA 315'te bu bileşenler:³⁹¹

- Kontrol ortamı
- Risk değerlendirme
- Bilgi sistemi
- Kontrol faaliyetleri
- Gözetim

olarak ifade edilmektedir.

KOBİ'lerde mevcut kontrol ortamı büyük işletmelerden yapı itibariyle farklı olacaktır. Örneğin, KOBİ'lerde yönetişimden sorumlu bağımsız veya dışarıdan üyeye rastlamak güçtür. Yönetişim rolü yönetim faaliyeti ile birlikte sahibi-yönetici tarafından doğrudan üstlenilebilmektedir. Kontrol ortamının bu yapısı diğer kontrollerin etkinliğini etkileyebilir ya da bunların hiç olmaması sonucunu doğurabilir. Örneğin, sahibi-yöneticinin kontrollerin belirlenmesindeki aktif katılımcı rolü üstlenmesi, görevlerin ayrılığı prensibinin uygulanamamasından kaynaklanabilecek risklerin önüne geçilmesinde etkili olabilir. Fakat bu durum kontrollerin aşılması vb. riskleri de beraberinde getirebilir.³⁹² Ayrıca, KOBİ'lerde kontrol ortamının unsurlarına ilişkin yazılı kanıtlara ulaşmak çoğunlukla güç olmaktadır. KOBİ'lerde çoğunlukla yönetim ve çalışanlar arasında sözel kuralların belirleyici olduğu etkin olmayan bir ortam hakimdir. KOBİ'lerde sıklıkla, yazılı olarak belirlenmiş davranış kurallarına rastlamak güçtür. Bunun yerine, dürüstlük ve sözlü iletişim yoluyla, yönetim tarafından örnek etik davranışın önemini vurgulayan bir kültür geliştirilmesi yoluna gidilmektedir.³⁹³ Sonuç olarak, KOBİ'lerin iç kontrol ortamının değerlendirilmesi için yönetimin ya da sahip-

³⁹¹ Hayes, Dassen, Schilder and Wallage, s. 231.

ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 176.

³⁹² IFAC, ISA 315.A76, s. 291.

³⁹³ IFAC, ISA 315.A77, s. 291-292.

yöneticinin tutum, bilinç ve kontrol faaliyetlerinin anlaşılması büyük önem taşımaktadır.³⁹⁴

KOBİ'lerde sorumluluklarının büyük işletmelere nazaran daha az olması ve yönetimin iş süreçlerine ilişkin öngörüsü nedeniyle iletişim süreçleri daha az yapılandırılmıştır ve bilgi elde etmek daha kolay olabilir.³⁹⁵

KOBİ'lerde yapılandırılmış bir risk değerlendirme süreci olması mümkün bulunmamaktadır. Bu gibi durumlarda, yönetim iş süreçlerine doğrudan kişisel katılımı yoluyla riskleri tanımlanmaktadır. Koşullar ne olursa olsun, tespit edilen risklerin ve yönetim tarafından ne şekilde algılandıkları hakkında soruşturma yapılması gereklidir.³⁹⁶

KOBİ'lerde finansal raporlamaya ilişkin bilgi sistemlerinin ve ilgili iş süreçlerinin büyük işletmelere nazaran daha az gelişmiş olması muhtemel olmakla birlikte raporlama sürecindeki rollerinin daha az olduğu söylenemez. Yönetim aktif katılımı olan KOBİ'lerin muhasebe prosedürlerine ilişkin geniş açıklamalara, karmaşık muhasebe kayıtlarına veya yazılı muhasebe politikalarına ihtiyacı olmayabilir. KOBİ'lerin sistemlerini ve süreçlerini anlamak bu anlamıyla daha kolay olabilir. Bilgi sistemi ve iş süreçlerinin anlaşılmasına yönelik bu süreç belge incelemesinden ziyade soruşturmalar ile sürdürülebilse de, bilgi sistem ve iş süreçlerini anlamaya yönelik ihtiyaç önemini koruyacaktır.³⁹⁷

KOBİ'lerde kontrol faaliyetlerinin oluşturulmasında kullanılan yaklaşımlar büyük işletmelerinki ile benzer olmakla birlikte, kontrol faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin formaliteler değişiklik gösterebilir. KOBİ'lerde kontrol faaliyetleri yönetim tarafından uygulanıyor olmaları itibariyle amaca uygun olamayabilmektedir. Örneğin, müşterilere kredi verme ve önemli satın almaların onaylanması için yönetimin tek söz sahibi olması önemli hesap bakiyeleri ve işlemleri üzerinde güçlü bir kontrol sağlarken, daha ayrıntılı denetim faaliyetlerine olan ihtiyacı da azaltabilmektedir.³⁹⁸ Nitekim KOBİ

³⁹⁴ IFAC, ISA 315.A78, s. 292.

³⁹⁵ IFAC, ISA 315.A87, s. 294.

³⁹⁶ IFAC, ISA 315.A80, s. 292.

³⁹⁷ IFAC, ISA 315.A85, s. 293-294.

³⁹⁸ IFAC, ISA 315.A93, s. 295.

denetimlerine ilişkin kontrol faaliyetleri gelir, satın alma ve ücret döngüsü gibi temel işletme döngülerine yoğunlaşmaktadır.³⁹⁹

KOBİ'lerde kontrollerin gözetimi genellikle yönetimin veya operasyonel işlemlerden sorumlu sahibi-yöneticinin yakın katılımı ile gerçekleştirilir. Sahip-yöneticinin bu tutumu, genellikle, beklenti ve finansal bilgilerden önemli sapmaların kontrolü için gerekli düzeltici önlemlerin alınmasına yardımcı olacaktır.⁴⁰⁰

İşletmelerde ve hatta KOBİ'lerde karşılaşılan en büyük sorunlardan birisi muhasebe sisteminde yapılan hatalı ve hileli işlemlerdir. KOBİ'lerde genelde daha az vergi ve kâr payı ödemek için işletmenin kârı daha az gösterilmek istenebilir, ve bu amaçla yönetim finansal tablolar üzerinde hile yapabilir.⁴⁰¹ İç kontrol sisteminin yetersiz olması ve gerçekleşmesi muhtemel işletme ve hile risklerine karşı, denetçinin halihazırda yürütülmekte olan kontrol faaliyetlerini değerlendirerek kontrol riskini belirlemede dikkatli olması ve çalışmalarını ona göre yönlendirmesi gerekmektedir.⁴⁰² Birçok küçük işletmenin denetimi tek bir denetçi ile yürütülebilir olduğundan, hata ve hileden kaynaklanabilecek önemli yanlışlık risklerine ilişkin sorumluluk sözleşme ortamında olacaktır.⁴⁰³

KOBİ'ler işletme hedeflerine ulaşmak için daha az yapılandırılmış araç ve basit süreç ve prosedürleri kullanır.⁴⁰⁴ İşletme yönetimi tarafından yapılan hileleri ortaya çıkarabilmek için her işletmenin uygun bir iç kontrol ve denetim mekanizmasına sahip olması gerekir. Fakat KOBİ'lerin büyük bir kısmının böyle bir mekanizmaya sahip olmaması nedeniyle bağımsız denetçilerin çalışmalarında maddilik testlerine ağırlık vermesi daha uygun olacaktır.⁴⁰⁵ Bununla birlikte denetlenecek işletmenin muhasebe

³⁹⁹ IFAC, ISA 315.A94, s. 295.

⁴⁰⁰ IFAC, ISA 315.A100, s. 296.

⁴⁰¹ Ayhan ve Biçer, s. 298.

⁴⁰² Louwers, Ramsay, Sinason, Strawser and Thibodeau, s. 4.

⁴⁰³ IFAC, ISA 315.A16, s. 276.

⁴⁰⁴ IFAC, ISA 315.A45, s. 283.

IAASB, s. 2.

⁴⁰⁵ Whittington and Pany, s. 278-279.

International Auditing and Assurance Standards Board, **Applying ISAs Proportionately with the Size and Complexity of an Entity**, Staff Questions and Answers, August 2009, s.2.

yapısı ve kontrol sistemi karmaşıklıktıkça denetçide çalışmalarını ve bunların belgelendirilmesini de aynı kapsamda genişletmek durumundadır.⁴⁰⁶

Bazı KOBİ'ler analitik prosedürler için kullanılabilir ara veya aylık finansal bilgilere sahibi olmayabilir. Bu gibi durumlarda denetçi, analitik inceleme prosedürlerini, denetimin planlaması veya soruşturma yoluyla bazı bilgilerin elde edilmesi amacıyla sınırlı olsa da kullanabilir. Denetlenen KOBİ'nin denetlenecek finansal tablolarının bir taslağının ortaya çıkması ile ise önemli yanlışlık riskinin tespit edilmesine yönelik olarak analitik inceleme prosedürlerini kullanması mümkün olacaktır.⁴⁰⁷

Küçük işletmelerde az sayıda çalışan istihdam ediliyor olması görevlerin ayrılığı prensibinin etkin bir şekilde uygulanmasına engel teşkil etmektedir. Ancak, sahip-yöneticilerce yönetilen KOBİ'lerde büyük işletmelere nazaran çok daha etkin bir gözetim yapmak mümkün olabilir. Sahip-yönetici tarafından yürütülen gözetim faaliyeti görevlerin ayrılığı prensibinin uygulanmasının çokta mümkün olmadığı bu tip işletmelerde sınırlı da olsa telafi edici bir önlem olarak değerlendirilebilir.⁴⁰⁸ Diğer taraftan, sahip-yöneticinin iç kontroller üzerindeki bu mutlak hakimiyeti, kontrollerin kendi üzerindeki etkisini azaltmaya yönelik olarak kullanılabilir. Bu nedenle denetçinin hileden kaynaklanabilecek önemli yanlışlık riskini değerlendirirken, bu durumu dikkate alması gerekmektedir.⁴⁰⁹

KOBİ'lerde özellikle küçük ölçekli olanlarda, işletme faaliyetlerinin yürütülmesinde iç kontrol sistemi yetersizdir. Benzer şekilde KOBİ'lere mal satan satıcılar ile mal satışı yapılan müşterilerin çoğunluğunun iç kontrol yapılarında yetersizdir. Denetim uygulamalarında sağlıklı teyitlerin gerçekleştirilememesi nedeniyle, önce işletme çalışanları ile gerekli çalışmalar yapılmalı daha sonra, işletme yöneticileri ve en son olarak da işletme sahibi ile görüşülerek denetim tamamlanmalıdır.⁴¹⁰ KOBİ'ler finansal performansın ölçülmesi ve

⁴⁰⁶ Hayes, Dassen, Schilder and Wallage, s. 280.

⁴⁰⁷ IFAC, ISA 315.A10, s. 274.

⁴⁰⁸ IFAC, ISA 315.A49, s. 284.

⁴⁰⁹ IFAC, ISA 315.A50, s. 284.

⁴¹⁰ Masum Türker, "Turkish Accounting and Auditing Standards Perspective on SMEs and SMPs", s. 11-

değerlendirilmesine yönelik süreçlere sahip olmadığından, yönetim kademesi ile yapılacak sorgulamalarda performansa yönelik değerlendirmelerin yokluğunun tespit edilmesi durumunda önemli yanlışlık riskinin yüksek olarak belirlenmesi gerekecektir.⁴¹¹

UDS 320 Denetiminin Planlanması ve Yürütülmesinde Önemlilik

Önemlilik kavram, bilginin açıklanmaması, yanlış veya eksik açıklanması nedeniyle finansal tabloları esas alarak karar veren finansal tablo kullanıcılarının ekonomik kararlarını etkileyebilecek hususları kapsar. Bu standart aynı zamanda denetim riski, kanıt sayısı ve önemlilik arasındaki ilişkileri de açıklar.⁴¹² Bağımsız denetçi, önemli yanlışlıkların belirlenebilmesi için bağımsız denetim planını oluştururken önemlilik seviyesi belirler.⁴¹³ Bağımsız denetçi, bağımsız denetim tekniklerinin yapısını, zamanlamasını, kapsamını ve yanlışlıkların etkisini değerlendirirken denetim riski, önemlilik ve maliyetleri dikkate almak zorundadır.⁴¹⁴

Küçük işletmeler gelişme seviyeleri göz önünde bulundurularak olgun ya da gelişmekte olan işletmeler olarak sınıflandırılabilir. Gelişmekte olan küçük işletmelerin yapısı göz önünde bulundurulduğunda, denetimde kullanılacak önemlilik seviyesi belirlemek için faaliyet performans göstergesi olarak değerlendirilecek vergi öncesi kâr gibi genel kabul görmüş ölçüler yeterli olmayabilir. Denetçi finansal tablo kullanıcılarının geleneksel olarak belirlenmiş önemlilik kıstaslarını esas almayacaklarını düşünürse, kendi bilgisi ve finansal tablo okuyucularının beklentileri doğrultusunda önemlilik seviyesini tespit etmelidir. Örneğin gelişmekte olan bir işletmenin cirosu yoksa ya da çok azsa, faaliyet giderlerini önemlilik seviyesini belirlemekte kullanmak ilgililerin önemlilik algısı açısından daha uygun olabilir.⁴¹⁵ Ya da vergi öncesi kârın büyük bir bölümünün sahip-yönetici tarafından yönetim kurulu ücreti (huzur hakkı)

⁴¹¹ IFAC, ISA 315.A10, s. 274.

⁴¹² Kavut, Taş ve Şavlı, s. 88-89.

⁴¹³ Ayhan ve Biçer, s. 298-299.

⁴¹⁴ Konrath, s. 429.

⁴¹⁵ Ayhan ve Biçer, s. 298-299.

Konrath, s. 156.

olarak işletmeden çekiliyor olması gibi durumlarda, önemlilik seviyesini bu işlemde önce belirlemek daha uygun olabilir.⁴¹⁶

Önemlilik, işlemin finansal tablolardan çıkartılmasının veya hatalı ifade edilmesinin büyüklüğüne bağlıdır. Önemlilik, bir bilginin anlamlı olması için sahip olması gereken temel nitel tipik özellik olmaktan öte, denetçinin karar verme durumundaki eşik noktası olarak belirlenmelidir. Bu nedenle denetçinin; denetimi planlarken, yürütürken ve sonuçlarını değerlendirirken önemlilik seviyesine ilişkin alacağı kararlarda salt nicel verileri dikkate almaması gerekir.⁴¹⁷ Denetçinin bu yöndeki mesleki yargısını kullanmasını olumsuz etkileyebileceğinden, muhasebe ve denetim standartlarında önemlilik seviyesinin hesaplanmasına ilişkin önerilere açık bir şekilde yer verilmemektedir.⁴¹⁸

Denetim planlaması açısından, nitel ve nicel anlamda; önemliliğin ölçülmesi gereklidir. Önemlilik üzerine bu ön değerlendirmenin bir amacı, denetim stratejisini belirlerken denetçinin dikkatini daha önemli finansal tablo kalemlerine odaklamaktır. Nicel anlamda önemliliğin nasıl ölçüleceğine dair mutlak bir kural bulunmadığından, denetçi her durumda, mesleki yargısını kullanacaktır. Nicel önemliliğin ölçülmesinde kullanılan bir yaklaşım, finansal tablolardaki aşağıdakiler gibi önemli bir hesap kaleminin yüzdesinin kullanılmasıdır:⁴¹⁹

- Vergi öncesi kâr veya zarar (%5-10)
- Hasılat (% 0.5-1)
- Bilanço toplamı (%1-2)

Şirket başa baş noktasında ya da yakınındaysa, uygun olmayacak şekilde düşük önemlilik düzeyi ortaya çıkacağından, önemliliği vergi öncesi sonuçların yüzdesi olarak ölçmek, gereksiz şekilde detaylı denetim prosedürlerine sebep olacağı için uygunsuz

⁴¹⁶ IFAC, ISA 320.A8, s. 319.

⁴¹⁷ Konrath, s. 155-156.

⁴¹⁸ Nuran Cömert, "Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesinde Kullanılabilecek Yöntemler", **Mali Çözüm**, Ocak-Şubat 2012, Sayı:109, s. 29.

⁴¹⁹ Carmichael, Willingham and Schaller, s. 140.

ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 153.

olabilir. Böyle durumlarda, denetçi, yüzde metodunu hasılat veya bilanço toplamı üzerinden hesaplayabilir. Alternatif olarak, önceki yıllarda ölçülmüş önemlilik seviyelerine ve sonuçların normal düzeylerine uyularak önemlilik değerlendirilebilir.

Standart finansal tabloların geneli için belirlenen önemlilik düzeyinin yanında ayrıca işlem sınıfları, hesap bakiyeleri ve açıklamalar için belirlenen performans önemliliğinin kullanılmasını öngörmektedir. Performans önemliliğinin belirlenmesi ise basit bir hesaplama işinden ziyade deneyime dayalı mesleki yargı gerektiren bir iştir.⁴²⁰

Küçük işletme denetimlerinde sıklıkla, taslak finansal tablolar denetimin başında denetçiye sunulmaya hazır değildir. Böyle durumlarda, denetçi o andaki mevcut en iyi bilgiyi kullanır. Eğer varsa mevcut yılın mizanı kullanılabilir. Önemliliğin ön değerlendirilmesinde kullanılan bir genel yaklaşım, önceki yılın denetlenen yıldaki bilinen şartlara göre düzeltilmiş, denetlenmiş finansal tabloları üzerinde önemliliği hesaplamaktır.

Denetim planlaması açısından önemlilik hesaplanmasında hangi esas kullanılırsa kullanılsın; denetçi, denetim prosedürlerinin sonuçlarını değerlendirirken önemliliği yeniden dikkate alır. Bu yeniden ölçüm, taslak haldeki finansal nihai hallerini, tüm kararlaştırılmış düzeltmeler ve denetim sırasında edinilen bilgilerle uyum içinde hesaba katar.

Raporlama aşamasında önemlilik, nicel terimlerde düşünülmesine rağmen, net bir kritik eşik değerinden ziyade, denetçinin yargı kullandığı değerler aralığı söz konusudur. Her ne kadar değer sınırları üzerindeki varsayımlar nitel muhakemeler uygulanarak aşılabilsede, bu aralığın üst sınırının üzerindeki miktarlar önemli; alt sınırının altındaki değerler önemsiz olarak varsayılır.⁴²¹

⁴²⁰ Cömert, "Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesinde Kullanılabilecek Yöntemler", s. 37.

Cosserat and Rodda, s. 151.

⁴²¹ Carmichael, Willingham and Schaller, s.141.

UDS 330 Belirlenen Riskler Karşısında Denetçinin Uygulayacağı Teknikler

Bu standardın amacı UDS 315'e göre, finansal tablolarda belirlenmiş önemli yanlışlık riskleri ve finansal tablolarda işletme yönetimi tarafından yapılan açıklamaların incelenmesinde yapılacak işlemler ile uygulanacak ek bağımsız denetim tekniklerinin tasarımı ve geliştirilmesine yönelik ilke, usul ve esasları belirlemektir. Bu standart kapsamında, bağımsız denetçi tarafından gerçekleştirilecek işlemlerin yapısı, zamanlaması ve kapsamına, bağımsız denetçinin mesleki yargısına bağlı olarak, uygulanacak kontrol testleri ile ek bağımsız denetim tekniklerinin ve analitik prosedürlerin tasarlanmasına ve belgelendirilmesine dair açıklamalara yer verilmiştir.⁴²²

Bağımsız denetim, finansal tabloların önemli bir yanlışlık içermediği konusunda makul bir güvenceyi sağlayacak şekilde tasarlanır ve yürütülür. Makul güvence, bir bütün olarak finansal tabloların önemli bir yanlışlık içermediğine dair bir sonuca varmada yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtının toplanmasıdır.⁴²³

Etkili çalışan bir kontrolün olmaması veya kontrol sistemini test etmenin verimli olmadığı düşünüldeği durumlarda ise, bağımsız denetçi yalnızca bağımsız denetim teknikleri uygulamanın yeterli olabileceğine ve bağımsız denetimde kontrollerin etkilerini göz önüne almaya gerek bulunmadığına karar verebilir. Ancak, bağımsız denetçinin bu tür kararları verirken, yalnızca bağımsız denetim teknikleri uygulamasının önemli yanlışlık riskinin kabul edilebilir bir seviyeye indirebileceği konusunda emin olması gerekir. Bağımsız denetçi tarafından bağımsız denetimde yararlanılabilecek kontrol faaliyetlerinin olmadığı küçük işletmelerde, bağımsız denetim, maddilik testlerine ağırlık vererek gerçekleştirilir.⁴²⁴ Ancak, kontrol faaliyetlerinin olmadığı bu gibi durumlarda da yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtı elde edilmesine özen gösterilir. Fakat bu analitik inceleme prosedürlerinin hiç kullanılmayacağı anlamına gelmemelidir.⁴²⁵

⁴²² Kavut, Taş ve Şavlı, s. 89.

⁴²³ Ayhan ve Biçer, s. 299.

⁴²⁴ Aksoy, s. 327.

IFAC, ISA 330.A18, s. 332.

⁴²⁵ ACCA, **Audit and Internal Review (UK Stream)**, s. 134.

Denetçilerin KOBİ'lerde iç kontrollerin varlığı durumunda dahi, büyük işletmelere nazaran daha az sayıda işlem gerçekleştiriyor olmaları itibariyle, KOBİ finansal tablolarını denetlerken kontrol riskini maksimum kabul ederek maddilik testlerine yoğunlaşmaları daha az maliyetli olacaktır. Diğer bir ifade ile KOBİ'lerde gerçekleşen işlemlerin %100'üne yakınına denetlemek bile, maddilik testlerini azaltmak üzere gerçekleştirilecek kontrol testlerinin planlaması ve uygulanmasından daha az maliyetli ve faydalı olabilecektir.⁴²⁶

Diğer bir bakış açısıyla, bazı KOBİ'ler verilerini depolarken ya da finansal tablolarını hazırlarken profesyonel bir ERP programı kullanmadığı için aritmetiksel hata yapma riski çok fazladır. Bu tarz yapılan çalışmalar bazı kötü niyetli şirket çalışanları tarafından kasten değiştirilmiş olabilir ya da kullanılan programın yeterli kontrolleri barındırmıyor olması nedeniyle gerçekleşebilir. Bu sebeple bağımsız denetçinin bu hesaplamaları detaylı şekilde kontrol ederek bu verilerin oluşturulmasında esas alınan bilgi ve belgeleri kontrol etmesi gerekmektedir. Denetim stratejisi olarak maddilik testlerine ağırlık verildiğinden dolayı sistem tarafından çıkartılan bazı raporlarında örneklem seçilerek kontrol edilmesi yararlı olacaktır.⁴²⁷

UDS 402 Dışardan Hizmet Alan İşletmelerde Denetime İlişkin Önemli Hususlar

Bu standart denetçinin diğer hizmet kuruluşlarından hizmet alan müşterileri için yürüttükleri denetimlerde yeterli ve uygun kanıt toplama sorumluluğunu ele alır. Özellikle, denetçinin UDS 315 ve UDS 330'u uygulayarak müşteri işletme hakkında, dışarıdan alınan hizmetin iç kontrol sistemini nasıl etkilediğini göz önüne alarak, önemli yanlışlık risklerinin tanınması ve değerlendirilmesi suretiyle ve söz konusu risklere karşı daha fazla denetim prosedürü tasarlayıp uygulayacak bir görüşe sahip olması konusunu daha da geliştirir.⁴²⁸

Bu standart, muhasebe sistemi ile ilgili kayıtların tutulması ve bilgilerin işlenmesi amacıyla dışarıdan hizmet alan işletmelerin bağımsız denetiminde, söz

⁴²⁶ Konrath, s. 244.

⁴²⁷ Ayhan ve Biçer, s. 299.

⁴²⁸ İdil Kaya, s. 219.

konusu hizmetlerin işletmenin iç kontrol sistemine olan etkisinin belirlenerek, önemli yanlışlık riskinin değerlendirilmesi ve bu kapsamda gerekebilecek ek bağımsız denetim tekniklerinin ve analitik testlerin tasarlanmasına ve belgelendirilmesine dair açıklamalara yer verilmiştir.⁴²⁹

KOBİ'ler defter tutma hizmetlerinden finansal raporlarının hazırlanmasına kadar çeşitli birçok hizmetlerini dış kaynak kullanımı yolu ile sağlayabilmektedir. Türkiye'de KOBİ'lerin çoğunluğu; muhasebe hizmetlerini, bu yol ile karşılamaktadır.⁴³⁰ Muhasebe defterlerinin ve finansal tabloların işletme dışında hazırlanıyor olduğu bu gibi durumlar yönetimin finansal tabloları hazırlama ya da yönetişimden sorumlu olanların bu tablolara ilişkin sorumluluklarına herhangi bir kısıtlama getirmez.⁴³¹

Denetlenen işletmenin dışarıdan hizmet almıyor olması durumunda bu standardın kullanımı söz konusu olmayacaktır.⁴³²

UDS 450 Denetim Sürecinde Tespit Edilen Yanlışlıkların Değerlendirilmesi

Bu standart, denetim sırasında tespit edilen ve eğer varsa, finansal tablolarda düzeltilmemiş olan yanlışlıkların finansal tablolar üzerindeki etkisini değerlendirme konusunda denetçi sorumluluğunu açıklamaktadır. Denetçinin amacı, finansal tablolarda önemli yanlışlıkların olup olmadığı hususunda makul güvence sunmaktır. Bu nedenle, denetçi, denetimde tespit edilen yanlışlıkların yapısını değerlendirerek bu yanlışlıkların başka yanlışların var olduğuna ilişkin bir gösterge olup olamayacağı değerlendirilmeli ve denetim stratejisi ve denetim planının değiştirilmesine gerek olup olmadığı konusunda karar vermelidir.⁴³³

⁴²⁹ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 89.

⁴³⁰ Masum Türker, "Turkish Accounting and Auditing Standards Perspective on SMEs and SMPs", s. 5.

⁴³¹ IFAC, ISA 402.A5, s. 354.

⁴³² IAASB, s. 4.

⁴³³ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 90.

UDS 500 Denetim Kanıtları

Bağımsız denetim kanıtı, finansal tablolar ve diğer bilgilere temel teşkil eden muhasebe kayıtlarındaki bilgileri de içeren, bağımsız denetçinin görüşünü dayandırdığı sonuçlara ulaşmak için kullandığı her tür bilgidir.⁴³⁴

Bu standart, finansal tablo denetimi esnasında, toplanacak denetim kanıtlarının niteliği ve miktarı ile denetçi görüşünü oluşturacak makul sonuçlara ulaşılmasına olanak veren yeterli ve uygun kanıtların toplanmasına yönelik denetçilerce kullanılacak denetim yöntem, teknik ve prosedürlerinin tasarlanması ve uygulanması konusundaki denetçinin sorumluluğunu açıklar.⁴³⁵

Denetim kanıtı; denetçinin, denetim görüşünün temelini oluşturan sonuçlara ulaşmak amacıyla topladığı ve kullandığı bilgilerden oluşur. Denetçi, denetim görüşüne temel oluşturacak sonuçlara ulaşmak için, yeterli ve uygun miktarda denetim kanıtı toplanmalıdır. Standartta yer alan “yeterli” ifadesi ile kanıtların sayısı, “uygun” ifadesi ile ise denetim kanıtlarının kalitesi/güvenilirliği ve kanıtların ilgililiği kastedilmektedir.⁴³⁶

İşletme yönetiminin sorumluluğu, işletmenin muhasebe kayıtlarına dayanarak finansal tabloları hazırlamaktır. Bağımsız denetçi ise, uyguladığı denetim teknikleri sonucunda, muhasebe kayıtlarının tutarlı ve finansal tablolarla uyumlu olduğu hususunda bir görüş verir.⁴³⁷ Denetçi çeşitli denetim tekniklerini kullanarak destekleyici kanıt toplar:⁴³⁸

⁴³⁴ Ayhan ve Biçer, s. 300.

⁴³⁵ İdil Kaya, s. 220.

⁴³⁶ ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 169.

⁴³⁷ Ayhan ve Biçer, s. 300.

⁴³⁸ Ayhan ve Biçer, s. 300.

1. Fiziki inceleme: Belgelerin ve işletmenin kayıtlarında gösterilen varlıkların fiziki inceleme yoluyla teyit edilmesidir.
2. Gözlem: Gözlem belirli faaliyetlerin yürütülmesi ve tamamlanması sırasında hazır bulunmaktır.
3. Doğrulama: Doğrulama işlemi bağımsız denetçinin müşteri KOBİ dışındaki 3. kişi ve kaynaklardan mutabakat almasıdır.
4. Soruşturma: Denetim süreci içerisinde denetçinin ilgililerden işlemlerle ve konularla ilgili olarak yazılı veya sözlü bilgi almasıdır.
5. Kayıt sisteminin yeniden kontrolü: Örneklemeler yoluyla kaynak belgelerin seçilmesi, bu belgelerden hareketle muhasebe kayıt ortamında ileriye doğru giderek, incelenen konu ile ilgili muhasebe kayıtlarının doğruluğu araştırılmasıdır.
6. Yeniden hesaplama: İşletme tarafından yapılmış olan hesaplamaların denetçi tarafından yeniden yapılarak matematiksel olarak doğrulanmasıdır.
7. Belge incelemesi: Bir işlem veya olaylarla ilgili olarak muhasebe sisteminde var olan ile ilgili tüm belgelerin ayrıntılı olarak incelenmesidir.
8. Göz atma: Denetçinin muhasebe ortamına kabaca göz atarak olağandışı durumları ortaya çıkarmasıdır.
9. Analitik inceleme: Karşılaştırmalar, oran analizleri, karşılıklı hesaplar arasında ilişki kurarak finansal bilgilerin değerlendirilmesidir.

Denetçi, yeterli sayıda ve güvenilirlikte kanıt toplamakla yükümlüdür. Denetçinin yeterli sayıda kanıt toplama kararına etki eden başlıca etmenler; önemlilik, risk, ekonomik faktörler, ana kütlelerin büyüklüğü ve özelliğidir.⁴³⁹ Denetim kanıtlarında diğer önemli bir husus ise güvenilirlik yani kalitedir.⁴⁴⁰

⁴³⁹ Cosserat and Rodda, s. 162.

⁴⁴⁰ Ayhan ve Biçer, s. 300.

KOBİ muhasebe defterlerinin çoğunlukla gerçeği göstermekten uzak bir şekilde kanuni zorunlulukları yerine getirmek üzere hazırlanıyor olmasından ötürü, bu bilgiler ile hazırlanacak finansal tablolarında önemli yanlışlık riski barındırıyor olma olasılığı fazladır. Muhasebe kayıtları ve finansal tablolar zaman zaman denetçinin ihtiyaç duyacağı denetim kanıtlarını nadiren tam olarak sunabilecektir, hatta bazen hiçbirini dahi sunamayabilir. Bu tip bir durumda sunulan denetim hizmeti çoğu zaman bir anakütlenin tamlığına veya öğelerin finansal tablolarda verilen değerlerine ilişkin gerekli kanıtlardan bazılarını sağlamaktan daha fazla bir şey sunmayacaktır. Bu tip durumlarda, çoğunlukla özel bir denetim çalışmasına ihtiyaç duyulacaktır. Büyümekte olan işletmelerde sıklıkla karşılaşılabilen bu durum, sahip-yöneticilerin zamanın, emeğinin ve ilgisinin büyük bir bölümünü operasyonel faaliyetlerin yürütülmesine harcadığından muhasebe fonksiyonunun kapsamı ve etkinliği arka planda kalabilmektedir.⁴⁴¹

UDS 501 Denetim Kanıtı – İlave Konulara İlişkin Önemli Hususlar

Kanıt toplama sırasında finansal tablolarda yer alan özellikli hesap bakiyeleri ile diğer dipnot açıklamalarına yönelik gerekli çalışmaların yapılmasına dikkat edilmelidir. Bu standart, finansal tablolarda yer alan özellikli hesap bakiyeleri ile diğer dipnot açıklamalarına ilişkin denetim kanıtı elde edilmesinde denetçiye yol gösterir. Bu standart denetçinin incelenen birimle ilgili “stokların fiziki sayımına katılımı”, “dava ve iddialara ilişkin soruşturma yapılması”, “uzun vadeli yatırımların değerlendirilmesi ve açıklanmasını” ve “bölümlere göre bilgilendirme” yapılması konularına yönelik açıklamalar içermektedir.⁴⁴²

Bu standart UDS 330, UDS 500 ve diğer ilgili UDS'lere uygun olarak, finansal tablolar denetiminde stoklara, işletmeyi ilgilendiren dava ve iddialara, bölüm bilgilerine ilişkin olarak yeterli miktarda ve uygun kanıt toplamada denetçi tarafından dikkate alınacak özellikli konuları düzenler.⁴⁴³

⁴⁴¹ ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 339-340.

⁴⁴² Kavut, Taş ve Şavlı, s. 91.

⁴⁴³ İdil Kaya, s. 220.

UDS 505 Dış Kaynaktan Doğrulamalar

Bu standardın amacı denetçiye bir denetim kanıtı toplama tekniği olarak dış doğrulamalar kullanımında yol göstermektir. Bu standardın bir gereği olarak denetçi, varsayımsal olarak, yeterli miktarda denetim kanıtı toplamak için doğrulama kullanımına ihtiyacı olup olmadığını belirlemelidir. Bunu belirlerken denetçi, önemli yanlışlık risklerinin değerlendirilmesini dikkate almak zorundadır ve planlanan denetim prosedürlerinden denetim kanıtlarının, önemli yanlışlık riskinin kabul edilebilir düşüklükteki bir seviyeye nasıl indirilebileceği gibi hususları göz önüne almalıdır.⁴⁴⁴

UDS 510 İlk Denetimler – Açılış Bakiyeleri

Bu standardın amacı, finansal tabloların denetiminin ilk kez yapılması durumunda ya da bir önceki dönem finansal tablolarının başka denetçiler tarafından denetlenmiş olması durumunda açılış hesaplarının denetimine ilişkin yol göstermektir. İlk denetim işlemleri için denetçi, aşağıdaki hususlar açısından yeterli miktarda uygun denetim kanıtı toplamalıdır.⁴⁴⁵

- Açılış hesapları, cari dönem finansal tablolarını önemli şekilde etkileyebilecek hataları içermemelidir.
- Önceki dönem kapanış hesapları, cari döneme doğru taşınmalı ya da uygun ise endekslenmiş olmalıdır.
- Uygun muhasebe politikaları tutarlı bir şekilde uygulanmalı ya da muhasebe politikalarındaki değişiklikler uygun ve doğru bir şekilde gösterilmeli ve açıklanmalıdır.

Önceki yıl denetimlerinde cari yıl denetçisi tarafından yapıldığı durumlarda bu standardın uygulaması söz konusu olmayacaktır.⁴⁴⁶

⁴⁴⁴ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 91.

⁴⁴⁵ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 92.

⁴⁴⁶ IAASB, s. 4.

UDS 520 Analitik İnceleme Prosedürleri

Analitik inceleme prosedürleri, finansal ve finansal olmayan verilerin kendi içlerinde ve aralarındaki anlamlandırılabilen ilişkilere dayanarak değerlendirilmesidir. Temel analitik inceleme prosedürleri arasında karşılaştırmalar, oran analizleri, ilgili hesaplar arasında ilişki kurma yer alır. Analitik inceleme prosedürleri genellikle aşağıdaki amaçlar için kullanılır:⁴⁴⁷

- Risk değerlendirme aracı olarak

Denetimin planlanması aşamasında kullanılan analitik prosedürler denetçinin işletmeyi daha iyi tanımaya ve çalışmalarının yapısını, zamanlamasını ve kapsamını belirlemesine yöneliktir. Küçük bir işletmenin denetimin planlanması aşamasındaki analitik prosedürlerin kapsamı ve içeriği, küçük işletmeler tarafından işlemlerin muhasebeleştirilmesinin ne kadar zamanında gerçekleştirildiği ve o andaki güvenilir finansal bilgilerinin eksikliği gibi sebepler yüzünden sınırlı kalabilir. Küçük işletmeler, planlama aşamasında, analitik prosedürlerde kullanılabilecek geçici veya aylık finansal tablolara sahip olmayabilir. Denetçi, alternatif olarak, çalışmasına bir mizan ya da hazır bulunabilen diğer muhasebe kayıtlarının gözden geçirmesini yürütebilir. Bir çok durumda, bu amaçta kullanılabilecek hiçbir belgelendirilmiş bilgi olmayabilir ve denetçi, gerekli bilgiyi, sahip-yönetici ile görüşme yaparak sağlayabilir.

- Önemli yanlışlık riskinin azaltılmasında

Analitik prosedürler, sıklıkla, denetçi tarafından istenen kanıtları elde etmede maliyet açısından avantajlıdır. Denetçi, analitik prosedürleri uygularken kullanılan bilgilerin hazırlanması üzerindeki kontrolleri değerlendirir. Bu kontroller etkin oldukları zaman, denetçi, bilgilerin güvenilirliğine ve dolayısıyla analitik prosedürlerin sonuçlarına, daha fazla güvenecektir. Denetçi gerek bakiyelerin gerekse işlemlerin sınıflandırılmasına ilişkin yönetim iddialarını test etmek üzere analitik inceleme prosedürlerinden faydalanabilir.

⁴⁴⁷ Ayhan ve Biçer, s.301.
Messier Jr., Glover and Prawitt, s. 158.

UDS'ler analitik inceleme prosedürlerinin planlama ve denetimin bir bütün olarak değerlendirilmesi aşamasında kullanılmasını gerektirmekte olsa da; analitik inceleme prosedürleri yanlışlıkların tespit edilmesinde önemli bir avantaj sağladığından denetimin yürütülmesi aşamasında da sıklıkla kullanılmaktadır.⁴⁴⁸ Fakat yapılacak çalışmanın etkinliği test edilecek iddianın yapısı, ilişkilerin olasılığı ve öngörülebilirliği, verilerin güvenilirliği ve beklentilerin hassasiyetine bağlı olacaktır.⁴⁴⁹

KOBİ'ler için karmaşık olmayan bir tahmin modeli çoğunlukla etkin bir yöntem olabilecektir. Örneğin, küçük bir işletmenin belli bir zaman dilimi boyunca, sabit ödeme oranlarıyla belirli bir sayıda personeli çalıştırdığı yerde, denetçinin, normal olarak, bu bilgiyi kullanarak, bu zaman dilimindeki ücret giderlerini, yüksek seviyede doğrulukla, tahmin etmesi, bu suretle finansal tablolardaki önemli bir hesap kalemi için denetim kanıtı elde etmesi, ve ücret bordrosu üzerindeki ayrıntıları sınama gereksinimini de azaltması muhtemeldir. Geniş çapta kabul gören ticari oranlar, sıklıkla, kayıt edilen öğelerin mantıklılığını test etmek için kanıt sağlamak amacıyla, etkin olarak kullanılabilir. Küçük bir işletmenin denetimindeki analitik prosedürlerin kapsamı, analitik prosedürlerin dayanacağı bilgilerin mevcut olmamasından dolayı sınırlı olabilecektir.

Sonuçların makul bir seviyede doğruluk ve güvenilirlik ile tahmin edilebileceği durumlarda, bu yöntem, tamlık iddiasının sınanmasında etkin bir yol olabilir. Beklenen sonuçlardan önemli farklılıklar, diğer bağımsız tekniklerin uygulanmasını gerekli kılacaktır.

- Finansal tabloların genel olarak gözden geçirilmesinde

Bu aşamada kullanılan analitik prosedürler, denetimin planlama aşamasında kullanılanlara çok benzemekle birlikte, çalışmanın tamamlanması aşamasında işletmenin bütünü hakkında görüş oluşturmaya yönelik olarak yürütülen prosedürlerdir. Bunlar aşağıdakileri içermektedir:

⁴⁴⁸ A. Eilifsen and William F. Messier Jr., "Auditor Detection of Misstatements: A Review and Integration of Empirical Research", *Journal of Accounting Literature*, 2000, s. 19.

⁴⁴⁹ Hayes, Dassen, Schilder and Wallage, s. 207.

ACCA, *Audit and Assurance Services (International Stream)*, s. 176.

- Son yıl finansal tablolarını önceki yıllarinkilerle karşılaştırma
- Bütçelerle, tahminlerle veya yönetim beklentileriyle finansal tabloları karşılaştırma
- Önemli görülen finansal tablo oranlarındaki seyri yeniden gözden geçirme
- Denetçinin işletmede tespit ettiği önemli değişimleri finansal tabloların yeterli şekilde yansıtıp yansıtmadığını izleme
- Finansal tabloların açıklanmayan veya beklenmeyen özelliklerini soruşturma

Analitik inceleme prosedürleri işletmeye ait finansal ve finansal olmayan bilgilerin genellikle aşağıdaki sayılan verilerle karşılaştırılmasını içerir.⁴⁵⁰

- Önceki dönemler
- Bütçe ve tahminler
- Sektör ortalaması veya sektördeki benzer işletmelerin oranları

KOBİ'lerin işlem hacimleri ve birçok KOBİ'de eksik olan etkin iç kontrol sistemleri nedeniyle maddilik prosedürlerinin uygulanması daha fazla güvence sağlayacaktır.⁴⁵¹ Fakat bu analitik inceleme prosedürlerinin hiç kullanılmayacağı anlamına gelmemelidir. Özellikle bazı riskli hesap kalemleri için hem maddilik testlerinin hem de analitik inceleme prosedürlerinin kullanılması denetçi için daha güvenilirdir. Bununla birlikte finansal tabloların genel olarak gözden geçirilmesi aşamasında analitik inceleme prosedürlerinin kullanılması yapılan denetimin kalitesini arttıracak ve diğer denetim çalışmaları ile birlikte değerlendirilerek resmin bütünü

⁴⁵⁰ Carmichael, Willingham and Schaller, s.155.

⁴⁵¹ Gupta, s. 847.

hakkında görüş oluşturmaya destek olacaktır. Fakat tek başına makul güvence sağlayacak kapsamlı bir sonuca ulaşılması mümkün olamayacaktır.⁴⁵²

UDS 530 Denetim Örneklemesi

Bu standardın amacı, denetim kanıtı toplamak amacıyla, denetim prosedürleri hazırlarken denetim örneklemesinin kullanılması ve test etmek için örnek seçme yöntemleri hakkında yol göstermektir. Denetim prosedürleri hazırlarken, denetçi denetim prosedürlerinin amaçlarını karşılayacak geçerli ve uygun denetim kanıtı toplamak amacıyla uygun örnek seçme yöntemlerini belirlemelidir. Bağımsız denetim örneklemesi tekniklerinin kullanımı ve bağımsız denetim kanıtı elde etmek için test edilecek kalemlerin seçilmesine ilişkin istatistiki veya istatistiki olmayan örnekleme yaklaşımlarına, örneğin oluşturulmasına, bağımsız denetim tekniklerinin uygulanmasına, hataların tespitine ve örnekleme sonuçlarının değerlendirilmesine ilişkin hükümleri içerir.⁴⁵³ Bağımsız denetçi, bağımsız denetim tekniklerini tasarlar, test edilecek kalemlerin seçiminde uygun yöntemleri belirler. Söz konusu yöntemler, aşağıdaki gibidir:⁴⁵⁴

- **Örnekleme için ana kütlenin tamamının seçilmesi (%100 inceleme):** Bağımsız denetçi, bir hesap bakiyesi veya işlem sınıfının oluşturduğu ana kütlenin tamamının ya da ana kütleyle ait bir bölümün incelenmesinin uygun olacağı yönünde bir karar verebilir. Kontrol testi uygulamalarında, %100 inceleme çoğunlukla söz konusu olmamakla birlikte, maddilik testleri için yaygın olarak uygulanır. Hem sağlamış olduğu güven ve hem de işlemlerin özünün daha rahat kavranabilmesi için KOBİ'ler için en uygun denetim tekniklerinden biri olarak değerlendirilmelidir.

⁴⁵² ACCA, **Audit and Internal Review (UK Stream)**, s. 134.

Ayhan ve Biçer, s. 299.

⁴⁵³ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 93.

⁴⁵⁴ Ayhan ve Biçer, s. 302-303.

Hayes, Dassen, Schilder and Wallage, s. 197.

- **Belirli kalemlerin seçilmesi:** Bağımsız denetçi, ana kütteden belirli kalemlerin seçilmesine karar verebilir. Bu seçimde iradi örnekleme yöntemi esastır.
 - *Yüksek tutarlı veya önemli kalemler:* Bağımsız denetçi, ana kütteden belirli kalemleri, söz konusu kalemlerin yüksek tutarlı ya da şüpheli, olağandışı, kısmen riske eğilimli veya önemli yanlışlık geçmişi olması gibi diğer bazı özellikler taşımasından dolayı seçmeye karar verebilir.
 - *Belirli bir tutar üzerindeki tüm kalemler:* Denetçinin belirleyeceği tutarın üzerindeki tüm işlem ve olayların incelenmesidir.
 - *Bilgi temin edecek kalemler:* Bağımsız denetçi, işletmenin faaliyetine, işlemlerin niteliğine veya iç kontrol sistemlerine dair bilgi temin etmek için belirli birimleri seçip inceleyebilir.
 - *Prosedürlerin test edilmesi için seçilen kalemler:* İş prosedürlerinin olması gerektiği şekilde uygulanıp uygulanmadığı görmek üzere denetçinin mesleki yargısını kullanmasıdır.
- **Bağımsız denetim örnekleme:** Hangi yaklaşımın kullanılacağı kararı işletmenin risklerine bağlı olup, bazı koşullarda yukarıda belirtilen yöntemlerden birinin ya da birkaçının kullanılması uygun olabilir. Hangi yöntemin ya da yöntemlerin kullanılacağına, finansal tablolar ile ilgili işletme yönetiminin açıklamalarına ilişkin önemli yanlışlık riskini ve bağımsız denetimin etkinliğini dikkate alarak karar verirken, bağımsız denetçinin, kullanılan yöntemlerin testlerin amacına ulaşması için yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtı elde etmede etkin olacağı konusunda bir kanaate varması gerekir.

Denetim bulgularını elde etmede yukarıdaki metotlar uygulanamadığı zaman, denetçi; denetim örnekleme yöntemlerini içeren prosedürlerin kullanımını değerlendirir. Denetçi denetim örnekleme kullanmaya karar verdiğinde, geri plandaki aynı öncelikli prensipler hem büyük hem de küçük işletmeler için geçerlidir.

Nitekim denetlenecek anakütleden seçilecek örnekleme uygulanacak denetim testlerinin etkinliği ve verimliliğinde fayda maliyet analizi yapılmalı ve verilerin uygunluğu göz önüne alınmalıdır. Burada etkinlik; uygulanan denetim prosedürlerinden elde edilecek kanıtların makul güvence teşkil edecek nitelikte ve uygunlukta olması, verimlilik ise bu denetim prosedürlerinin uygulanmasına harcanan emek ve zamandır.⁴⁵⁵

UDS 540 Gerçeğe Uygun Değer Muhasebesi ve İlgili Dipnot Açıklamaları Dahil Muhasebe Tahminlerinin Denetimi

Muhasebe tahminlerinin denetimi diğer alanlarda karşılaşılabilecek önemli yanlışlık risklerinden çok daha fazla risk barındırır. Çünkü işletme faaliyetlerinin nasıl sonuçlanabileceğine dair belirsizliklerin denetlenmesi çok güçtür.⁴⁵⁶ Bu standardın amacı, finansal tablolarda yer alan muhasebe tahminlerinin denetimine yol göstermektir. UDS'ler gelecek dönemlere ilişkin finansal bilgilerin incelenmesinde kullanılmak amacıyla hazırlanmamıştır. Ancak burada belirtilen denetim prosedürleri bu amaç için de kullanılabilir. Denetçi, muhasebe tahminlerine ilişkin yeterli uygunlukta denetim kanıtı elde etmelidir.⁴⁵⁷ Muhasebe tahmini ise kesin ölçüm yapılamayan durumlarda bir muhasebe kaleminin tutarının yaklaşık olarak belirlenmesidir.⁴⁵⁸

⁴⁵⁵ Carmichael, Willingham and Schaller, s.236.

⁴⁵⁶ ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 87.

⁴⁵⁷ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 93-94.

⁴⁵⁸ Bostelman, 45.

Aşağıda standartta tanımlanmış muhasebe tahmini gerektiren işlemlere ilişkin örneklere yer verilmiştir.⁴⁵⁹

- Stoklardaki değer düşüklüğü karşılığı ve alacaklar için ayrılan şüpheli alacak karşılıkları
- Maddi duran varlık maliyetlerinin tahmini faydalı ömürleri üzerinden amortismanına tabi tutulması
- Gelir tahakkukları
- Ertelenmiş vergi
- Dava karşılıkları
- Yapılmakta olan yatırım sözleşmelerinden kaynaklanan zararlar
- Garanti kapsamı için ayrılan karşılıklar

TFRS'ler birçok varlık ve yükümlülüğün değerlemesinde gerçeğe uygun değeri esas almaktadır. Piyasası olan varlıklar için bu tespit zorluk yaratmazken piyasa bilgisi olmayan ya da sözleşmeye dayalı nakit akımları söz konusu değilken gerçeğe uygun değer tespiti zamanlama ve miktar açısından belirsizliğe sebep olmaktadır. Finansal raporlamada karşılaşılabilecek bu zorluğun denetim faaliyeti sırasında denetçinin gerek dökümantasyon gerekse mesleki yargı oluşturmasını zorlaştıracak açıktır. Bu noktada denetçi gerçeğe uygun değer hesaplamaları ve açıklamalarının UFRS'ye uygun olup olmadığına dair yeterli ve güvenilir denetim kanıtı elde etmek zorundadır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre bu hususta ülkemizde denetçilerin karşılaştıkları zorluklar şu şekilde özetlenebilir:⁴⁶⁰

⁴⁵⁹ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 93-94.

⁴⁶⁰ Veli Öztürk ve Emine Çına Bal, "Bağımsız Denetim Şirketlerinin Gerçeğe Uygun Değer Hesaplamaları ve Denetimde Karşılaştıkları Güçlüklerle İlişkin Bir Araştırma", **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1, Mart 2009, s. 57-59.

- İşletmelerde etkin bir iç kontrol sisteminin olmayışı
- Gerçeğe uygun değerın işletme yönetimi tarafından tahmin edilmesi gerektiği durumlarda yapılacak hesaplamalar karmaşıktır. Bu nedenle hesaplamalar belirleyen kişilerin denetim ve uzmanlığına dayanmaktadır.
- Gerçeğe uygun değer tahminleri işletme yönetiminin taraflı yargılarını içerdiğinden, uygulanabilir kontrol faaliyetlerinin niteliklerini de etkilemektedir.
- Gerçeğe uygun değer hesaplamalarının önemli yanlışlıklar içermesi olasılığı yüksek olduğundan buna ilişkin yanlışlık riskini tespit etmek zordur.
- Gerçeğe uygun değer hesaplamaları özellikle tahmine dayandırıldıklarında denetçilerin buna ilişkin denetim kanıtlarını toplamak ve belgelemek zordur.

Finansal tablolarda kullanılacak tahmin miktarını belirleme sorumluluğu sahip yöneticinin üzerinde olmasına rağmen, sıklıkla, küçük bir işletmenin denetçisinden, muhasebe tahminlerinin hesaplanmasında işletmeye yardım etmesi veya öneride bulunması istenebilir. Muhasebe tahmininin hazırlanma sürecine yardımcı bulunarak, denetçi, aynı zamanda UDS 540'nın gereksinimlerini karşılamaya dair kanıtlara ulaşır. Ancak, bu sürece yardım etmek, denetçiyi tahminlere ulaşırken kullanılan arka plandaki önemli varsayımların uygunluğunu ve akla yatkınlığını değerlendiren uygun ve yeterli denetim kanıtını elde etmekten kurtarmaz.⁴⁶¹ Denetçi tarafından sağlanan herhangi bir yardım ise, denetçinin bağımsızlığı için tehdit yaratabilir.

⁴⁶¹ İdil Kaya, s. 222-223.

Finansal tablolarda yer alan bazı kalemlerle ilgili olarak işletme yönetimince yapılan makul değer hesaplamalarının, bağımsız denetçi tarafından doğrulanması gerekmektedir. Bağımsız denetçinin, makul değer hesaplamalarını kontrol ederken göz önünde bulundurulması gereken hususlara şu örnekler verilebilir:⁴⁶²

- Bağımsız bir uzman tarafından yapılan değerlemenin kullanıldığı durumlarda, işletmenin bilgiyi finansal tablolarında raporlaması gereken tarih ile uzman tarafından sunulan çalışmanın tarihi çok farklı ise, bağımsız denetçi, makul değer hesaplamalarını destekleyen bağımsız denetim kanıtlarını; raporlama tarihine kadar oluşan olayları, işlemleri ve şartlarda meydana gelen değişiklikleri dikkate almak suretiyle elde etmelidir.
- Sunulan teminatlar, bir yatırımın makul değerinin hesaplanmasında ya da rayiç bedelinin değerlendirilmesinde önemli bir faktörse, bağımsız denetçi, böyle bir teminatın varlığı, değeri, ilgili haklar, transfer edilebilirliği ile ilgili yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtı toplayarak, finansal raporlama standartlarına uygun açıklamaların yapılıp yapılmadığını gözden geçirmelidir.
- Söz konusu varlığın makul değeriyle ilgili olarak fiziksel durumu hakkında bilgi edinmek gerekli olabilir.

Gerek KOBİ'lerin iş süreçlerinin sınırlı olması gerekse gerçekleşen işlemlerin daha az karmaşık olmasından ötürü muhasebe tahminlerine ilişkin öngörüler genellikle sahip-yönetici tarafından yapılagelmektedir. Sahip-yöneticinin işletme ihtiyaçları doğrultusunda şekillendirdiği bu kararlar denetçinin odak noktasını oluşturur.⁴⁶³ Muhasebe tahmini gerektiren durumlar sahip-yöneticinin gerekli tahmini yapabilme öngörüsü ile sınırlıdır. Bununla birlikte bazı durumlarda bir uzman görüşüne başvurulabilir. Denetim süreci öncesinde, sahip yönetici ile; muhasebe tahminlerinin doğası, tamlığı ve yeterliliği hakkında yapılacak görüşmeler işletmenin uzman kullanma gereksinimini belirlemede yardımcı olabilir.⁴⁶⁴ KOBİ'lerde bilanço tarihi ile denetçi raporu tarihi arasında geçen uzun süre, denetçinin bu dönemde inceleyeceği olaylar,

⁴⁶² Ayhan ve Biçer, s. 303-304.

⁴⁶³ IFAC, ISA 540.A21, s. 472.

⁴⁶⁴ IFAC, ISA 540.A30, s. 474.

yapacağı gerçeğe uygun değer muhasebesi tahminleri yanında muhasebe tahminlerini de gözden geçirmesinde etkili bir karşılık olabilir. Bu durum özellikle sahip-yönetici tarafından yönetilen KOBİ'lerde yönetimin muhasebe tahminleri üzerinde yazılı kontrolleri olmadığı durumlarda söz konusu olabilecektir.⁴⁶⁵ Eğer sahip yönetici gerekli bilgiyi sağlamayı reddederse bu durum kapsam sınırlaması meydana getirir ve denetçi şartlı görüş belirtir ya da görüş bildirmekten kaçınabilir.⁴⁶⁶

KOBİ'lerin, muhasebe tahminlerinin yapılması sürecinin büyük işletmelere nazaran daha az yapılandırılmış olması muhtemeldir. Yönetimin aktif katılımı olan KOBİ'lerin muhasebe prosedürlerine ilişkin geniş açıklamalara, karmaşık muhasebe kayıtlarına veya yazılı muhasebe politikalarına ihtiyacı olmayabilir. İşletmenin yazılı olarak belirlenmiş süreçleri olmasa bile, bu durum; yönetimin; denetçiye muhasebe tahminlerini test etmesine yönelik temel sağlayacak bilgi sunamayacağı anlamına gelmez.⁴⁶⁷

KOBİ'ler tahminlere ilişkin belirsizlikleri değerlendirmek için basit araçlar kullanabilir. Denetçinin bu yönde yönetim yapmış olduğu çalışmaları incelemesinin yanısıra alternatif varsayımların ve sonuçlarının değerlendirilmesi amacıyla yönetimin sorgulanması ile de kanıt elde etmesi mümkün olabilir. Şöyle ki; işletme yönetimi alternatif varsayımların ve sonuçlarının öngörülmesi noktasında yeterli bilgi ve deneyime sahip olmayabilir. Bu gibi durumlarda, denetçi yöneticilere kullanılacak farklı yöntemleri ve bunlara ilişkin belgeleme sürecini açıklayabilir. Tabi ki, bu durum yönetimin finansal tabloları hazırlama sorumluluğunda herhangi bir değişikliğe sebep olmayacaktır.⁴⁶⁸

UDS 550 İlişkili Taraflar

Bu standardın amacı, finansal raporlamanın bir parçasını oluşturan, ilişkili taraflar ve bu taraflarla yapılan işlemler ile ilgili uygulanacak denetim teknikleri ve denetçinin sorumlulukları hakkında denetçiye rehberlik etmektir.⁴⁶⁹ Denetçi finansal

⁴⁶⁵ IFAC, ISA 540.A67, s. 482.

⁴⁶⁶ Ayhan ve Biçer, s. 303-304.

⁴⁶⁷ IFAC, ISA 540.A70, s. 483.

⁴⁶⁸ IFAC, ISA 540.A86, s. 488.

⁴⁶⁹ İdil Kaya, s. 223.

tablolarda önemlilik arz eden ilişkili taraf işlemleri ve yönetimce yapılan ilişkili taraflarla ilgili beyanlar hakkında yeterli ve uygun denetim kanıtı elde etmek için, tasarladığı denetim tekniklerini uygulamalıdır. Ancak, denetimde amaç bütün ilişkili taraf işlemlerinin ortaya çıkarılması değildir.⁴⁷⁰

İlişkili tarafların belirlenmesi ve gerçekleştirilen işlemlerle ilgili, bağımsız denetçinin sorumlulukları ve uygulanacak bağımsız denetim teknikleri önem arz etmektedir. Küçük işletme ve sahip-yönetici arasında önemli büyüklükte işlemlerin gerçekleşmesi kuvvetle muhtemeldir. Nitekim önemli büyüklükte ilişkili taraf işlemleri, bir kişi ya da aile tarafından yönetilen ve sahip olunan işletmelerin ortak özelliklerinden biridir.⁴⁷¹

Küçük işletmeler, ilişkili taraflarla gerçekleşen işlemler konusunda nadiren detaylı politikalara ya da yazılı prosedürlere sahiptir. Dahası sahip-yönetici bir ilişkili tarafın tanımını, özellikle de ilgili finansal raporlama belirli tarafları ilişkili, diğerlerini ilişkisiz addettiği yerlerde, tam olarak anlamayabilir. Açıklamaların tamlığı açısından yönetici tanımlamalarının karşılığı olarak, ilişkili tarafların teknik tanımının denetçi tarafından açıklanması gerekebilir.⁴⁷² İlişkili taraflara ilişkin yeterli kontrol ve prosedürlerin olmadığı bu tip KOBİ'lerde denetçi, ilgili belgeleri incelemek gibi çeşitli bağımsız denetim tekniklerini kullanarak, ilişkili taraflar ile işlemlerin belirli yönlerini doğrulayarak veya işlemler ile sahibi-yöneticinin ilişkisi gözlemleyerek kanıt elde edebilir.⁴⁷³ Denetçi görüşünü dayandırabileceği yeterli denetim kanıtına ulaşamaması durumunda denetçi şartlı görüş bildirebilir ya da görüş bildirmekten kaçınabilir.⁴⁷⁴

⁴⁷⁰ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 94.

⁴⁷¹ Ayhan ve Biçer, s. 304-305.

⁴⁷² IFAC, ISA 550.A20, s. 519.

⁴⁷³ IFAC, ISA 550.A41, s. 527.

⁴⁷⁴ Collings, s. 210.

Bağımsız denetçi ilişkili taraflara ilişkin olarak aşağıda örnek olarak verilen olağandışı işlemlere dikkat etmelidir:⁴⁷⁵

- Olağandışı fiyatlar, faiz oranları ile gerçekleşmiş işlemler
- Gerçekleşmesi için mantıklı bir ticari sebep olmayan işlemler
- Özün biçimden farklı olduğu işlemler
- Belirli müşteri ve tedarikçilerle gerçekleşmiş ve diğerlerine oranla daha yüksek hacimli ve/veya tutarlı işlemler
- Yönetim hizmetlerinin bedelsiz sağlanması gibi kaydedilmemiş işlemler

Bağımsız denetçi bağımsız denetim sırasında ilişkili taraflarla gerçekleştirilen işlemlerin mevcudiyetini ortaya çıkartmak üzere aşağıdaki denetim tekniklerini uygulayabilir:⁴⁷⁶

- İşlem ve bakiyelere ilişkin detay testlerin uygulanması,
- Genel kurul ve yönetim kurulu tutanaklarının incelenmesi,
- Dönem sonunda ya da dönem sonuna yakın zamanlarda gerçekleşen işlemlere özel dikkat gösterilerek muhasebe kayıtlarındaki yüksek tutarlı ya da olağandışı işlem ve bakiyelerin incelenmesi,
- Alacak ve borçlarla ilgili teyitler ile kredilere ilişkin banka mutabakatlarının incelenmesi

Küçük bir işletmenin denetçisi, normal olarak, ilişkili tarafları belirleme ve ilişkili taraf işlemleri üzerine doğrudan prosedürleri uygular. Ancak, eğer denetçi açıklanmamış ilişkili taraf işlemleri riskini düşük seviyede görürse, böylesi doğrudan prosedürlere geniş anlamda gerek olmayacaktır.

⁴⁷⁵ Ayhan ve Biçer, s. 304-305.

⁴⁷⁶ Ayhan ve Biçer, s. 304-305.

UDS 560 Bilanço Tarihinden Sonra Ortaya Çıkan Olaylar

Bu standardın amacı, denetçinin bilanço tarihinden sonraki olayları değerlendirmesinde yol göstermektir. Bu UDS’de bilanço tarihinden sonraki olaylar terimi finansal tabloların tarihi ile denetçi raporu tarihi arasındaki dönemde gerçekleşen olaylarla, denetçinin rapor tarihinden sonra ortaya çıkan hususları ifade etmektedir. Denetçi, denetim çalışmalarında bilanço tarihinden sonraki ancak finansal tablolar yayımlanmadan önceki dönemde ortaya çıkan olayları ve denetçi raporundaki etkisini göz önüne almalıdır. Finansal tablolar yayımlandıktan sonra, bağımsız denetçinin finansal tablolarla ilgili herhangi bir soruşturma yapma yükümlülüğü yoktur. Ancak, bağımsız denetçi, finansal tablolar yayımlandıktan sonra, bağımsız denetçi raporu tarihinde mevcut olan ve o tarihte bilinseydi finansal tablo ve/veya denetçi raporunda değişiklik yapılmasını gerektirebilecek bir hususu fark etmesi durumunda, konuyu değerlendirerek işletme yönetimi ile tartışır ve gerekli önlemleri alır.⁴⁷⁷

Bağımsız denetçi, bağımsız denetçi raporu tarihine kadar olan ve finansal tablolarda açıklama ya da düzeltme gerektirebilecek tüm olayların belirlendiğine dair yeterli ve uygun bağımsız denetim kanıtı sağlayacak bağımsız denetim tekniklerini uygular.⁴⁷⁸ Birçok küçük işletmede olduğu gibi, finansal tabloların onaylandığı veya imzalandığı toplantıyı acilen genel yıllık toplantı takip eder bu ikisi arasındaki zaman, çok kısa olduğundan denetçi için çoğunlukla ayrı bir çalışma gerektirmez. Eğer denetçi, finansal tabloları önemli derecede etkileyen bir olaydan haberdar olursa, denetçi finansal tabloların düzeltme gerektirip gerektirmediğini karar verir, yönetim ile konuyu tartışır ve uygun durumlarda önlem alır.

Küçük işletmelerin dönem bitiminden kısa bir süre sonra rapor hazırlanmasının istenmesi alışılmış bir durum değildir. Küçük işletmelerde dönem sonu ile bağımsız denetçi raporu tarihi arasındaki zaman farkı büyük işletmelere nazaran çok daha fazladır. Bu nedenle, küçük bir işletme, denetçinin sonraki olaylar ile ilgili prosedürleri çoğu zaman daha uzundur ki bu da finansal tabloları etkileyecek dönem sonrası

⁴⁷⁷ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 95.

⁴⁷⁸ Ayhan ve Biçer, s. 305-306.

olayların ortaya çıkmasına daha fazla neden olur.⁴⁷⁹ Bu nedenle KOBİ denetimlerinde dönem sonu işlemlerinden diğerlerine nazaran daha az etkilenecek ya da daha az riskli/önemli hesapların denetimlerinin dönem içerisinde gerçekleştirilmesi çalışmalarının etkinliği için faydalı olabilecektir.⁴⁸⁰

Bağımsız denetçi finansal tabloları önemli ölçüde etkileyecek olayların farkına vardığında, bu olayların finansal tablolara gerektiği şekilde yansıtılarak, açıklanıp açıklanmadığını göz önünde bulundurur. Finansal tablolarda düzeltme veya açıklama gerektiren olayların tespit edilmesine dair bağımsız denetim teknikleri, bağımsız denetçi raporu tarihi itibarıyla güncellenir ve genelde aşağıdaki hususları içerir:⁴⁸¹

- Bilanço tarihinden sonra gerçekleşen genel kurul, yönetim kurulu, denetim komitesi ve icra komitesine ait toplantı tutanaklarının okunması,
- İşletmenin avukatlarıyla dava ve iddialarla ilgili yapılan soruşturmalar ya da daha önce yapılan yazılı ve sözlü teyitler,
- Bilanço tarihinden sonra ortaya çıkan ve finansal tabloları etkileyebilecek herhangi bir olay olup olmadığına dair işletme yönetiminden bilgi talep edilmesi,
- Varlık satışları veya satış planları olup olmadığı,
- Risk alanları ve şarta bağlı durumlarla ilgili herhangi bir gelişme olup olmadığı,
- Olağandışı herhangi bir düzeltme kaydı olup olmadığı.

⁴⁷⁹ Ayhan ve Biçer, s. 305-306.

⁴⁸⁰ Louwers, Ramsay, Sinason, Strawser and Thibodeau, s. 439.

⁴⁸¹ Ayhan ve Biçer, s. 305-306.

UDS 570 İşletmenin Sürekliliği

Bu standardın amacı, yönetim kademesinin işletmenin sürekliliğine ilişkin değerlendirmesini de göz önüne alarak, finansal tabloların hazırlanmasında kullanılan işletmenin sürekliliği ilkesi ile ilgili, denetçilerin finansal tabloların hazırlanmasındaki sorumluluğu hakkında yol göstermektir. Bu standart gereğince denetçi, denetim prosedürlerini planlarken, uygularken ve sonuçlarını değerlendirirken, yönetim kademesinin finansal tabloların hazırlanışında kullandığı işletmenin sürekliliği varsayımının olup olmadığı değerlendirilmelidir.⁴⁸²

İşletmenin sürekliliği varsayımı, finansal tabloların hazırlanmasındaki temel ilkelere biridir. Dolayısıyla, varlık ve yükümlülükler, işletmenin faaliyetlerinin doğal akışı içerisinde, bu varlıklardan fayda elde edileceği ve yükümlülüklerinin yerine getirileceği esas alınarak kaydedilir. İşletmenin sürekliliği varsayımının finansal tabloların hazırlanmasındaki temel ilkelere biri olması nedeniyle, işletme yönetiminin, işletmenin sürekliliğine ilişkin bir değerlendirmeyi her durumda yapması zorunludur.⁴⁸³

Bir işletmenin büyüklüğü olumsuz şartlara dayanabilme yeteneğini etkileyebilir. Küçük işletmeler yapıları itibarıyla fırsatlara hızla yanıt verme imkânı sahiptir, fakat faaliyetlerini sürdürebilmek için gerekli imkânlarla sahip olmayabilir.⁴⁸⁴

KOBİ'ler açısından özel önem taşıyan risk koşulları bankalar ve diğer kredi kuruluşlarının işletmeden desteğini çekmesi, ana tedarikçilerden, müşterilerden ya da kilit pozisyondaki çalışanlardan birinin olası kaybı, veya üretim lisansı, imtiyaz ya da franchise hakları ya da diğer yasal anlaşmaların feshedilmesi olarak sayılabilir.⁴⁸⁵

Özellikle KOBİ'lerde işletmenin sürekliliği ciddi biçimde irdelenmesi gereken önemli konulardan birisidir. İşletmenin sürekliliği üzerinde ciddi şüphe uyandıracak olay ve durumlar belirlendiğinde bağımsız denetçi işletmenin gelecekle ilgili hareket planını inceleyebilir ve işletme yönetiminin gelecekle ilgili planlarına dair yazılı teyitler

⁴⁸² Kavut, Taş ve Şavlı, s. 95-96.

⁴⁸³ Ayhan ve Biçer, s. 306-307.

⁴⁸⁴ IFAC, ISA 550.A4, s. 553.

⁴⁸⁵ IFAC, ISA 570.A5, s. 553.

alabilir. Denetçi, sahip-yönetici ile işletmenin devamlılığını, özellikle de orta ve uzun vadede finansmanını tartışır. Denetçi bu tartışmaları, destekleyici belgeler ve kendi iş bilgisi ışığında değerlendirir.⁴⁸⁶

Birçok durumda, küçük işletme yönetimleri faaliyetlerin sürekliliğine ilişkin ayrıntılı bir değerlendirme yapmış olmayabilir, ancak bunun yerine derinlemesine işletme bilgisi ve öngörülen gelecek beklentilerine güveniyor olabilir. Bununla birlikte, bu UDS gereği, denetçi, yönetimin işletmenin sürekliliğine ilişkin değerlendirmesini göz önünde bulundurması gerekmektedir. Denetçinin, KOBİ'lerin orta ve uzun vadeli finansmanına ilişkin konulara dair değerlendirmeleri için yönetim ile yapacağı görüşmeler uygun olacaktır. Yeterli denetim kanıtı ile desteklenen yönetim beyanlarının denetçinin işletmeyi anlamaya yönelik görüşü örtüşmesi gerekmektedir.⁴⁸⁷

Sahip-yöneticilerin işletmeye sürekli desteği KOBİ'lerde faaliyetlerinin sürekliliğinin sağlanması açısından önemlidir. KOBİ'ler büyük ölçüde sahip-yönetici tarafından finanse edildiğinden, bu kaynakların geri dönüşü işletmenin sürekliliği için oldukça önemli olabilir. Örneğin, finansal güçlük içinde olan bir KOBİ'nin sürekliliği sahip-yöneticinin kişisel malvarlığı ile teminat altına alınmasına bağlı olabilir. Bu gibi durumlarda, denetçi sahip yöneticinin kredi veya teminatı ödeme gücüne ilişkin uygun denetim kanıtını elde etmek durumunda kalabilir. İşletmenin sürekliliğinin sahip-yöneticisinden ek teminatına bağlı olması durumunda denetçinin sahip-yöneticinin bu kapsamında yükümlülüğünü karşılamak için yeterli olup olmadığını değerlendirecektir. Ayrıca, denetçi böyle bir desteğe yönelik olarak sahip-yöneticinin hedef veya anlayışına ilişkin yazılı onay da isteyebilir.⁴⁸⁸

UDS 580 Yazılı Teyitler

Bu standardın amacı, denetim kanıtı olarak yönetim kademesi tarafından yapılan beyanların kullanımı, değerlendirilmesi ve belgelendirilmesi sırasında uygulanacak prosedürler ile yönetimin beyanda bulunmayı reddetmesi halinde yapılması gerekenlerle ilgili yol göstermektir. Denetçi, işletme yönetiminden, finansal

⁴⁸⁶ Ayhan ve Biçer, s. 306-307.

⁴⁸⁷ IFAC, ISA 570.A11, s. 554.

⁴⁸⁸ IFAC, ISA 570.A12, s. 553-554.

tabloların sunumunun raporlama çerçevesiyle uyumlu biçimde yapıldığına dair sorumluluğu kabul ettiğine ve finansal tabloları onayladığına ilişkin denetim kanıtı elde etmelidir. Denetçi, işletme yönetiminin bu tarz bir sorumluluğu kabul ettiğine dair kanıtı; yönetimden sorumlu kişilerin ilgili toplantı kayıtlarından veya yönetim kademesinden yazılı teyit almak ve finansal tabloların imzalı kopyalarını elde etmek suretiyle sağlayabilir.⁴⁸⁹ Bağımsız denetçi, işletme yönetiminden finansal tabloların ilgili standartlara uygun olarak hazırlanmasına ilişkin sorumluluğun işletme yönetimine ait olduğunu gösteren teyit mektubunu muhtemel yanlış anlaşılmaları en aza indirmek için yazılı olarak temin etmelidir.⁴⁹⁰

Bağımsız denetçi teyit mektubunu temin ederken aşağıdaki hususlara dikkat etmelidir:⁴⁹¹

- Teyit mektubu bağımsız denetçiye hitaben yazılmış olmalı ve uygun şekilde tarih atılarak imzalanmış olmalıdır,
- Teyit mektubu genellikle bağımsız denetçi raporuyla aynı tarihi taşımaktadır,
- Teyit mektubu genellikle işletmenin finansal konularda birinci derecede sorumluluk sahibi olan yöneticileri, bu kapsamda icra komitesi başkanı ve finansal işler müdürü tarafından imzalanmalıdır.

Küçük işletmelerin doğası gereği, sahip-yöneticiler birtakım belirli ifadelerin yönetim teyit mektupları içerisinde verilmesinin mümkün olmayacağı görüşünde olabilir. Denetçi yazılı beyan alma zorunluluğu ve alınmaması halinde bunun denetçi raporuna etkilerini sahip-yöneticiye aktarmalıdır. KOBİ denetimlerinde denetçinin büyük işletme denetimleri ile kıyaslandığında nispeten daha az formal ilişkiler içinde bulunacağı gerçeği gözardı edilmeden; yönetim beyanının niteliği ve önemi daha denetim sözleşmesi aşamasında tartışılmalı ve müşteri işletmeye anlatılmalıdır.⁴⁹²

⁴⁸⁹ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 96.

⁴⁹⁰ ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 176.

⁴⁹¹ Ayhan ve Biçer, s. 307.

⁴⁹² ACCA, **Audit and Internal Review (UK Stream)**, s. 134.

Belirtilen hususlar, KOBİ'lerin gerçek finansal durumunu görebilmek, aksaklıkları tespit etmek ve alınabilecek önlemleri belirlemenin başta gelen aracı olan denetimin ne kadar önemli olduğunun göstergeleridir.

Küçük işletmelerin tipik özellikleri açısından bakıldığında, denetçi, sahip-yöneticiden, muhasebe kayıtlarının ve finansal tabloların doğruluğuna ve tamlığına dair yazılı ifade almanın uygun olacağına kanaat getirebilir. Bu tür ifadeler kendi başlarına yeterli denetim kanıtı sağlamaz. Denetçi, bu ifadeleri, diğer ilgili denetim prosedürlerinin sonuçlarıyla, denetçinin ve sahip yöneticinin iş bilgisiyle paralel olarak değerlendirir ve özel durumlarda başka denetim kanıtının mevcudiyetini beklemenin makul olup olmadığına karar verir. Denetçi ve sahip-yönetici arasındaki yanlış anlama ihtimali; sözlü ifadelerin, sahip-yönetici tarafından yazılı ifadeler şeklinde onaylanması halinde azalacaktır.⁴⁹³

UDS 580, yönetimden gelen beyanların denetçinin mevcut olabileceğini umduğu diğer denetim kanıtları için bir alternatif olamayacağını ifade eder. Eğer, bu tür denetim kanıtları elde edilemezse; bu, denetim kapsamı üzerinde bir sınırlama oluşturabilir ve denetçi, denetçi raporu üzerindeki etkileri hesaplar. Bununla birlikte, özellikle KOBİ'lerde, yönetimin ifadesi, denetçinin makul bir şekilde mevcut olabileceğini umduğu tek denetim kanıtı olabilecektir.

3.6.3 600-699 Başkalarının Çalışmalarından Faydalanma

UDS 600 Özel Hususlar – Grup Finansal Tablolarının Denetimi

Bu standardın amacı, bir işletmenin finansal tabloları hakkında görüş bildiren bağımsız bir denetçinin, bu finansal tablolara dahil olan bir veya daha çok işletmenin finansal bilgileri üzerinde çalışan diğer bağımsız denetçinin çalışmalarından faydalanması halinde izleyeceği yolu göstermektir. Bu standart iki ya da daha çok bağımsız denetçinin müşterek bağımsız denetçi olarak atandığı durumlarla ve bağımsız denetçinin önceki dönem bağımsız denetim şirketiyle ilişkileriyle ilgilenmemektedir. Diğer taraftan ana ortaklığın bağımsız denetim şirketi, işletme bileşenine ait finansal tabloların önemsiz olduğuna karar vermişse bu standartta yer alan hususlar uygulanmaz.

⁴⁹³ Konrath, s. 125.

Ancak kendi içlerinde önemsiz olan birkaç işletme bileşeninin toplamda önemli hale gelmesi durumunda bu standartta yer alan yöntemler ve teknikler göz önünde bulundurulmalıdır. Ana ortaklığın denetçisi, diğer denetçinin çalışmalarından faydalanması halinde, diğer denetçiye ait çalışmaların denetimi nasıl etkileyeceğini belirlemelidir.⁴⁹⁴

Denetlenen müşteri işletme şirketler topluluğunun bir parçası değil ise bu standardın uygulaması söz konusu olmayacaktır.⁴⁹⁵

UDS 610 İç Denetçilerin Çalışmalarının Kullanılması

Bu standardın amacı, iç denetçilerin çalışmalarından yararlanılması konusunda bağımsız denetçiye yol göstermektir. Bu standart, bir iç denetçinin bağımsız denetim çalışmalarında ve bağımsız denetim prosedürlerinin uygulanmasında bağımsız denetçiye yardım etmesi gibi hususlarla ilgilenmez. Bu standart, iç denetim faaliyetinin sadece finansal tablo denetimiyle doğrudan ilgili konularına uygulanmalıdır.⁴⁹⁶

Bu standart, bağımsız denetçinin iç denetim fonksiyonunun denetimle ilgili olduğunu UDS 315'e uygun olarak saptaması durumunda iç denetçilerin çalışmasına ilişkin olarak sorumluluklarını belirler.⁴⁹⁷

Denetçi, iç denetim faaliyetleri ile bu faaliyetlerin, var ise bağımsız denetim prosedüründeki etkisini dikkate almalıdır. İç denetim işletmeye yönelik bir hizmet olarak işletmenin içinde oluşturulan bir değerlendirme faaliyeti anlamına gelmektedir. Bağımsız denetçi, denetçi görüşünün oluşturulmasından, açıklanmasından, denetim yöntem ve etkinliklerin içerik, zamanlama ve kapsamının belirlenmesinden tek başına sorumlu iken, iç denetim çalışmalarının belirli kısımları bağımsız denetçilere fayda sağlayabilir.

KOBİ'ler; gerek maliyetli olması gerekse personel kısıtlarından ötürü, büyük işletmelerdeki gibi iç denetim departmanları bulundurma imkânına sahip

⁴⁹⁴ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 96-97.

⁴⁹⁵ IAASB, s. 4.

⁴⁹⁶ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 97.

⁴⁹⁷ İdil Kaya, s. 226.

olamamaktadır.⁴⁹⁸ Bununla birlikte, sahip-yöneticinin aktif katılımıyla gerçekleşen iç denetim faaliyetlerinden söz edebilmekle beraber, sahip-yöneticilerinin işletme faaliyetlerinin yürütülmesi konusundaki uzmanlıklarının finansal raporlama ve denetim konusunda olmayışı yaptıkları iç denetim çalışmalarını bağımsız denetçi için kanıt teşkil edecek güvenilirlikte olmaktan uzaklaştıracaktır. Nitekim bu tip bir çalışmanın denetim görüşünü esas teşkil edecek şekilde belgelendirilmesi de önemli bir güçlük olacaktır. KOBİ'lerde, sahip-yönetici yılda bir ya da birkaç kez iç denetim yapmak üzere, işletme içinden ya da dışından, konusunda uzman bir iç denetçiyi geçici olarak görevlendirebilir.⁴⁹⁹ Danışmanlık ya da özel amaçlı gerçekleşen bu denetimler standardın konusunun dışında bırakılmıştır.

Denetlenen müşteri işletmenin bir iç denetim departmanı bulunmadığı durumlarda bu standardın uygulaması söz konusu olmayacaktır.⁵⁰⁰

UDS 620 Bir Uzmanın Çalışmasından Yararlanma

Bu standart bir uzmanlık alanındaki kişi veya kurumun yaptığı işin, yeterli ve uygun denetim kanıtı toplanmasında denetçiye yardımcı olmak için kullanıldığı zaman, bu işe ilişkin denetçinin sorumluluklarını belirler.⁵⁰¹ Denetçinin belirleyeceği uzmanın mesleki yeterliliği olmasına ve denetlenen müşteri işletme ile ilişkili olmamasına özen gösterilmelidir.⁵⁰² Bir uzman tarafından hazırlanan çalışma kullanırken, bağımsız denetçi söz konusu çalışmanın denetim için uygun olup olmadığını gösteren uygun ve yeterli kanıt toplamalıdır.⁵⁰³

Uzman; muhasebe ve denetim dışındaki başka bir alan ya da konu hakkında gerekli yetenek, bilgi ve tecrübeye sahip olan kişidir. Bağımsız denetçinin tecrübesi ve eğitimi, denetçinin işletmecilik bilgisi hakkındadır ve bütün diğer disiplinler (avukatlık, brokerlik, jeologluk, aktüerlik, mühendislik vb.) hakkında detaylı bilgi sahibi olması beklenemez. Bu nedenle denetçinin özel bir konu ya da alana ilişkin yeterli ve uygun

⁴⁹⁸ Konrath, s. 220.

⁴⁹⁹ Mehmet Yazıcı, **Kurumsal Muhasebe Denetimi**, İYMMMO Yayını, İstanbul: 2003 , s. 157.

⁵⁰⁰ IAASB, s. 4.

⁵⁰¹ İdil Kaya, s. 226.

⁵⁰² Louwers, Ramsay, Sinason, Strawser and Thibodeau, s. 133.

Messier Jr., Glover and Prawitt, s. 237.

⁵⁰³ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 98.

sayıda kanıt toplaması için gerekli gördüğü durumlarda bir uzmanın görüşüne başvurmalıdır.⁵⁰⁴

3.6.4 700-799 Denetim Sonuçları ve Raporlama

UDS 700 Finansal Tablolar Hakkında Görüş Oluşturma ve Raporlama

Bu standart denetçinin topladığı kanıtları değerlendirerek finansal tabloların bütünü hakkında bir görüş oluşturma sorumluluğunu ele alır. Ayrıca, denetim çalışmasının sonucu olarak yayımlanan denetçi raporunun şekil ve içerik şartlarını belirler.⁵⁰⁵

Denetçi, muhasebe kayıtlarının tamlığına dair yeterli ve uygun nitelikte denetim kanıtı elde etmek için prosedürleri tasarlayamaz ya da yürütemezse, bu durum denetçinin işinin kapsamında bir sınırlamaya sebep olabilir. Bu sınırlama şartlı görüşe ya da sınırlamanın muhtemel etkilerinin, denetçinin finansal tablolar hakkında görüş belirtmesini imkânsız kılacak kadar büyük önem arz ettiği durumlarda, denetçi tarafından görüş bildirmesinden kaçınmaya neden olacaktır.

UDS 705 Bağımsız Denetçi Raporunda Denetçi Görüşünün Değişikliğe Uğraması

Bu standart finansal raporlar hakkında UDS 700'e uygun olarak görüş oluştururken, denetçinin görüşte değişiklik yapılmasını gerekli görmesi hallerine uygun bir görüşün yayımlanması konusunu ele alır.⁵⁰⁶ Bu standart değişikliğe uğramış üç tür görüş belirlemiştir. Bu görüş tipleri; şartlı görüş, olumsuz görüş ve görüş bildirmekten kaçınmadır. Denetçi değişiklik gerektiren koşulların finansal tablolar üzerindeki etkilerini ve yaygınlığını dikkate alarak uygun denetim görüşünü saptamalıdır.⁵⁰⁷

⁵⁰⁴ Hayes, Dassen, Schilder and Wallage, s. 177.

ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, s. 176.

⁵⁰⁵ Hayes, Dassen, Schilder and Wallage, s. 493.

⁵⁰⁶ İdil Kaya, s. 227.

⁵⁰⁷ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 99.

UDS 706 Bağımsız Denetçi Raporunda Dikkat Çekilmesi Gereken Hususlar ve Diğer Açıklamalar

Bu standart, bağımsız denetçinin raporunda dikkat çekilmesi ve açıklanması gereken diğer hususlar hakkında bilgi verir. Denetçi, finansal tablolarda sunulmuş veya açıklanmış olmasına rağmen, finansal tablo kullanıcılarının dikkatini bazı hususlara çekmek için raporunda açıklamalara yer verebilir.⁵⁰⁸

Bu standart denetçi raporunda iletilecek ilave bilgileri ele alır. Bu tür ilave bilgiler denetçinin,⁵⁰⁹

- Kullanıcıların finansal tabloları anlamalarına temel teşkil edecek derecede önem arz eden konulara dikkatlerinin çekilmesi; ya da
- Kullanıcıların denetim, denetçinin sorumlulukları ya da denetçi raporunu anlamalarına temel teşkil edecek derecede önem arz eden konulara dikkatlerinin çekilmesini gerekli görmesi halinde söz konusudur.

UDS 710 Karşılaştırmalı Bilgiler – Önceki Dönem Tutarları ve Karşılaştırmalı Finansal Tablolar

Denetçi karşılaştırmalı olarak verilen bilgilerin, denetime tabi tutulan finansal tablolardaki yapının bütünü ve bütün önemli tarafları ile aynı olduğundan emin olmalıdır. Finansal tabloların hazırlanmasında iki farklı sunum şekli olabilir ve bu farklı durumlar için denetçinin sorumluluğu ve görüş kapsamı farklıdır.⁵¹⁰

- Karşılaştırmalı olarak verilen bilgiler “Önceki Dönem Tutarları” olarak sunulmuşsa; cari dönem finansal tablolarının bir parçası kabul edilir ve denetçi görüşü sadece cari yıl finansal tabloları üzerinde verilir.

⁵⁰⁸ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 99.

⁵⁰⁹ İdil Kaya, s. 227-228.

⁵¹⁰ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 99-100.

- Karşılaştırmalı olarak verilen bilgiler “Karşılaştırmalı Finansal Tablolar” şeklinde sunulmuşsa; cari dönem finansal tablolarının bir parçası değildir ve denetçi görüşü her iki dönemi de kapsayacak şekilde verilir.

UDS 720 Denetlenmiş Finansal Tabloları İçeren Dökümanlarda Yer Alan Diğer Bilgilere İlişkin Denetçi Sorumluluğu

Bu standart, bağımsız denetime tabi tutulmuş finansal tabloları içeren belgelerde yer alan ancak, bağımsız denetçinin denetlemekle yükümlü olmadığı diğer bilgilerin kontrolüne ve bu bilgilerin bağımsız denetimde dikkate alınmasına ilişkin hususları belirler.⁵¹¹

Denetçi diğer bilgileri denetlenmiş finansal tablolarla önemli uyumsuzlukları belirlemek için inceler. Çoğunlukla, küçük bir işletmenin finansal tablolarına katılan diğer bilgilerin örnekleri, vergilendirme amaçları için çoğunlukla denetlenmiş finansal tablolara eklenen detaylı gelir gider tabloları ve yönetim raporlarıdır.

3.6.5 800-899 Uzmanlık Gerektiren Alanlar

Bu grupta yer verilen standartların düzenlediği hususların KOBİ’lerde karşılaşımla sıklığı oldukça az olduğundan gerek bu bölümde gerekse çalışmanın araştırma kısmında, bu standartların uygulanmasına ilişkin detaylı bilgiye yer verilmemiştir.⁵¹² Nitekim denetlenen müşteri işletme genel amaçlı finansal raporlama yapıyorsa bu grupta yer alan standartların uygulanması söz konusu olmayacaktır.⁵¹³

⁵¹¹ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 100.

⁵¹² SMP Committee of IFAC (Small and Medium Practices Committee of International Federation of Accountants), **Guide to Using International Standards on Auditing in the Audits of Small-and Medium-Sized Entities Volume 1-Core Concepts**, Third Edition, New York: International Federation of Accountants, November 2011, s. 16.

⁵¹³ IAASB, s. 4.

UDS 800 Özel Hususlar – Özel Amaçlı Çerçeve Hazırlanan Finansal Tabloların Denetimi

Bu standart, özel bir amaca yönelik olarak düzenlenen finansal tablolar denetiminde UDS'lerin uygulanmasına ilişkin esasları açıklar. Özel amaçlı bağımsız denetim çalışmasının yapısı, zamanlaması ve kapsamı belirli şartlara göre farklılaşır. Bir özel amaçlı bağımsız denetim sözleşmesi imzalamadan önce, bağımsız denetçinin, müşterisiyle işin kapsamı ile hazırlanacak raporun şekli ve içeriği üzerinde mutabakata varması gerekir.⁵¹⁴

- Bir işletmenin vergi iadesi için verilecek finansal tabloları için vergi muhasebesi kayıtları,
- Alacaklılar için düzenlenen nakit akış bilgileri için nakit tahsilat ve ödemelerinin muhasebe kayıtları,
- Düzenleyici bir kurumun düzenleme hükümlerine uygunluk açısından yapılan finansal raporlama, ya da
- Bir borç ya da proje anlaşmasına yönelik finansal raporlaması.

Standartta, denetim sözleşmesinin kabulünde, denetimin planlanması ve yürütülmesinde, ve bir görüş oluşturma ve raporlamada dikkate alınacak hususlar yer alır.

UDS 805 Özel Hususlar - Tek Finansal Tabloların ve Bir Finansal Tablonun Belirli Unsurlarının, Hesaplarının ya da Kalemlerinin Denetimi

Bu UDS tek finansal tabloların ve bir finansal tablonun belirli unsurlarının, hesaplarının ya da kalemlerinin denetimini ele alır. Standartta yer alan başlıklar, denetim sözleşmesinin kabulünde, denetimin planlanması ve yürütülmesinde, bir görüş oluşturma ve raporlamada dikkate alınacak hususlardır.⁵¹⁵

⁵¹⁴ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 100-101.

⁵¹⁵ İdil Kaya, s. 229.

UDS 810 Özet Finansal Tablolar Üzerinde Raporlama Çalışmaları

Bu standart, özet finansal tablolar hakkında denetçi raporu hazırlamaya ilişkin olarak denetçinin sorumluluğunu düzenler. Denetçi, özet finansal tabloların denetlenmesini ve rapor hazırlanmasına ilişkin sözleşmeyi kabul etmenin ya da etmemenin uygunluğuna karar vermeli, şayet özet finansal tablolar için rapor hazırlamayı kabul ederse, elde edilen kanıtlardan çıkan sonucu temel alarak özet finansal tablolara ilişkin görüş vermelidir.⁵¹⁶

Bu UDS aynı denetçi tarafından UDS'lere uygun olarak denetlenmiş finansal tablolardan çıkartılan finansal tablo özetlerinin raporlanması sözleşmesiyle ilgili denetçi sorumluluklarını ele alır.⁵¹⁷

⁵¹⁶ Kavut, Taş ve Şavlı, s. 101.

⁵¹⁷ İdil Kaya, s. 229-230.

4. ULUSLARARASI DENETİM STANDARTLARI'NA GÖRE TÜRKİYE'DE KOBİ DENETİMİ ve KARŞILAŞILABİLECEK ZORLUKLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Bu bölümde ülkemizde yürütülecek KOBİ denetimlerinde UDS'lerin uygulanmasına yönelik yaşanabilecek muhtemel zorlukların değerlendirilmesine yönelik yapılan araştırmaya yer verilmiştir.

4.1 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; Türkiye'de Uluslararası Denetim Standartları'na göre yürütülecek olan KOBİ denetimlerinde yaşanması muhtemel zorlukları ortaya koymaktır. Bu yönüyle araştırma bilgi edinme amaçlı betimsel bir araştırmadır. Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki konularla ilgili olarak, karşılaşılabilecek muhtemel konulara ilişkin zorluklara yanıt aranmaya çalışılmıştır:

- Denetçi bağımsızlığı
- Denetim planlaması ve yaklaşımı
- İç kontrol sistemleri
- Denetim kanıtları ve belgelendirme
- Mesleki yargı kullanımı ve gözetim

Araştırmanın yukarıda sözü edilen amacı gereği, konu ile ilgili betimsel ve gerçekçi bir resim sunmak amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarının geçerlilik ve güvenilirliği için toplanan veriler; mümkün olduğunca ayrıntılı ve araştırmaya katılan uzmanların görüş ve deneyimleri mümkün olduğunca değiştirilmeden, doğrudan sunulmaya çalışılmıştır.⁵¹⁸

⁵¹⁸ Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005, s.48.

4.2 Araştırmanın Önemi

Bu araştırma 6102 sayılı TTK ile ekonomiye önemli ölçüde etki edecek, KOBİ'lerin bağımsız denetimlerinin UDS'lere uygun olarak ne şekilde yürütülebileceğini ortaya koymak amacıyla tasarlanmıştır. Araştırmada elde edilen bulguların öncelikle denetim faaliyetinde bulunacak muhasebe meslek mensuplarına ve ilgili kurum ve kişilere yol göstermesi umulmaktadır.

4.3 Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın yöntemi niteldir. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve döküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır. Araştırmanın teorik kısmında yer verilen bilgilerin değerlendirilmesi amacıyla yapılan alan çalışmasında; araştırılan konuyu ilgili bireylerin bakış açılarından görebilmeyi ve bu bakış açılarını oluşturan yapıyı ve süreçlere ilişkin algılarını ortaya koymaya olanak vermesi sebebiyle nitel araştırma yöntemlerinden, derinlemesine mülakat tekniği ve mülakat formu yaklaşımı tercih edilmiştir.⁵¹⁹ Bu amaçla belirlenen araştırma katılımcıları ile 1 saat ile 1,5 saat arasında değişen sürelerde, karşılıklı olarak görüşülmüş ve konusunda uzman olan katılımcıların konuya ilişkin görüşleri yarı yapılandırılmış soru formları ile derinlemesine değerlendirilmeye çalışılmış ve toplanan bulguların değerlendirilmesinde tümevarıma dayalı bir yaklaşım benimsenmiştir.⁵²⁰

Araştırmada yarı yapılandırılmış soru formlarının tercih edilmiş olmasının amacı araştırmacıdan kaynaklanabilecek; soruların hatalı yönlendirilmesi ya da cevapların araştırmacı tarafından öznel yargılamalara maruz kalma ihtimalini azaltmaktır. Araştırma yöntemi; araştırma konusunun, henüz gerek muhasebe meslek mensupları gerekse KOBİ sahip-yöneticileri için yeni olması sebebiyle, konusunda uzman kişilerle yapılan görüşmeler değerlendirilerek elde edilen kuramsal önermelerin ortaya konulması şeklinde belirlenmiştir. Bu nedenle istatistiki genellemeler yapmak

⁵¹⁹ Yıldırım ve Şimşek, s. 39-40.

⁵²⁰ John W. Creswell, **Qualitative Inquiry & Research Design Choosing Among Five Approaches**, 2nd. Edition, USA: Sage Publications, 2007, s.46, 78-79.

yerine doğruluk ya da yanlışlığı test etmek üzere önceden belirlenmiş bir kuram ya da hipotez ortaya konulmamıştır.⁵²¹ Araştırmada toplanan tanımlayıcı ve ayrıntılı verilerden yola çıkılarak bu süreçte yaşanabilecek başlıca zorlukları ortaya çıkarmaya, toplanan verileri değerlendirip anlamlı bir sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.⁵²²

4.3.1 Araştırmanın Katılımcıları

Nitel yaklaşımın benimsendiği bu araştırmada, veri toplama yöntemi olarak en sık kullanılan yöntem olan görüşme yöntemi seçilmiş ve uzmanlarla derinlemesine mülakat yapılmıştır. Bu yöntemde araştırmacı, konu ile ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşabilmek amacıyla oluşturduğu açık uçlu soruları, konunun ayrıntılarını derinlemesine tartışmak amacıyla katılımcılara yönlendirmiştir. Derinlemesine mülakat, insanların deneyimlerini, algılarını tutum ve davranışlarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir.⁵²³

Araştırma için uygun katılımcılarının belirlenmesi ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Tercih edilen nitel araştırma yönteminin; görüşülecek uzmanların tespit edilmesi, iletişim kurulması, randevu alınması, etkin bir görüşme gerçekleştirilmesi, görüşme materyallerinin hazırlanması ve kayıtların yazıya geçirilmesi süreçlerinin zaman alıcı ve maliyetli olması sebebiyle, İstanbul ve Ankara’da yerleşik üniversitelerde görev yapmakta olan veya emekli, bağımsız denetim konusunda çalışmaları olan veya mesleki kuruluşlarda görev yapmış/yapmakta olan 6 akademisyen ile yine İstanbul ve Ankara’da yerleşik orta ve üstü büyüklükteki muhasebe organizasyonlarında en az 10 yıl çalışmış ve gerek finansal raporlama gerekse bağımsız denetim konularında uzmanlaşmış 6 bağımsız denetçi ile görüşülmüştür. Katılımcılarla kendi ofislerinde randevu alınarak görüşülmüştür. Görüşmelerin temel amacı teorik kısımda ortaya konulan denetim zorluklarını uzmanların farklı boyutlarıyla ele

⁵²¹ Creswell, s. 36, 38, 40.

⁵²² David Silverman, **Doing Qualitative Research**, 3rd. Edition, London: Sage Publications, 2010, s.122-123.

⁵²³ Silverman, s. 122-128.
Creswell, s. 7.

almalarını sağlamak amacıyla geliştirilen sorulara yanıt alınmasıdır.⁵²⁴ Aşağıda katılımcıların görüşme yapılan tarihlere göre sıralanmış bir listesi sunulmuştur:

- **Prof. Dr. Ahmet Hayri DURMUŞ**, T.C. İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul, 19.03.2012.
- **YMM Aslan COŞKUN**, Denge Denetim Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş. (Mazars), İstanbul, 21.03.2012.
- **SMMM Sinem ARI ÖZ**, Güney Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş. (Ernsy&Young), İstanbul, 24.03.2012.
- **Prof. Dr. Mustafa AYSAN**, T.C. İstanbul Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi, İstanbul: 27.03.2012.
- **Prof. Dr. Ersin GÜREDİN**, T.C. İstanbul Üniversitesi İstanbul: 28.03.2012.
- **Dr. SMMM Tuba ŞAVLI**, İstanbul, 29.03.2012.
- **YMM Mehmet TÜRKER**, Türkerler Bağımsız Denetim Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş. İstanbul, 06.04.2012.
- **Prof. Dr. Ömer LALİK**, T.C. Hacettepe Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi, İstanbul: 17.04.2012.
- **Prof. Dr. Ercan BEYAZITLI**, T.C. Ankara Üniversitesi, Ankara: 04.04.2012.
- **YMM Nail SANLI**, TÜRMOB Genel Başkanı, Ankara: 05.04.2012.
- **SMMM Hasan KILIÇ** ve **SMMM Saim ÜSTÜNDAĞ**, DRT Bağımsız Denetim ve SMMM A.Ş. (Deloitte) İstanbul: 04.05.2012.
- **Doç. Dr. Orhan ÇELİK**, T.C. Ankara Üniversitesi Eski Öğretim Üyesi, Ankara: 08.05.2012.

⁵²⁴ Creswell, s. 133.

4.3.2 Araştırma Verilerinin Toplanması

Bu araştırmanın verileri odaklı ve açık uçlu sorulardan oluşan bir soru formu vasıtasıyla elde edilmiştir. Soru formundaki açık uçlu sorular, araştırma konusunun 5 alt uygulama zorluğuna ilişkin bilgileri toplamaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Görüşme tekniğinde tercih edilen soru cevap yöntemi ile karşılıklı etkileşime dayalı bir bağ kurularak hedefli ve planlı veri toplanmaya çalışılmıştır. Araştırmada, KOBİ denetimlerinde kullanılacak UDS'lere neden gerek duyulduğu ve denetim yaklaşımını nasıl oluşturmak gerektiği sorularına yanıt bulmak amaçlanmıştır. Araştırma konusu ile ilgili nasıl ve neden sorularına cevap aramaya çalışılmıştır. Her görüşmede konu ile ilgili önceden hazırlanmış standart mülakat soruları (bkz.Ek1) kullanılmıştır. Görüşmecilerden izin alınarak dijital ses kayıt cihazı ile kaydedilen ve not alma yöntemi kullanılan yarı kurgulu görüşmeler daha sonra deşifre edilerek yazıya geçirilmiştir.

Farklı bireylerden sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi elde etmek amacıyla tercih edilen derinlemesine mülakat tekniği esnek olması, sorulara yüksek oranda cevap alma, sözel olmayan davranışları değerlendirmeye imkân tanınması, soru sırasının değiştirilebilir olması sebebiyle tam ve derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla tercih edilmiştir.

4.3.3 Araştırmanın Kısıtları

Araştırma soruları; katılımcılarının herhangi bir ek kaynak kullanmayacakları düşünülerek sorulara ilişkin kısa bilgilendirici açıklamalara yer verilerek yapılandırılmış bu sayede cevaplayıcıların konuya ilişkin değerlendirmelerini sadece “hatırladıkları” bilgiler ışığında değerlendirmesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Çalışma yapıldığı tarihte ülkemizde KOBİ denetimlerinde uygulanacak UDS'lerin henüz Türkçe olarak yayımlanmış olmaması ve 6102 sayılı TTK gereği bunlara uygun olarak yürütülecek KOBİ denetimleri için kural koyucu ve denetleyici otoritenin henüz yeni yapılandırılıyor olması çalışmanın kısıtlarından biridir.

Araştırma katılımcı uzmanların görüşleriyle sınırlı olup elde edilen sonuçların genellenebilirliği sınırlıdır. Bununla birlikte çalışma yönteminin sınırlı sayıdaki değişkeni ölçmeye olanak tanınması, nitel araştırmaların temel ilke ve normlarının bir

gerekliliğidir. Bu nedenle çalışma amaçları içerisinde değinilen başlıkların dışına çıkılmamaya özen gösterilmiştir. Çalışma UDS'lerin uygulama zorluklarını ele almak ve değerlendirmek üzere planlandığından UFRS'lerin uygulamasında karşılaşılabilecek zorlukların detaylarına değinilmemiştir.

Nitel araştırmada birincil amaç ölçmeden ziyade olayların bütünselliği içerisinde değişkenlerin yerini saptamaktır.⁵²⁵ Bu nedenle tespit edilen zorlukların göreceli olduğu ve bu tespitlerin araştırmanın yapıldığı zaman ve mekan koşullarında katılımcıların görüşlerini yansıttığı bir durum çalışması olduğu unutulmamalıdır. Görüşme sonuçlarının değerlendirilmesi aşamasında ortaya konulan tespit ve önerilerin değerlendirilmesinde genellemelerden kaçınılması, aynı kişilerin değişik mekan, zaman ve durum koşulları altında farklı önermelerde bulunabileceğini unutulmaması gerekmektedir.

4.3.4 Araştırma Verilerinin Yorumlanması

Görüşmelerden elde edilen veriler konuya ilişkin akademisyen ve uygulamacıların görüşlerini ortaya koymak ve farklılıklarını vurgulamak üzere gözden geçirilerek yorumlanmıştır. Elde edilen sonuçların karşılaştırılabilirliğini sağlamak ve cevaplarda bireyselliğin korunması amacıyla önceden hazırlanan soru formuna bağlı kalınmakla birlikte, gerektiğinde detaylı ipuçları elde edebilmek amacıyla, soruların yerlerini değiştirmek gibi farklılıklar uygulanma yoluna gidilmiştir.

Araştırma için toplanan verilere, araştırmanın amaçları doğrultusunda betimsel analiz uygulanmıştır. Bu analizde, araştırmacı kendi yorumlarını dahil etmeden; görüşmelerden elde edilen verileri katılımcıların ifadesiyle sunmuştur. Verilerin analizinde şu süreç takip edilmiştir:

⁵²⁵ Yıldırım ve Şimşek, s. 54.

- Tüm görüşmeler katılımcıların ifadeleriyle, deşifre edilmiştir.
- Her görüşme sorusu başlıklar şeklinde yazılmış ve her katılımcının sorulara verdiği yanıtlar, ilgili başlık altında biraraya getirilmiştir.
- Veriler, araştırma amaçlarının ortaya koyduğu temalara göre gruplanarak, her soru için tekrarlayan ve benzer yanıtlar elenmiştir. Böylece bir soruya verilen tüm farklı yanıtların bir dökümü elde edilmiştir.
- Gruplara ayrılmış yanıtlardan sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmanın yapılandırılması ve görüşmelerin yapıldığı aşamalarda araştırmacının konuya ilişkin öznel yaklaşımlarına doğrudan yer verilmemekle birlikte araştırma sonuçlarının değerlendirilmesi aşamasında dolaylı bir etkinin olması kaçınılmazdır. Fakat bu araştırma süreçlerinde yer alan değişkenlerin kontrol edilmesi ya da değiştirilmiş olması sonucunu doğurmamaktadır. Sözü edilen öznellik, yanlılık olarak algılanmaması adına çalışmanın bu bölümünde araştırmacının neyi nasıl yaptığı, olay ve durumlara hangi bakış açısıyla yaklaştığına ve anlam verdiğinin ayrıntılı bir şekilde tanımlanmasına özen gösterilmiştir.⁵²⁶

4.3.5 Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

Bu bölümde; araştırma problemine ilişkin olarak yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Araştırma bulgularının değerlendirilmesinde; görüşmenin gizliliği kuralına bağlı kalınmış ve katılımcıların sözlü onayları alınarak yapılan ses kayıtlarına ait deşifreler paylaşılmamıştır. Katılımcılara yönlendirilen sorulara alınan yanıtlar betimsel bulgularla desteklenerek, araştırma problemiyle ilgili bulgulara konunun daha iyi anlaşılmasına imkân sağlaması açısından, akademisyenlerin ve uygulamacıların görüşlerini birarada belirtecek bir yapıda yer verilmiştir. Katılımcılar arasında fikir farklılıkları olduğu ya da uygulanabilirlik konusunda öngördükleri belirgin sorunlar ve tartışmalı hususlar ise ilgili olduğu tarafın görüşü olarak ayrıştırılmış ve değerlendirilmiştir.

⁵²⁶ Yıldırım ve Şimşek, s. 56.

Çalışma konusunun amacı için belirlenen alt başlıkların birbirlerinden tamamen ayrıştırılmasının mümkün olmamasından ötürü, ilgili sorulara verilen cevaplar bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Aşağıda, araştırmada ele alınan sorular ve katılımcılardan alınan cevaplar yer almaktadır:

Soru 1- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) ile işletmelerdeki murakıplık müessesesi yerini ruhsatlı meslek mensupları ya da onların kurduğu şirketlere bırakacak. 6102 sayılı TTK'ya göre bağımsız denetim faaliyeti Uluslararası Denetim Standartları (UDS)'na uygun olarak yürütülecek. Bu bağlamda Açıklık Projesi ile güncellenen standartlarının son halinin Türkçe tercümesinin olmaması faktörü göz önünde bulundurulduğunda, gerçekleştirilecek KOBİ denetimlerinin makul güvence verecek şekilde, standartlara uygun yürütüleceğine inanıyor musunuz? Bu duruma ilişkin genel bir değerlendirme yaparsanız sevinirim.

Gerek akademisyenler gerekse uygulamacılar; denetim standartlarının açıklık projesi ile gözden geçirilmiş son halinin henüz Türkçe'ye çevrilmemiş olması ve bu yönde yürütülen bilinen bir çalışma olmamasının uygulamada bir takım problemlere sebep olabileceğinde hemfikirdir.

Çalışmanın kapsamı dışında tutulmuş olmasına rağmen UFRS uygulamaları konusunda halka açık şirketlerde bile henüz istenilen ve umulan düzeye erişilememiş olması göz önüne alındığında, KOBİ denetimlerinin henüz raporlama standartlarının meslek mensuplarınca tam olarak kavranamamış olmasından ötürü bir takım problemlerle karşılaşılacağı konusunda katılımcıların hepsi yakın görüştür. Denetim standartlarının meslek mensuplarınca kavranması ise öncelikle denetim faaliyetinin felsefesinin ve temellerinin anlatılması, benimsenmesi ve uygulanabilirliğinin sağlanması yönündeki çalışmaların ve eğitimlerin tamamlanması ile daha kolay olacaktır. Katılımcılar denetim faaliyetinin muhasebe ve finansal raporlama faaliyetinden oldukça farklı olduğu ve yapılan işin kalitesi için UDS'lere mutlak uyumun çok önemli olduğunu belirtmekle birlikte, akademik yaşantı ve uygulamada standartların özünde olmasa da uygulamaya aktarılması konusunda yorum farklılıkları ile karşılaşabildiklerini belirtmiştir.

KGK'nın kurulması ve gerek finansal raporlama gerekse denetim standartlarının belirlenmesi konusunda KGK'ya yetki verilmesi ile birlikte uygulamadaki çokbaşlılığın giderileceği fakat standartların meslek mensuplarınca benimsenmesi ve mesleki yargılarını şekillendirebilmelerinin deneme yanılma yöntemi ile yıllar içerisinde oluşacak olması her iki katılımcı grubunu da endişelendirmektedir. Standartlara ilişkin hükümlerin kamu otoritesi tarafından empoze edilmesi güç gözükmemektedir, nitekim önceki yıllarda SPK'nın yayımlanmış olduğu standartlar sınırlı bir alana hitap ettiğinden geliştirilmesi ve uygulanması sürecinde yaşanan problemlerin önüne geçilmesi daha kolay olmuştur. KGK'nın bu yönde yürütecek olduğu çalışmalarında mutlaka daha önce TÜRMOB'un yapmış olduğu gibi akademisyen ve uygulamacılar bir araya getirerek standartların ruhu ve teknik detaylarının derinlemesine ele alındığı iyi bir çeviri metnini ortaya koymaları gerekmektedir. Nihayetinde standartların yayımlanması konusunda yapılacak olan iş IAASB tarafından yayımlanmış ve genel kabul görmüş UDS'lerin çevirilerin yapılması işinden ibarettir. Nitekim standart yayımlanması konusunda yapılacak olan yepyeni ve farklı bir standart yapılanma süreci değildir.

Nitekim denetim alanında yazılmış akademik yayınlara dahi bakıldığında çeviriden kaynaklanan ve ilk olarak göze çarpan ifadelerden bir tanesi İngilizce "detection risk" terimine bazı akademik yayınlarda dahi, denetim işinin ruhuna aykırı olarak "ortaya çıkarma" riski şeklinde ifadelerle karşılaşılabiliyor olmasıdır. Bunun temel bir ayrışma noktası olduğu ortaya konulduğunda aynı ifade için ortaya çıkarmama, bulgu ya da tespit riski ifadeleri ile de karşılaşılabilmektedir. Şüphesiz ki denetçinin önemli bir yanlışlığı ortaya çıkarmasının risk olarak algılanması işin doğası ile çelişmektedir.

Önceki yıllarda öyle ya da böyle bir standart seti yayımlanmış ve uygulanmakta idi, fakat bu düzenlemelerinin belirli bir kesimi ilgilendiriyor olması ve yasal bir zorunluluk olmaması ve gerek işletme sahip-yöneticilerinin gerekse meslek mensuplarının KOBİ denetimlerine yeterli önemi vermemesi mesleğin denetim alanındaki gelişimi sektörde dikey bir büyüme göstermiştir. Bu döngünün kırılması ve KOBİ'lerin UDS'lere uygun olarak denetlenmesi ancak ve ancak KGK'nın içine

kapanık bir yapıda olmayarak standartların tabana yayılması yönündeki çabaları ile mümkün olacaktır.

Standartların son halinin henüz hazırlanmamış olması yönünde piyasadaki uygulamacıların öngördükleri mevcut sorunlar ve karşılaşılması muhtemel zorluklara ilişkin çözüm önerileri ise şu yöndedir:

KGK'nın tercüme görevini yaparken oluşturacağı yapılanmanın mutlaka ve mutlaka teknik bilgi sahibi, lisanslı olan meslek mensuplarından oluşması gerekmektedir. Aksi takdirde zaman zaman önceki çevirilere getirilen eleştirilere benzer eleştirilerin olabileceği ve çeviriden kaynaklanan problemlerin yanlış anlaşılmalara sebep olabilmesi kuvvetle muhtemeldir. Tüm uygulamacıların bu yöndeki görüşü eğer istenirse üzerlerine düşecek sorumlulukları sonuna kadar yerine getirecekleri yönündedir. Nitekim görüşülen şirketler halka açık ve yabancı ortaklı şirketlerinde de denetimlerini yaptıklarından ötürü bünyelerinde gerçekleştirdikleri eğitimler, hazırladıkları eğitim materyalleri, çalışma kağıtları ve iş akışlarını, standartların en son değişikliklerini göz önüne alarak hazırladıklarından ve özel olarak hazırlanmış denetim yazılımları kullanıyor olduklarından ötürü böyle bir problem ile karşılaşmadığını beyan etmiştir.

KOBİ denetimlerinin TTK kapsamında zorunlu olarak yapılacak olması ile meslek mensuplarının gerek teorik gerekse pratik bilgi anlamında kaynak sıkıntıları yaşanması beklenmektedir. Ve yine ortak görüşleri bu konudaki tek sorunun standartların çevirilmesi olmadığı, yine IAASB tarafından yayımlanmış olan özellikle KOBİ denetimlerinde UDS'lerin uygulanması ve kalite kontrol uygulamaları hakkındaki rehberlerinde uygulamacılara temel bilgi vermek ve yönlendirmek adına önemli bir yeri olduğu şeklindedir. Nitekim görüşülen uygulamacılar, SPK ve TÜRMOB çevirilerinden ziyade standartların son hallerine ilişkin kendi oluşturdukları materyelleri bir numaralı referans kaynak olarak kullanmaktadır.

Mevcut durumda denetim işine yeni başlayacak olan meslek mensuplarının aldıkları eğitimler sonrasında şu an eski halleriyle yayımlanmış olan standartların her ikisinden de yararlanarak faaliyetlerini sürdürmeleri mümkün olacaktır. Nitekim Açıklık

Projesi ile standartlarda yapılan değişiklikler içerik değil standartların ele alınış şeklinde yapılan akış değişikliklerinden ibarettir. Genel itibariyle değişikliklere bakıldığında standart yapılarının özlerinin korunduğu fakat içindekiler ve standart eklerinde değişikliklere gidildiği gözlemlenmektedir. Bununla birlikte bazı standartlarda tekrar ele alınan ve değiştirilen önemli konular (grup şirket denetimlerinde başka bir denetçi çalışmasına atıfta bulunmanın artık mümkün olmaması gibi) var olmakla birlikte, değişikliklerin ortaya konulup eklenen, çıkarılanlar ve değişen önemli hususlar ele alınarak yapılacak çalışmalarda mevcut standartların özellikle KOBİ denetimleri için yeterli olacağı fakat standartların son hallerinin daha teknik bir çalışma ile bugüne kadar Türkçe'ye çevrilmemiş olmasının bir eksik olduğu yönünde görüş hakimdir.

Bununla birlikte diğer bir önemli husus ise; IFAC'ın yayımlamış olduğu uygulama rehberleri ve SMP Komitesi'nin çalışmalarının ilk yıllarda yaşanabilecek bilgi ve deneyim eksikliklerinin yaratacağı sorunları önüne geçecek önemli kaynaklar olmasıdır. Uygulamaya yönelik yapıları itibariyle öncelikli olarak kalite kontrolü ve standartların KOBİ'lerde uygulanmasına ilişkin rehberlerin mutlaka yayımlanması gerekmektedir. Yeni çeviri metinlerinin yayımlanmaması durumunda ise küçük ve orta ölçekli muhasebe bürolarının; standartların yapısını benimseyip, okuyup, uygulamadan ziyade daha çok kulaktan duyma ya da taklit etme şeklinde gerçekleştireceği denetim uygulamalarının tüm taraflar için önemli zararlar oluşturabileceği ve gerek standartların gerekse TTK'nın ruhuna aykırı uygulamaları ortaya çıkaracağı düşünölmektedir.

Uygulamacıların özellikle üzerinde durduğu diğer bir konu ise, piyasada mevcut ya da online olarak ulaşılabilen akademik yayınların denetim işinin bütünüyle kavranmasında özet ve direkt bilgi sunan vazgeçilmez kaynaklar olduğu fakat bu geçiş sürecinde meslek mensuplarının uygulamaya yönelik ihtiyaçlarına cevap verilmesi açısından birincil kaynak olacak bu metinlerin çevirilerine hızla ihtiyaç duyulduğudur.

Tüm bu tespitlerin yanısıra, uygulamada tekbaşlılığın sağlanması adına KGK'nın yapılandırılmış olması olumlu bir gelişme olarak algılanmaktadır. Uygulamacılara, zaman zaman tartışmalara da konu olan KGK'nın hem standartların belirleyicisi hemde gözetiminden sorumlu olmasına ilişkin eleştiriler sorulduğunda; gerek dünyada gerekse ölkemizde henüz standartlaşma çalışmalarının ilk dönemlerinde,

standart oluşturma ve yayımlamanın bir regülasyon gücü olduğu ama artık genel kabul görmüş standartların kullanılıyor olmasının getirdiği, global muhasebe ve denetim uygulamalarına ilişkin yaklaşımın dünyada hakim görüş olmasından ötürü, amaca hizmet eden teknik olarak yeterli bir çevirinin kim tarafından yapıldığı önemli olmaksızın bir an önce yapılması gereği vurgulanmıştır. Bunun yanında 660 sayılı KHK ile Kurum'a verilen uluslararası standartlara aykırı düzenleme yapabilme yetkisi, şayet mikro ölçekli işletmelerin bu standartlardan muaf tutulması ya da onlara özel uygulamaların devreye sokulması amacıyla KHK'da yer almışsa, durum olumlu bir gelişme olarak algılanabilecektir.

IFAC'ın standartların yayınlanmasına ilişkin görüşü “şayet ülkenizde şu ana kadar standart oluşturulmadıysa, oluşturmakla uğraşmayın bizimkini kullanın yönündedir.” Yeni hazırlanacak olan standart metinlerine mutlaka ülke adının yazılması gerekmektedir. SPK'nın tebliğinde kurul şeklinde bir ifadesi yer almakla birlikte TÜRMOB'un yayımlamış olduğu standartlara Türkiye ibaresi eklenmelidir.

IFAC'ın bünyesinde yapılmış ve uluslararası kabul görmüş bu düzenlemelerin çeviri yetkisi sadece kendi üyelerine verilmiş olmakla birlikte, ülkemizde TÜRMOB ve TMUD'un bunu kısa bir zamanda ele almaması durumda, AB 8. direktifinde yer alan standartların çevirilerinin yapılmaması halinde bunun kamu otoritesi tarafından yapılabileceği hususu, her ne kadar TÜRMOB'un mevcut çevirisinin eksikleri olsa da bir an önce elden geçirerek uygulamacıların kullanımına sunmasının önemini işaret etmektedir.

Soru 2- Biliyoruz ki, KOBİ'lerin paydaş sayılarının azlığı ve geleneksel raporlama anlayışının getirdiği teamüller gereği, finansal tabloları yılsonundan oldukça uzak tarihlerde hazırlanıyor. Bu duruma bir de KOBİ Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nın (TFRS) ilk uygulaması nedeniyle yaşanabilecek zorlukları eklersek bu süreçte bağımsız denetçileri ne gibi zorluklar beklediğini düşünöyorsunuz? Müşteri işletmelerden gelebilecek TFRS danışmanlığı ve hatta finansal tablo hazırlama talepleri denetçilerin bağımsızlığını ne derece etkileyecektir?

UFRS'ye geçiş süreci ve finansal raporlama standartlarına tam uyumlu finansal tabloların hazırlanması sürecinin beraberinde bir dizi zorluklar getireceği fakat uyum süreci aşıldıktan sonra işletmelerin güvenilirlik ve şeffaflık anlamında mevcut durumlarından çok daha ileri bir düzeyde olacağına kesin gözüyle bakılmaktadır. Meslek için bir emekleme evresi olarak algılanabilecek bu süreçte UFRS'den kaynaklanabilecek muhtemel sorunların denetçinin çalışmalarına önemli etki yapacağı aşıkardır. Bu anlamda akademisyenlerin görüşü, kendi ifade ettikleri şekliyle; belki de “eğitimci” olmalarından ötürü bağımsız denetçilerin, bu geçiş sürecinde bir şekilde yazılı olmayan bir “danışmanlık” görevini bağımsızlıklarına şüphe düşmeyecek şekilde yürüterek faaliyetlerini yürütmeleri şeklindedir.

Uygulamacıların verdiği cevaplar incelendiğinde de benzer görüşün hakim olduğu ve özellikle KOBİ'lerde denetçinin müşteri işletmenin bu kadar dışında tutulamayacağı ve zaman zaman finansal raporlama sürecine ilişkin tavsiyelerde bulunulabileceği yönündedir. Sahip-yönetici ile kurulacak bu tip ilişkilerin çoğu süreçlerin standardize edilmemiş ve yazılı dahi olmadığı KOBİ'lerde yönetimin tutumu, dürüstlüğü ve güvenilirliği hakkında da önemli ipuçları verebileceğini belirtilmiştir. Bu anlamda gerek akademisyenlerin gerekse uygulamacıların vurguladığı nokta danışmanlık faaliyetinden ziyade bir nevi tavsiye kararlarının verilebileceği yönündedir. Geçiş sürecinde özellikle KOBİ'ler için çok katı denetim politikalarının benimsenmesinin getireceği ek maliyetlerin zaten şeffaflıktan kaçma eğiliminde olan KOBİ sahip-yöneticilerince gerek UFRS gerekse UDS uygulamalarının yasak savmaktan öte bir niyet ile yapılmasının önüne geçemeyecektir. Aksi taktirde karşılıklı pazarlık ortamlarında gerçekleşecek ve sadece şeklen uygulanan bir denetim söz konusu olacaktır. Her iki grup katılımcı da, kısa vadede aksak yanlarıyla dahi gerek raporlamada gerekse denetimde uluslararası kabul görmüş standartların kullanılıyor olmasının, hiç kullanılmamasından daha iyi olacağı görüşündedir. Orta ve uzun vadede ise bu sistemin benimseneceği ve hakkıyla yapılacağına ilişkin güven tamdır.

Vergi amaçlı raporlamanın yapıldığı günümüzde, piyasanın alıştığı bir envanter şekli ve süresinin varlığı inkar edilemez. İşletmelerin bu süreleri defterlere önceden noterden aldıkları tasdik numaraları ile sonuna kadar kullandığı da bilinen bir

durumdur. Bu alışkanlığın, denetçinin defter ve belgelere ulaşmasında zaman zaman sorunlara yol açacağı tahmin edilse de, amacına uygun olarak gerçekleştirilen denetim faaliyetleri ile bu anlayışın önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

Gerçekleştirilen eğitimlere meslek mensuplarından gelen yoğun ilginin bu öğrenme ve geçiş sürecinin aşılmasına katkı sağlayacağı açıktır. Fakat bu denli yoğun olan ilginin ağırlıklı olarak neden denetçiliğe yönlendirilme çabası içinde olduğu incelenmelidir. Nitekim yeterli UFRS eğitimi, uygulaması olmadan ve bu standartlara uygun finansal tablolar hazırlanmadan, denetimden söz etmek mümkün olmayacaktır. Bu yönde yapılan eğitimler olmakla birlikte, katılımcılardan gelen cevaplar incelendiğinde kamuoyunda oluşan algının eğitimlerin ağırlıklı olarak denetim işinde yoğunlaştığı yönündedir. UFRS'ye uygun finansal tabloları kimin hazırlayacağı ve bu süreçte işletmelerin ihtiyaç duyacağı hukuki danışmanlık hizmetleri de gözardı edilmemelidir.

Diğer bir husus ise bu sürecin tüm yönleriyle işletme sahiplerine anlatılması ve onlarca benimsenmesinin sağlanmasıdır. Aksi takdirde gerek 6102 sayılı TTK'nın getirdikleri ve beraberinde UFRS'ye uygun finansal tablo hazırlanması sorunları denetim işine de ağırlıklı olarak sirayet edecektir. Gerek akademisyenlerin gerekse uygulamacıların hem fikir olduğu konu, finansal raporlama sürecine denetçinin müdahale etmesi durumunda denetime ayırması gereken zamanın artacağı ve denetimden gittikçe uzaklaşacağıdır. Bu durumun yaratacağı tehlike, gerek denetçi bağımsızlığı, gerekse denetçinin kendi hazırlayacak olduğu finansal tabloları denetlemesi şeklinde ortaya çıkabilecektir. Bu nedenle muhasebe ve raporlama yapanların sırf bu işi yapıp bu konuda uzman olması denetçilerin ise sadece denetim hizmeti sunuyor olmaları en makul çözüm olarak gözükmektedir. Nitekim iş yapış şekillerinden ve KOBİ olmalarının getirmiş olduğu yapılarından ötürü, denetçilerin düzeltme talep etme yoluyla da olsa bir şekilde UFRS danışmanlığı yapmak durumunda kalacağı, ilerleyen yıllarda ise gerek meslek mensuplarının uzmanlaşması gerekse işletmelerin kendini geliştirmeleri ve yeni düzene ayak uydurmaları ile istenilen noktaya varılabilecektir.

KOBİ sahip-yöneticileri bu yeni düzene tam anlamıyla uyum sağlayana ve alışana kadar, gerek raporlama gerekse denetim işinin getirecek olduğu ek mali külfetler müşterilere denetçilerle pazarlık kapısını açacaktır. Bugün mevcut düzende dahi asgari tarife altına inilmesi önemli bir etik sorun iken; bürolara gelecek olan ek iş yükünün, gerek büroların mevcut teknik ve işgücü kapasitesi ile karşılanabilir olup olmadığı, gerekse mevcut sistemde tahsilat sıkıntısı yaşayan muhasebe bürolarının emeklerinin karşılığını alıp alamayacakları soruları meslek odaları ve/veya KGK'nın sorumluluklarını arttıracak ve gerekli önlemlerin alınmasını gerektiren önemli bir konudur.

Geçiş sürecinde dönem içinde yapılan denetim çalışmalarında tespit edilen ve düzeltme gerektiren hususların işletmeye raporlanarak düzeltilebileceği, ancak iyi niyetten uzak ve genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinden önemli sapmalar yaratan işlem ve olayların mevcudiyetinin tespit edilmesi ve bunlarda değişiklik yapılmaması yönündeki ısrarda olumsuz görüş verilmesi tercih edilmelidir.

Güvenilir ve şeffaf finansal tabloların hazırlanması ve bunların denetlenebilmesi ancak ve ancak mesleki uzmanlaşma ile mümkün olacaktır. Mesleğin tepe noktasının denetçi olmak olduğu yönündeki tanımlamalar ise kesinlikle yanlıştır. Bu duruma bir rütbe ya da kıdem anlayışı ile değil raporlama ve denetim hizmetlerinden birinde uzmanlaşma gerekliliği şeklinde bakılmalıdır.

Muhasebe mesleğinin tek başına vergicilik, defter tutma veya denetim olarak algılanması yanlıştır. Herbir faaliyetin geniş ve ihtiyaca açık alt uzmanlık alanları vardır. Bu anlamda mesleğin gelişmesi ve kamuoyunda hak ettiği itibara kavuşturulması için meslekte uzmanlaşma olmazsa olmaz koşuldur. Nitekim sözü edilen tüm bu işler tam zamanlı olarak yapılabilecek işlerdir, yarı zamanlı bir şekilde hem vergici hem denetçi olunabilir veya herkes denetçi olacak gibi bir yaklaşım ve algıdan uzaklaşılmalıdır.

KGK'nın, meslekte bir devrim niteliğinde olan 6102 sayılı TTK'nın getirmiş olduğu yeniliklerin, tabana yayılmasında ve uygulamanın uluslararası kurallara uygun bir şekilde devam ettirilip, benimsenmesinde atacak olduğu temeller, belirleyeceği ilke

ve kurallar konusunda ilgili çevrelerin fikrini alması faydalı olacaktır. KGK'nın oluşturacağı komisyonların, belirleyeceği ilkelerin ve uygulamaların uluslararası standartlar ile uyumlu olması ve gelişmiş ülkelerdeki benzer yapıların benimsenmesi, siyasi etkilerden uzak özerk bir yapıya kavuşturulması açısından önemlidir. Bu bağlamda KGK'nın yapacak olduğu tüm çalışmalarda teknik bilgi ve becerisi olan kişi ve kurumların fikirlerinin alınması faydalı olacaktır. Gerek raporlama gerekse denetim ile ilgili yapılacak düzenlemelerde, maliye kökenli ve vergi esaslı yapılanmadan kaçınılmalıdır.

Bu soruya uygulamacılardan gelen yanıtla ise aşağıda yer verilmiştir.

Özellikle geçiş döneminde UFRS'ye uygun olarak hazırlanmış finansal tabloların ve bunlara ait denetçi raporlarının standartlara uygunluğu sorgulanacaktır. KOBİ UFRS'nin gerekliliklerinin tam olarak uygulanamaması, standartlara uygun hazırlanmamış bu raporların denetiminde de önemli aksaklıklara sebep olacaktır. Fakat bir şekilde bu finansal tablolara uygun olmayan denetçi görüşü içeren denetçi raporları verilecek olması da beklenen bir durumdur. Bu anlamda gerek şirket içi gerekse KGK'nın kalite kontrol uygulamaları önem kazanacaktır. Gerek KOBİ sahip-yöneticilerinin gerekse muhasebe meslek mensuplarının tecrübe kazanacak olması, kayıt dışılığı sahip-yöneticilerce arzu edilen bir durum olmaktan çıkaracaktır. Gerek ülkemizde gerekse dünyada KOBİ'lerin en büyük sıkıntısı olan finansman ihtiyacı, KOBİ finansal tablolarının diğer işletmelerle karşılaştırıldıklarında finansal tabloları kuvvetli gözükmeyecek olması durumu hem KOBİ'lerin itibarı hemde kredibilitésinin değerlendirilmesi hususlarında etkili olacaktır.

Şüphesiz ki; her türlü başlangıç zordur, ve sahadaki uygulamalarının kanunun öngördüğü noktadan başlamasını beklemek hayal olacaktır. Bir geçiş süreci beklenmekle birlikte, bu kadar kısa bir sürede gerçekleştirilen eğitimcilerin eğitimi ne kadar etkili olacağı zihinlerde soru işaretleri yaratmaktadır. Uluslararası ortaklı denetim şirketleri gerek UFRS gerekse UDS konularında yurtdışı ortakları ile koordineli olarak hazırlamış oldukları eğitim paketleri ile işi yürütmektedir. Fakat kanunun öngördüğü hedefe ulaşana kadar geçecek olan alışma sürecinin toleranslı bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Nitekim geçmiş deneyimlerinde gösterdiği standartlara aykırı olmakla

birlikte denetçiler danışmanlık yapmak durumunda kalacakları yönündedir, bu noktada gerek denetçilerin gerekse KOBİ sahip-yöneticilerinin yetki ve sorumlulukları konusunda bilgilendirilmesi ve kontrol edilmesi önem arz etmektedir.

Gerek uygulamacılar gerekse akademisyenlerin öngördüğü yaklaşık alışma dönemi, kendi ifade ettikleri biçimiyle birazda yuvarlak olması itibariyle “5” yıldır. Bu geçiş döneminde gerek meslek örgütlerinin, gerekse KGK'nın yapacak olduğu tüm iyi uygulamalar sistemin oluşturulması sürecine olumlu katkı sağlayacaktır. Raporlama anlayışındaki bu köklü değişiklik ile finansal tablolar ve dipnotları daha kapsamlı olacak, bu durumda özellikle ilk yıl uygulamasını daha meşakkatli ve zor bir hale getirecektir. Bu süreçte denetçilerin akıllı davranıp finansal raporlama işini üzerlerine almamaları ve mümkün olduğunca karar verici olma noktasından uzak durmaları gerekmektedir. Denetçi olmayı seçen meslek mensuplarının da UFRS konusunda yeterli deneyime sahip olmamaları bu noktadaki en temel kısıttır. Zaten ilgililerin raporlama işini denetçilerden bekliyor olması hiçte akılcı değildir, ve uygulamayı uluslararası standartlardan uzaklaştırıp, yasak savmaktan öte yapılan bir iş haline getirecektir. Özellikle nispeten daha kurumsal denetim şirketlerinin bu danışmanlık işinden kesinlikle uzak durmaları gerekmektedir. Fakat 5 yıl olarak öngörülen bu geçiş sürecinin ilgili tüm kesimler için bir öğrenme süreci olduğu unutulmamalıdır. Denetçilerin bir şekilde raporlama işi ile ilgilenmeleri gerekecek ve yapmıyorum demek gibi bir şansları olmayacaktır. Bu anlamda katılımcıların hakim görüşü bugün zaten yanlış çıkan finansal raporların bu geçiş süreci içerisinde yıllar itibariyle daha da azalan yanlışlar ile hazırlanmasının mevcut durumdan çok daha iyi olacağı yönündedir.

Raporlama ve denetim anlayışına getirilen tüm bu zorunlulukların sermaye şirketlerine karşılayabileceklerinin üzerinde mali külfetler getireceği aşıkardır. Bu noktada herhangi bir şekilde kredi kullanmayan diğerlerine göre nispeten daha küçük diyebileceğimiz aile şirketi tarzında faaliyet gösteren işletmelerin ya da mikro işletmelerin şahıs işletmesine dönme konusunda bir karar vermeleri gerekecektir. Mevcut düzende kârpayı ödemeyip, farklı masrafları şirkete yansıtıp para çıkışı yapmayı tercih eden bu tip işletmeler; hem fazla para kazanıp, hem herşeyi gider yazıp hemde şirket olup prestijli olmak istiyorlarsa, şirket olmanın tüm avantajlarını sonuna

kadar kullanıp işler zora girdiğinde sınırlı sorumlu olup malımı alır çekilirim görüşündeyseler tüm bu maliyetlere de katlanmaya devam edeceklerdir. Bu noktada işletmelerin şirket mi olacakları şahıs işletmesine mi döneceklerin konusunda bir tercih yapmaları gerekecektir.

KOBİ'lerde çok fazla karmaşık bir işleyiş ve yapı olmamakla birlikte, ilk uygulamada UFRS'den kaynaklanabilecek yanlışlık riski fazla olacaktır. Bu noktada denetçinin müşteri işletmenin ertesi yıl gelip siz finansal tablolarımızı yanlış hazırlamışsınız demesi durumu aklından çıkartmadan işini UDS'lere uygun olarak yürütmesi önemlilik arz etmektedir.

Soru 3- UDS'ler;

a. denetim süreçlerine,

b. UDS ve yürürlükteki yasal ve düzenleyici mevzuata hakim

c. İşletmenin içindeki faaliyet gösterdiği iş ortamı ve

d. İşletmenin ait olduğu sanayi kolu ile ilgili denetim ve raporlama konuları hakkında makul derecede bilgi ve anlayışa sahip olan denetçiyi deneyimli denetçi olarak tanımlanmakta.

Ülkemizde faaliyet gösteren KOBİ'lerin geleneksel yapıları ile muhasebe ve raporlama düzenlerini göz önüne aldığımızda, KOBİ denetimlerinde tercih edilmesi gereken denetçi profili sizce nasıl olmalıdır?

KGK'nın denetçinin sertifikasyonu ya da yetkilendirmesine ilişkin henüz bir düzenlemesi ya da belirginlik olmamasından ötürü deneyimli denetçiden söz edebilmek mümkün değildir. Deneyimli denetçinin kim olduğu sorusuna da bu geçiş döneminde en azından kağıt üzerinde bir cevap verilemeyecektir. Mesleki kıdem ayrımı gerçekleştirilecek denetim uygulamalarından sonra oluşacak, denetim ile yetkili olanların belirlenmesi ise KGK'nın sınav veya eğitim düzenlemeleri ile belirlenecektir.

Mikro ölçekli işletmelerin tek bir SMMM veya YMM tarafından denetlenebilecek olmasından ötürü; KGG'nın yetkilendireceği denetçilerin ve denetim şirketlerinin yeterliliği ve/veya kıdemine ilişkin bir ayırımına ihtiyaç duyulabilir. Halihazırda SPK ruhsatı olanlar denetçi ünvanı alıp alamayacakları ise cevaplanması gereken bir diğer sorudur.

UDS'lerde yer alan deneyimli denetçi ifadesi sadece mesleki kıdem ile sınırlı bir ifade değildir. Deneyim kişinin yaptığı hatalarla elde edebileceği birşeydir. Meslekte geçen sürenin bir ifadesi olan mesleki kıdeme dayandırılarak hiçbir meslek mensubu "ben en deneyimliyim" diyemez. Denetçi olmayı seçecek olanların, temel bir denetim bilgisi ile yüksek seviyede muhasebe bilgisi sahibi olması gerekir. Bugüne kadar ülkemizde UDS'lere uygun yürütülen denetim faaliyetlerinin halka açık şirketlerde yürütülüyor olması ve bu denetimlerin zorunlu hale getirildiği dönemde yaşanan benzer sıkıntıların KOBİ denetimleri içinde söz konusu olması beklenmektedir. Bu nedenle denetçilerin deneyim sahibi olmasından çok öğrenmeye açık olması gerekmektedir.

Bu geçiş sürecinde henüz gerek UFRS gerekse UDS uygulamaları konusunda deneyimsiz olacak denetçilerin; çeşitli nedenlerle, müşteri işletmelerden gelen talepler doğrultusunda önemli sonuçlar doğurabilecek ahlaki ikilemler ile karşılaşabilmesi muhtemeldir. Bu durumda denetçilerden beklenen işletme çıkarını değil kamu çıkarı koruyor olmaları gerektiğidir. Bu tip ikilemlerde yapılan işin yasallığından, ya da kuralına uygun olarak yapılıp yapılmamış olduğundan ziyade meslek kuralları temel alınarak karşılaşılabilecek ahlaki ikilemlere çözüm aranmaya çalışılmalıdır. Nitekim muhasebe mesleğinde doktoruk, avukatlık vb. mesleklerden farklı olarak kamu çıkarının korunması esastır. KOBİ'lerde gerçekleşmesi muhtemel yanlış uygulamalardan etkilenecek ilişkili taraf sayısı büyük işletmelere nazaran daha az olduğundan taraflara getirilecek zararların bertaraf edilmesi için meslek sigortası sisteminin etkin olarak uygulanması ve gözetilmesi önem arz etmektedir.

Bu soruya uygulamacılardan gelen yanıtlara ise aşağıda yer verilmiştir.

KOBİ'lerin denetlenmesi bazı yönleriyle büyük şirket denetimlerinden daha zordur. Hata ve hilelerin ortaya çıkarılması çoğu zaman daha kolay olmakla birlikte

taşıdıkları risk ise daha yüksektir. Bununla birlikte her bir şirket tipinin denetlenmesinde denetimin işletmeye has zor ve kolay yönleri olacağı unutulmamalıdır. Örneğin; banka denetimi konusunda ihtisaslaşmış bir denetçi, sanayi işletmelerinin denetiminde çok başarılı olmayabilir.

Özellikle Türkiye’de, KOBİ denetimi ihtisaslaşma gerektirecektir. KOBİ’leri sayıları ve ekonomik büyüklükleri itibariyle, ekonominin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu süreçte denetçilikle birlikte muhasebe uzmanlığının önemide gitgide artacaktır. KOBİ denetimleri ise işletme risklerini doğru tespit edebilen kişiler tarafından yapılmalıdır. KOBİ denetimlerinin yürütülmesi kendilerine has özelliklerinden ötürü daha risklidir, bu yüzden fazlasıyla eğitim ve deneyim gerektirir. Sistemin zaman içerisinde mutlaka oturtulması gerekmektedir.

İşletmenin büyük ya da küçüklüğünden öte, her denetimin; riski, ekibi, şirketin büyüklüğü, sektörü, ortaklık yapısı vb. faktörler göz önüne alınarak planlanmalı ve yürütülmelidir. Bu anlamda KOBİ’lerin hepsini tek bir kefeye koyarak yapılan genellemelerden uzak durmak gerekir. Denetim ekibinde görevlendirilecek farklı kıdemdeki denetçiler ile ekip içinde gözetim sağlanmalıdır. KOBİ’lerde yönetimdeki tek adam hakimiyeti, kontrollerin yazılı olmaması ve hatta çoğu zaman olmaması, az sayıda çalışan sebebiyle görevlerin ayrılığı prensibinin uygulanamayacak olması gibi sebeplerle, KOBİ’lerde riskin daha olması beklentisi yanlış değildir. KOBİ’lerin yapısından kaynaklanan bu unsurlar KOBİ’lerde herşeyin yanlış olduğu algısına sebebiyet vermemelidir. Fakat denetçinin bunu işin alınması aşamasında değerlendirmesi ve işi kabul edip etmemeye karar vermesi gerekmektedir. İşin alınması durumunda ise denetçinin KOBİ’yi çok iyi tanıyıp denetim planını uygun şekilde geliştirerek, çalışmalarını sürdürmesi gerekmektedir. Bu ifadelerden KOBİ’lerde gerçekleştirilecek denetimlerin daha zor ve maliyetli olduğu genellemesine varılmamalıdır. Nitekim bugün dünya devi şirketler dahi tek adam yönetiminde faaliyet göstermektedir.

Nitekim 6102 sayılı TTK ile neredeyse Avrupa’da dahi olmayan bir şeffaflık politikası benimsenmesi gerekecek ve beraberinde biraz sert bir geçiş süreci yaşanacaktır. Bu sürecin tecrübesiz ve bilgisiz müşteriler ile deneyimsiz muhasebeci ve

denetçiler ile karşılanıyor olması ahlaki ikilemler ile mutlak suretle karşılaşılacağını işaret etmektedir. Bu durum hali hazırda denetçi olmayan fakat 6 ay sonra denetçi olacak kişilerde önemli bir baskı unsuru olacaktır. Denetçilerin bu baskılara direnebiliyor olması gerekmektedir.

Bu süreçte; okumak ve sadece gerçekleştirilen eğitimlere katılmak tek başına yeterli olmayacaktır, sahada olmak ve işi yaparken öğrenmek çok daha etkili olacaktır. Bunun yanında sözü geçen geçiş süreci aşıldıktan sonra da sürekli eğitimler ile meslek mensuplarının kendilerini geliştirmesi ve deneyim kazanması gerekmektedir. Büyük ölçekli ve uluslararası denetim şirketleri yenilenen standartlara ilişkin kelimelerin neler ifade ettiğine dair yorumlara ilişkin kılavuzlar, yurtdışı ortaklar ile birlikte yürütmektedir. Bu anlamıyla denetim işi muhasebe işinden fazlasıyla ayrılmaktadır ve denetçinin mesleki yargısına fazlasıyla gereksinim duyulacaktır.

Denetim bir ekip işidir, denetim işini yürütecek denetim ekibinde, yeni başlayan bir denetçi yardımcısı, en az 1 yıl tecrübeli denetçi ve en az 3 yıl tecrübeli denetçiden oluşan bir ekip tercih edilmektedir. İşletmenin küçük olmasından denetimin kolay olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Fakat genel yapısı itibariyle Türk KOBİ'lerinde neredeyse olmayan iç kontroller ve karmaşık olmayan muhasebe ve yönetim yapısı işleri kolaylaştıracaktır. Yinede denetimin planlanması aşamasında yapılacak süreç incelemeleri işletmenin tanınmasında ve işletmeye öneriler sunmak adına faydalı olacaktır. Denetim programlarının yürütülmesi ise çoğunlukla detay testlerinin uygulanması şeklinde gerçekleşecektir. Mikro ölçeklerde denetim tek bir denetçi ile yürütülebilecekken, KOBİ'lerde önerilen yapının korunmasının uygun olduğu belirtilmiştir. Dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta ise denetim için harcanacak denetim saatinin tespit edilmesi ve denetim ekibinin oluşturulmasında sadece işletme büyüklüğünün ölçü alınmamasıdır. Katılımcıların genel kanısı, harcanacak denetim çalışma saatlerinin çoğunlukla büyük işletmelerden çokta az olmayacağı yönündedir.

KGK denetim sertifikasyonuna ilişkin düzenlemeleri ne şekilde olursa olsun denetçilerin, en azından SMMM olma zorunluluğu olacaktır. Nitekim SMMM olma süreci minimum 5-6 yıl sürmektedir. AB 8. direktifi SMMM 3 yıl olan SMMM stajının 1 yılını denetçinin yanında yapma zorunluluğu getirmektedir. Geçiş sürecinden sonra

geçerli olmak üzere mevzuatta bu yönde yapılacak bir düzenlemenin faydalı olacağı açıktır. Halihazırda meslek mensuplarının denetim konusunda deneyimsiz olmaları ise, geçiş sürecinde yapılacak eğitimlerle aşılabilecektir. Piyasada faaliyette bulunan muhasebe bürolarının gerek SMMM olma sürecinde getirdikleri süre gerekse mesleği yürüterek elde ettikleri deneyimler tek başına yeterli olmasa da eğitim sürecinin daha verimli geçirilmesi açısından birer avantaj olarak algılanabilir. Fakat özellikle geçiş sürecindeki denetimlerin gözetimi konusunda KGK'na önemli görevler düşmektedir. Nitekim bugün incelendiğinde SPK finansal tablolarındaki önemli yanlışlıklar, daha ilk bakışta tespit edilebilirken, bu tabloları hazırlayanlar ya da denetleyenlerin bu hususları nasıl gözden kaçırdıkları akıllarda soru işareti oluşturmaktadır. Bugüne kadar halka açık şirketlerde gerçekleşen şirket iflasları, önemli muhasebe yanlışlıkları vs. gibi durumlardan SPK'ya şikayetçi olmuş herhangi bir şirket ilgilisi olmuş mudur? Bu anlamıyla; denetimi bilmek ile denetimin gözetimini bilmenin farklı şeyler olduğu unutulmamalıdır. KGK'dakilerin gerek denetim gerekse gözetimi konularına ne kadar hakim oldukları zihinlerde oluşan diğer bir soru işaretidir.

Soru 4- KOBİ'ler için ayrı bir UDS setinin gerekli olduğunu düşünüyor musunuz? Yoksa IFAC'ın yayımladığı KOBİ denetimlerinde dikkat edilmesi gereken hususları örnek vakalarla açıklayan rehberin kullanımının yeterli olduğu görüşünde misiniz? Özellikle ülkemize özel durumların ortaya çıkacağını düşündüğünüzde, standartların uygulanmasında çelişkilerle karşılaşılacağını düşünüyor musunuz?

Örneğin; bildiğim, hatta şahit olduğum kadarıyla bugün birçok banka finansal tablolarında likidite sıkıntısı olan, yıllardır zarar eden işletmelere dahi, kendi yaptıkları özel istihbarat ve risk değerlendirme çalışmaları sonucunda finansal tablolara yansıtılmamış faaliyetlerini tespit etmek suretiyle kredi vermekte. Bu ve benzeri durumlar denetçinin işletmenin sürekliliği varsayımına ilişkin öngörülerinde etik bir ikilem yaratacak mıdır? Bu durumda denetçi çalışmalarını nasıl yönlendirmeli ya da görüşünü nasıl şekillendirmelidir?

Her iki gruptaki katılımcıların önemli bir bölümü “denetim denetimdir” ifadesini tekrarlamış ve denetçilerin eğer UDS'leri denetlenecek işletmeye özel olarak uygulayabilecek yargıya sahip değillerse zaten bu işe hiç girişmemeleri gerektiğini

vurgulamıştır. Bazı akademisyenler KOBİ'ler için ayrı bir UDS seti oluşturulabileceğini söylemişler fakat hemen ardından böyle bir uygulamanın tek amacının UDS'leri karışık bulan ve bu yönde eleştirilerini dile getiren bir kesime cevap olmaktan öteye gitmeyeceğini, vurgulamıştır. Nitekim oluşturulacak böyle bir set yerine IFAC'ın yayımlamış olduğu KOBİ'lerde denetim ve kalite kontrollerine yönelik rehberlerin UDS'lerin uygulamasına ilişkin fazlasıyla açıklayıcı bilgi sunduğu konusunda katılımcılar hemfikirdir.

Yurtdışındakiler ile ülkemizde faaliyet gösteren KOBİ'lerin ölçekleri birbirlerinden oldukça farklıdır. Bizde küçük ve orta ölçekte kategori edilen bir işletme daha gelişmiş ülkelerde zaman zaman mikro ölçekte dahi sınıflandırılabilir. Ülkemizdeki işletmelerin önemli bir bölümünün mikro ölçekli aile işletmeleri olduğu göz önüne alındığında, UDS'leri uygulamak ciddi bir maliyet getirecektir. Bu nedenle ayrı bir standart geliştirmek yerine her ne kadar denetim bir ekip işi ise de mikro ölçekli işletmelerin denetiminin tek bir denetçi tarafından yapılabilecek olması ya da basitte olsa bir denetim mekanizmasının varlığının hiç denetlenmemeye durumuna göre daha tercih edilir olduğunu belirten katılımcılar, mikro ölçekli işletmelerin bağımsız denetimden muaf tutulması gibi bir düzenlemeye de gidilebileceğini belirtmiştir.

Bu soruya uygulamacılardan gelen yanıtlara ise aşağıda yer verilmiştir.

Gerçekleştirilecek KOBİ denetimlerinde çoğunlukla kontrollerin dökümanete edilmesinden bahsetmek söz konusu olamayacaktır. Nitekim bu durum için UDS'lerin öngördüğü şekilde kontrol testlerini yapılması atlanarak doğrudan detay testlere ağırlık verilmesi gerekmektedir. İşletmeyi tanıma, planlama ve denetim programının hazırlanıp yürütülmesi aşamasında bu temel kısıtın hiç unutulmaması gerekecektir. İşletmeye özellikli durumların göz önüne alınması dışında KOBİ denetimlerinde detay testlere ağırlık verilecek olması uygulamacıların hemfikir olduğu konudur. Nitekim bu süreç günümüzde uygulanmakta olan risk odaklı denetim yaklaşımının, en zor süreci olan iç kontrol sisteminin anlaşılıp, kontrol testlerinin yapılması, testler sonucunda önemli yanlışlık riskinin tespit edilerek ne kadar detay test yapılacağına belirlenmesi hususunun atlanarak, denetçinin işletme ve faaliyetleri hakkında genel bir anlayış elde

ettikten sonra planladığı detay testleri yürüterek görüşüne temel oluşturacak kanıtları toplamasıdır.

Açıklık Projesi ile yenilenen standartların ele alınış ve dizilişlerinde yapılan değişiklikler ile daha önce alt alta ve denetim süreci içerisindeki akış planına uygun olarak hazırlanmış yapıdan uzaklaşmış olması sebebiyle, yeni yapının çokta açık ve anlaşılabilir olmadığı düşünülmektedir. UDS'lerin KGK'nın yetkilendireceği denetçilerin çok önemli bir bölümü tarafından ilk defa kullanılacak olması denetçilerin başvurmaları durumunda pek problem yaratmamakla birlikte, deneyimli denetçiler kendi ifadeleri ile belki de eski yapıya alışmış olduklarından aradıklarını bulmada zorlandıklarını belirtmişlerdir. UDS'lerin ilke bazlı olması neticesinde, UDS'lerin son halinin yayımlanmasından sonra, meslek örgütünün ve KGK'nın bu standartların nasıl yorumlanıp, uygulanacağı konusunda denetçilere deneyim kazandırılması yönünde çalışmalar yürütmesi önemlidir. Nitekim denetçilerin almış oldukları ruhsatlar ve eğitimler sonrasında karşılaştıkları temel sorun denetim sürecinin planlanması ve yürütülmesi süreçlerini mesleki yargıları ile nasıl şekillendireceği olacaktır.

Denetçi yargısının oluşturulmasında diğer bir önemli kaynak ise IFAC'ın KOBİ'lere yönelik olarak yayımlanmış olduğu rehberler olacaktır. Dolayısıyla bunlarında bir an önce ilgili kurum tarafından uygulayıcıların hizmetine sunması gerekmektedir. UDS'lerin ve söz konusu rehberlerin yol göstericiliği ve denetçilerin sahada kazanacakları deneyim KOBİ denetimleri için fazlasıyla yeterli olacaktır. Bu noktada düzenleyici otoritelere düşen sorumluluk yürütülen çalışmaların kalite kontrolünün yapılması şeklinde olmalıdır.

Uluslararası ortaklı büyük denetim şirketlerinde UDS'lerin yorumlanmasına ve uygulanmasına ilişkin kılavuzlar yayımlanmaktadır, küçük muhasebe bürolarında ise böyle bir kılavuz edinme ya da oluşturma süreci edinilecek deneyimle paralel olarak vakit alacaktır. Bu sürecin yönetilmesinde meslek mensuplarına yol gösterici yayınlar yapılması ve eğitim faaliyetlerinin sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir.

Bu bağlamda ihtiyaç ayrı bir UDS setinden çok, muhasebe bürolarının bünyelerinde standartların uygulamasına yönelik paketler oluşturulmasıdır. Verilen

eğitimlerden ve sahada gerçekleştirilecek denetimlerden sonra her denetçinin ya da denetim şirketinin, UDS'lerden ziyade UDS'lerin öngördüğü denetim araçlarını hangi durumda nasıl kullanmaları gerektiğine ilişkin uygulama rehberleri hazırlanmalıdır.

Soruda yer verilen gerçeği yansıtmayan finansal tablolara sahip şirketlere verilen kredilerin, bireysel kefaletle karşılığı verilen krediler olduğu ve bankaların istihbarat ve raporlama birimleri tarafından düzeltilmelerinin olağan olduğu, aksi takdirde sistemin sürdürülmesinin mümkün olmayacağı bilinen bir gerçek olarak ifade edilmiştir. Nitekim uygulamacılar bilanço toplamından çok daha fazla miktarda kredi alan şirketlerle karşılaşmanın beklenmeyen bir durum olmadığı konusunda aynı fikirdedir. Uygulamacıların soruda sözü edilen kredilendirme uygulamalarının, kişisel ya da şahıs şirketlerinin kredilendirilmelerde tercih edildiği fakat Basel II'nin uygulamaya geçmesi ile bu uygulamanın ortadan kalkacağını belirtmiştir. Gerek TTK gerekse Basel II'nin devreye girmesi ile birlikte KOBİ'lerin ya şeffaf olup şirket olmanın getirdiği avantajlardan yararlanmayı, ya da küçülüp şahıs şirketi olarak hayatlarını sürdürmeleri konusunda bir karar vermeleri gerekecektir. Nitekim büyüme ile kayıt dışılığın bir arada yürütülmesini beklemek gerçekçi bir beklenti değildir.

Soru 5- Bağımsızlık, etik kurallar (güvenilirlik, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve tam sorumluluk, gizlilik ve sır saklama, mesleki davranış kuralları) ve denetimde kalite kontrolün KOBİ'lerde yürütülecek denetimlerde ne ölçüde uygulanabilir olduğunu düşünüyorsunuz?

Meslek ahlakı kesin bir şekilde kurallar ile sınırlandırılması mümkün olmayan fakat ilkeleri önceden tespit edilmiş deontolojik bir yaklaşımdır. Bu yüzden en ahlaklı kişi kimdir? gibi bir tanımlama yapmak mümkün değildir. Sonuçları ekonomik bir çıkara sebep olabilecek ahlaki ikilemlerin varlığında bu ilkelere uygun hareket şekillerini değerlendirmek ve en uygun şekilde hareket etmek en gerçekçi sonuçları doğuracaktır. Nitekim meslek ahlakı kavramının farklı kesimlerce farklı şekillerde algılanması sonucunda bugün denetçilere işletme faaliyetlerinin ahlak bekliliği şeklinde bir misyon yüklenerek gerçekleşmiş bütün hatalı ve hileli işlemlerden sorumlu oldukları yönünde yanlış bir algıya dahi sebep olabilmektedir.

Önceki sorularda da gerek akademisyenlerin gerekse uygulamacıların ortak görüşü mesleki yargının, etik kuralların ve kalite kontrolün standartların öngördüğü şekliyle uygulanabilir hale gelmesi ancak zaman içinde hazmedilmeleri ile mümkün olacağı yönündedir. Nitekim gerçekleştirilecek denetimlerde denetim yaptırması gereken şirket sayısı ve denetim işini yapabilecek kişi sayısı ortadadır. Herkesin denetim işine yönlendirilmesi ve bunun mesleğin tepe noktası olarak lanse ediliyor olması bu anlamıyla yanlıştır, aksi taktirde ortada muhasebe ve raporlamayı yapacak kimse kalmayacaktır. Bazı meslek mensuplarının pazardan daha fazla pay alabilmek için yaşanacak rekabet ortamında ücretleri aşağı çekme eğiliminde olacağı, ve etik olmayan davranışlar sergileyeceği YMM'lerde de SPK'da da yaşanan ve yaşanmakta olan deneyimler ile gözlemlenmektedir. Dolayısıyla teknik mesleki kuralların oluşturulup, uygulanması ve gözetiminden evvel meslek itibarının hakettiği düzeye çıkarılabilmesi ve daha şeffaf ve güvenilir işletmelerden bahsedilebilmesi için bu ilkelerin benimsetilmesi önem arz etmektedir. Bu yönüyle meslek etiğinden söz edebilmek, UFRS ve UDS'deki geçiş sürecinden daha zorlu bir aşama olacaktır.

Bununla birlikte 6102 sayılı TTK'da denetim yapılmamışsa finansal tablolar hiç düzenlenmemiştir yönünde yer alan hükmün denetimlerin gerçekleştirilmemesi durumunda somut bir sonucu olmadığı görülmektedir. Bu yönüyle büyüme çabası içinde olmayan KOBİ'lerde mahkeme ile işim yok, yeni kanunda defterlerin ispat gücü de kaldırıldı dolayısıyla vergimi ödedikten sonra bana kim karışır gibi bir algıya sebep olmuştur. Zaten az sayıda ilgilisi bulunan KOBİ'ler bu durumda kâr dağıtamayacaksa da zaten bu tip bir beklentisi olan ilgilileri olmadığından, bir şekilde işletmeden nakit çıkışı yönünde hileli finansal raporlamaya yönelebilecektir. İkincil mevzuatta bu yönde bir çözümün getirilmesi gerekmektedir.

Yabancı yatırımcılar, karar vermeden önce, denetlenmiş olsalar bile yinede şirket finansal raporlarının dört büyükler tarafından onaylı denetçi raporu talep etmektedir. Türkiye'deki mevcut düzende yapılan köklü değişiklikler hakkıyla uygulandığı taktirde, geçiş sürecinden sonra bu tip taleplerin azalması muhtemeldir.

Bugün dünyadaki en büyük şirketler en şeffaf şirketler. Herşeyin gittikçe şeffaflaştığı bu yeni ekonomik düzende bu sistemlerin mutlak suretle kurulup işletilmesi

gerekmektedir. Özellikle KOBİ denetimlerinde kalite kontrol standartları büyük işletmelerden çok daha önem arz edecektir. Hem KOBİ yöneticilerinin hem de muhasebeci ve denetçilerinin bu yeni düzenle ilk defa tanışıyor olmaları, kalite kontrol yapısının iyi sağlanamadığı takdirde yanlışların zaman içerisinde sisteme yerleşerek doğru olarak algılanmaya başlanmasının önüne geçilebilecektir.

Soru 6- 6102 sayılı TTK'nın yürürlüğe girmesiyle ruhsat sahibi tüm meslek mensuplarının sorumlu ortak baş denetçi/kıdemli denetçi/denetçi olacağı hususunu göz önüne aldığımızda, denetimin yürütülmesinde planlama, örnekleme, kanıt toplama, analitik inceleme gibi mesleki yargı gerektiren konularda yaşanabilecek zorlukları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Halihazırda yapılmakta olan gerek UFRS gerek UDS eğitimlerine meslek mensuplarının yoğun talebi, istekli ve disiplinli bir şekilde eğitimlere devam ediyor olmaları göz önüne alındığında zaman içerisinde yaşanabilecek tüm zorlukların üstesinden gelineceği görülmektedir. Kaldı ki; bu husus henüz kesinleşmiş değildir. Bunun için eğitim faaliyetlerinin bir seferle sınırlı kalınmayarak, sürekli hale getirilmesi sözü geçen tüm zorluklara ilişkin mesleki yargının şekillendirilmesinde belirleyici olacaktır.

Bu soruya uygulamacılardan gelen yanıtlara ise aşağıda yer verilmiştir.

KGK'nın denetim işini yapacak olanlara sınav zorunluluğu getirmesi durumunda işi gerçekten bilen ve yıllardır uygulayanların sınava girmeme yönünde karar verebileceği ve bu deneyimli kesimin gücünün atıl kalabilecek olması denetim sürecinin tamamını etkileyebilecek önemli bir etkidir.

Bir diğer önemli sorun ise; meslek mensuplarının da vergi odaklı muhasebe anlayışından kurtulabilmeleri ve gerek finansal raporlama gerekse denetim işini öğrenebilmeleri için düzenlenen eğitimlerin tek başına yeterli olmayacağıdır. Uygulamacılarında daha önce vurguladığı biçimde denetimi salt eğitimlerle anlatmak sahaya çıkıldığında birşeylerin eksikliğini hissedilmesi şeklinde kendini gösterecektir. İşletmeye fazlaca nüfuz etmeden muhasebesinin dışarıdan tutulması mümkün olmakla birlikte aynı şeyi denetim işi için söylemek mümkün değildir. İşletmeye ait tüm

kontrollerin kağıt üzerindeki ya da bilgisayar ortamındaki formlarla kontrol edilmeye çalışılarak bağımsız denetimin gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Bu yüzden KGK'nın mutlaka denetçiler için tanımlayıcı birtakım kıstaslar belirlemesi gerekecektir. Nitekim daha önce SPK'da böyle bir muafiyete gidilerek 10 yıldır denetim işi yapmakta olanlara denetim yapma yetkisi verilmiştir. Mesleğe giriş zaten uzunca bir süreçtir, birde bu sürenin üstüne çok sıkı düzenlemeler getirilmesi, uzun vadede mesleğin gelişimi için olumsuzlukları beraberinde getirecektir. Nitelikli ve tecrübeli meslek mensuplarının çeşitli sebeplerle sınava girmeyi tercih etmemeleri ya da sınavlarda başarılı olamamaları potansiyel olarak hazır bulunan bu tecrübenin kaybına neden olacaktır.

Uygulamacılarından birinin “teorik olarak ne kadar anlatırsanız anlatın, denize girmeden yüzme öğrenemezsiniz.” ifadesi çalışma konusuna ilişkin bütün zorlukların, denetimlerin etkin bir şekilde gözetilmesi ve bu süreyi bir öğrenme süreci olarak algılayarak cezalandırıcı yaklaşımlardan kaçınarak başta daha toleranslı olmayı, ilk yıllarda karşılaşılması muhtemel fazla sayıdaki yanlışlığı problem olarak algılamayı bunların takip ve düzeltilmesine ilişkin kontrol mekanizmalarının çok iyi kurulmasının çok önemli olduğunu göstermektedir. Bu noktada finansal tabloları olduğundan farklı göstermeye ya da menfaat sağlamaya yönelik olarak kasıtlı yapılan işlemlerin öğrenme sürecinin bir parçası olarak görülmemesi gerektiği de belirtilmiştir.

Soru 7- UDS'ler; denetçiden, beklenen denetim riskini denetim amacına uygunluk arzedecek şekilde kabul edilebilir bir seviyeye düşürmek için denetimi planlamasını ve çalışmalarını yürütmesi gerektiğini işaret eder. Özellikle UDS'lerin risk ve ilke bazlı olduğu düşünüldüğünde ülkemizde yapılacak KOBİ denetimlerinde planlama ve çalışmaların yürütülmesi konusunda dikkat edilmesi gereken hususların neler olduğunu düşünüyorsunuz?

İşletme için belirlenecek risk seviyesine ilişkin ipuçlarının henüz sözleşme aşamasında belirlenmesi oldukça güçtür ve çoğu zaman çalışmalar sırasında ortaya çıkar. Bu anlamda işin alınması aşamasında ne kadar titiz davranılırsa davranılsın, denetimin yürütülmesi sırasında problemlerle karşılaşılacaktır. Karşılaşılacak olası problemlerin çözümünde ise mesleki yargının yanında oluşturulan veya

oluşturulacak olan denetim yazılımları yardımcı olacaktır. Yerleşmiş hale gelen bu alışkanlıklarından KOBİ'leri bir şekilde vazgeçirmek gerekmektedir. Bu ise sadece meslek mensuplarının yapabileceği bişey değil, hükümet politikası olarak ele alınıp makro düzeyde önlemler alınmasını gerektirmektedir.

Uygulamacıların belirttiği ortak husus ise, KOBİ'lerde iş süreçlerinin daha az karmaşık, departman sayılarının daha az olduğudur. Bu yüzden işletmenin geneli hakkında daha kısa sürede bilgi edinmek mümkün olacaktır. Uygulamacıların çoğu büyük şirketlerde dahil olmak üzere kontrollerine güvenilebilecek şirket sayısının gerçekten çok az olduğunu belirtmiştir. KOBİ'lerin temel kısıtlarında biri iç kontrol sistemlerine sahip olmamaları olsa da büyük şirketlerde dahi etkin kontrollere rastlamanın güç olması, ya da iç kontrolleri test etmenin güçlüğü nedeniyle, KOBİ denetimlerinin büyük işletme denetimlerine nazaran daha maliyetli olacağı şeklinde bir genellemeden kaçınılmıştır. Uygulamacılar KOBİ müşterilerinin denetimleri için hazırlanmış, daha az detaylı soru formları ve denetim yazılımları kullanmaktadır.

Soru 8- Ülkemizde finansal tablo kullanıcılarının ve özellikle işletme sahip-yöneticilerinin finansal tablolara sadece vergi amaçlı baktıkları düşünüldüğünde, özellikle TTK ile getirilen yaptırımların sadece yasal bir zorunluluk olmaktan öteye geçip bilgi amaçlı raporlamaya özendirici bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? Görüşünüzü denetçinin gerek sözleşme yapılması gerekse yönetim teyit mektubu alma konusunda yaşayabileceğini düşündüğünüz zorluklar varsa, bahsedebilir misiniz?

Akademisyenlerin bu konudaki ortak görüşü, Türkiye'de işletme için muhasebe tutan şirket sayısının çok az olduğu ve vergi düzenini kaldırırsak neredeyse kimsenin muhasebe tutmaz hale geleceğidir.

Son birkaç yıldır yapılan tüm eğitim ve bilgilendirme faaliyetlerinde üzerinde fazla durulmayan fakat çok önemli bir husus; muhasebeyi bilgi amaçlı kullanmanın denetlenen işletmeye somut faydalarının yöneticilere anlatılmıyor olmasıdır. Bu somut faydalardan başlıcalarından birisi kredi kaynaklarına daha az maliyetle ulaşım olarak öne çıkmaktadır. Fakat TTK'da bu hususlara ilişkin çokta fazla somut avantaj gözükmemektedir. KOBİ'ler zaten global ekonomide minimum maliyetlerle iş

yapabilmek için vargücü ile çabalamaktadır. İşletme için finansal raporlama anlayışının özendirici etkilerinin fayda maliyet analizi gözetilerek KOBİ yöneticilerine anlatılması gerekmektedir. Aksi takdirde gerek UFRS gerek UDS uygulamaları yasak savmaktan öteye gidemeyecektir. Akademisyenlerden birinin ülkemizde yazar kasalara bile bakış açısının sadece KDV amaçlı olduğunun, halbuki yazar kasanın açılıp kapandığında çıkan “çın” sesinin ödeme ya da tahsilat yapılmak üzere kasanın açıldığına dikkat çekmek üzere konulmuş bir iç kontrol olduğu yönünde vermiş olduğu bilgi dikkat çekicidir.

Halka açık şirketlerde uzunca bir süredir uygulanmakta olan UFRS ve UDS uygulamalarının bir uzantısı olarak batan, iflas eden ya da ismi yolsuzluklara karışmış hiçbir şirket için bugüne kadar açılmış herhangi bir tazminat davası olmaması dikkat çekicidir. Bu yüzden standartların uygulama ve gözetiminin sağlanmasının yanında, tüm işletme çevrelerinin muhasebe ve denetimin fonksiyonlarını kavranmasını sağlayacak önlemler alınmalıdır.

Uygulamacılardan gelen cevaplar zaman zaman sözleşmeden ya da yönetim teyit mektubundan kaynaklanan benzer sorunlar ile karşılaştığı yönündedir. İlk dönemlerde zaman zaman tansiyonlu bir şekilde geçebilecek bu tip sorunların zaman içerisinde azalması beklenmektedir. Küçük şirkette yönetimden teyit mektubu almanın zor olacağı, IFAC'ın yayımlamış olduğu rehberde de belirtilmiş ve bu tip durumlarda sözleşmeyi yaparken bu hususları yönetim ile görüş ve yönetim teyit mektubunu denetim sözleşmesinin yapılması aşamasında imzalatılması önerilmiştir. KOBİ'lerde denetim çalışmasının başında bu hususun belirtilmesi işleri kolaylaştıracak bir önlem olacaktır.

Soru 9- Ülkemizde özellikle KOBİ düzeyinde oldukça yüksek seyreden kayıt dışı ekonomik faaliyetler nedeniyle UDS'ler bağlamında denetçi raporuna esas teşkil edecek yeterli ve uygun denetim kanıtı toplama ve belgelendirme hususunda ne gibi sorunlar ile karşılaşılacağını düşünüyorsunuz? Gerek denetim planına gerekse denetim görüşüne esas teşkil edecek olan denetim kanıtlarını toplama ve değerlendirme konusunda yaşanacak zorlukların özellikle ilk yıllarda yapılacak denetim çalışmalarına ne şekilde yansıtılacağını düşünüyorsunuz?

Türkiye ekonomisinin önemli ve çok büyük bir bölümünü oluşturan KOBİ'ler yurtiçinde ağır vergiler, yüksek enflasyon ve yüksek girdi maliyetleri ile mücadele etmek için kayıt dışılığa sığınmaktadır. Özellikle büyüme hedefinde olan KOBİ'lerin yurtdışında rekabet edebilmelerinde bunlar önemli bir engel durumdadır. Yapılan değerlendirmelerde KOBİ'lerin önemli problemlerinin başında alışlagelmiş olan kayıt dışılık yapısının geldiği belirtilmiştir. Bu durumun kanıt toplamayı ve bunların belgelendirmesinde önemli zorluklara sebep olacaktır. İşletme sahip-yöneticilerinin muhasebeye bakış açılarını değiştirmenin önemi konusunda ikna ederek, şeffaf olmanın getireceği avantajlar ve somut getiriler anlatılırsa işletmenin bu yöndeki olumlu tepkileri gelecektir. Katılımcıların hemfikir olduğu bir hususta bu yöndedir. Görüşmelerde ortaya çıkan önemli bir konu da KOBİ'lerin şeffaf olmak bir yana bilgi paylaşımı yönünde de çekingen olduklarıdır.

Bu soruya uygulamacılardan gelen yanıtlara ise aşağıda yer verilmiştir.

KOBİ'lerde iş süreç daha az karmaşıktır, iç kontrol sistemleri ise ya yoktur ya da etkin değildir. Dökümantasyon daha azdır, kanıtlara ulaşmak daha meşakkatlidir, fakat uygun denetim yaklaşımı ile daha az örnekle ana kütleyi temsil eden kanıtlara ulaşmak ve finansal tablolar hakkında daha güvenilir denetim görüşü elde edebilmek mümkündür.

Geçmiş yıllar ile karşılaştırıldığında eskiye nazaran özellikle orta ölçekli işletme sayısında büyük azalma görülmektedir. Hızlı ekonomik gelişmeleri takip edemeyen işletmeler ya küçülmeyi tercih etmekte ya da sistem dışına çıkmakta, önemli bir bölümü ise büyümek ve dış pazarlara açılma çabasıdadır. Pazardaki bu büyüme çabası beraberinde kayıt dışılığı tercih etmeyi getirmektedir. Bu anlamda gerek UFRS'ye uygun finansal raporların hazırlanması gerekse bunların UDS'lere uygun olarak denetlendiğinin sağlanabilmesi için ciddi bir sistem hususunda KGK'ya önemli sorumluluk düşmektedir. Aksi takdirde getirilecek yeni düzende de gerçekleştirilecek uygulamaların yasak savmaktan öteye gitmesi beklenmemelidir. Zamanla sistemin kendi yolunu bulması beklenmektedir, bu süreçte yanlışların doğru olarak yerleşmemesi için KGK'nın meslek örgütü ile yapacağı koordineli çalışmalar etkili olacaktır. Bu süreçte iyi niyet şart, geçiş sürecinin bir cezalandırma süreci değil yanlışların başta

düzeltilerek yol gösterici bir anlayışın benimsenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde müşteri işletme ve denetçiler arasında danışıklı hale gelecek denetimlerin gerçekleşmesi kaçınılmazdır. KGK'nın teknik konulara ilişkin her tür desteği almaya açık olması şarttır.

Uygulamacılardan gelen dikkat çekici bilgilerden bir diğeri ise; eskisi kadar yoğun olmamakla birlikte büyük şirketlerde dahi müşteri işletmeye gitmeden yapılan denetimlerin gerçekleştiği konusunda duyumları olduğudur. Ne yazık ki bu tip işletmelerde; “denetçimiz işletmemize hiç gelmiyor bize hiç sorun yaratmıyor” gibi bir “iyi denetçi” algısı oluşmuştur. Ödedikleri bedelin karşılığını almak derdinde olmayan sahip-yöneticilerin bu algılarının piyasada yerleşmesinin önüne geçilmelidir.

Soru 10- UDS'lerde; denetçinin, hata veya suistimal sonucu finansal tablolarda yanlış beyan riskinin belirlenmesi ve detaylı denetim tekniklerinin tasarım ve gerçekleştirilmesine yetecek şekilde, iç kontrolü de içererek, işletme ve onun çevresi hakkında bir kanaate varması istenmekte. Bilindiği üzere KOBİ'lerde yazılı ve etkin iç kontrollere sıkça rastlamak pek mümkün değil. Neredeyse tüm iş süreçlerinin sahip-yöneticinin kafasında şekillendiği ve saklandığı bir ortamda; denetçi önemli konulara ilişkin işletme yöneticileri ve diğer kişiler ile yaptığı görüşmelere ne ölçüde güvenmeli ve çalışmalarını ne şekilde yönlendirmelidir?

Bu durum denetçinin kanıt toplamasında önemli sınırlamalarından biri olacaktır. Özellikle ilk yıllarda yayımlanacak olan denetçi raporlarının çoğunun şartlı olması beklenmektedir. Denetçinin, denetim planı bu duruma göre şekillendirilmesi gerekecektir.

Küçük ya da büyük her işletmede bir şekilde mevcut olan iç kontrollerin işletmeye faydalarının ve öneminin, müşteri işletmenin sahip-yöneticilerinin yanlış kararlardan arındırılması için faydalı olacağı anlatılmalıdır.

Bu soru ile gelen bir başka tehlikede, KOBİ sahip-yöneticilerinin kafalarında da olsa bir iç kontrol sistemi oluşturmaları bir yana bu yöneticilerin bu konuda yeterli bilgi ve beceriye sahip olmamalarıdır. Nitekim iç kontroller öz itibarıyla sadece kasanın

kontrolü olarak algılanagelmektedir, yönetici ve ortakların yönetim nitelikleri ise yok denecek kadar azdır.

Uygulamacıların çoğu, KOBİ'ler için özelleştirilmiş denetim programları kullandıklarını belirtmiş ve büyük işletme paketlerinden temel farkının iç kontrollerin test edilmesinde ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bu anlamda denetim sürecinde herhangi bir farklılıktan söz edebilmek mümkün değildir. Kontrol testlerinin yapılmasının mümkün olmayacağından ötürü çoğu zaman KOBİ denetimlerinden kontrol riskinin maksimum olarak belirlenmesi gerekecektir. Dolayısıyla KOBİ denetimlerinin maliyetlerinin büyük işletme denetimlerinden çok da düşük olacağı beklentisi yanlış olacaktır.

Soru 11- UDS'ler gereği denetçiden beklenen profesyonel bir yaklaşımla yolsuzluk ve hileden kaynaklanan olası önemli yanlışlık riskini fark etmesidir. Denetçilerin bu konuda KOBİ denetimlerinde karşılaşılabilecekleri zorlukları nasıl görüyorsunuz? Denetimin ders olarak okutulmasının dahi üniversitelerimizin ilgili bölümlerinde henüz yeni yeni yaygınlaşmaya başladığını göz önüne aldığımızda özel bir uzmanlık gerektiren hile konusunun KOBİ denetimlerinde denetçiye ne gibi sorumluluklar getirebileceğini düşünüyorsunuz?

Akademisyenlerin bu konudaki görüşü; dünyada sınavsız olarak erişilmesi mümkün çok fazla şey olmadığı yönündedir. Öyle ya da böyle bir sınavın yapılarak yetki verilmesinin faydalı olacağı görüşünde birleşilmektedir. Fakat asıl soru sınavın kim tarafından yapılması gerektiğidir. Orta ve uzun vadede yararlı olabilecek bir diğer çözüm ise staj ve meslek sınavlarının farklılaştırılması olacaktır. Bu anlamda meslek mensubunun profilini değiştirerek, denetçinin “herşeyi bilmediğini bilen ve öğrenmeyi öğrenen bir uzman” olması özendirilmelidir. Nitekim denetçinin ihtiyacı olan salt bilgi değildir.

Hile konusu başka bir uzmanlık alanı olup, hilenin ortaya çıkarılması sadece akılla değil zaman zaman duyguyla hareket edilmesi ile mümkündür. Denetçi, işletme ve faaliyetlerine ilişkin herşeyin dört dörtlük görülüyor olması ile birlikte görüşülen kişinin bazen verdiği ipuçlarından ve hatta tavırlarından anlam çıkarılarak,

derinlemesine araştırma yaparak kanıt toplamaya çalışır. Muhasebe mesleği ise bu yönde bir hissiyat gerektirmez ve sadece eğitim, deneyim ve akılla yapılabilir.

Sahip-yöneticinin tüm iş süreçlerinde son söz sahibi olması ve KOBİ'lerde görevlerin ayrılığı ilkesinin uygulanamıyor olması sebebiyle işlerin önemli bir bölümünü kendinin yürütmesi, hile konusunu KOBİ'ler için önemli bir risk faktörü haline getirmektedir. Bu noktada denetçinin yönetimin davranışları ve dürüstlüğü hakkında edineceği bilgiler belirleyici olacaktır.

Ülkemizdeki KOBİ'lerin çok önemli bir bölümü aile işletmesidir, bu tip işletmelerde işler "söz senettir" anlayışı ile yürümektedir. Bu tip işletmeler müşterilerine ya da satıcılarına hile yapma eğiliminde değildir. Gerçekleştirdikleri en büyük hileleri kredi aldıkları bankalara ve devlete karşıdır. Denetçilerin bu tip hileleri sözleşmenin kabulü aşamasında tespit etmesi güçtür, ancak çalışmaları sırasında elde edeceği veriler ile bunlar tespit edilebilecektir. Finansal tablolarda yer almayan hesap kalemlerinin ise mutabakatlar vasıtası ile ortaya çıkarılması mümkündür.

Nitekim uygulamacılardan gelen cevaplar da benzer yöndedir. KOBİ'lerde iş süreçlerinin basit olması, hilelerin gizlenmesini zorlaştıracaktır. KOBİ sahip-yöneticisi bir işletmeyi kurup batırmadan yaşatabilmesi sahip-yöneticinin aslında yazılı olmasa da etkin işleyen iç kontrollerinin varlığının işareti olarak algılanabilir. Geçiş sürecinde iş yapacak denetçilerin deneyimsizlikleri hile konusunda da kendini gösterecek ve bazı aksaklıklara sebep olabilecektir. Bunun önüne geçilmesindeki çözümlerden bir tanesi KGK'nın denetim kuruluşlarına yetki verirken; geçmiş deneyimleri, eğitim, sınav, teknik yeterlilik vb. ön koşullar koyması ile giderilebilecektir. Az sayıda çalışan ile faaliyet gösteren denetim şirketlerinde, şirket içi kalite kontrol faaliyetlerinin uygulanması zor olacaktır. Çalışan kadroların geniş olması riskin dağıtılmasına gerektiğinde danışılıp görüş alınacak deneyimli personelin varlığına imkân tanıyacaktır.

KOBİ'lerde gerçekleşmesi muhtemel hilelerin etkin iç kontroller ile önlenmesi mümkün olabilecek olmasına rağmen, sahip-yöneticinin tüm sorumluluklar benimdir ve işimi en iyi bilirim mantığı ile oluşturduğu iç kontroller çoğunlukla yetersiz kalmaktadır.

Çalışan hilelerini ise denetimle ortaya çıkarmak çok zor ve çoğunlukla tesadüfidir. Bu durum denetçinin riskini yükseltecek ve daha çok çalışmasını gerektirecektir. Çalışanlarca yapılacak küçük tutarlı hileler genellikle denetçinin belirleyeceği önemlilik sınırının altında kalacağından, bu tip hileleri ortaya çıkartmak oldukça güçtür, nitekim bu tip hileler çoğu zaman denetlenen işletme yöneticilerinin de farkında olmadığı eylemlerdir. Yönetim hileleri ise zaten şeffaf olmayı tercih etmeyen KOBİ sahip-yöneticilerinin finansal tabloları manipule etme amacıyla gerçekleştirecekleri eylemlerdir. Bankalar, kredi kuruluşları, satıcılar vb. işletme ilgililerine işletmeyi olduğundan farklı göstermek için, özellikle vergi kanunları ile UFRS arasındaki farklılıkları kullanarak vergiyi düşük göstermek ve finansal tabloları iyi gösterme amacıyla yapılması muhtemeldir.

Soru 12- UDS'ler gereği denetçi; işletmenin risk değerlendirme sürecinin tasarım ve uygulamasını değerlendirmek için yönetimin finansal raporlama ile ilişkili iş risklerini belirlemeli, risklerin önemli etkilerin tahmin ederek, meydana gelme ihtimallerini belirleyip bunları yönetmek için gerekli olan denetim tekniklerine karar vermelidir. Bu amaçla denetçi iç kontrolüde içerecek şekilde işletme ve çevresi hakkında bir yaklaşım oluşturabilmek için işletme içi soruşturmalar, analitik inceleme ve gözlem tekniklerini bir risk değerlendirme aracı olarak kullanabilir. KOBİ'lerde çoğu zaman yazılı bir risk değerlendirme sürecinden bahsetmek mümkün olamamaktadır. O halde KOBİ denetimlerinde uygun denetim yaklaşımının oluşturulmasında nasıl bir yaklaşım benimsenmelidir?

KOBİ sahip-yöneticilerinin muhasebeyi sadece vergi idaresi için gerekli görmeleri anlayışından uzaklaştırılması gerekmektedir. Bu değişim sürecinin tamamından esas sorumlu olan işletme sahiplerinin, henüz izleyici konumunda olmaları ve sahaya inmemiş olmaları önemli bir sorundur.

Uygulamacıların görüşü ise; özellikle küçük şirketlerde uygulamasının zor olacağı yönündedir.

Soru 13- UDS'lere uygun olarak yürütülen bir denetimde, denetçinin işletmenin dışarıdan aldığı hizmetin işletmenin iç kontrol sistemini nasıl etkilediğini göz önüne alarak önemli yanlışlık risklerini tanımlaması ve bunları değerlendirip gerekli ek denetim prosedürleri ile karşılık vermesi gerekir. Ülkemiz KOBİ'lerinin önemli bir bölümünün muhasebe ve raporlama hizmetlerini dışarıdan alıyor olmaları, uygulanacak denetimlerde denetçilerin önüne ne gibi zorluklar çıkaracaktır?

KOBİ'lerin satın aldıkları muhasebe hizmetleri çoğunlukla sadece evrak trafiği şeklinde yürütülen bir yapıda yürütülmektedir. Buralarda takip edilen muhasebe, verginin istediği asgari bilgileri içerir ve vergi amaçlıdır. Çoğu zaman bürolarda defter basılmamaktadır bile. Neredeyse tüm işlemlerin elektronik ortamda gerçekleşiyor olması, bürolarda tarife altında işlem yapılması durumu bu konudaki başlıca zorluklar arasındadır. Muhasebe büroları ile iletişim konusunda yeni bir boyut ortaya çıkacaktır. Bu anlamda KGK'ya önemli görev düşmektedir.

Görüşülen şirketlerde yurtdışı ortaklı müşterilerin defter tutma hizmetleri için, ayrı UFRS uyumlu bir defter tutma departmanı, bundan bağımsız bir raporlama departmanı ve yine şirket bünyesinde raporlama hizmeti verilen müşterilerin denetçilerin gelip inceleme yapabilecekleri birimlere yer verildiği gözlemlenmiştir.

Uygulamacılar, KOBİ'lerin muhasebelerinin çoğunlukla dışarıda tutuluyor olmasının avantajlı bir durum olduğu söylemiştir. Muhasebeyi tutan ve raporlamayı yapanların yetkinliği ve işletmeyi tanıyor olmaları UFRS'lerin uygulanmasında daha önemli olacaktır. Muhasebecinin yılda sadece birkaç kez işletmeye uğruyor olması, çoğunlukla sahip-yöneticinin ödeme yapmadığına ilişkin bir gösterge şeklinde algılanabilir. Bu tip bir işletmede denetçi geldiğinde ortalık kaos alanına dönecektir. Muhasebe, ister işletme içinde isterse dışındaki bir muhasebe bürosunda tutuluyor olsun, sahip-yöneticinin dürüstlüğü denetçi için daha önemli olacaktır. Bu hususta zorluk, iki taraftan elde edilen bilgilerin birleştirilmesi aşamasında ortaya çıkacaktır.

Soru 14- Uluslararası standartların uygulanacak olmasından kaynaklanan diğer bir zorlukta finansal raporlama standartlarının işaret ettiği gerçeğe uygun değeri ya da net gerçekleştirilebilir değer gibi muhasebecinin mesleki yargısına fazlasıyla bağlı olan değerlendirme yöntemlerinin ne şekilde denetleneceği konusu sanırım?

KOBİ'lerde gerek raporlama gerekse işletme faaliyetlerine ilişkin karar mercii süreci en iyi bildiğini savunan sahip-yöneticidir. Raporlamadan sorumlu olan ve denetçinin iş süreçlerini anlayabilmesi ve değerlendirme ölçülerini doğru belirleyebilmesi için bir arada karar verecekleri bir süreci yönetebilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde finansal tablolarında UFRS'lerin uygulanmasından kaynaklanan önemli farklılıklar oluşacaktır. Bu farklılıkların önüne geçilebilmesi ancak muhasebe meslek mensuplarının dar kapsamlı düşünmeyi bırakıp, mesleğin ruhunu kavrayabilmesi ile sağlanabilecektir. Muhasebeyi sadece vergi ve TDHP uygulamaları şeklinde algılamamanın muhasebe teorisi ile ilgisi yoktur. Bunlar sadece uygulamaya yönelik düzenlemelerdir. UFRS ile birebir örtüşmese de VUK'da uluslararası düzenlemelere adapte edilmiş değişikliklerin yapılması bu süreçte faydalı olacaktır.

Şirketin kendi yaptığı özellikli çalışmalara güvenmektense, denetim şirketinin tanıyıp güvendiği bir aracından danışmanlık hizmeti alınması gerekecektir. KOBİ'lerin UFRS bilgisi olmadığı düşünüldüğünde, mümkün olduğunca sağlıklı kaynaklardan bilgi edilebilmesi adına denetçinin karar verici olmadığı bir yol göstericilik gerekebilecektir. Bu noktada denetçinin son karar veren durumunda olmaması, en az 3 yerden yıllar içinde rotasyonu yapılan uzmanlar ile çalışılması tavsiye edilebilir. Bunların ortalaması alınıp tekrardan bir gözden geçirme çalışması faydalı olacaktır. Denetim şirketinde bu yönde bir uzman yoksa dışarıdan destek alma yoluna gidilmelidir.

Kural bazlı sisteme adapte bir yapımız olduğundan, ilke bazlı yapıya adaptasyon süreci zor olacaktır. KOBİ UFRS'de pek fazla alternatif olmadığından pek sorun yaşanması beklenmemektedir. Mikro işletmelere ise ayrı standart yazılması düşüncesi var olmakla birlikte, zaten çoğunlukla KOBİ UFRS'deki birçok uygulamanın onlarda söz konusu olmayacağından, esas sorun orta ölçekli işletmelerde ortaya çıkacaktır. Mikrolarda diğer finansal araçlar, yatırım amaçlı gayrimenkul, özel faaliyetler, iştirak, iş ortaklığı, konsolidasyon gibi konular söz konusu olmadığından bu

standartların uygulanmasına gerek olmayacaktır. Kalan standartlarda ise uygulama zorluğu yaratacak bir durum söz konusu olmayacaktır. KOBİ'lerin kurumsal bir yapıya kavuşmak adına bu zorluklara katlanmak durumunda kalmaları kaçınılmazdır.

Denetçilerin uygulamada geçireceği 3-5 yıllık denetim tecrübesinden sonra, denetim metodolojisini tüm bu süreçlere adapte edebilir hale gelebilecektir. Mesleki yargının gelişmesinde sahada etkin bir şekilde geçirilecek bu süre belirleyici olacaktır. Bu kapsam IFAC'ın yayımlamış olduğu rehberler doğrultusunda deneyimli denetçilerin yapacakları denetimler ihtiyacı karşılayacak nitelikte olacaktır. Mesleki yargının şekillendirilmesindeki en önemli faktör tecrübedir. Denetçiler geçiş sürecinde ne kadar eğitim alırsa alsınlar bunun mesleki yargı oluşmasına etkisi tek başına belirleyici olmayacaktır. Bu sürecin deneyim, sürekli eğitim ve gözetim faaliyetleri ile desteklenmesi şarttır.

Soru 15- İlgi ve alakanız için çok teşekkür ederim. Son olarak görüşme süresince özetlemeye çalıştığımız bu yeni denetim düzeni ile KOBİ denetimlerinde yaşanabilecek zorlukların önüne geçilmesi amacıyla tavsiye ve önerilerinizi alabilir miyim?

6102 sayılı TTK'nın getirmiş olduğu yenilikler konusunda KOBİ sahip-yöneticilerinin bilgilendirilmesi ve hatta gerekirse eğitilmeleri gerekmektedir. TTK'nın getirdiklerini, bu düzenlemelerin işletmeye faydalarının neler olduğunu ve bunlara uyulmaması durumunda işletmeden götüreceklerini KOBİ sahip-yöneticilerine anlatmak gerekmektedir. Daha TTK tasarısı sırasında TÜRMOB'un ticaret odaları ile biraraya gelerek işadamlarını bilgilendirmemiş olmaması bir eksik olarak değerlendirilmektedir.

KOBİ'lerin şimdiye kadar bir yaptırım olarak denetim, incelenme, hesap verme tecrübesi olmaması beraberinde bir alışma sürecini getirecektir. Denetim işi önce yasak savma olarak başlayabilecek olsa da kısa sürede mesleği ve işletme faaliyetlerini ileriye taşıyacak deneyimler kazanılacaktır.

Denetim usta-çırak ilişkisi ile yürüyen bir faaliyet olduğundan eğitim, zaman ve sürekli gelişimin şart olduğu vurgulanmalıdır. İşin içinden denetimi bilen kişilerin verdiği örneklere dayandırılmış, teorik yapıya boğulmamış eğitimler daha etkili

olacaktır. Ülkemizde de bu yönde uygulama rehberleri oluşturulmalıdır. Denetim yapmadan teorisini öğrenmenin, denetimi bilmeden denetim yapmanın mümkün olmadığı unutulmamalıdır. Nitekim piyasada denetim işinin matbu formlarla mekanikleştirilerek sürdürülebileceği yönünde görüşler ile karşılaşmaktadır.

Ekonomik yaşantının 2013'ten itibaren bir anda bambaşka bir yapıya bürünemeyeceği göz önüne alınarak KGK'nın "planlı kademeli bir geçişi" tasarlaması gerekmektedir.

Banka kredisi kullanmayan, yabancı ortağı olmayan, yerel bir işletme denetiminin maliyetinden cezasına katlanmayı tercih edebilecektir. TTK'da denetlenmemiş finansal tablo yayımlanmamıştır ibaresine yer verilmiştir ama küçük ölçekli işletmeler denetim hizmeti almadıklarında vergi idaresini bağlayan bir durum yoktur. Bunun önlenmesi için vergi idaresi denetçi raporunu da beyanname ekinde istemesi bir çözüm yolu olabilecektir.

Küçük büroların bir şekilde bir araya gelip kurumsallaşması konusu önemlidir. Bu sayede piyasaya müşterilerine daha fazla güven sağlar, itibar edinir ve rekabet güçleri artar. Bu alanda TÜRMOB'a önemli görev düşmektedir. Buna ilişkin alternatif model önerileri sunulması getirilen önerilerin başındadır.

Uzun vadeli başarı için KGK'nın uluslararası kurallara uygun yapacak olduğu gözetim uygulamaları yeterli olacaktır. Fakat dışarıda tanınırlığı olan mesleki bir markaya sahip bir Türk şirketi mutlaka yapılandırılmalıdır. Standartlar tek elden çevirilip, yorumlanmalı ve sertifikasyon bu teşkilat tarafından tayin edilip mesleki yeterlilikleri verilmelidir. Bu süreçte uzmanlık sertifikası şeklinde yapılan bir yetkilendirme etkili olabilecektir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Günümüzde işletmeler sadece büyük ortaklarına karşı değil, yatırımcılarına, müşterilerine, çalışanlarına ve genel olarak topluma karşı sorumluluk içinde hareket etmelidir. Aile işletmeleri başta olmak üzere, Türk işletmelerinde gerçek anlamda ortaklık ve paylaşma kültürünün yaygınlaşması, hem ülke hem de yatırımcılar açısından çok önemli fırsatlar yaratacak, bu da hem işletmeleri hem de ülke ekonomisini, büyüme ve gelişme yönünde olumlu etkileyerek ekonomik sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır.

KOBİ'lerin muhasebe sisteminin tam ve sağlıklı olarak yapılandırılmaması ve kayıt dışı işlemlerin yüksek olması nedeniyle bu işletmelerin gerçek performanslarını finansal tablolarına yansıtamamaları, özellikle kredi değerliliğinin tespitinde olumsuz etki yaratmaktadır. İşletmelerin kayıt dışı finansmana yönelmelerinde önemli bir etken olan bu durum, kurumsallaşma ve uluslararası pazarda rekabet gücü kazanmada işletmelerin önündeki engellerin başında gelmektedir.

Ülkemizde KOBİ sahip-yöneticilerinin çeşitli nedenlerle bilgi sağlamaya ve kullanmaya gerektiği kadar önem vermedikleri ve hatta inanmadıkları görülmektedir. Çoğunlukla, dar bir ekonomik çevrede faaliyette bulunan KOBİ'lerde çoğu zaman sistemli bir bilgi akışına ihtiyaç duyulmamakta bu tür işletmelerde bilginin temini, işlenmesi ve değerlendirilmesi için para harcamak gereksiz bir masraf hatta israf olarak görülmektedir. KOBİ'lerin finansal raporlamaya ilişkin temel sorunu gerek KOBİ'lerin gerekse KOBİ'ler ile ilgili diğer tarafların muhasebe bilgilerinden tam olarak yararlanamamasıdır. Bu nedenle KOBİ'lerin, ne kadar küçük olursa olsun, bağımsız ve yetkili bir muhasebecisinin ve denetçisinin olması gerekir.

Türkiye'de KOBİ'ler için muhasebe bilgileri en çok vergi idaresi ile olan işlerin yürütülmesine yönelik kullanılmaktadır. İkincil yararlanma amacı ise kreditorlerle olan ilişkilerin yürütülmesi içindir. Özellikle UFRS'lerin kanuni bir zorunluluk olarak uygulanacak olması ile birlikte kısa vadede problemler yaşansa da bu sorunun önüne geçileceği düşünülmektedir.

6102 sayılı TTK, gelecekte sermaye şirketlerine tamamıyla yeni bir görünüm verecek ve bu şirketlere ulusal ve uluslararası piyasalarda güven duyulacak şirketler statüsüne kavuşturacak niteliktedir. İleri bir denetim hukuku anlayışının özelliklerini taşıyan kanun, anonim ve ilk defa denetlemeye tabi tutulacak limited şirketlerin yapısını da tamamen farklı bir anlayışla şekillendirmiştir. Denetimin kuramsal temeli ise modern açılımlarla oluşturulmuştur.

Ülkemizde bağımsız denetimi zorunlu olmadıkça uygulayan firma sayısı yok denecek kadar azdır. Bağımsız denetim, firmalar için bir zorunluluk olduğu takdirde çaresiz olarak uygulanmakta, zorunluluk yoksa da son derece gereksiz bir çalışma olarak algılanmaktadır. Bağımsız denetimin zorunlu olduğu hallerde de ücret pazarlıkları sonucu oluşan fiyatlar nedeniyle sağlıklı bir denetimin yapılması zor görünmektedir. En düşük fiyatı verenin denetçi olarak seçildiği, yapılan denetimin kalitesinin hiçbir ağırlığı olmadığı bir ortamda kalitesizlik ister istemez kaliteli çalışmanın yerini yavaş yavaş doldurmaktadır.

Türkiye ekonomisine çok önemli katkısı bulunan KOBİ'lerin, faaliyetlerini sürdürebilmeleri ve gelenekselleşmiş hale geldiğini söylemenin yanlış olmayacağı potansiyel sorunlarını en aza indirebilmeleri için muhasebe bilgi sistemlerini geliştirerek kaliteli finansal raporlar üretmeleri ve bu raporları karar süreçlerine dahil etmeleri bir zorunluluktur. Bu amaçla KOBİ'lerin uluslararası standart belirleyicilerin belirlediği finansal raporlama uygulamalarını etkin bir şekilde kullanmaları gerekmektedir. KOBİ'lerin finansal raporlama standartlarına uymaları yönünde yapılan kanuni düzenlemelerin yanı sıra bu işletmelerin sahip-yöneticilerine bu uygulamalar sonucunda elde edeceklerinin anlatılması, uygulamada yaşanabilecek problemlerin, muhasebe meslek mensupları ve müşteri işletmelerin birlikte aşmasında önemli katkısı olacaktır. Nitekim TÜRMOB'un tüm yurtda binlerce meslek mensubuna gerek dijital ortamda gerekse sınıf ortamında verdiği eğitimler bu sürecin önemli bir parçasıdır.

Bu çalışmanın amacı; ülkemizde yeni yasal yapılanmalar neticelendirildiğinde UDS odaklı olarak yürütülecek KOBİ denetimlerinde; tüm işletme ilgililerine sağlıklı finansal raporlama yapılabilmesi için 6102 sayılı TTK ile oluşturulmaya çalışılan denetim anlayışının uygulanmasında karşılaşılabilecek zorlukların, çözüm önerilerinin

ve denetim yaklaşımının ortaya konulmasıdır. Bu bölümde mevcut ekonomik yapının kısa bir değerlendirmesi yapılarak, yukarıdaki genel amaç çerçevesinde belirlenmiş olan ve aşağıda sıralanan konuların uygulanmasına ilişkin yapılan araştırma sonuçlarına ve önerilere yer verilmiştir:

- Denetçi bağımsızlığı
- Denetim planlaması ve yaklaşımı
- İç kontrol sistemleri
- Denetim kanıtları ve belgelendirme
- Mesleki yargı kullanımı ve gözetim

Araştırma konusunun alt amaçları olarak belirlenmiş ve değerlendirilmiş olan bu konular, özellikle geçiş döneminde KOBİ'lerin çoğunda denetçinin önemli yanlışlık risklerini yüksek düzeyde belirleyip uygun denetim yaklaşımının oluşturulmasına esas teşkil edecektir. KOBİ'lerin denetimi, küçük ve orta ölçekli muhasebe firmaları tarafından yapılmaktadır, bu denetimler yalnız KOBİ'lerin nicelik ölçütlerine göre değil nitelik ölçütlerine göre de farklılık gösterecektir. Bu nedenle denetim standartlarında farklı yaklaşımlar her zaman söz konusu olabilecektir.

IFAC tarafından yayımlanan ve TTK tarafından da benimsenen uluslararası etik kurallarının en önemlilerinden birisi, bağımsız denetim faaliyetinde bulunan meslek mensubunun ya da kuruluşun bağımsızlığıdır. Belirli bir büyüklüğe erişememekten, müşteri sayısının azlığından, belli müşterilere dayanmak zorunda kalan veya kurumsallaşamamış denetim şirketlerinin, işletme yönetimlerinin baskısı altında kalıp, bu önemli görevlerini yerine getirmekte yetersiz kalma ihtimali vardır. Şüphesiz bu risk kurumsallaşma ve yeterli kadrolara sahip olacak şekilde yeniden yapılanma ile azaltılabilecektir. Muhasebe meslek mensuplarının bir araya gelerek kurumsallaşma yoluyla büyüyüp uzmanlaşmaları özendirilmeli ve bu konuda gerekli altyapı ve hizmetler meslek örgütleri tarafından sağlanmalıdır.

Kaliteli ve bağımsız bir denetim çalışması için, denetçi aynı zamanda müşteri portföyünü potansiyel risk açısından değerlendirmeli ve firmanın karşılaşmış olduğu mevcut riskleri, ilgili ortağın salt kendi inisiyatifine bırakmadan çözümüne yardımcı olmalıdır. Ortaklar arasından bu görevi yerine getirebilecek tecrübe ve bilgi sahibi bir kişi, risk ve bağımsızlık lideri olarak görevlendirilmelidir.

KOBİ sahip-yöneticileri bu yeni düzene tam anlamıyla uyum sağlayana ve alışana kadar, gerek raporlama gerekse denetim işinin getirecek olduğu ek mali külfetler müşterilere denetçilerle pazarlık kapısını açacaktır. Bugün mevcut düzende dahi asgari tarife altına inilmesi önemli bir etik sorun iken. Bürolara gelecek olan ek iş yükünün, gerek büroların mevcut teknik ve işgücü kapasitesi ile karşılanabilir olup olmadığı, gerekse mevcut sistemde tahsilat sıkıntısı yaşayan muhasebe bürolarının emeklerinin karşılığını alıp alamayacakları soruları meslek odaları ve/veya KGK'nın sorumluluklarını arttıracak ve ihtiyaca yönelik önlemlerin alınmasını gerektirecektir.

Bu geçiş sürecinde henüz gerek UFRS gerekse UDS uygulamaları konusunda deneyimsiz olacak denetçilerin; çeşitli nedenlerle, müşteri işletmelerden gelen talepler doğrultusunda önemli sonuçlar doğurabilecek ahlaki ikilemler ile karşılaşabilmesi muhtemeldir. Bu durumda denetçilerden beklenen işletme çıkarını değil kamu çıkarı koruyorum olmaları gerektiğidir. Bu tip ikilemlerde yapılan işin yasallığından, ya da kuralına uygun olarak yapılıp yapılmamış olduğundan ziyade meslek kuralları temel alınarak karşılaşılabilecek ahlaki ikilemlere çözüm aranmaya çalışılmalıdır.

Denetçi olmayı seçen meslek mensuplarının da UFRS konusunda yeterli deneyime sahip olmamaları bu noktadaki en temel kısıttır. Zaten ilgililerin raporlama işini denetçilerden bekliyor olması hiçte akılcı değildir, ve uygulamayı uluslararası standartlardan uzaklaştırıp, yasak savmaktan öte yapılmayan bir iş haline getirebilecektir. Özellikle nispeten daha kurumsal denetim firmalarının bu danışmanlık işinden kesinlikle uzak durmaları gerekmektedir. Fakat 5 yıl olarak öngörülen bu geçiş sürecinin ilgili tüm kesimler için bir öğrenme süreci olduğu unutulmamalıdır.

Nitekim geçmiş deneyimler, bu geçiş dönemi için standartlara aykırı olmakla birlikte, denetçilerin UFRS danışmanlığı yapmak durumunda kalabileceklerini

göstermektedir. Bu noktada gerek denetçilerin gerekse KOBİ sahip-yöneticilerinin yetki ve sorumlulukları konusunda bilgilendirilmesi ve kontrol edilmesi önem arz etmektedir.

Denetçileri müşterilerine karşı ne kadar tarafsız ve şeffaf oldukları tartışılabilirken, özellikle haksız rekabete yol açabilecek davranışlar, denetim hizmeti sunacakları müşterilerine bağımlılıkları, gerekse denetimin ilk uygulanıyor olması sebebiyle yaşayacakları ahlaki ikilemlerde müşterilerden gelebilecek meslek etiği ile bağdaşmayacak tekliflere karşı tarafsız ve bağımsızlıklarını korumaları gerekmekte ve çalışmalarını UDS'lere uygun gerekli mesleki özeni göstermek zorundadır. 6102 sayılı TTK ile neredeyse Avrupa'da dahi olmayan bir şeffaflık politikası benimsenmesi gerekecek ve beraberinde biraz sert bir geçiş süreci yaşanacaktır. Bu sürecin tecrübesiz ve bilgisiz müşteriler ile deneyimsiz muhasebeci ve denetçiler ile karşılanıyor olması ahlaki ikilemler ile mutlak suretle karşılaşılacağını işaret etmektedir.

Müşteri ile olan yakın ilişkiler gerçekleştirilecek denetimlerde bağımsızlığa gölge düşürecek önemli riskler barındırmaktadır. Özellikle KOBİ'lerde sahip-yöneticilerin, denetçileri bir nevi işletmenin danışmanı ya da yol göstericileri olarak görmeleri durumu kaçınılmazdır. Denetçiler üzerindeki bir diğer baskı unsuru da daha riskli yapılarından ötürü KOBİ denetimlerinin maliyetlerinin nispeten daha yüksek olacak olmasıdır. Tüm bu baskıların üstesinden gelmek ve bağımsızlığını korumak ise denetçinin görevidir.

UFRS'ye uygun finansal tabloları kimin hazırlayacağı ve bu süreçte işletmelerin ihtiyaç duyacağı hukuki danışmanlık hizmetleri de gözardı edilmemelidir. 6102 sayılı TTK'nın getirdikleri ve beraberinde UFRS'ye uygun finansal tablo hazırlanması sorunları denetim işine de ağırlıklı olarak sirayet edecektir. Denetçinin finansal raporlama sürecine müdahale etmesi durumunda denetime ayırması gereken zaman artacak ve denetimden gittikçe uzaklaşılacaktır. Bu durumun yaratacağı tehlike, gerek denetçi bağımsızlığı, gerekse denetçinin kendi hazırlayacağı finansal tabloları denetlemesi şeklinde ortaya çıkabilecektir. Bu nedenle muhasebe ve raporlama yapanların sırf bu işi yapıp bu konuda uzman olması denetçilerin ise sadece denetim hizmeti sunuyor olmaları en makul çözüm olarak gözükmektedir.

Raporlama anlayışındaki bu köklü değişiklik ile finansal tablolar ve dipnotları daha kapsamlı olacak, bu durumda özellikle ilk yıl uygulamasını daha meşakkatli ve zor bir hale getirecektir. Bu süreçte denetçilerin akıllı davranıp finansal raporlama işini üzerlerine almamaları ve mümkün olduğunca karar verici olma noktasından uzak durmaları gerekmektedir.

Özellikle geçiş döneminde UFRS'ye uygun olarak hazırlanmış finansal tabloların ve bunlara ait denetçi raporlarının standartlara uygunluğu sorgulanacaktır. KOBİ UFRS'nin gerekliliklerinin tam olarak uygulanamaması, standartlara uygun hazırlanmamış bu raporların denetiminde de önemli aksaklıklara sebep olacaktır. Bu nedenle finansal tablolara uyumlu olmayan denetçi görüşü içeren denetçi raporları verilebilecek olması da beklenen bir durumdur.

Mikro düzeyde bir işletmede işlem karmaşıklığı, makro düzeydeki bir işletmeyle kıyaslanamayacak düzeyde sade ve basittir. Bu yaklaşımdan hareketle risk odaklı denetim yaklaşımı her tür ve boyuttaki işletmeye uygulanabilecek düzeyde ele alınmalıdır. Günümüzde genel kanı, işletme büyüklüğüne bağlı olmaksızın, riski değerlendirmek ve riskleri dikkate alarak denetim çalışmalarını yürütmek ve görüş oluşturmak olduğu yönündedir. Küçük işletmelerin genellikle sınırlı çeşitlilikte ürün veya hizmet sunması ve tek ya da sınırlı sayıda bölgede faaliyet göstermesi, denetçinin şirket hakkında bilgiyi elde etmek ve kaydetmek gibi konularda işini, daha büyük bir işletmeye nazaran kolaylaştırmaktadır.

Denetçi muhasebe kayıtlarını veya finansal tabloları hazırladığı zaman, denetim riski belirlenen alanları ve elde edilen kanıtları hesaba katmak amacıyla, denetim planını, yeterli esneklikte tasarlamalıdır. Bu nedenle, küçük bir işletmenin denetçisi, kanıt elde etmeye dair yaklaşımının çalışmanın verimliliği ile maliyetinin korunmuş ve uygun bir şekilde koordine edilmiş olması için, muhasebe kayıtlarının veya finansal tabloların hazırlanmasında elde edilen bilgiyi dikkate alması gereklidir. Geniş kapsamda denetim prosedürlerinin uygulanması bu tarz durumlarda daha kolay olabilecektir. Birçok küçük işletmede, işlem hacmi sıklıkla az ve kolay analiz edilebilir olmakla beraber bu bilgilerin doğruluğuna ve dürüstlüğüne yönelik denetim kanıtı elde etmek nispeten zor olabilecektir.

İşletme için belirlenecek risk seviyesine ilişkin ipuçlarının henüz sözleşme aşamasında belirlenmesi oldukça güçtür ve çoğu zaman çalışmalar sırasında ortaya çıkarılabilir. Bu anlamda işin alınması aşamasında ne kadar titiz davranılırsa davranılsın, denetimin yürütülmesi sırasında problemlerle karşılaşılabilir. Denetçinin işin alınması aşamasında riskleri değerlendirerek işi kabul edip etmemeye karar vermesi, işin alınması durumunda ise KOBİ'yi çok iyi tanıyıp denetim planını uygun şekilde geliştirerek, çalışmalarını sürdürmesi gerekmektedir.

Bu sayede az riskli alanlarda fazla çalışmaktan ya da fazla riskli alanlarda az çalışmanın beraberinde getireceği risklerden kaçınmak mümkün olabilecektir. Bu anlamıyla modern denetim yaklaşımı yoğun olarak verimliliğe dayandırılmalıdır. Bu yaklaşım ise denetçilerin çalışmalarının daha az etkin olacağı şeklinde algılanmamalıdır. Denetçiden beklenen benzer etkinlikteki denetim tekniklerinden en verimli olanı kullanmayı tercih etmesidir. Diğer bir deyişle denetçiden beklenen daha çok değil daha akılcı çalışmasıdır.

Her bir şirket tipinin denetlenmesinde denetimin işletmeye has zor ve kolay yönleri olacağı unutulmayarak işletmenin büyüklüğü ya da küçüklüğünden öte, her denetim; riski, ekibi, şirketin büyüklüğü, sektörü, ortaklık yapısı vb. faktörler göz önüne alınarak planlanmalı ve yürütülmelidir. Bununla birlikte, denetlenen şirketteki kontrol çevresinin dürüstlük, etik, kurumsal yönetim, personelin yetkinliği, yönetimin kontrole ve hile ile usulsüzlüklerin tespiti ve önlenmesine ilişkin yaklaşımı, risk yönetimi ve kontrolün gözetimi hususlarında gözden geçirilmesine de önem verilmelidir.

Denetlenecek işletmenin küçük olmasından denetimin kolay olduğu anlamı çıkarılmamalıdır. Mikro ölçekli işletmelerde denetim tek bir denetçi ile yürütülebilecekken, KOBİ'lerde önerilen yapının korunması uygun olacaktır. Dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta ise denetim için harcanacak denetim saatinin tespit edilmesi ve denetim ekibinin oluşturulmasında sadece işletme büyüklüğünün ölçü alınmamasıdır. Bu yöndeki genel kanı, harcanacak denetim çalışma saatlerinin çoğunlukla büyük işletmelerden çokta az olmayacağı yönündedir. Fakat genel yapısı itibarıyla Türk KOBİ'lerinde neredeyse olmayan iç kontroller ve karmaşık olmayan muhasebe ve yönetim yapısı denetimleri kolaylaştıracaktır. Yinede denetimin

planlanması aşamasında yapılacak süreç incelemeleri işletmenin tanınmasında ve işletmeye öneriler sunmak adına faydalı olacaktır.

Ülkemizde KOBİ'lerde denetim işlevi yeterince yerine getirilmemektedir. KOBİ'lerde büyük ölçüde sahip-yöneticinin tecrübesi ve ulaşabildiği bilgi ile sınırlı olarak ve çoğunlukla kısa vadeler için yapılan planların çoğu sahip-yöneticinin kafasındadır. Dolayısıyla denetim için önceden belirlenmiş standartlar ya da test edilecek yazılı iç kontrollerden, muhasebe el kitaplarından ya da yeterli sayı ve kalitede çalışandan söz edebilmek çoğunlukla mümkün olmamaktadır. Nitekim bu işletmelerde genellikle planlanan faaliyetlerin gerçekleşen sonuçlarını ölçmek için yeterli kaynak ve zamanın ayrılmadığı da bilinmektedir. İşletme amaçlarına nasıl ulaşılacağını gösteren uzun vadeli planlardan söz etmek ise neredeyse imkânsızdır.

Denetim bir ekip işidir, denetim işini yürütecek denetim takımında, yeni başlayan bir denetçi yardımcısı, en az 1 yıl tecrübeli denetçi ve en az 3 yıl tecrübeli denetçilerden oluşan bir takım tercih edilmektedir. Bu türden bir denetimin kısmen ya da bilhassa daha az vasıflı denetçi ya da denetçi yardımcıları ile yürütülebilecek rutin aşamalar itibariyle matbu formlar üzerinden yürütülebilmesi olanaklı ise de, denetim sürecinin tamamlanması ancak belli bir aşamadan sonra daha nitelikli bir denetçinin müdahalesi ile mümkün olabilecektir. Denetçi küçük işletmeyi denetlerken kontrol testlerinin üzerine çok fazla yoğunlaşmayacak, bunun yerine şirketin finansal durumu ve performansının doğru yansıtılıp yansıtılmadığı üzerinde duracaktır.

KOBİ'lerin denetiminde büyük ölçekli işletmelere uygulanan denetim programı farklı olmalıdır. Çok fazla detay içeren programlar yerine, denetlenen işletmeyi kavrayan uygun olmayan detay sorulardan arınmış, gerçeği ortaya çıkaracak öz sorulardan oluşmuş anketlerin kullanılmasına özen gösterilmelidir.

Kontrol testlerinin yapılmasının mümkün olmayacağından ötürü KOBİ denetimlerinde çoğu zaman kontrol riskinin maksimum olarak belirlenmesi gerekecektir. Dolayısıyla KOBİ denetimlerinin maliyetlerinin büyük işletme denetimlerinden çok da düşük olacağı beklentisi yanlış olacaktır.

Finansal raporlamadaki önemli yanlışlık riskini en aza indirerek, güvenilirliğin artırılması ve işletme faaliyetlerinin etkinliği ve verimliliği hakkında nesnel verilere ulaşılmasını sağlayan iç kontrol sistemlerinin yapısı özellikle; işletmenin büyüklüğü, hukuki şekli, faaliyet gösterdiği sektör, kullandığı bilgi iletişim sistemi ve yasal düzenlemelerden etkilenmektedir. Dolayısıyla, bu özelliklere bağlı olarak kurulacak iç kontrol sisteminin kapsamı da farklı olacaktır, büyük ölçekli işletmeler için geçerli olan bir iç kontrol sisteminin KOBİ'ler için geçerli olmayacağı bir gerçektir. KOBİ'lerin etkin iç kontrollere sahip olamamasının önünde iki temel sınırlama vardır. Bunlar; muhasebe fonksiyonunun tek bir kişi tarafından yerine getiriliyor olması ve az sayıda çalışan nedeniyle görevlerin ayrılığı ilkesinin uygulanamıyor olmasıdır.

Küçük ya da büyük her işletmede bir şekilde mevcut olan iç kontrollerin işletmeye faydalarının ve öneminin, müşteri işletmenin sahip-yöneticilerinin yanlış kararlardan arındırılması için faydalı olacağı anlatılmalıdır. Halka açık olmayan işletmelerde ve özellikle KOBİ'lerde denetim çalışmaları sırasında karşılaşılabilecek sorunun temelinde; denetim olgusunun bu işletmelerin sahip-yöneticileri tarafından anlam, önem ve kapsam olarak yeterince algılanamaması, bu olguya tamamen vergi odaklı yaklaşılması gelmektedir.

Geçiş sürecinde iş yapacak denetçilerin deneyimsizlikleri hile konusunda da kendini gösterecek ve bazı aksaklıklara sebep olabilecektir. Bunun önüne geçilmesindeki çözümlerden bir tanesi KGK'nın denetim kuruluşlarına yetki verirken; geçmiş deneyimleri, eğitim, sınav, teknik yeterlilik vb. önkoşullar koymasındır. Az sayıda çalışan ile faaliyet gösteren denetim şirketlerinde, şirket içi kalite kontroller faaliyetlerinin uygulanması zor olacaktır. Çalışan kadroların geniş olması riskin dağıtılmasına, gerektiğinde danışılıp görüş alınacak deneyimli personelin varlığına imkân tanıyacaktır.

KOBİ'lerin denetlenmesi bazı yönleriyle büyük şirket denetimlerinden daha zordur. Hata ve hilelerin ortaya çıkarılması çoğu zaman daha kolay olmakla birlikte taşıdıkları risk ise daha yüksektir. KOBİ denetimlerinin yürütülmesi kendilerine has özelliklerinden ötürü daha risklidir, bu yüzden fazlasıyla eğitim ve deneyim gerektirir.

KOBİ'lerde gerçekleşmesi muhtemel hilelerin etkin iç kontroller ile önlenmesi mümkün olabilecek olmasına rağmen, sahip-yöneticinin tüm sorumluluklar benimdir ve işimi en iyi bilirim mantığı ile oluşturduğu iç kontroller çoğunlukla yetersiz kalmaktadır. KOBİ'lerde yönetimdeki tek adam hakimiyeti, kontrollerin yazılı olmaması ve hatta çoğu zaman hiç olmaması, az sayıda çalışan sebebiyle görevlerin ayrılığı prensibinin uygulanamayacak olması gibi sebepler, KOBİ'lerde riskin daha fazla olması beklentisini doğrulamaktadır.

Özellikle KOBİ'lerde sıklıkla karşılaşılan ve hileye karşı oluşturulan tek ve en etkili kontrolün "güvenilir çalışanların" istihdam edilmesi olduğu yönünde anlayış ise işletmede hiçbir kontrolün olmadığına işaretlerindedir. UDS'ler denetçilere yönetim hilelerini araştırmanın yanısıra çalışan hilelerinin de göz önüne alma zorunluluğu getirmektedir. Yüksek likiditeleri, işletmeden çıkarılmasının kolay olması ve etkin olmayan iç kontroller nedeniyle, nakit hileleri en sık karşılaşılan hile olayları olmaları itibarıyla doğal riskleri yüksek olmaktadır.

Çalışanlarca yapılacak küçük tutarlı hileler genellikle denetçinin belirleyeceği önemlilik sınırının altında kalacağından, bu tip hileleri ortaya çıkartmak oldukça güç ve çoğunlukla tesadüfidir. KOBİ sahip-yöneticileri iç kontroller öz itibarıyla sadece kasanın kontrolü olarak algılamaktadır, yönetici ve ortakların yönetim nitelikleri ise yok denecek kadar azdır. Sahip-yöneticinin tüm iş süreçlerinde son söz sahibi olması ve KOBİ'lerde görevlerin ayrılığı ilkesinin uygulanamıyor olması sebebiyle işlerin önemli bir bölümünü kendinin yürütmesi, hile konusunu KOBİ'ler için önemli bir risk faktörü haline getirmektedir.

Yönetim hileleri ise zaten şeffaf olmayı tercih etmeyen KOBİ sahip-yöneticilerinin finansal tabloları manipüle etme amacıyla gerçekleştirecekleri eylemlerdir. Bankalar, kredi kuruluşları, satıcılar vb. işletme ilgililerine işletmeyi olduğundan farklı göstermek için, özellikle vergi kanunları ile UFRS arasındaki farklılıkları kullanarak vergiyi düşük göstermek ve finansal tabloları iyi gösterme amacıyla yapılması muhtemeldir. UFRS ile birebir örtüşmese de VUK'da uluslararası düzenlemelere adapte edilmiş değişikliklerin yapılması bu süreçte faydalı olacaktır.

KOBİ'lerin şeffaf olmak bir yana bilgi paylaşımı yönünde de çekingen olmaları denetimin yürütülmesini zorlaştıracaktır. Türkiye ekonomisinin önemli ve çok büyük bir bölümünü oluşturan KOBİ'ler yurtiçinde ağır vergiler, yüksek enflasyon ve yüksek girdi maliyetleri ile mücadele etmek için kayıt dışılığa sığınmaktadır. Yapılan değerlendirmelerde KOBİ'lerin önemli problemlerinin başında alışlagelmiş olan kayıt dışılık yapısının geldiği belirtilmiştir. Bu durumun kanıt toplamayı ve bunların belgelendirmesinde önemli zorluklara sebep olacaktır.

Küçük işletmelerde denetiminde görev alan denetçi veya denetçiler ile sahip-yönetici arasında büyük işletme yönetimleriyle olduğundan, çok daha yakın ve yoğun bir ilişki bulunur. Sahip-yöneticinin, genellikle işletmenin günlük işlerinin içinde olan ve işletmeyi en iyi tanıyan kişilerden olması nedeniyle, denetçi işletme ve faaliyetleri ile ilgili en detaylı bilgiyi bu görüşmeler sırasında elde eder. Denetimin faydalı olması açısından, sahip-yöneticinin denetçiye karşı olabildiğince dürüst olması, istenen bilgileri zamanında ve yeterli düzeyde vermesi çok önemlidir. Denetçinin de, yapılan sorgulamanın ve bilgilerin istenme amacını sahip-yönetici ile paylaşması, bilgilerin elde edilememesi durumunda ortaya çıkabilecek sonuçları, sahip-yöneticinin ve kendisinin üstüne düşen sorumlulukları sahip-yöneticiye açıklaması her iki tarafında istenen amaca uygun davranmasını ve verimli bir çalışma yapılmasını kolaylaştıracaktır.

Fakat çoğu kez denetime alışkın olmayan çevrelerde denetçinin hata ve/veya hile aradığına dair yanlış bir yanılığ olmaktadır. Bu yaklaşımdan ötürü, yaptıkları işte hata/hile arandığı hissiyatıyla denetime tabi finansal tabloları hazırlayanlar ile hazırlanmasından sorumlu olanlar denetçiye karşı yeterince açık olmamak, eksik veya yanlış bilgi vermek yoluna gidebilmektedir. Bu yüzden özellikle KOBİ'lerde yürütülecek denetim çalışmalarının başında gerek yöneticilere gerekse çalışanlara denetimin amacı, kapsamı ve işleyişi konusunda önceden yapılacak bir bilgilendirmenin denetim maliyetine olumlu katkıları bulunacaktır.

Küçük şirkette yönetimden teyit mektubu almanın zor olacağı, IFAC'ın yayınlamış olduğu rehberde de belirtilmiş ve bu tip durumlarda sözleşmeyi yaparken bu hususların yönetim ile görüşülüp, yönetim teyit mektubunu denetim sözleşmesinin

yapılması aşamasında imzalatılması önerilmiştir. KOBİ'lerde denetim çalışmasının başında bu hususun belirtilmesi işleri kolaylaştıracak bir önlem olacaktır.

Birçok durumda, küçük işletmelerin sahip-yöneticileri kendilerinin ya da denetçilerinin sorumluluklarının tamamen farkında olmayabilmektedir. Özellikle sahip-yöneticiler uygulanabilir finansal raporlama çerçevesine uygun finansal tabloların hazırlanmasının kendi sorumlulukları olduğunu, bilhassa finansal tabloların hazırlanması işini işletme dışında yaptırdıkları durumlarda (muhasabe, kayıt tutma işlemlerinin dış kaynak sağlayan firmalara yaptırılması gibi) tam olarak benimsemeyebilmektedir. Bağımsız denetimin gereği olan mesleki şüphecilik, küçük işletmenin denetçisinin de kesinlikle ayrılmaması gereken temel prensibi olmalıdır. Denetçi sahip yöneticinin ne dürüst olmadığını, ne de sorgulamaksızın dürüst olduğunu varsaymalı ve çalışmalarını bu prensiple yürütmelidir.

Küçük bir işletmenin denetimi şüphesiz ki büyük işletmelerden farklıdır. Daha az sayıda denetçi yardımcısıyla gerçekleştirilebilecek bu denetimlerde, dökümantasyon daha az komplike ve daha az karmaşıktır. KOBİ'lerin küçük ölçekte olmaları denetim için gerekli belgelendirmenin yapılmasını güçleştirmektedir. Birçok küçük işletme ise bir kısım ya da tüm kayıt tutma işlerini dışarıya yaptırmaktadır. KOBİ'lerin satın aldıkları muhasabe hizmetleri çoğunlukla sadece evrak trafiği şeklinde yürütülen bir yapıda gerçekleşmektedir. Buralarda takip edilen muhasabe vergi idaresinin istediği asgari bilgileri içerecek şekilde yürütülmektedir. Bu nedenle muhasabe büroları ile denetçinin iletişim konusunda yeni bir boyut ortaya çıkacaktır. Bu sürecin gözetiminde KGGK'ya önemli görev düşmektedir.

Denetçi, kimi durumlarda, küçük işletmelerin tipik özelliklerinden doğan zayıflıklar nedeniyle, finansal tablolar üzerine bir fikir oluşturmada, yeterli kanıt elde etmenin mümkün olmayacağına kanaat getirebilir. Bu durumlarda, ilgili karar mercii tarafından izin verildiği yerde, denetçi, denetim anlaşmasını onaylamamaya ya da onaydan sonra çekilmeye karar verebilir. Öte yandan, denetçi, anlaşmaya devam etmeyi ama o zaman durumu görüşünde belirtmeyi seçebilir. Küçük bir işletme söz konusu olduğunda, denetim ve diğer hizmetler için olan sözleşmelerin koşullarını, tek bir birleştirilmiş sözleşmede belirtmek pratik olabilecektir.

Tüm iş süreçlerinin sahip-yöneticinin kafasında şekillendiği ve saklandığı bir ortamda; denetçinin kanıt toplamasında önemli sınırlamalarından biri olacaktır. Bu durumda özellikle ilk yıllarda yayınlanacak olan denetim raporlarının çoğunun şartlı olması beklenmektedir.

KOBİ'lerin şimdiye kadar bir yaptırım olarak denetim, incelenme, hesap verme tecrübesi olmaması, beraberinde bir alışma sürecini getirecektir. Önce yasak savma olarak başlasa da kısa sürede mesleği ve işletme faaliyetlerini ileriye taşıyacak deneyimler kazanılacaktır.

Denetim standartlarının meslek mensuplarınca kavranması ise öncelikle denetim faaliyetinin felsefesinin ve temellerinin anlatılması, benimsenmesi ve uygulanabilirliğinin sağlanması yönündeki çalışmaların ve eğitimlerin tamamlanması ile daha kolay olacaktır. Halihazırda meslek mensuplarının denetim konusunda deneyimsiz olmaları, geçiş sürecinde yapılacak eğitimlerle aşılabilecektir. Gerçekleştirilen eğitimlere meslek mensuplarından gelen yoğun ilginin bu öğrenme ve geçiş sürecinin aşılmasına katkı sağlayacağı açıktır. Fakat bu denli yoğun olan ilginin ağırlıklı olarak neden denetçiliğe yönlendirilme çabası içinde olduğu incelenmelidir. Nitekim yeterli UFRS eğitimi ve uygulaması olmadan, standartlara uygun finansal tablolar hazırlanmadan, denetimden söz etmek mümkün olmayacaktır.

IFAC'ın yayımlamış olduğu uygulama rehberleri ve SMP Komitesi'nin çalışmaları ilk yıllarda yaşanabilecek bilgi ve deneyim eksikliklerinin yaratacağı sorunları önüne geçecek önemli kaynaklardır. Uygulamaya yönelik yapıları itibarıyla öncelikli olarak kalite kontrol ve standartların KOBİ'lerde uygulanmasına ilişkin rehberlerin mutlaka yayımlanması gerekmektedir. Yeni çeviri metinlerinin yayımlanmaması durumunda ise küçük ve orta ölçekli muhasebe bürolarının; standartların yapısını benimseyip, okuyup, uygulamadan ziyade daha çok kulaktan duyma ya da taklit etme şeklinde gerçekleştireceği denetim uygulamalarının tüm taraflar için önemli zararlar oluşturabileceği ve gerek UDS'lerin gerekse TTK'nın ruhuna aykırı uygulamaları ortaya çıkaracağı düşünülmektedir.

Muhasebe bilgilerini incelemek durumunda bulunanlar, bu bilgileri denetlemiş olanın, gerçekleri tespit ederken kullandığı yargıya güvenmelidir. Denetçinin yargıları ahlaki ve mesleki ilkelere dayanmak zorundadır. Bunun içinde muhasebe bilgilerini denetleyen kişilerin bazı mesleki ölçülere ve esaslara göre hareket etmesi şarttır. Bu ilkelerin ya da bu ilkelere uyan bağımsız denetçilerin yokluğunda incelenen muhasebe bilgilerinin makul güvence sağlayacak ölçüde güvenilir olması sağlanamaz.

Ülkemizde muhasebe mesleği, üniversitelerin yoğun çaba göstermesine rağmen geçmişten beri vergi uygulamalarının baskısı altında bilgi amaçlı muhasebe hedefine ulaşamamıştır. Dolayısıyla meslek mensupları, mesleki faaliyetlerinde vergi mevzuatında belirtilen kurallar dışına çıkamamıştır. Bu durum ülkemizdeki muhasebe meslek mensuplarının mesleki yargılarının gelişmesini engellemiştir. Ülkemizde KGK çalışmaları devam etmektedir; ancak çalışmalar henüz tam olarak tamamlanmadığı için, mesleki yargı kullanımının eksikliği ile etkin bir gözetim sistemi oluşuncaya kadar geçecek sürede, finansal raporlama standartlarının uygulanmasında ve denetiminde bir boşluk olabileceği dikkate alınmalıdır.

KOBİ'lerde gerçekleşmesi muhtemel yanlış uygulamalardan etkilenecek ilişkili taraf sayısı büyük işletmelere nazaran daha az olduğundan taraflara getirilecek zararların bertaraf edilmesi için meslek sigortası sisteminin etkin olarak uygulanması ve gözetilmesi önem arz etmektedir.

Denetçilerin almış oldukları ruhsatlar ve eğitimler sonrasında karşılaşacakları temel sorun denetim sürecinin planlanması ve yürütülmesi süreçlerini mesleki yargıları ile nasıl şekillendireceği olacaktır. Kural bazlı sisteme adapte bir yapımız olduğundan, ilke bazlı yapıya adaptasyon sürecinin zor olması, geçiş sürecinin doğal bir gerekliliği olarak algılanarak, oluşabilecek bu boşluğun giderilebilmesi için başarılı olmuş dünya uygulamalarından esinlenerek yapılandırılabilir bir görev, sorumluluk ve yetki dağılımı yapılmalıdır. Mesleğin gelişebilmesi ve uluslararası standartlara uygun olarak yürütülebilmesi ancak ilgili kamu kurumlarının meslek örgütleri ile birlikte yapılandıkları bir oluşum içerisinde standart belirleme ya da mesleki kuralların şekillendirilmesi gibi bazı yetkileri meslek kuruluşlarına bırakarak, bunların üzerinde bağımsız ve gözetleyici bir rol üstlenmesi ile mümkündür.

Geçiş sürecinde özellikle KOBİ'ler için çok katı denetim politikalarının benimsenmesinin getireceği ek maliyetlerin zaten şeffaflıktan kaçma eğiliminde olan KOBİ sahip-yöneticilerince gerek UFRS gerekse UDS uygulamalarının yasak savmaktan öte bir niyet ile yapılmasının önüne geçemeyecektir. Aksi taktirde karşılıklı pazarlık ortamlarında gerçekleşecek ve sadece şeklen uygulanan bir denetim söz konusu olacaktır. Nitekim yapılan araştırma da; katılımcıların, kısa vadede aksak yanlarıyla dahi olsa gerek raporlamada gerekse denetimde uluslararası kabul görmüş standartların kullanılıyor olmasının, hiç kullanılmamasından daha iyi olacağı görüşünde olduklarını göstermektedir. Orta ve uzun vadede ise bu sistemin benimseneceği ve hakkıyla yapılacağına ilişkin güven tamdır.

KGK'nın denetim işini yapacak olanlara sınav zorunluluğu getirmesi durumunda işi gerçekten bilen ve yıllardır uygulayanların sınava girmeme yönünde karar verebileceği ve bu deneyimli kesimin gücünün atıl kalabilecek olması denetim sürecinin tamamını etkileyebilecek önemli bir etkidir.

Eğer denetim, tek bir denetçi tarafından yürütülüyor ise, diğer ekip üyelerinin yönlendirilmesi, gözetimi ve çalışmalarının gözden geçirilmesi gibi hususlar ortaya çıkmayacaktır. Bu gibi durumlarda, tüm denetimi tek başına yürütmüş olan denetçinin tüm önemli yanlışlıkların farkında olması beklenir. Denetçi yargısının uygunluğu, aynı zamanda tüm denetimi gerçekleştiren denetçi tarafından değerlendirildiğinde yapılan çalışmanın objektifliği konusunda şüphe oluşacaktır. Denetimin tek bir kişi tarafından yapıldığı ve özellikle karmaşık veya olağandışı konuların yer aldığı durumlarda, uygun-denyimli diğer denetçilerden veya denetçinin bağlı olduğu meslek örgütü ile istişare etmesi uygun olacaktır.

KGK'nın kurulması ve gerek finansal raporlama gerekse denetim standartlarının belirlenmesi konusunda kuruma yetki verilmesi ile birlikte uygulamadaki çokbaşlılığın giderileceği fakat standartların meslek mensuplarınca benimsenmesi ve mesleki yargılarını şekillendirebilmelerinin deneme yanılma yöntemi ile yıllar içerisinde oluşacak olması endişe vericidir. Standartlara ilişkin hükümlerin kamu otoritesi tarafından empoze edilmesi güç gözükmemektedir, nitekim önceki yıllarda

SPK'nın yayımlamış olduğu standartlar sınırlı bir alana hitap ettiğinden geliştirilmesi ve uygulanması sürecinde yaşanan problemlerin önüne geçilmesi daha kolay olmuştur.

KOBİ denetimlerinin TTK kapsamında zorunlu olarak yapılacak olması ile meslek mensuplarının gerek teorik gerekse pratik bilgi anlamında kaynak sıkıntıları yaşanması beklenmektedir. Denetim standartlarının açıklık projesi ile revize edilmiş son halinin henüz Türkçe'ye çevrilmemiş olması, uygulamada bir takım problemlere sebep olabilecektir.

KGK'nın bu yönde yürütecek olduğu çalışmalarında mutlaka daha önce TÜRMOB'un yapmış olduğu gibi akademisyen ve uygulamacılar bir araya getirerek standartların ruhu ve teknik detaylarının derinlemesine ele alındığı iyi bir çeviri metnini ortaya koyması gerekmektedir. Nihayetinde standartların yayımlanması konusunda yapılacak olan iş IAASB tarafından yayımlanmış ve genel kabul görmüş UDS'lerin çevirilerin yapılması işinden ibarettir. Nitekim standart yayımlanması konusunda yapılacak olan yepyeni ve farklı bir standart yapılanma süreci değıldir.

Yabancı yatırımcılar, karar vermeden önce, denetlenmiş olsalar bile yine de şirket finansal raporlarının büyük denetim şirketleri tarafından onaylı denetçi raporu talep etmektedir. Türkiye'deki mevcut düzende yapılan köklü değışiklikler hakkıyla uygulandığı takdirde, geçiş sürecinden sonra bu tip taleplerin azalması muhtemeldir. Kalite açısından tatmin edici olmayan denetim çalışmalarının yapılması denetim firmaları arasında haksız rekabete yol açacak ve nitelikli denetçiler istihdam edilmesi konusunda sorunlara sebep olacaktır. Yabancı denetim firmalarının yabancı ortaklı ya da uluslararası ilişkileri olan firmalar tarafından tercih edilmesi ve daha imtiyazlı algılanmaları bu koşulların düzeltilmesi için meslek mensuplarına önemli yükümlülükler altına sokmaktadır.

İşletme sahip-yöneticilerinin gerekse meslek mensuplarının KOBİ denetimlerine yeterli önemi vermemesi mesleğin denetim alanındaki gelişimi sektörde dikey bir büyüme göstermiştir. Bu döngünün kırılması ve KOBİ'lerin UDS'lere uygun olarak denetlenmesi ancak ve ancak KGK'nın içine kapanık bir yapıda olmayarak standartların tabana yayılması yönündeki çabaları ile mümkün olacaktır.

KGK'nın, meslekte bir devrim niteliğinde olan 6102 sayılı TTK'nın getirmiş olduğu yeniliklerin, tabana yayılmasında ve uygulamanın uluslararası kurallara uygun bir şekilde devam ettirilip, benimsenmesinde atacak olduğu temeller, belirleyeceği ilke ve kurallar konusunda ilgili tarafların fikrini alması faydalı olacaktır. KGK'nın oluşturacağı komisyonların, belirleyeceği ilkelerin ve uygulamaların uluslararası standartlar ile uyumlu olması ve gelişmiş ülkelerdeki benzer yapıların benimsenmesi, kurumun siyasi etkilerden uzak özerk bir yapıya kavuşturulması açısından önemlidir. Gerek raporlama gerekse denetim ile ilgili yapılacak düzenlemelerde, maliye kökenli ve vergi esaslı yapılanmadan kaçınılmalıdır.

IFAC'ın bünyesinde yapılmış ve uluslararası kabul görmüş bu düzenlemelerin çeviri yetkisi sadece kendi üyelerine verilmiş olmakla birlikte, ülkemizde TÜRMOB veya TMUD'un bunu kısa bir zamanda ele almaması durumunda, AB 8. direktifinde yer alan standartların çevirilerinin yapılmaması durumunda bunun kamu otoritesi tarafından yapılabileceği hususu, her ne kadar TÜRMOB'un mevcut çevirisinin eksikleri olsa da bir an önce elden geçirerek uygulamacıların kullanımına sunmasının önemini işaret etmektedir. Fakat sadece ulusal denetim standartlarının esas alınmasıyla hazırlanan denetçi raporlarının, uluslararası standartların ruhuna aykırı uygulamalar içermesi, UDS'lerin uygulanmasının getireceği yararları önemli ölçüde azaltacaktır.

Bunun yanında 660 sayılı KHK ile Kurum'a verilen uluslararası standartlara aykırı düzenleme yapabilme yetkisi, şayet mikro ölçekli işletmelerin bu standartlardan muaf tutulması ya da onlara özel uygulamaların devreye sokulması amacıyla KHK'da yer almışsa, bunun olumlu bir gelişme olarak algılanması mümkün olabilecektir.

Bu süreçte; okumak ve sadece gerçekleştirilen eğitimlere katılmak tek başına yeterli olmayacaktır, sahada olmak ve işi yaparken öğrenmek çok daha etkili olacaktır. Bunun yanında sözü geçen geçiş süreci aşıldıktan sonra da sürekli eğitimler ile meslek mensuplarının kendilerini geliştirmesi ve deneyim kazanması gerekmektedir. Bu anlamıyla denetim işi muhasebe işinden fazlasıyla ayrılmakta ve denetçinin mesleki yargısına fazlasıyla gereksinim duyulmaktadır.

Orta ve uzun vadede yararlı olabilecek bir diğer çözüm ise staj ve meslek sınavlarının farklılaştırılması olacaktır. Bu anlamda meslek mensubunun profilini değiştirerek, denetçinin “herşeyi bilmediğini bilen ve öğrenmeyi öğrenen bir uzman” olması özendirilmelidir.

Gerçekleştirilecek denetimlerde denetim yaptırması gereken firma sayısı ve denetim işini yapabilecek kişi sayısı ortadadır. Herkesin denetim işine yönlendirilmesi ve bunun mesleğin tepe noktası olarak lanse ediliyor olması bu anlamıyla yanlıştır, aksi taktirde ortada muhasebe ve raporlamayı yapacak kimse kalmayacaktır. Bazı meslek mensuplarının pazardan daha fazla pay alabilmek için yaşanacak rekabet ortamında ücretleri aşağı çekme eğiliminde olacağı, ve etik olmayan davranışlar sergileyeceği YMM’lerde de SPK’da da yaşanan ve yaşanmakta olan deneyimler ile gözlemlenmektedir.

Halka açık firmalarda uzunca bir süredir uygulanmakta olan UFRS ve UDS uygulamalarının bir uzantısı olarak batan, iflas eden ya da ismi yolsuzluklara karışmış hiçbir şirket için bugüne kadar açılmış herhangi bir tazminat davası olmaması dikkat çekicidir. Bu yüzden standartların uygulama ve gözetiminin sağlanması yanında, tüm işletme çevrelerinin muhasebe ve denetimin fonksiyonlarını kavranmasını sağlayacak önlemler alınmalıdır.

EKLER

EK 1 Görüşme Soruları

ULUSLARARASI DENETİM STANDARTLARI'NA GÖRE TÜRKİYE'DE KOBİ DENETİMİ ve KARŞILAŞILABİLECEK ZORLUKLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Soru 1- 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) ile işletmelerdeki murakıplık müessesesi yerini ruhsatlı meslek mensupları ya da onların kurduğu şirketlere bırakacak. 6102 sayılı TTK'ya göre bağımsız denetim faaliyeti Uluslararası Denetim Standartları (UDS)'na uygun olarak yürütülecek. Bu bağlamda Açıklık Projesi ile güncellenen standartlarının son halinin Türkçe tercümesinin olmaması faktörü göz önünde bulundurulduğunda, gerçekleştirilecek KOBİ denetimlerinin makul güvence verecek şekilde, standartlara uygun yürütüleceğine inanıyor musunuz? Bu duruma ilişkin genel bir değerlendirme yaparsanız sevinirim.

Soru 2- Biliyoruz ki, KOBİ'lerin paydaş sayılarının azlığı ve geleneksel raporlama anlayışının getirdiği teamüller gereği, finansal tabloları yılsonundan oldukça uzak tarihlerde hazırlanıyor. Bu duruma bir de KOBİ Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nın (TFRS) ilk uygulaması nedeniyle yaşanabilecek zorlukları eklersek bu süreçte bağımsız denetçileri ne gibi zorluklar beklediğini düşünüyorsunuz? Müşteri işletmelerden gelebilecek TFRS danışmanlığı ve hatta finansal tablo hazırlama talepleri denetçilerin bağımsızlığını ne derece etkileyecektir?

Soru 3- UDS'ler;

a. denetim süreçlerine,

b. UDS ve yürürlükteki yasal ve düzenleyici mevzuata hakim

c. İşletmenin içindeki faaliyet gösterdiği iş ortamı ve

d. İşletmenin ait olduğu sanayi kolu ile ilgili denetim ve raporlama konuları hakkında makul derecede bilgi ve anlayışa sahip olan denetçiyi deneyimli denetçi olarak tanımlanmakta.

Ülkemizde faaliyet gösteren KOBİ'lerin geleneksel yapıları ile muhasebe ve raporlama düzenlerini göz önüne aldığımızda, KOBİ denetimlerinde tercih edilmesi gereken denetçi profili sizce nasıl olmalıdır?

Soru 4- KOBİ'ler için ayrı bir UDS setinin gerekli olduğunu düşünüyor musunuz? Yoksa IFAC'ın yayımladığı KOBİ denetimlerinde dikkat edilmesi gereken hususları örnek vakalarla açıklayan rehberin kullanımının yeterli olduğu görüşünde misiniz? Özellikle ülkemize özel durumların ortaya çıkacağını düşündüğünüzde, standartların uygulanmasında çelişkilerle karşılaşılacağını düşünüyor musunuz?

Örneğin; bildiğim, hatta şahit olduğum kadarıyla bugün birçok banka finansal tablolarında likidite sıkıntısı olan, yıllardır zarar eden işletmelere dahi, kendi yaptıkları özel istihbarat ve risk değerlendirme çalışmaları sonucunda finansal tablolara yansıtılmamış faaliyetlerini tespit etmek suretiyle kredi vermekte. Bu ve benzeri durumlar denetçinin işletmenin sürekliliği varsayımına ilişkin öngörülerinde etik bir ikilem yaratacak mıdır? Bu durumda denetçi çalışmalarını nasıl yönlendirmeli ya da görüşünü nasıl şekillendirmelidir?

Soru 5- Bağımsızlık, etik kurallar (güvenilirlik, tarafsızlık, mesleki yeterlilik ve tam sorumluluk, gizlilik ve sır saklama, mesleki davranış kuralları) ve denetimde kalite kontrolün KOBİ'lerde yürütülecek denetimlerde ne ölçüde uygulanabilir olduğunu düşünüyorsunuz?

Soru 6- 6102 sayılı TTK'nın yürürlüğe girmesiyle ruhsat sahibi tüm meslek mensuplarının sorumlu ortak baş denetçi/kıdemli denetçi/denetçi olacağı hususunu göz önüne aldığımızda, denetimin yürütülmesinde planlama, örnekleme, kanıt toplama, analitik inceleme gibi mesleki yargı gerektiren konularda yaşanabilecek zorlukları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Soru 7- UDS'ler; denetçiden, beklenen denetim riskini denetim amacına uygunluk arzedecek şekilde kabul edilebilir bir seviyeye düşürmek için denetimi planlamasını ve çalışmalarını yürütmesi gerektiğini işaret eder. Özellikle UDS'lerin risk ve ilke bazlı olduğu düşünüldüğünde ülkemizde yapılacak KOBİ denetimlerinde

planlama ve çalışmaların yürütülmesi konusunda dikkat edilmesi gereken hususların neler olduğunu düşünüyorsunuz?

Soru 8- Ülkemizde finansal tablo kullanıcılarının ve özellikle işletme sahip-yöneticilerinin finansal tablolara sadece vergi amaçlı baktıkları düşünüldüğünde, özellikle TTK ile getirilen yaptırımların sadece yasal bir zorunluluk olmaktan öteye geçip bilgi amaçlı raporlamaya özendirici bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? Görüşünüzü denetçinin gerek sözleşme yapılması gerekse yönetim teyit mektubu alma konusunda yaşayabileceğini düşündüğünüz zorluklar varsa, bahsedebilir misiniz?

Soru 9- Ülkemizde özellikle KOBİ düzeyinde oldukça yüksek seyreden kayıt dışı ekonomik faaliyetler nedeniyle UDS'ler bağlamında denetçi raporuna esas teşkil edecek yeterli ve uygun denetim kanıtı toplama ve belgelendirme hususunda ne gibi sorunlar ile karşılaşılacağını düşünüyorsunuz? Gerek denetim planına gerekse denetim görüşüne esas teşkil edecek olan denetim kanıtlarını toplama ve değerlendirme konusunda yaşanacak zorlukların özellikle ilk yıllarda yapılacak denetim çalışmalarına ne şekilde yansıtacağını düşünüyorsunuz?

Soru 10- UDS'lerde; denetçinin, hata veya suistimal sonucu finansal tablolarda yanlış beyan riskinin belirlenmesi ve detaylı denetim tekniklerinin tasarım ve gerçekleştirilmesine yetecek şekilde, iç kontrolü de içererek, işletme ve onun çevresi hakkında bir kanaate varması istenmekte. Bilindiği üzere KOBİ'lerde yazılı ve etkin iç kontrollere sıkça rastlamak pek mümkün değil. Neredeyse tüm iş süreçlerinin sahip-yöneticinin kafasında şekillendiği ve saklandığı bir ortamda; denetçi önemli konulara ilişkin işletme yöneticileri ve diğer kişiler ile yaptığı görüşmelere ne ölçüde güvenmeli ve çalışmalarını ne şekilde yönlendirmelidir?

Soru 11- UDS'ler gereği denetçiden beklenen profesyonel bir yaklaşımla yolsuzluk ve hileden kaynaklanan olası önemli yanlışlık riskini fark etmesidir. Denetçilerin bu konuda KOBİ denetimlerinde karşılaşılabilecekleri zorlukları nasıl görüyorsunuz? Denetimin ders olarak okutulmasının dahi üniversitemizin ilgili bölümlerinde henüz yeni yeni yaygınlaşmaya başladığını göz önüne aldığımızda özel

bir uzmanlık gerektiren hile konusunun KOBİ denetimlerinde denetçiye ne gibi sorumluluklar getirebileceğini düşünüyorsunuz?

Soru 12- UDS'ler gereği denetçi; işletmenin risk değerlendirme sürecinin tasarım ve uygulamasını değerlendirmek için yönetimin finansal raporlama ile ilişkili iş risklerini belirlemeli, risklerin önemli etkilerin tahmin ederek, meydana gelme ihtimallerini belirleyip bunları yönetmek için gerekli olan denetim tekniklerine karar vermelidir. Bu amaçla denetçi iç kontrolde içerecek şekilde işletme ve çevresi hakkında bir yaklaşım oluşturabilmek için işletme içi soruşturmalar, analitik inceleme ve gözlem tekniklerini bir risk değerlendirme aracı olarak kullanabilir. KOBİ'lerde çoğu zaman yazılı bir risk değerlendirme sürecinden bahsetmek mümkün olamamaktadır. O halde KOBİ denetimlerinde uygun denetim yaklaşımının oluşturulmasında nasıl bir yaklaşım benimsenmelidir?

Soru 13- UDS'lere uygun olarak yürütülen bir denetimde, denetçinin işletmenin dışarıdan aldığı hizmetin işletmenin iç kontrol sistemini nasıl etkilediğini göz önüne alarak önemli yanlışlık risklerini tanımlaması ve bunları değerlendirip gerekli ek denetim prosedürleri ile karşılık vermesi gerekir. Ülkemiz KOBİ'lerinin önemli bir bölümünün muhasebe ve raporlama hizmetlerini dışarıdan alıyor olmaları, uygulanacak denetimlerde denetçilerin önüne ne gibi zorluklar çıkaracaktır?

Soru 14- Uluslararası standartların uygulanacak olmasından kaynaklanan diğer bir zorlukta finansal raporlama standartlarının işaret ettiği gerçeğe uygun değeri ya da net gerçekleşebilir değer gibi muhasebecinin mesleki yargısına fazlasıyla bağlı olan değerlendirme yöntemlerinin ne şekilde denetleneceği konusu sanırım?

Soru 15- İlgi ve alakanız için çok teşekkür ederim. Son olarak görüşme süresince özetlemeye çalıştığımız bu yeni denetim düzeni ile KOBİ denetimlerinde yaşanabilecek zorlukların önüne geçilmesi amacıyla tavsiye ve önerilerinizi alabilir miyim?

KAYNAKÇA

A. Kitaplar

- ACCA, **Audit and Assurance Services (International Stream)**, Great Britian: Foulks Lynch, 2005.
- ACCA, **Audit and Internal Review (International Stream)**, Great Britian: Foulks Lynch, 2005.
- ACCA, **Audit and Internal Review (UK Stream)**, 2nd Edition, Great Britian: Foulks Lynch, 2001.
- ACFE, **Report to The Nations on Occupational Fraud and Abuse**, 2010 Global Fraud Survey.
- Adnan Çelik ve Tahir Akgemici, **Girişimcilik Kültürü ve KOBİ'ler**, Ankara: Gazi Kitabevi, Eylül 2007.
- Alptürk, Ercan. **Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler (KOBİ) Rehberi**, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık, 2008.
- Akdoğan, Nalan ve Nejat Tenker. **Bilanço Nasıl Okunur**, Ankara: Maya Matbaacılık, 1985.
- Aksoy, Tamer. **Tüm Yönleriyle Denetim AB ile Müzakere ve Uyum Sürecinde Denetimde Yeni Bir Paradigma Cilt 1**, Ankara: Yetkin Yayınları, 2006.
- Alkin Kerem ve Esin Okay. **Türkiye'de KOBİ'lerin BASEL II'ye Uyum Süreci ve Öneriler**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2008-4.
- Alpugan, Oktay. **Küçük İşletmeler Kavramı, Kuruluşu ve Yönetimi**, Ankara: Özgün Matbaacılık, 1998.
- Anand, Sanjay. **Sarbanes-Oxley Guide for Finance and Information Techology Professionals**, 2nd Edition, USA: Wiley&Sons, 2006.
- Arens, Alvin A., Randal J.Elder and Marks S.Beasley. **Auditing and Assurance Services an Integrated Approach**, Fourteenth Edition, USA: Pearson Education, 2012.
- Arslan, Kahraman. **KOBİ'lerde Yönetim ve Pazarlama Aracı Olarak Franchising**, İstanbul Ticaret Üniversitesi Yayınları No:16, 2006.
- Ayanoğlu, Yıldız. **KOBİ'ler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları**, Ankara: Gazi Kitabevi, Ocak 2008.

- Aykaç, Mustafa, Zeki Parlak ve Süleyman Özdemir. **Küreselleşme Sürecinde Rekabet Gücünün Arttırılması ve Türkiye’de KOBİ’ler**, İstanbul: Artus Basım, 2008.
- Aysan, Mustafa A.. **Muhasebe’de Denetleme İlkeleri ve Türkiye’deki Uygulamalar**, İstanbul Üniversitesi Yayınları No: 1615, İstanbul: İşletme Fakültesi Yayınları No:8, 1971.
- Baker Tilly International, **The Value of an Audit to Small and Medium Sized Businesses**, Australia: 2010.
- Bologna G. Jack and Paul Shaw. **Avoiding Cyberfraud in Small Businesses What Auditors and Owners Need to Know**, New York: Wiley&Sons, 2000.
- Bozkurt, Nejat. **Bağımsız Denetim Ders Notları**, TÜRMOB, Cilt 2.
- Bozkurt, Nejat. **İşletmelerin Kara Deliği Hile Çalışan Hileleri**, İstanbul: Alfa Yayınları, 2009.
- Burhan Baloğlu, **Sosyolojik Açıdan Türkiye’de Halkın Vergiye Bakışı**, , İstanbul: İTO Yayın No:2010-61, 2010.
- Carmichael, Douglas R. John J. Willingham and Carol A.Schaller. **Auditing Concepts and Methods A Guide to Current Theory and Practice**, Sixth Edition, USA: McGraw-Hill Companies, 1996.
- Creswell, John W. **Qualitative Inquiry&Research Design Choosing Among Five Approaches**, 2nd. Edition, USA: Sage Publications, 2007.
- Collings, Steven. **Interpretation and Application of International Standards on Auditing** , United Kingdom: John Wiley&Sons, 2011.
- Cosserat, Graham W. and Neil Rodda. **Modern Auditing**, Third Edition, United Kingdom: John Wiley&Sons, 2010.
- Çelik, Orhan. **Uluslararası Finansal Raporlama Standardlarının KOBİ’lerde Uygulanması Temel Dinamikler ve Potansiyel Sorunlar**, Ankara: Siyasal Kitabevi, TESMER Yayın No:73, 2007.
- Çetinkaya, Neslihan. **KOBİ’ler için Uluslararası Finansal Raporlama Standardı ve Türkiye Uygulaması**, Birinci Baskı, Ankara: Kasım 2010.
- Çıtak, Nermin. **Hileli Finansal Raporlamada Yaratıcı Muhasebe**, İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2009.
- Davia, Howard R. **Fraud 101 Techniques and Strategies for Detection**, New York: Wiley&Sons, 2000.

- Davia, Howard R., Patrick C. Coggins, John C. Wideman and Joseph T. Kastantin. **Accountant's Guide to Fraud Detection and Control**, Second Edition, New York: Wiley&Sons, 2000.
- Demir Volkan ve Oğuzhan Bahadır. **KOBİ'lerde Finansal Raporlama KOBİ TFRS Kapsamında Açıklamalı ve Uygulamalı**, Ankara: TÜRMOB Yayınları-436, 2011.
- Doğan, Seyhun. **Avrupa Birliği'nin Girişimcilik Politikası KOBİ Yaklaşımı ve Türkiye**, İstanbul: İTO Yayın No:2010-80, 2010.
- Ekinci, Ahmet Behzat. **Türkiye'de KOBİ'lerin Kurumsal Gelişimi ve Finansal Sorunları**, İstanbul: Akson, 2003.
- Erdoğan, Melih. **Denetim Kavramsal ve Teknolojik Yapı**, Güncelleştirilmiş 3. Baskı, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları No: 33, 2006.
- Federation of European Accountants, **Proportionality and International Standards on Auditing (ISAs)**, Brifing Paper, September 2011.
- Günel, Ali Alper. Cemal İbiş (ed.), **İç Kontrol Sistemi ve Üretim İşletmelerinde Bir Uygulama**, Ankara: Türmob Yayınları-393, 2010.
- Güredin, Ersin. **Denetim ve Güvence Hizmetleri**, 11. Basım, İstanbul: Arıkan, 2007.
- Gray, Iain and Stuart Manson. **The Audit Process**, Third Edition, London: Thomson Learning, 2005.
- Gupta, Kamal. **Contemporary Auditing**, Fourth Edition, New Delhi: Tata McGraw-Hill Publishing, 1992.
- Gücenme, Ümit. **Muhasebe Denetimi**, Aktüel Yayınları, Bursa: 2004
- Haftacı, Vasfı. **Muhasebe Denetimi**, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 2. Baskı Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 2011.
- Hayes, Rick, Roger Dassen, Arnold Schilder ve Philip Wallage. **Principles of Auditing An Introduction to International Standards on Auditing**, Second Edition, London: Pearson Education, 2005.
- Holmes, Arthur W., Wayne S. Overmyer. **Muhasebe Denetimi "Auditing" Standartları ve Yöntemleri Cilt 1**, Sekizinci Baskı, Çev. Oğuz Göktürk, Bilimsel Yayınlar Derneği Yayın No:56, 1975.
- Holmes, Arthur W., Wayne S. Overmyer. **Muhasebe Denetimi "Auditing" Standartları ve Yöntemleri Cilt 2**, Sekizinci Baskı, Çev. Oğuz Göktürk, Bilimsel Yayınlar Derneği Yayın No:56, 1975.

- International Auditing and Assurance Standards Board, **Applying ISAs Proportionately with the Size and Complexity of an Entity**, Staff Questions and Answers, August 2009.
- IFAC (International Federation of Accountants), **Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance, and Related Services Pronouncements**, New York: International Federation of Accountants, April 2010.
- İnaltonç, Ceyhan. **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun Getirdikleri ve Vergisel Etkileri**, İstanbul: Maliye ve Hesap Uzmanları Derneği, Aralık 2011.
- İTO, **İstanbul'un Ekonomik ve Sosyal Göstergeleri**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2008-80, 2008.
- İTO, **Rakamlarla İstanbul Ekonomisi**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayın No: 2009-45, 2008.
- Karataş, Süleyman. **Sanayileşme Sürecinde Küçük ve Orta İşletmeler Bürokratik Yükün Kaldırılması ve AT Ülkelerinde Bu İşletmelerin Durumları**, İstanbul: Veli Yayınları, 1991.
- Kaval, Hasan. **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) Uygulama Örnekleri ile Muhasebe Denetimi**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2005.
- Kavut, Lerzan, Oktay Taş ve Tuba Şavlı, **Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim**, İstanbul: İSMMMOMO Yayın No: 130, 2009.
- Konrath, Larry F. **Auditing: A Risk Analysis Approach**, 5th Edition, Canada: South-Western, 2012.
- Küçükylmazlar, Aysun. **Avrupa Birliği'nin Türk KOBİ'lerine Yönelik Programları**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, Yayın No:2004-48, 2004.
- Maliye Hesap Uzmanları Derneği, **Denetim İlke ve Esasları 1. Cilt**, 4. Baskı, İstanbul: Maliye Hesap Uzmanları Derneği, 2011.
- Marchetti, Anne M.. **Beyond Sarbanes-Oxley Compliance Effective Enterprise Risk Management**, USA: John Wiley&Sons, 2005.
- Messier Jr. William F., Steven M. Glover and Douglas F. Prawitt. **Auditing&Assurance Services A Systematic Approach**, Seventh Edition, New York: McGraw-Hill Irwin, 2010.
- Müftüoğlu, Tamer. **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi İşletmeleri**, II. Baskı, Ankara: A.Ü. Siyasal Bilimler Fakültesi, 1989.

- Louwers, Timothy J., Robert J. Ramsay, David H. Sinason, Jerry R. Strawser and Jay C. Thibodeau. **Auditing and Assurance Services**, Fourth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin, 2011.
- Oktav, Mete, Günal Önce, Alican Kavas ve Mustafa Tanyeri. **Orta ve Küçük İşletmelerde İhracata Yönelik Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Ankara: TOBB Yayınları No: Genel:176, 1990.
- Özgen, Hüseyin ve Selen Doğan. **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelerin Uluslararası Pazarlara Açılmada Karşılaştıkları Yönetim Sorunları ve Çözüm Önerileri**, Ankara: KOSGEB: 1997.
- Pamukçu, Fatma, Ayşe Pamukçu ve Nevzat Pamukçu. **TMS/TFRS Kapsamında Finansal Tablolarda Düzeltme İşlemleri Açıklamalar ve Uygulamalar**, İstanbul: Yaylın Yayıncılık, 2011.
- Pickett, K.H. Spencer. **Audit Planning**, USA: John Wiley&Sons, 2006.
- R.Moeller, Robert. **Sarbanes-Oxley and the New Internal Auditing Rules**, USA: Wiley&Sons, 2004.
- Robertson, Jack C. and Frederick G.Davis, **Auditing**, Third Edition, Texas: Business Publications, 1982.
- Robertson, Jack C. and Timothy J. Louwers. **Auditing and Assurance Services**, Tenth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin, 2002.
- Saka, Tamer. **Türk Bankacılık Sektöründe Bilgi Teknolojileri ve Denetimi**, İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 224, 2001.
- Sarısoy, İdris. **Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Yönelik Vergi Teşvik Politikası**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2008-23, 2008.
- Sayar, Zafer. **Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Çağdaş Finansal Raporlama Dünyası: KOBİ Muhasebe Standartları**, Ankara: Tesmer Yayın No:79, 2008.
- Secreteriat of the United Nations Conference in Trade and Development, **Recent Developments in Accounting and Reporting**, 2010 Review, New York and Geneva: 2011.
- Siegel, Joel G. and Jae K.Shim. **Accounting Handbook**, China: Barron's, 2010, s. 862.
- Silverman, David. **Doing Qualitative Research**, 3rd. Edition, London: Sage Publications, 2010.

- SMP Committee of IFAC (Small and Medium Practices Committee of International Federation of Accountants), **Guide to Using International Standards on Auditing in the Audits of Small-and Medium-Sized Entities Volume 1— Core Concepts**, Third Edition, New York: International Federation of Accountants, November 2011.
- Soltani, Bahram. **Auditing an International Approach**, Essex: Prentice Hall, 2007.
- Tamer Aksoy, **Derecelendirme ve Kurumsal Yönetim Süreci ile KOBİ'ler, Bankalar ve Kurumsal İşletmeler Işığında Basel ve İç Kontrol**, Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Türmob Yayınları-384, 2010.
- Taş, Yunus. **Avrupa Birliği ve Türkiye’de KOBİ’lerin İstihdam Artırıcı Etkileri**, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları Yayın, No: 2010-39, 2010.
- Taylor Donald H. and G.William Glezen. **Auditing Integrated Concepts and Procedures**, Sixth Edition, Canada: John Wiley&Sons, 1994.
- T. Bostelman, John. **PLI’s Guide to the Sarbanes-Oxley Act for Business Professionals**, New York Ciy: Practising Law Institute, 2005.
- Tekinalp, Ünal. **Yeni Türk Ticaret Kanunu’nun Finans ve Muhasebe Uygulamalarına Etkisi**, 24 Mart 2011 Yıldız Teknik Üniversitesi, Güler Aras (ed.), İstanbul: İSMMMOMO Yayınları: 144, 2011.
- Tekinalp, Ünal. “Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Muhasebe Mesleğinden Beklentiler, **6. Türkiye Muhasebe Forumu Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Kurumsallaşma**, 6-7 Mayıs 2011 Gaziantep, Aysel Şimşek (ed.), Ankara: TÜRMOB Yayınları: 413, 2011.
- Truman, Mike. **Small Business Accounting**, Hodder Arnold, Great Britian: John Wiley&Sons, 2003.
- Tutar, Hasan. **Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi**, İstanbul: Hayat Yayıncılık, 2000.
- Türedi, Hasan. **Denetim**, Trabzon: Celepler Matbaacılık, 2007.
- Türkiye Bankalar Birliği, **Risk Yönetimi ve Basel II’nin KOBİ’lere Etkileri**, Eylül 2004, Yayın No:228.
- Türker, Masum ve Esin Okay Örerler. **Türk Şirketlerinin Küresel Şirket Haline Getirilmesi Yolları**, İTO Yayın No:2004-60, İstanbul: 2004.
- Yazıcı, Mehmet. **Kurumsal Muhasebe Denetimi**, İstanbul:İYMMMOMO Yayını, 2003.
- Ural, Aydın. **Aile Şirketlerinde ‘Kurumsallaşma’ Sendromu**, İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2004.

Whittington, O. Ray and Kurt Pany. **Principles of Auditing & Other Assurance Services**, Eighteenth Edition, New York: McGraw-Hill Irwin, 2012.

Yıldırım Ali ve Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 5. Baskı, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2005.

B. Süreli Yayınlar

- Albrecht, W. Steve. “How CPAs Can Help Clients Prevent Employee Fraud”, **Journal of Accountancy**, December 1988.
- Akdoğan, Nalan. “KOBİ Finansal Raporlama Standardına Genel Bakış ve Tam Set UMS/UFRS’lerden Farklılığı”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı:30, Ocak 2010.
- Aslan, Sinan. “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) İle Global Uyum Süreci”, **Marmara Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:XXXIII, Sayı:2, 2007.
- Ayanoğlu, Yıldız. “Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına Geçişte Yaşanan Sorunlar ve Dünyadaki Uygulamaları”, **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 3, Eylül 2007.
- Bekçi, İsmail ve Nuri Avşarlıgil. “Finansal Bilgi Manipülasyonu Yöntemlerinden Yaratıcı Muhasebe ve Bir Uygulama”, **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 2, Haziran 2011.
- Bezirci, Muhammet ve Ahmet Büyükşalvarcı. “BASEL-II’ye Geçişte KOBİ’lerdeki Muhasebe Uygulamaları Açısından Muhasebe Meslek Mensuplarının Uyum Sürecine Yönelik Ampirik Bir Çalışma”, **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, Ankara SMMM Odası, Cilt: 4, Sayı: 1, 2011.
- Cömert, Nuran. “Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Önemlilik Düzeyinin Belirlenmesinde Kullanılabilecek Yöntemler”, **Mali Çözüm**, Ocak-Şubat 2012, Sayı:109.
- Çatalbaş, Gaye Karpat ve Ersin Çatalbaş. “KOSGEB Destekleri ve Finansman Sorunu Çerçevesinde KOBİ’lerin Analizi”, **Active Bankacılık ve Finansman Dergisi**, Sayı:56, Temmuz-Ağustos-Eylül 2008.
- Çelik, Orhan. “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standardı: Ne Zaman ve Nasıl?”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı:30, Ocak 2010.
- Demir, Volkan. “KOBİ’ler İçin UFRS’nin Son Taslağı ve Değerlendirmeler”, **Mali Çözüm**, Mart-Nisan 2007 Sayı:80.
- Doğan, Mustafa ve Mehmet Emin Karabayır, “KOBİ’ler İçin Uluslararası Finansal Raporlama Standardında Yabancı Para İşlemleri ve Örnek Uygulamalar ”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı:32, Ekim 2010.
- Doyrangöl, Nuran Cömert ve Müge Saltoğlu. “Basel II’nin Ülkemiz İçin Yararları Ve Yaratabileceği Olumsuz Etkileri”, **Mali Çözüm**, 17. Dünya Muhasebeciler Kongresi Özel Sayı, Kasım 2006.

- Doyrangöl, Nuran Cömert, Nalan Akdoğan ve Yıldız Özerhan Akbulut. “Kavramsal Metafor Olarak Muhasebeyi Anlamak”, **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt:12, Sayı: 1, Haziran 2009.
- Dumanoglu, Sezayi ve Nuray Ergül. “Basel 2’nin KOBİ’ler Üzerindeki Muhtemel Etkileri”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 48, Ekim 2010.
- Eilifsen, A. and William F. Messier Jr.. “Auditor Detection of Misstatements: A Review and Integration of Emperical Research”, **Journal of Accounting Literature**, 2000.
- Elitaş, Cemal, Oğuzhan Aydemir. “Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İçin Tekdüzen Hesap Planı Uygulamaları: İsviçre Örneği”, **MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:39, Temmuz 2008.
- Erdoğan, Murat ve Engin Dinç. “Türkiye Muhasebe Standartları ve Muhasebe Meslek Mensuplarının Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı: 43, Temmuz 2009.
- Erhan, Deniz Umut. “Türkiye’de Muhasebe Standartlarının Gelişimi”, **MÖDAV Uluslararası Muhasebe Konferansı Yakınsama Yolunda**, 3-5 Kasım 2004, İstanbul.
- Erkan, Mehmet ve Berfu İlder. “KOBİ’lerde İç Kontrol Yapısının Muhasebe Denetimine Katkısı”, **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı : 2 , Eylül 2008.
- Esen, Muhittin. “Yeni TTK Sonrası Vergi Mevzuatı Uyarınca Ayrıca Defter Tutmak Gerekecek mi?”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Yıl:31, Sayı: 365, Ocak 2012.
- Fidan, Yahya. “Yönetimden Yönetişime; Kavramsal Bir Bakış”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl: 1, Sayı: 1, Ekim Mart 2011.
- Gönen, Seçkin. “İç Kontrol Sisteminin Unsurlarından Kontrol Ortamının İncelenmesine Yönelik Bir Araştırma”, **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1, Mart 2009
- G.Louderback, Joseph, G.Thomas Friedlob and Franklin J.Plewa, **Survey of Accounting**, USA: West Publishing, 1993.
- İbicioğlu, Hasan, Hüseyin Dalğar ve Murat Kaya. “Kurumsal Yönetişimin İşletmelerin Kerdi Notları Üzerine Etkisi: Basel II Perspektifinden Bir Bakış”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Yıl: 9, Sayı:29, Eylül 2009.
- Kızılgöl, Ömür, ve Burcu İşgüden. “Denetim Riskinin Belirlenmesinde Mesleki Yargının Denetçi Tarafından Kullanılması”, **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 13, Sayı: 4, Aralık 2011.

- Köse, Yasemin. “KOBİ’lerde Finansal Raporlamanın Amaçları ve Muhasebe Bilgilerinin Kullanım Düzeyine İlişkin Batı Karadeniz Araştırması”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Sayı:41, Ocak 2009.
- Öndeş, Turan. “KOBİ’lerde Verimliliği Artırmak İçin İç Kontrol Sisteminin Kurulması ve Yürütülmesi İle İlgili Bazı İpucu Soruları”, **Muhasebe ve Denetime Bakış**, Sayı:2, Ekim 2000.
- Öner, Emine. “Basel II Sürecinde Kobilerde Kurumsal Yönetim Anlayışının Geliştirilmesi Üzerine Öneriler”, **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı :1, 1 Ocak 2009.
- Özkorkut, Korkut. “1522. Madde Açısından Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Küçük ve Orta Ölçekli İşletmelere Bakışının Değerlendirilmesi”, **Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi**, Cilt: XXV, Sayı:3, Eylül 2009.
- Öztürk, Veli ve Emine Çına Bal. “Bağımsız Denetim Şirketlerinin Gerçeğe Uygun Değer Hesaplamaları ve Denetimde Karşılaştıkları Güçlüklere İlişkin Bir Araştırma”, **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1, Mart 2009.
- Selimoğlu, Seval Kardeş. ”Halka Açık Olmayan KOBİ’ler de Yeni Bir Finansal Raporlama Dönemine Doğru”, **Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1, Ocak 2009.
- Solaş, Çiğdem. “Muhasebe Mesleğinde Mesleki Yargı”, **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 4, Aralık 2006.
- Şamiloğlu, Famil ve Utlu Uygun. “KOBİ’lerde Ekonomik Kriz Yönetimi”, **Mali Çözüm**, Sayı:57, Ekim-Kasım 2001.
- Tokay, Semih Hüseyin ve Ali Deran. “Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları’nda Gerçeğe Uygun Değer Ölçüsünün Kullanımı”, **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1, Mart 2009.
- Topuz, Adil. “İşletmelerde İç Kontrol Nedir, Standartları Nelerdir?”, **Mali Pusula**, Yıl:3, Sayı:31, Temmuz 2007.
- Uyar, Süleyman ve Hakan Aygören. “Basel II İlkelerinin KOBİ’lere Olası Etkileri: Finansman Maliyeti, Finansal Raporlama Ve Muhasebe Açısından Değerlendirmesi”, **Mali Çözüm**, Sayı: 77, Ağustos, Eylül, Ekim 2006.
- Yılandıcı, Münevver. “Muhasebe ve Bilgi Sistemi, İç Kontrol ve Verimlilik Üçgeni”, **MÖDAV Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 3, Eylül 2001.

C. Toplantı, Seminer ve Konferans Bildirileri

- Aktaş, Ramazan. “Muhasebe Standartları ve Yönetişim”, **MÖDAV Uluslararası Muhasebe Konferansı Yakınsama Yolunda**, 3-5 Kasım 2004, İstanbul.
- Argun, Doğan ve Ali Altuğ Biçer. Türkiye’de KOBİ’lerin Denetiminde Yaşanan Zorluklar ve Çözüm Önerileri, **IX. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu**, İstanbul, 12-13 Ekim 2009.
- Ayhan, Ertan İskender ve Ali Altuğ Biçer. “KOBİ’lerin Denetim Standartları”, **XVIII. Türkiye Muhasebe Kongresi**, TÜRMOB Yayınları, Ankara: Yayın No: 399, 23-24 Eylül 2010.
- Aypek, Nevzat. “KOBİ Finanslama Sürecinde Yeni Finansman Teknikleri”, **1.Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi**, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Bişkek-Kırgızistan, 23-26 Haziran 2001.
- Bozkurt, Nejat. “TTK’nın Denetim Uygulamalarıyla, Standart Alanında Getirdiği Yenilikler ve Kurumsallaşma Üzerindeki Etkileri”, **6. Türkiye Muhasebe Forumu Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Kurumsallaşma**, 6-7 Mayıs 2011 Gaziantep, Aysel Şimşek (ed.), Ankara: TÜRMOB Yayınları: 413, 2011.
- Bozkurt, Ridvan, Canan Arıkbay. “KOBİ’lerde Kurumsallaşma ve Çözüm Önerileri”, **1. KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi**, Kongre Kitabı, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul: Yayın No:43, 11-12 Aralık 2004.
- Cantekin, Mehmet. “Basel II ve Finansal Raporlama”, **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu-X**, Aralık 2006.
- Coşkun, Aslan. “Basel II İlkelerinin KOBİ’ler Üzerindeki Etkileri ve Muhasebe ve Denetim Uygulamaları”, **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ’lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010.
- Coşkun, Aslan. “KOBİ’lerin Denetimde Uluslararası Denetim Standartlarının Uygulanması”, **X. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, 5-9 Ekim.
- Coşkun, Aslan. “Uluslararası Denetim–Güvence Standartları ve TTK’da Denetim”, **IX. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu**, 12-13 Ekim 2009.
- Çamkerten, Bayram. “Türkiye’de KOBİ Destekleme Uygulamaları”, **1.Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi**, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Bişkek-Kırgızistan, 23-26 Haziran 2001.
- Demir, Volkan. “Standartlaşma ve Küresel Ekonomi”, **XVIII. Türkiye Muhasebe Kongresi**, Ankara: TÜRMOB Yayın No:399, 23-24 Eylül 2010.
- Durmuş, Ahmet Hayri. “Türkiye’de KOBİ’lerin Muhasebe Yapılarının Değerlendirilmesi”, **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ’lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010.

- Ege, İlhan. “Kredi Derecelendirme Sistemleri ve KOBİLER”, **3. KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi**, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul: Yayın No: 58, 17-18 Kasım 2006.
- Fırat, Hüseyin. “KOBİ’ler İçin Türkiye Finansal Raporlama Standardı’nı (KOBİ’ler İçin TFRS) Değerlendirilmesi”, **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu-X**, Aralık 2006.
- Gürer, Hüseyin. “Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Kurumsallaşmanın Getireceği Faydalar”, **X. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, 5-9 Ekim 2011.
- Hacırüstemoğlu, Rüstem. “TTK ve Muhasebe Standartları Alanında Getirdiği Yenilikler ve Kurumsallaşma Üzerindeki Etkileri”, **6. Türkiye Muhasebe Forumu Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Kurumsallaşma**, 6-7 Mayıs 2011 Gaziantep, Aysel Şimşek (ed.), Ankara: TÜRMOB Yayınları: 413, 2011.
- Hacırüstemoğlu, Rüstem, Volkan Demir ve Orhan Akışık. “Küreselleşmenin Muhasebe Mesleğinin Yeniden Düzenlenmesi Üzerine Etkisi”, **MÖDAV Uluslararası Muhasebe Konferansı Yakınsama Yolunda**, 3-5 Kasım 2004, İstanbul.
- Hikmet, Nazım. “Halka Açık Olmayan İşletmelerin Bağımsız Denetime Hazırlanması”, **IX. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu**, 12-13 Ekim 2009 İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, “UFRS’nin KOBİ’lerde Uygulanması ve Karşılaşılabilecek Sorunlar Konulu Yuvarlak Masa Toplantısı Sonuç Bildirgesi ”, Antalya, 27 -30 Kasım 2005.
- İbiş, Cemal. Açılış Konuşması, **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ’lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010.
- İbiş, Cemal. “KOBİ’ler için Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarında Stokların Vergi Uygulamaları Açısından Değerlendirilmesi”, **VII. Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu**, Antalya: ASMMMO, 03-07 Mart 2010.
- İbiş, Cemal. “Ulusal Muhasebe ve Finansal Raporlama ile Denetim ve Güvence Standartlarında Yakınsama”, **XVIII. Türkiye Muhasebe Kongresi**, Ankara: TÜRMOB Yayın No:399, 23-24 Eylül 2010.
- Kurnaz, Hikmet. “Kongre Sunuş Bildirisi”, **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ’lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010.
- Kutlu, Hüseyin Ali ve N.Savaş Demirci. “KOBİ’lerin Finansal Sorunları ve Çözüm Önerileri”, **4. KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi**, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul: Yayın No:70, 7-8 Aralık 2007.
- Manisa, Güler. “Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının Kurumsal Yönetim Üzerinde Etkileri ”, **MÖDAV Uluslararası Muhasebe Konferansı Yakınsama Yolunda**, 3-5 Kasım 2004, İstanbul.

- Karakaya, Mevlüt. “KOBİ’lerin Küresel Ekonomik İklimde Uyumunda Uluslararası Finansal Raporlama Standartları”, **VII. Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu**, Antalya: ASMMMO, 03-07 Mart 2010.
- Kaya, İdil. “Açıklık Projesi ve Uluslararası Denetim Standartlarına Genel Bakış”, **IX. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu**, 12-13 Ekim 2009.
- Kavut, Lerzan. “Halka Açık Olmayan İşletmelerde Bağımsız Denetim”, **IX. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu**, 12-13 Ekim 2009.
- Kaya, Selahattin. “Protokol Konuşmaları”, **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ’lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010.
- Lalik, Ömer. “TTK’nın Denetim Uygulamaları ile Standartları Alanında Getirdiği Yeniliklere TUDESK Açısından Bakış”, **6. Türkiye Muhasebe Forumu Yeni Türk Ticaret Kanunu ve Kurumsallaşma**, 6-7 Mayıs 2011 Gaziantep, Aysel Şimşek (ed.), Ankara: TÜRMOB Yayınları: 413, 2011.
- Özkan, Serdar ve Orhan Çelik. “Avrupa Birliği İle Entegrasyon Sürecinde Finansal Raporlama Standartları”, **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu-X**, Aralık 2006.
- Palak, Veysel Karani. “Halka Açık Olmayan İşletmelerde Kayıt dışılık ve Denetim Zorlukları”, **IX. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu**, 12-13 Ekim 2009.
- Pekdemir, Recep. “Basel II ve Şirket Bilançoları”, **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ’lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010.
- Pürentepe, Kağan. “BASEL II’nin KOBİ’lere Etkisi”, **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ’lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010.
- Sağmanlı, Metin ve Çağla Ersen Cömert. “Denetçi Olarak Atanabilme Kriterleri ve Bu Konudaki Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Hükümlerinin Alman Ticaret Kanunu ile Karşılaştırılması”, **Mali Çözüm**, Mart-Nisan 2010.
- Sakarya, Şakir, Suat Kara ve H.İbrahim Özmen. “Küresel Rekabette Uluslararası Finansal Raporlama (UFRS) Standartları ve Basel II Uygulamalarının KOBİ’ler Üzerine Muhtemel Etkileri”, **4. KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi**, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul: Yayın No:70, 7-8 Aralık 2007.
- Sarıaslan, Halil. “Avrasya ve Türkiye’de KOBİ’lerin Ekonomik Kalkınmadaki Yeri ve Önemi”, **1.Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi**, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Bıшкеk-Kırgızistan, 23-26 Haziran 2001.

- Sayar, Zafer. “KOBİ Finansal Raporlama Standart Taslağının Türkiye’de Uygulanabilirliğine İlişkin Değerlendirmeler-I”, **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu-X**, Aralık 2006.
- Sayar, Zafer. “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler”, **BİTAV 7.Anadolu Odaları Eğitim Semineri**, Kasım 2007.
- Sayar, Zafer. “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Kredibiliteleri Açısından Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları”, **XVIII. Türkiye Muhasebe Kongresi**, Ankara: TÜRMOB Yayın No:399, 23-24 Eylül 2010, s.279.
- Schilder, Arnold. Genel Oturum I, **IX. Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu**, 12-13 Ekim 2009.
- Şavlı, Tuba. “KOBİ Standartları Taslağı’nın Türkiye’de Uygulanabilirliğine İlişkin Değerlendirme”, **2. Türkiye Muhasebe Forumu “Muhasebe Mesleğinin Gelişiminde Yeni Ufuklar”**, TÜRMOB Yayınları No:315, Ankara, 2007.
- Şensoy, Necdet ve Ali Atilla Perek. “KOBİ’ler için Uluslararası Finansal Raporlama Standardı ve Vergi Usul Kanunundaki Değerleme Esaslarına Toplu Bakış”, **VII. Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu**, Antalya: ASMMMO, 03-07 Mart 2010.
- Uzun, Ali Kamil. “KOBİ’lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi”, **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ’lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010.
- Tekinalp, Ünal. “Türk Ticaret Kanunu Tasarısının Merkez Kurumu Bağımsız Denetimin, Denetçi, Denetimin Konusu ve Yöntemi Yönünden Analizi”, **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu-X**, Aralık 2006.
- Tikici, Mehmet. Osman Uluyol, “Patron-Profesyonel Yönetici Arasındaki İlişkilerin Verimlilik Faktörlerinden İş görenlerin Yöneticilerden Duydukları Tatmine Yansımaları: Malatya’da Aile İşletmesi Niteliğindeki Bir KOBİ’de Araştırma”, **3. KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi**, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul: Yayın No: 58, 17-18 Kasım 2006.
- Türker, Masum. “Açılış Konuşmaları”, **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ’lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010.
- Türker, Masum, Engin Yarbaşı ve Esin Okay. “KOBİ’lerin Finansal Sorunları ve Çözüm Olanakları”, **KOBİ’lerin Halka Açılması ve Sermaye Piyasaları Üzerindeki Etkileri Kongresi**, 9-10 Aralık 2004, SPK, Ankara, Haziran 2005.
- Türker, Masum. “Global Audit and Its Role in International Business”, **2nd Conference of IKEA (Albanian Institute of Authorized Chartered Auditors)**, Tirana, Arnavutluk, 6-7 December 2007.

- Türker, Masum. “Yirmibirinci Yüzyılda Türk Muhasebe Mesleğinin Vizyonu ve Misyonu”, **V. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu-Panel**, İSMMMO Yayını, No:32, TÜRMOB Yayınları, No:172.
- Tümer, Sabri. “Açılış Konuşmaları”, **Türkiye I. Muhasebe Uzmanlığı Kongresi KOBİ’lerin Gelişiminde Muhasebe ve Denetimin Önemi**, 26 Mart 2010.
- Uysal, Özgür Özmen. “Farklı Perspektiflerin Işığında Muhasebe Standartlarının Uluslararası Düzeyde Harmonizasyonu”, **MÖDAV Uluslararası Muhasebe Konferansı Yakınsama Yolunda**, İstanbul, 3-5 Kasım 2004.
- Uzay, Şaban. “Muhasebe Meslek Mensuplarının Entegrasyonlarının Geleceği: Meslekte Kalite Arayışı”, **XVIII. Türkiye Muhasebe Kongresi**, Ankara: TÜRMOB Yayın No:399, 23-24 Eylül 2010.
- Üstündağ, Saim. “KOBİ Muhasebe Standartları”, **Türkiye Muhasebe Standartları Sempozyumu-X**, Aralık 2006.
- Ünsar, Sinan. “KOBİ’lerde Personel Seçim Sürecinin Rolü ve Önemi”, **1. KOBİ’ler ve Verimlilik Kongresi**, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul: Yayın No:43, 11-12 Aralık 2004.
- Yurttaş, Ateş. “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Finansal Sorunları ve Türk Eximbank”, **1.Avrasya Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler Kongresi**, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Bişkek-Kırgızistan, 23-26 Haziran 2001.

D. Tezler

- Beyazıtılı, Ercan. “Uluslararası Bağımsız Dış Denetim Standartları ve Türkiye Uygulaması”, (Yayınlanmamış **Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme (SBF) Anabilim Dalı, 1991).
- Cansız, Mehmet. Türkiye’de KOBİler ve KOSGEB, Ankara: **DPT- Uzmanlık Tezleri**, 2008.
- Diker, Çağdaş. "KOBİ Kavramı, Kobi’lerin Özellikleri, Ekonomideki Yeri ve Finansman Sorunları” (Yayınlanmamış **Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme (SBF) Anabilim Dalı 2003).
- Erdoğan, Simay. İç Kontrol Sistemi: Kamu İktisadi Teşebbüsleri İçin İç Kontrol Modeli Önerisi, **DPT Uzmanlık Tezleri** Yayın No: 2799, Ankara: 2009.
- Erkumay, M.Aslı. “KOBİ’lerin Sermaye Piyasası Olanaklarından Faydalandırılması”, SPK Yeterlik Etüdü, **SPK Yeterlilik Etüdüleri 15. Dönem**, Yayın No: 145, Cilt:1, Şubat 2004.
- Türker, İpek. "Türkiye’de Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) Paralelinde Yapılan Düzenlemelerin Finansal Tablol Kullanıcıları Üzerindeki Muhtemel Etkileri” (**Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme (SBF) Anabilim Dalı, 2009).

E. Gazeteler

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunun Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 02.11.2011 tarih ve 28103 sayılı Resmi Gazete.

“Small Businesses Face More Fraud in Downturn”, The Wall Street Journal, February 19, 2009. <http://online.wsj.com/article/SB123501158460619143.html> (10.05.2012)

Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Başkanı Hüseyin Aydın “Basel II’de şirket kredi notu önemli olacak”, **Sabah (Ekonomi)**, 12 Mayıs 2012.

F. İnternet Kaynakları

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik, Resmi Gazete Tarihi: 18.11.2005 Sayı:25997, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/24478.htm>, 20.10.2009.

Masum Türker, “Turkish Accounting and Auditing Standards Perspective on SMEs and SMPs”, **International Conference on Role of Profession in New Milieu**, 11-13 Ocak 2007, Chennai-Hindistan, http://www.icaai.org/resource_file/97461079-1080.pdf.

<http://www.ifac.org/auditing-assurance/clarity-center/clarified-standards> (15.10.2011)